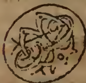

Cat. inscrip. C. A.

IVSTINVS HISTORICVS VNACVM
L. FLORO A PHILIPPO
BEROALDO
CORRE
CTVS

MARIANVS TVCCIVS FLOREN TINVS ANDREAE MAR SVPPINO IVVENI ORNATISS.S.

q Vi ad gubernandã.Rẽ.P.siue domesticam regendã se cõferunt, Andreas humaniss. optantq; in utraq; administratione q̃ probatissimi.fore,his iudicio meo nihil æq; contulerit,ac iugis lectio & præcipua quædam eruditio historiarum. Cum enim illi, uti talem peritiam assequantur,solã affectẽt sibi & parent sapientiam,sapientiam autem, ut ait Afranius,& usus genuerit,& memoria ueluti mater pepererit, necesse proculdubio est, ut ii sapientes efficiãtur, qui non unius urbis mõ aut ætatis,sed omniũ seculorum & nationum mores, gestáq; mente ac memoria perceperunt. Cuius quidem rei.L.Lucullus locupletissimum tibi testimonium afferre potest.Qui, ut docet Cicero,Mithridatico bello ã.P.R.dux ĩ Asiam missus, licet adhuc disciplinæ militaris rudis ac ferme ignarus existeret,sola tamen historiarum lectione usq;adeo in omni bellorum genere peritus effectus est,ut uel hostis iudicio & confessione omnibus imperatoribus seculorũ omnium anteferretur Cæterum q̃q̃ cũcti scriptores historiarum qđ diximus pollicea ntur, id tamen copiosius & luculentius Iustinus historicus pollicebitur præstabitq;.Nam cum Trogus Pompeius non græcam et Romanã modo,sed & barbaram historiam arduis uoluminibus condidisset, quæ non sine dispendio temporis legerẽtur,ea mirifice Iustinus ipse in compendium & bre=

uiariū stilo prope diuino redegit. Huius igitur libellos mihi nuper recognitos castigatosq;, & in enchiridion iam redactos, sub tuo nomine mihi periucundo publicare cōstitui, ut. s. tibi. Rei. p. quādoq; uel domesticæ mūera obeūti, usui non exiguo lectione forent, simul etiam quo dauitæ iam meæ inte beneuolentiæ tot testes extarent, quot in studiosorum manus tui nominis exemplaria omni ferè in orbe subinde uētura sunt. Sed ne Iuueni ingenioso & amico perfecto munus exhiberē per se quasi rude & imperfectum tuo æque nomini &. L. florū dedicare uolui. Qui cum sit & ipse mirus ac breuis Liuianæ interpres historiæ, ueluti Pompeianæ Iustinus, merito cum ipsius uolumine circunfertur. Accipe itaq; Andreas optime munus hoc nostrum & hilari mente complectere. Scio enim si id neutiq; aspernabere, & præclaro ingenio tuo eruditionem præcipuam, & eruditioni experimentum q̄ maximum accessurum. Vale.

IVSTINI HISTORICI CLARISRIMI IN TROGI POMPEII HISTORIAS EXORDIVM.

C VM multi ex Romanis etiam consularis dignitatis uiri res Romanas græco peregrinoq; sermone in historiã cõtulissent, seu æmulatiõe gloriæ, seu uarietate & nouitate opis delectatus uir priscæ eloquẽtiæ Trogus Põpeius græcas & totius orbis historias latino sermone cõposuit, ut cũ nostra græce, græca quoq; nostra lingua legi possent: prorsus rẽ magnã & animi & corporis aggressus. Nã cum plerisq; auctoribus singulorũ regũ uel populorũ res gestas scribẽtibus opus suũ ardui laboris uideretur, nõne Põpeius nobis herculea audacia orbẽ terrarũ aggressus uideri d̃bet? Cuius libris oĩum sæculorũ, regũ nationũ populorũq; res gestæ cõtinẽtur: Et q̃ historici græcorũ, prout cõmodũ cuiq; fuit, inter se gregati occupauerũt, omissis quæ sine fructu erãt, ea oĩa Põpeius diuisa tp̃ibus, & serie rerũ cõgesta cõposuit. Horũ igitur quattuor & .xl. uoluminũ (nã totidẽ edidit) p ociũ, quo ĩ urbe uersabamur, cognitiõe queq; digna excerpsi. Sed omissis his quæ nec cognoscẽdi uoluptate iucũda, nec exẽplo erãt necessaria, breue ueluti corpusculũ florũ feci, ut haberẽt & q græca didicissent, quo admonerẽtur. & q nõ didicissent, quo instruerẽtur. Quod ad te ĩpator Antonine nõ tã cognoscẽdi q̃ emẽdãdi causa trãsmisi, simul & ocii mei, cuius & Cato reddẽdã operã putat, apud te ratio constaret. Sufficit. n. mihi in hoc tempore iudicium tuũ apud posteros, cum obtrectationis inuidia decesserit industriæ testimonium habituro.

IVSTI. HISTORICI In Pōpei Trogi Historias Li.i.

P Rincipio rerū gentiū natiōnūq; imperiū penès reges erat. quos ad fastigiū huius maiestatis nō ābitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio prouehebat. Populus nullis legibus tenebatur, arbitria pricipū pro legibus erāt. Fines imperii tueri magisq̄ proferre mos erat. Intra suā cuiq; patriā regna finiebātur. Primus omniū Ninus rex assyriorū ueterē & quasi auitū gētiū morē noua imperii cupiditate mutauit Hic primus intulit bella finitimis, & rudes adhuc ad resistendū populos ad libyæ terminos usq; pdomuit. Fuere qdē tēporibus antiquiores Vexores rex ægypti, & scythiæ rex Tanais. Quorū alter in pontū, alter usq; egyptū excessit Sed lōginqua nō finitima bella gerebāt, nec imperiū sibi sed populis suis gloriā quærebāt, cōtentiq; uictoria imperio abstinebāt. Ninus magnitudinē quæsitæ domiatiōis cōtinua possessiōe firmauit. Domitis igitur proximis, cū accessione uirium fortior ad alios trāsiret, & proxima quæq; uictoria instrumētū sequētis esset. totius orientis populos subegit. Postremū illi bellū cū Zoroaste rege bactrianorū fuit, qui primus dicitur artes magicas inuenisse, & mūdi pricipia, syderūq; motus diligētissime spectasse. Hoc occiso & ipse dcessit, relicto ipubere adhuc filio Nino ex uxore Semiramide. Hec nec īmaturo puero ausa tradere īperiū, nec ipsa imperiū palam tractare, tot ac tātis gentibus uix patiēter uni uiro, nedū feminæ parituris, simulat se prouxore Ni

ni filium, pro femina puerum. Nam & statura utriq; mediocris, & uox pariter gracilis, & signa formæ lineamẽtorum æqualitas matri ac filio similis. Igitur brachia ac crura uelamentis tiara caput tegit, & ne nouo habitu aliquid occultare uideretur, eodẽ ornatu & populum uestiri iubet. quem morem uestis exinde gens uniuersa tenet. Sic primis initiis sexum mentita puer credita est. Magnas deinde res gessit, quarum amplitudine ubi inuidiam superatam putat, quæ sit fatetur, quẽue simulasset. Nec hoc illi dignitatem regni ademit, sed admirationem auxit, qđ mulier nõ fœminas modo uirtute, sed etiã uiros anteiret. Hæc babyloniam cõdidit, murumq; urbis cocto latere circũdedit, arena, picæ, bitumine interstrato, quæ materia in illis locis passim è terra exæstuat. Multa alia præclara huius reginæ fuere. Si quidem non contenta acquisitos à uiro regni terminos tueri, ethiopiã quoq; regno suo adiecit. Sed & indiæ bellũ intulit, quo preter illam & Alexandrum magnum nemo intrauit. Ad postremum quum concubitum filii petisset, ab eodem interfecta est. ii. & xl. annos post Ninũ regno potita. Filius eius Ninus contentus elaborato à parentibus imperio belli studia deposuit, & ueluti sexum cum matre mutasset, raro à uiris uisus, in fœminarum turba cõsenuit. Posteri quoq; eius exempla secuti responsa gentibus per internuncios dabant. Imperium assyrii, qui postea syrii dicti sunt, annos. M.ccc. tenuere, postremus apud eos regnauit Sardanapalus uir muliere corruptior. Ad hunc uidendum, quod nemini ante eum permissum fuerat, prefectus ipsius medis prepositus nomine Arbactus, cũ

admitti magna ambitione egre obtinuisset, inuenit eum inter scortorum greges purpuram colo nentem, & muliebri habitu, cũ mollitia corporis & osculorũ lasciuia oẽs fœminas anteiret. pẽsa inter uirgines pãtiẽtẽ. Quibus uisis indignatus tali fœminæ tãtũ uirorũ subiectũ, tractãtiq; lanã ferrũ & arma portãtes parere, progressus ad socios suos quid uiderit refert. Negat se ei parere posse, q se fœminã malit esse q̃ uirũ. Fit igitur cõiuratio. Bellũ Sardanapalo infertur, quo ille audito, non ut uir regnũ defensurus, sed ut metu mortis mulieres solẽt, primo latebras circũspicit. Mox deinde cũ paucis & incõpositis in bellũ progreditur. Victus in regiã se recipit, & extructa pyra se & diuitias in icẽdiũ mittit. Hoc act[illegible] solo imitatus uirũ. Post hæc statuitur rex iterfector eius Arbactus, q prefectus medorũ fuerat. Is impiũ ab assyriis ad medos trãsfert. Post multos deinde reges p ordinẽ successiõis regnũ ad Astyagẽ descẽdit. Hic p somnũ uidit ex naturalibus filiæ, quã unicã habebat uitẽ enatã, cuius palmite oĩs Asia obũbratur. Cõsulti arioli ex eadẽ filia nepotẽ ei futurũ, cuius magnitudo prænũciatur regniq; ei amissionẽ portendi responderũt. Hoc respõso pterritus neq; claro uiro neq; ciui dedit filiã, ne paterna maternaq; nobilitas nepotis animũ extolleret, sed de gẽte obscura tũc tpis psarũ, Cãbysi mediocri uiro in matrimoniũ tradidit. Ac nec sic qdẽ somnii metu deposito grauidã ad se filiã accersit, ut sub aui potissimũ cõspectu fœtus necaretur. Natus infans datur occidẽdus Harpago regis omniũ cõsiliorũ pticipi. Is ueritus si ad filiã Mandane[illegible] mortuo rege uenisset impiũ, eo qđ nullũ Astyages uiri-

lis sexus genuerat, ne illa necati infantis ultionẽ, quã à patre nõ potuisset, à ministro exigeret, pastori regii peco ris puerũ exponẽdũ tradidit, forte eodẽ tpe & ipsi pasto ri filius natus erat. Eius igitur uxor audita regii ĩfantis expositiõe sũmis precibus rogat sibi afferri ostẽdiq; pue rũ, cuius precibus fatigatus pastor reuersus in siluã inue nit iuxta ĩfantẽ canẽ fœminã paruulo ubera præbẽtẽ, & feris & alitibus defendentẽ. Motus ẽt ipse misericordia, qua motã ipsam canẽ uiderat, puerũ defert ad stabulũ eadẽ cane anxie prosequẽte, quẽ ut in manũ mulier acce pit ueluti ad notam puer allusit, tantusq; in illo uigor & dulcis qdã blãdientis risus apparuit, ut pastorẽ uxor ul= tro rogaret quo suũ partũ pro illo exponeret, pmittere= retq; sibi siue fortunæ ipsius siue spei suæ puerũ nutri re. Atq; ita pmutata sorte paruulorũ hic pro filio pasto= ris educatur, ille pro nepote regis exponitur. Nutrici Spa con postea nomẽ fuit, quia canẽ psæ sic uocãt. Puer dein de cũ inter pastores esset, Cyri nomẽ accepit. Mox rex inter ludentes sorte delectus cũ p lasciuiã cõtũaces fla gellis cæcidisset à parẽtibus puerorũ querela est regi de lata, indignãtibus à seruo regio ingenuos hoies seru li= bus uerberibus affectos. Ille accersito puero & iterro gato, cũ nihil mutato uultu fecisse se ut regẽ respõdisset, admiratus cõstãtiã in memoriã somnii responsiq; reuoca tur. Atq; ita cũ & uultus & similitudo & expositionis tẽpus & pastoris cõfessio cõuenirẽt, nepotẽ agnouit. Et quoniã defunctus sibi somnio uideretur agitato inter pa= stores regno, animũ minatione dũtaxat in illo fregit. Cæ terũ Harpago amico suo infestus in ultionẽ seruati nepo=

tis filiũ eius interfecit, epulãdũq; patri tradidit. Sed Harpagus ad presens tẽpus dissimulato dolore odiũ regis in uindictę occasionẽ distulit. Interiecto demũ tpe cũ adoleuisset Cyrus, dolore orbitatis admonitus scribit ei, ut relegatus in persas ab auo fuerit, ut occidi eũ paruulum auus iusserit, ut beneficio suo seruatus sit, ut regẽ offenderit, ut filiũ amiserit. Hortatur exercitũ paret, & pronã ad regnũ uiã ingrediatur medorũ trãsitionẽ pollicitus epistolã; q̃ palam ferri nequibat regis custodibus omnẽ aditũ obsidentibus, exenterato lepori inseritur, lepusq; in ꝑsas Cyro ferendus fido seruo traditur, addita sunt retia, ut sub speciẽ uenationis dolus lateret. Lectis ille epistolis eãdem uiam somnio aggredi iussus est. Sed præmonitus ut quem primũ postera die obuiũ haberet, socium cœptis assumeret. Igitur antelucano tẽpore ruri iter ingressus obuiũ habuit seruũ de Ergastulo cuiusdã mœdi noĩe Sybarẽ. Huius requisita origine ut in ꝑsis genitũ audiuit demptis cõpedibus assumptoq; comite. Persepolim urbẽ regreditur. Ibi conuocato populo iubet oẽs presto cũ securibus esse, & siluã uiæ circũdatã excidere, quod cũ strenue effecissent eosdẽ postera die apparatis epulis inuitat, deĩde cũ alacriores ipso cõuiuio factos uideret rogat, ut si cõditio proponatur, utrius uitæ sortẽ legãt hesterni ne laboris an præsentiũ epularũ, præsentiũ ut acclamauere oẽs, ait hesterno similẽ labori omnẽ uitã acturos quoad mœdis pareãt, se secutos hodiernis epulis. Lætis oĩbus mœdis bellũ infert. Astyages meriti in Harpagũ oblitus summã belli eidẽ cõmittit, qui exercitum acceptum statim Cyro ꝑ deditionẽ tradidit, regis

crudelitatem præsidia defectionis ulciscitur. Quod ubi Astyages audiuit cõtractis undiq; auxiliis ipse in ꝑsas proficiscitur, & repetito alacrius certamiаe pugnãtibus suis partẽ exercitus à tergo ponit, & in terguersantes ferro agi ut in hostes iubet, ac nũciat suis ni uicerint nõ minus fortes etiam post terga inuenturos q̃ à frontibus uiros, proinde uideant fugientibus hæc, an illa pugnantibus acies rumpenda sit. Ingens post necessitatem pugnandi animus exercitui eius accessit. Pulsa itaq; cum Persarum acies paulatim cæderet; matres & uxores eorum obuiam occurrunt, orant in prœlium reuertantur. cunctantibus sublata ueste obscœna corporis ostendunt, rogantes num in uteros matrum uel uxorum uelint refugere. Hac repræssi castigatione i prœlium redeunt, & facta impræssione quos fugiebant, fugere compellunt. In eo prœlio Astyages capitur, cui Cyrus nihil aliud nisi regnum abstulit, nepotẽq; in illo magis q̃ uictorem se gessit, eumq; maximæ genti hircanorum præposuit. Nã ipse reuerti in mœdos noluit. Hic finis mœdorum imperii fuit. Regnauerunt annis. cccl. Initio regni Cyrus Sybarem cœptorum. quem iuxta nocturnum uisum Ergastulo liberauerat, comitemq; in omnibus rebus habuerat, Persis preposuit, sororemq; suam ei in matrimonium dedit. Sed ciuitates, quæ mœdorum tributariæ fuerãt, mutato imperio etiam conditionem suam mutatam arbitrantes à Cyro defecerunt, quæ res multorum bellorũ Cyro causa & origo fuit. Domitis demum plerisque cum aduersus babylonios bellum gereret, Babyloniis rex Lydorum Crœsus, cuius opes diuitiæ insignes ea tempe=

ſtate erant, in auxilium uenit, uictisq; iam de ſe ſolicitus in regnum refugit Cyrus quoque poſt uictoriam compoſitis in babylonia rebus bellũ transfert in Lydiã. Ibi fortuna prioris prœlii percuſſum iam Crœſi exercitũ nullo negocio fundit. Crœſus ipſe capitur, ſed quanto bellum minoris periculi, tanto & mitior uictoria fuit. Crœſo & uita & patrimonii partes & urbs Berce conceſſa ſunt, in qua & ſi non regiam uitam, tamen & proximam maieſtati regiæ degeret. Hæc clementia non minus uictori q̃ uicto utilis fuit. Quippe ex uniuerſa græcia cognito qđ illatum Crœſo bellum eſſet, auxilia uelut ad commune extinguendum incendium confluebãt. Tantus Crœſi amor apud omnes urbes erat, ut paſſurus Cyrus graue bellum græciæ fuerit, ſi quid in Crœſum crudelius conſuluiſſet. Interiecto deinde tempore occupato in aliis bellis Cyro rebellauere Lydii, quibus iterum uictis & arma & equi adempti iuſſiq; cauponias ludicras artes & lenocinia exercere. Et ſic gens induſtria quondam potens & manu ſtrenua effœminata molliae luxuriaq; uirtutẽ priſtinam perdidit. Et quos ante Cyrũ inuictos bella præſtiterant, in luxuriam lapſos ocium ac deſidia ſuperauit. Fuere Lydiis multi ante Crœſum reges uariis caſibus memorabiles, nullus tamen fortunæ Candauli comparandus, qui cum uxorem ſuam, quam propter pulchritudinem nimium diligebat, omnibus prædicaret, non contentus uoluptatum ſuarum tacita conſcientia, niſi etiam matrimonii reticenda publicaret prorſus, quaſi ſilẽtiũ damnũ pulchritudinis eſſet, ad poſtremũ ut affirmationi ſuæ fidẽ faceret, eam Gygi ſodali ſuo nudã

demonstrauit. Quo facto & amicũ in adulteriũ uxoris illectũ hostẽ sibi fecit, & uxorem ueluti tradito alii amore à se alienauit. Nam breui post tẽpore cædes Candauli nuptiarum premium fuit. Vxor mariti sanguine dotata regnũ uiri & se pariter adultero tradidit. Cyrus subacta Asia & uniuerso oriẽte ĩ potestatẽ redacto Scythis bellũ intulit. Erat autẽ eo tpe Scytharũ regina Thomyris, quæ nõ muliebriter aduẽtu hostiũ territa, cũ prohibere eos posset, uadũ Araxis fluminis trãsire pmisit, & sibi fœliciorẽ pugnã iter regni sui terminos rata, & hostibus obiectu fluminis fugam difficiliorẽ. Itaq; Cyrus trãsiectis copiis cum aliquãtisper in Scythiam processisset castrametatus est. Deinde postera die cum simulato metu & quasi refugiens castra deseruisset, uinum affatim & ea quæ erant epulis necessaria reliquit. Quod cum renunciatum reginæ esset. adolescentulum filium ad insequendum eum cum tertia parte copiarum mittit. Cum uentum ad Cyri castra esset ignarus rei militaris adolescẽs ueluti ad epulas non ad prœlium uenisset, omissis hostibus insuetos barbaros uino onerare se patitur. Priusque Scythæ ebrietate q̃ bello uincuntur. Nam cognitis his Cyrus reuersus per noctem securos opprimit, omnesq; Scythas cum reginæ filio interficit, amisso tanto exercitu & quod grauius dolendum unico filio Thomyris orbitatis dolorem non in lachrymas effundit, sed in ultionis solatia intendit. Hostesque recenti uictoria exultãtes pari insidiarum fraude circundedit. Quippe simulata diffidentia propter uulnus exceptum refugiẽs Cyrum adusq; angustias produxit. Ibi

compositis in montibus insidiis ducenta milia persarum cum ipso rege trucidauit, In qua uictoria etiam illud me morabile fuit, quod neque nuncius tantæ cladis quidem superfuit. Caput Cyri amputatum in utrem humano sanguine repletum coniici regina iubet cum hac exprobatione crudelitatis, Satia te sanguine inquit, quem sitisti, cuiusq; insatiabilis semper fuisti. Cyrus regnauit annis. xxx. non initio tantum regni, sed continuo totius temporis successu admirabiliter insignis. Huic successit filius Cambyses, qui imperio patris ægyptum adiecit, sed offensus superstitionibus ægyptiorum Apis cæterorumq; demũ ædes dirui iubet. Ad ammonis quoq; nobilissimum templum expugnandum exercitum mittit, qui tempestatibus & arenarum molibus oppræssus interiit. Post hæc per quietem uidit fratrem suum Mergidem regnaturum, quo somnio exterritus non dubitauit post sacrilegia etiam parricidium facere. Erat enim difficile ut parceret suis, qui contemptu religionis crassatus etiam contra deos fuerat. Ad hoc tam crudele ministerium magum quendam ex amicis delegit nomine Praxaspem. Interim ipse gladio sua sponte euaginato in se more grauiter uulneratus recubuit, pœnasque luit seu imperati parricidii, seu sacrilegii perpetrati. Quo nuncio accepto magus ante famam amissi regis occupat facinus, prostratoq; Smerde cui regnum debebatur, fratrem suum subiecit Smerdim. Erat enim oris & corporis liniamentis persimilis, ac nemine subesse dolum arbitrante pro Smerde rex Horopastes constituitur. Quæ

res eo occultior fuit quod apud persas persona regis sub specie maiestatis occulitur. Igitur magi ad fauorem populi conciliandum tributa & militiæ uacationem in triennium remittunt, ut regnum quod fraude quæsierant indulgentia & largitionibus confirmarent. quæ res suspecta primo Orthani uiro nobili & in coniectura sagacissimo fuit. Itaq; per internuncios quærit à filia, quæ inter regias pellices erat, an Cyri regis filius rex esset. Et illa nec se scire ipsam ait, nec ex alia posse cognoscere, quia singulæ separatim recludantur. Tum pertractare dormienti caput iubet. Nam mago Cambyses aures utrasq; præciderat. Factus deinde per filiam certior sine auribus esse regem optimatibus persarum rem indicat, & in cædem falsi regis impulsos sacramento religionis obstringit. Septem tantum conscii fuere huius coniurationis, qui ex continenti ne dato in pœnitentiam spatio res per quemquam narraretur, occultò sub ueste ferro ad regiam pergunt. Ibi obuiis interfectis ad magos perueniunt. Quibus ne ipsis quidem animus in auxilium suum defuit. Siquidem stricto ferro duos de coniuratis interficiunt. Ipsi tamen corripiuntur à pluribus, quorum alterum Gobryas amplexus magum cunctantibus sociis ne ipsum pro mago transfoderent, quia res obscuro loco gerebatur, per suum corpus adigi mago ferrum iussit. Fortuna tamen ita regente, illo incolumi magus interficitur. Occisis magis magna quidem gloria recuperati regni principium fuit, sed multo maior in eo, quod cum de regno ambigerent cõcordare potuerunt. Erant enim & uirtute & nobilitate

ita pares. ut difficilem ex his populo electionem æqualitas faceret. Ipsi, igitur uiam inuenerunt, qua de se iudicium religioni & fortunæ committerent. Pacti inter se sunt die statuta omnes equos ante regiam primo mane perducerent. & cuius equus ante solis ortum hinnitum prius edidisset is rex esset. Nam & solem unũ deum persæ esse credunt, & equos eidem deo sacratos ferunt. Erat inter coniuratos Darius Hysdaspis filius, cui de regno sollicito equi custos ait, si ea res uictoriam moraretur, nil negocii superesse, perinde nocte equam pridie ante constitutam diem ad eundem locum ducit, ibiq; equæ equum admittit, ratus ex uoluptate ueneris futurum, quod euenit. Postera die cum ad statutam horam omnes uenissent, Darii equus cognito loco ex desiderio fœminæ hinnitum statim edidit, & segnibus aliis fœlix auspicium domino primus emisit. Tanta moderatio cæteris fuit, ut audito auspicio confestim equis desilierint, & Darium regem salutarint. Populus quoque uniuersus secutus iudicium principum eundem constituit regem. Sic regnum persarum septem nobilissimorum uirtute quæsitum tam leui momento in unum collatum est. Incredibile prorsus hoc tanta pietate gessisse eos, quod ut eriperent à magis, mori non recusarent, q̃q̃ præter formam uirtutemq; hoc imperio dignam & cognatio Dario iuncta cum pristinis regibus fuit. principio igitur regni Cyri regis filiam regalibus nuptiis regnum firmaturus in ma-

IVSTINI HISTOTICI LIBER SECVNDVS. INCIPIT,

i N relatione rerum a Scythis gestarũ, quæ satis amplæ magnificæq; fuerunt, principium ab origine repetendum est. Non enim minus illustria inicia q̃ imperiũ habuere, nec uirorũ imperio magisq̃ fœminarũ uirtutibus claruere. Quippe cũ ipsi Parthos Bactrianosq; fœminæ autem eorũ Amazonũ regna cõdiderint, prorsus ut res gestas uirorũ mulierumq; considerantibus incertũ sit, uter apud eos sexus illustrior fuerit. Scytharũ gens antiquissima semper habita, quãquã inter scythas & egyptios diu contentio de generis uetustate fuerit. egyptiis prædicantibus initio rerũ cũ aliæ terræ nimio feruore solis arderent, aliæ rigerent frigoris immanitate ita ut non modo generare homines, sed ne aduenas quidem recipere ac tueri possent, prius q̃ aduersus calorem, uel frigus uelamenta corporis inuenirentur, uel locorũ uitia quæsitis arte remediis mollirentur. Aegyptum ita temperatam semperfuisse, ut neq; hyberna frigora, nec æstiui solis ardore incolas eius præmerent, Solum ita fœcundũ, ut alimentorum nulla terra feratior sit in usus hominum. Iure igitur ibi primũ homines natos uideri debere, ubi educari facillime possent. Contra scythæ cæli temperamentũ nullũ esse uetustatis argumentũ putabãt. Quippe naturã cum primũ incrementa caloris & frigoris regionibus distinxerit, statim ad locorum patientiam animalia quoq; generasse, sed arborum atq; frugum pro regionum conditione apte genera uariata. Et quanto scythis sit cælum asperius quam

ægyptiis, tanto & corpora & ingenia esse durio ra. Cæterum si mundi quæ nunc partes sunt, ali quando unitas fuit, siue illuuies aquarũ principio re rum terras obrutas tenuit, siue ignis, qui & mũdũ ge nuit, cuncta possedit, utriusq; primordii scythas origine præstare. Nam si ignis prima possessio rerum fuit, qui paulatim extinctus sedem terris dedit, nullam prius q̃ septẽtrionalem partem hyemis frigore ab igne secretã: adeo ut nũc quoq; nulla magis rigeat frigoribus. Aegy ptum uero & totum orientem tardissime temperatum, quippe qui etiam nunc torrenti calore solis exæstuet. Quod si omnes quondã terræ summersæ profundo fue runt, profecto editissimam quãq; partẽ decurrentibus aquis prius detectam, humillimo autẽ solo eandẽ aquã diutissime immoratã. Et quanto prior queq; pars terra rum siccata sit, tanto prius animalia generare cepisse. Porro scythiam adeo editiorẽ omnibus terris esse, ut cũ cta flumina ibi nata in mare meoticũ, tum deinde in ponticũ & in egyptiũ mare decurrant. Aegyptũ autẽ quæ tot regũ tot seculorũ cura impensa que munita sit, & aduersus uim decurrentiũ aquarũ tantis instructa molibus tot fossis concisa, ut cũ his arceantur, illis re cipiantur aquæ, nihilominus coli nisi excluso nilo non potuerit, nec possit uideri hominũ uetustate ultimã, quæ exaggerationibus regũ siue nili trahẽtis limũ terrarũ recentissima uideatur. His igitur argumẽtis superatis ægyptiis ãtiquiores semper scythæ uisi. Scythia in oriẽ tẽ porrecta includitur ab uno latere ponto, & ab altero mõtibus ripheis. A tergo asia & Tanai flumine, multũ in lõgitudinẽ & latitudinẽ patet. Hominibus inter se fi

nes nulli, neq; enim agrũ exercent nec domus illis ulla aut tectũ aut sedes est. Armẽta & pecora semper pascẽtibus & per incultas solitudines errare solitis, uxores liberosq; secum in plaustris uehunt. Quibus coriis imbrium hyemisq; causa tectis pro domibus utuntur. Iustitia gentis ingeniis culta non legibus. Nullum scelus apud eos furto grauius, quippe sine tecto munimentoq; pecora & armenta habentibus quid saluũ esset si furari liceret. Aurum & argentũ perinde aspernantur, ac reliqui mortales appetunt. Lacte & melle uescũtur. Laneus usus ac uestiũ ignotus, & quãquam continuis frigoribus urantur, pellibus tamen ferinis aut murinis uestiũtur. Hæc continentia illis morũ quoq; iustitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus. Quippe diuitiarũ cupido ibi, est, ubi & usus. Atq; utinam reliquis mortalibus simul moderatio & abstinentia alieni foret. Profecto non bellorũ tantum per omnia sæcula terris omnibus continuaretur, neq; plus hominũ ferrum & arma q̃ naturalis fatorũ conditio raperet. Prorsus ut admirabile uideatur hoc illis naturã dare, quod græci longa sapientũ doctrina præceptisq; philosophorũ consequi nequeunt, cultosq; mores incultæ barbariæ collatione superari. Tãto plus in illis proficit uitiorũ ignoratio q̃ in his cognitio uirtutis. Imperiũ Asiæ ter quæsiuere Scythæ, ipsi perpetuo ab alieno imperio aut intacti aut inuicti mãsere. Dariũ regem Persarũ turpi à Scythia summouere fuga. Cyrum cum omni exercitu trucidarunt. Alexandri magni ducẽ Zopyriona pari ratione cum copiis uniuersis deleuerũt. Romanorũ audiuere, non sensere arma. Mox Parthicũ & Bactrianũ imperiũ ipsi cõdiderũt, gens & laboribus

& bellis aspera. Vires corporũ immensæ, nihil parare, quod amittere timeant, nihil uictores præter gloriá concupiscunt. Primus Scythis bellũ indixit Vexores rex ægyptius missis prius legatis, qui hostibus parēdi legē dicerent. Sed Scythæ iam antea de aduentu regis a finitimis certiores facti, legatis respondēt, Tā opulēti populi ducē stollide aduersus inopes occupasse bellũ, quo magis domi fuerit illi timendum, q̄d belli certamē anceps, præmia uictoriæ nulla, damna manifesta sint. Igitur non expectaturos Scythas, ut ad se ueniatur, cum tanto sibi in hoste plura concupiscenda sint, ultroq; precituros ob uiam. Nec dicto res morata, quos cum tanta celeritate uenire rex didicisset, in fugam uertitur, & exercitu cũ omni apparatu belli relicto, in regnum trepidus se recepit. Scythas ab ægypto paludes prohibuere. Exinde reuersi Asiam perdomitam uectigalem fecerunt, modico tributo magis in titulum imperii q̄ in uictoriæ premiũ imposito, quindecim annis pacandæ Asiæ morati, uxorũ flagitatione reuocantur, per legatos denunciatium, ni redeant sobolem se ex finitimis quæsituras, nec passuras ut in posteritatem Scytharũ genus per fœminas intercidat. His igitur Asia per mille quingentos annos uectigalis fuit, Pendendi tributi finem Ninus rex Assyriorũ imposuit. Sed apud Scythas medio tempore duo regii iuuenes Plinos & Scholopythus per factionem optimatũ domo pulsi ingentem iuuētutem secũ traxere & in Cappadociæ ora iuxta amnē Thermodoonta cōsedere, subiectosq; Themiscyrios campos occupauere. Ibi per multos annos spoliare finitimos consueti, conspiratione populorũ per insidias trucidantur. Horũ uxores cum uiderēt exi

lio suo additam orbitatē, arma sumpsere, finesque suos summouentes primo, mox inferentes bella defendunt. Nubendi quoq; finitimis animū omisere, seruitutem non matrimoniū appellantes, singulare omniū sęculorū exēplum. Auxere rempublicam sine uiris, iam etiā cū contemptu uirorum se tuentur. Et ne feliciores aliæ aliis uiderentur uiros, qui domi remanserant, interficiunt. Vltionem quoq; cæsorum coniugum excidio finitimorum consequuntur. Tunc pace armis quæsita, ne gens interiret, concubitum finitimorū ineunt. Si qui mares nascerētur interficiebantur. Virgines in eundem ipsum morem non ocio neq; lanificio, sed armis, equis, uenationibus exercebant, inustis infantiū dexterioribus māmis, ne sagittarum iactus impediretur, unde amazones dictæ sunt. Duæ reginæ his fuere Marthesia & Lampedo, quæ in duas partes agmine diuiso inclytæ iam opibus uicibus gerebant bella, solicite terminos alternos defendentes, & ne successibus deesset auctoritas, generatas se Marte predicabant. Itaq; maiore parte Europæ subacta, Asiæ quoq; nonnullas ciuitates occupauere. Ibi epheso multisq; aliis urbibus conditis partem exercitus cū ingenti preda domū remittunt. Reliquæ, quæ ad tuendū asiæ imperiū remanserant, concursu barbarorum cum Marthesia regina interficiūtur. In cuius locū filia eius Orithya regno succedit. Cui preter singularē belli industriam exinua seruatæ in omne æuum uirginitatis admiratio fuit. Huius uirtute tantū additū gloriæ & famæ amazonibus est, ut Herculi rex, cui.xii. stipēdia debebat, quasi impossibile imperauerit, ut arma reginæ amazonum sibi afferret. Igitur eo profectus longis no

uem nauibus comitante principũ graeciæ iuuentute in opinantes aggreditur. Duæ ex quattuor tunc sorores amazonũ regna tractabant. Antiope & Orithya, quarum Orithya foris bellum gerebat. Igitur cũ Hercules ad litus amazonũ applicuisset, infrequens multitudo cũ Antiopa regina nihil hostile metuente erat. Quare effectum est ut paucæ repentino tumultu excitatæ arma sumerent facilemq; uictoriam hostibus darent. Multæ itaq; cæsæ captæq;, in his duæ captæ sunt Antiopæ sorores Menalippe ab Hercule, Hyppolyte à Theseo. Sed Theseus obtenta in premium captiua eandem in matrimonium assumit. Ex ea genuit Hippolitũ. Hercules post uictoriã Menalippem captiuã sorori reddidit, & preciũ arma reginæ accepit. Atq; ita imperio functus ad regẽ reuertitur. Sed Orithya ubi comperit bellũ sororibus illatũ & raptorẽ esse Atheniensium principẽ, hortatur comites in ultionem frustraq; ponti sinũ & asiam domitam esse dicit, si graecorũ non tam bellis q̃ rapinis pateant. Auxilium deinde a Sagillo rege scytharũ petit. Genus se scytharũ esse, cladem uirorũ, necessitatem armorum, belli causas ostendit, assecutasq; uirtute, ne segniores uiris fœminas habere scythæ uideãtur. Motus ille domestica gloria mittit cũ ingenti equitatu filiũ Penaxagorã in auxiliũ. Sed ante prœlium dissensione orta, ab auxiliis desertæ bello ab atheniensibus uincũtur. Receptaculũ tamen habuere castra sociorũ, quorũ auxiliis intactæ ab aliis gentibus in regnum reuertuntur. Post Orithyam Pentesylæa regno potita est, cuius Troiano bello inter fortissimos uiros cum auxiliũ aduersus græcos ferret, magnæ uirtutis documenta extitere. In

terfecta denum Pentesylæa exercituq; eius absumpto, paucæ quæ remanserant, ægre se aduersus finitimos defendendo, usq; ad tempora Alexandri magni duraue runt. Harũ Minithia siue Thalestris regina concubitu Alexandri per dies. xiii. ad sobolem ex eo generandã obtento reuersa in regnũ breui post tempore cum omni amazonum nomine intercidit. Scythæ autem tertia ex peditione asiana cum annis. vii, a coniugibus & liberis abfuissent, seruili bello domi excipiuntur. Quippe coniu ges eorũ longa expectatione uirorũ fessæ, nec iam teneri bello sed deletos ratæ seruis ad custodiam pecoris reli ctis nubunt, qui reuersos cũ uictoria dominos uelut ad uenas armati finibus prohibent. Quibus cũ uaria uicto ria fuisset, admonentur Scythæ mutare genus pugnæ memores non cum hostibus sed cũ seruis prœliandũ, nec armorũ sed dominorũ iure uincendos, uerbera in aciẽ non tela ferenda, omissoq; ferro uirgas & flagella cæte raq; seruilis metus paranda instrumenta. Probato om nes consilio instructi sicut preceptũ erat, posteaq̃ ad ho stes accessere inopinantibus uerbera intentant, adeoq; illos perturbant, ut quos ferro non poterant, metu uerbe rum uincerent, fugamq; non ut hostes uicti, sed ut fugiti ui serui capessеrent. Quicunq; capi potuerunt, supplicia crucibus luerunt. Mulieres quoq; male sibi consciæ, par tim ferro, partim suspendio uitam finierũt. Post hoc apud scythas pax fuit, usq; tempora Lanthini regis. huic Da rius rex persarum, sicuti dictũ est, cũ filiæ eius nuptias non obtinuisset, bellũ intullit, & armatis septingentis milibus hominũ scythiam ingressus, non facientibus ho stibus pugnæ potestatem, metuens ne interrupto ponte

istri reditus sibi inter cluderetur, amissis nonagmta mi libus hominũ trepide refugit. Quæ iactura abundante multitudine, inter dãna numerata non est. Inde asiam & macedoniã domuit. Ionas quoq; nauali prœlio supe rat. Demũ cognito, q̃d athenienses Ioniis auxiliũ cõtra se tulissent, omnẽ impetum belli in eos conuertit. Nunc quoniam ad bella Atheniensium uentũ est, quæ non mo do ultra spem gerendi, uerũ etiã ultra gesti fidẽ parata sunt, operaq; atheniensiũ effectu maiora q̃ uoto fuerũt, paucis uerbis origo repetenda est, quia non ut cæteræ gentes a sordidis iniciis ad summam creuere. Soli enim preter q̃ incremento, etiam origine gloriantur. Quippe non aduenæ neq; passim collecta populi colluuies origi nem urbi dedit, sed in eodẽ nati solo, q̃d incolunt, & quæ illis sedes, eadem origo est. Primi lanificii & olei & uini usum docuere. Arare quoq; & serere frumenta glande uescentibus monstrauerunt. Literæ certe ac facundia & hic ciuilis ordo disciplinæ ueluti templũ athenas ha bent. Ante Deucalionis tempora regem habuere Cecro pem, quem ut omnis antiquitas fabulata est, biformẽ pro didere, quia primus marẽ fœminæ matrimonio iunxit. Huic successit Cranaus, cuius filia Atthis regioni nomẽ dedit. Post hunc Amphytion regnauit, qui primus Mi neruæ urbem sacrauit, & nomen ciuitati Athenas de dit. Huius temporibus aquarum illuuies maiorẽ partẽ græciæ absumpsit. Superfuere, quos refugia montiũ re ceperunt, aut regem Thessaliæ Deucalionem ratibus uecti sunt, a quo propterea genus hominum conditũ dici tur. Per ordinẽ deinde successionis regnũ ad Heretheũ descendit, sub quo frumẽti satio apud eleusina à Tripto

lemo reperta est, in cuius muneris honorem noctes inni tiorum sacratæ. Tenuit & Aegeus Thesei pater Athenis regnũ. A quo per diuortium decedens Medea, propter adultam priuigni ætatem, colchos cum Medo filio ex Aegeo suscepto concessit. Post Aegeum Theseus, ac deinde post Theseum Demophoon, qui auxilium græcis aduersus troianos tulit, regnum possedit. Erant inter Athenienses & Dorenses simultatum ueteres offensæ. Quas uindicaturi bello Dorenses de euentu belli oracula consuluerunt. Responsum superiores fore, ni regem Atheniensium occidissent. Cum uentum esset in prœliũ, militibus ante omnia custodia regis precipitur. Atheniẽsibus eo tempore rex Codrus erat, qui & responso dei & preceptis hostiũ cognitis, permutato regis habitu, pannosus, sarmenta collo gerens castra hostium ingreditur. Ibi in turba obsistentiũ a milite, quem falce astu uulnerauerat, interficitur. Cognito regis corpore, Dorenses sine prœlio discedunt. Atq; ita Athenienses uirtute ducis pro salute patriæ morti se offerentis bello liberãtur. Post Codrum nemo Athenis regnauit, quod memoriæ nominis eius tributũ est. Administratio reipublicæ annuis magistratibus permissa est. Sed ciuitati nullæ leges tũc erant, quia libido regũ pro legibus habebatur. Eligitur itaq; Solon uir iustitia insignis, qui uelut nouam ciuitatẽ legibus conderet. Qui tanto temperamento inter plebẽ senatumq; egit, cũ si quid pro altero ordine tulisset, alteri displiciturũ uideretur, ut ab utriusq; parem gratiam traheret. Huius uiri inter multa egregia & istud memorabile fuit. Inter Athẽienses & Megarenses de proprietate Salaminæ insulæ prope usq; ad interitũ armis

dimicatũ fuerat. Post clades multas capitale esse apud Athenienses cœpit, si quis legem de uendicanda insula tulisset. Solicitus igitur Solon, ne aut tacendo, parum reipublicæ cõsuleret, aut censendo, periculũ sibi afferret. subitam dementiã simulat, cuius uenia non dicturus modo prohibita, sed facturus erat. Deformis habitu more uecordium in publicũ euolat. factoq; concursu hominum. quo magis consiliũ dissimularet, insolitis sibi uersibus suadere populo cœpit, quod uetabatur; omniumq; animos ita cœpit, ut extemplo bellum aduersus Megarenses decerneretur, insulaq; deuictis hostibus Atheniensium fieret. Interea Megarẽses memores illati ab Atheniensibus belli. & ueriti, ne frustra arma mouisse uiderentur, Matronas Atheniensium in eleusinis sacris noctu oppressuri naues conscendunt. Qua re cognita, dux Atheniensium Pisistratus iuuentutẽ in insidiis collocat, iussis matronis solito clamore ac strepitu & in accessu hostium, ne intellectos se sentiant, sacra celebrare, egressosq; nauibus megarenses inopinantes aggressus deleuit, ac protinus classe captiua intermixtis mulieribus, ut speciem captiuarum matronarum præberent, Megaram contendit. Illi cum nauiũ formam & petitam prædam agnoscerent, obuii ad portum procedunt. Quibus cæsis, Pisistratus paululum à capienda urbe abfuit. Ita megarenses suis dolis hosti uictoriam dedere. Sed Pisistratus quasi sibi nõ patriæ uicisset, tyrannidem per dolum occupat. Quippe uerberibus uoluntariis domi affectus, laceratoq; corpore, in publicũ progreditur & aduocata concione uulnera populo ostendit, de crudelitate principum, à quibus

hoc se passum simulabat, queritur, Adduntur uocibus lachrymæ, & inuidiosa oratione multitudo credula incenditur. Amore plebis inuisum se senatui affirmat. Obtinet ad custodiam corporis sui satellitum auxiliũ, per quos occupata Tyrãnide per annos.xxxiiii.regnauit. Post eius mortem Diocles alter ex filiis, per uim stuprata uirgine, à fratre puellæ interficitur. Alter Hippias nomine, cum imperium paternum teneret, interfectorem fratris comprehendi iubet. Qui cum per tormenta conscios cædis nominare cogeretur omnes amicos tyranni nominauit. Quibus interfectis, quærẽti tyranno, an adhuc reliqui conscii essent nemo ait superest, quem amplius mori gestiam, q̃ ipsum tyrannum. Qua uoce, eiusdem tyranni se uictorem post uindictam pudiciciæ sororis ostendit. Huius uirtute cum admonita ciuitas libertatis esset, tandem Hippias regno pulsus in exilium agitur. Qui profectus in persas ducem se Dario inferenti Atheniensibus bellum sicuti supra significatum est, aduersus patriam suam offert. Igitur Athenienses, audito Darii aduentu, auxilium à Lacedæmoniis, socia tunc ciuitate, petierunt. Quos ubi uiderunt quatridui teneri religione, non expectato auxilio instructis, decem milibus ciuiũ, & Platensibus auxiliariis, mille aduersus sexcenta milia hostium in campos marathonios in prœlium egrediuntur, Milciades & dux belli erat & author non expectandi auxilii, quem tanta fiducia cœperat, ut plus præsidii in celeritate q̃ in sociis duceret. Magna igitur currẽtibus in pugnã alacritas animorũ fuit. adeo ut cũ mille passus inter duas acies essent, citato cursu ante

iactus sagittarũ ad hostem uenirent. Nec audaciæ eius euentus defuit. Pugnatũ est enim tanta uirtute, ut hinc uiros, inde pecudes putares. Victi Persæ in naues confugerunt. Ex quibus multæ suppressæ, multæ captæ. In eo prœlio tanta uirtus singulorũ fuit, ut cuius laus prima esset, difficile iudicium uideretur. Inter cæteros tamen Themistoclis adolescentis gloria emicuit, in quo iam tunc indoles futuræ imperatoriæ uirtutis apparuit. Cynigeri quoq; militis atheniensis gloria magnis scriptorum laudibus celebrata est, Qui post prœlii innumeras cædes, cum fugientes hostes ad naues egissent, onustam nauem dextra manu tenuit, nec prius dimisit, q̃ manum amitteret. Tum quoq; amputata dextra, nauem sinistra comprehendit, Quam & ipsam, cum amisisset, ad postremũ morsu nauẽ detinuit. Tantã in eo uirtutẽ fuisse, ut nõ tot cædibus fatigatus, non ambabus manibus amissis uictus, ad postremum truncus & ueluti rabida fera dentibus dimicauerit. Ducenta milia Persæ eo prœlio, sine nauigio, amiserunt. Cecidit & Hippias tyrannus atheniensis author & cõcitator eius belli, diis patriæ ultoribus pœnas repetẽtibus, Interea & Darius cũ bellum restauraret, in ipso apparatu decidit, relictis multis filiis, & in regno, & ante regnum susceptis. Ex his Arimenes maximus natu, ætatis priuilegio, regnum sibi uindicabat. Quod ius & ordo nascentibus & natura ipsa gentibus dedit. Porrò Xerxes controuersiã non de ordine sed de nascẽdi felicitate referebat. Namq; Arimenem primũ quidem Dario, sed priuato prouenisse, se regi primũ natum. Fratres itaq; suos, qui ante geniti essent priuato priuatum patrimonium, quod eo tempore Darius habuis-

ſet, non regnum ſibi uindicare poſſe, ſe eſſe primum quē in regnum rex pater ſuſtulerit. Huc accedere, quod Arimenes non patre tantū, ſed & matre priuatæ adhuc fortunæ, duo quoq; materno priuato creatus ſit, ſe uero & matre regına natum, & patrem non niſi regem uidiſſe. Auum quoq; maternum Cyrum regem habuiſſe, non heredem ſed conditorem tanti regni. itaq; & ſi æquo iure utrumq; fratrem pater reliquiſſet, materno ſe tamen iure & auito uincere. Hoc certamen concordi animo ad patruum ſuum Anafarnem, uelutı ad domeſticum iudicem, deferunt. Qui domi cognita cauſa Xerxem prēpoſuit, Adeoq; fraterna cōtentio fuit, ut nec uictor exultauerit, nec uictus indoluerit, ipſoq; litis tempore, inuicē munera miſerint, & iucunda quoq; inter ſe nō ſolū crēdula conuiuia habuerint, iudicium quoq; ipſum, ſine arbitris, ſine conuitio fuerit. Tanto moderatius tū fratres inter ſe regna maxima diuidebant, quanto nūc exigua patrimonia partiuntur. Igitur Xerxes bellum a patre acceptum aduerſus græciam per quinquennium inſtruxit, Quod ubi primum didicit Demaratus rex Lacedæmoniorum, qui apud Xerxem exulabat, amicior patriæ poſt fugam, q̄ regi poſt beneficia, ne inopinato bello opprimerentur, omnia in tabellis ligneis magiſtratibus, preſcripſit, eaſdemq; cæra ſuperinducta delet, ne aut ſcriptura ſine tegmine indicium daret, aut recens cæra dolum proderet. Fido deinde ſeruo perferēdas tradit, iuſſo magiſtratibus Spartanorum tradere. Quibus perlatis Lacedæmone quæſtioni res diu fuit, quod neq; ſcriptū aliquid uiderent, nec fruſtra miſſas ſuſpicarentur, tantoq; rem maiorem quanto ſit occultior putabant. Herēti

bus in coniectura uiris, soror regis Leonidæ consilium scribentis inuenit. Erasa igitur cæra belli consilia de teguntur. Iam Xerxes septingenta milia de regno ar mauerat, & trecenta milia de auxilis, ut non imme rito proditũ sit, flumina ab exercitu eius siccata, græ ciamq; omnem uix capere exercitum eius potuisse. Na ues quoque decies centum milia numero habuisse dici tur. Huic tanto agmini dux abfuit. Cæterum si regẽ spectes, diuitias non ducẽ laudes, quarũ tanta copia in regno eius fuit, ut cũ flumina multitudine consume rentur, opes tamen regiæ superessent. Ipse autem pri mus in fuga, postremus in prœlio semper uisus est. In periculis timidus. Sicubi metus abesset, inflatus. De niq; ante experimentũ belli, fiducia uirium, ueluti na turæ ipsius dominus, & montes in planum deducebat, & conuexa uallium æquabat, & quædam maria pon tibus sternebat, quædam ad nauigationis commodũ per compendium ducebat. Cuius introitus in græciam q̃ terribilis, tam turpis ac fœdus discessus fuit. Namq; cum Leonida rex Spartanorum cum quattuor milibus militũ angustias Thermopylarum occupasset, Xerxes, cõtemptu paucitatis, eos pugnã capescere iubet, quorũ cognati Marathonia pugna interfecti fuerunt. Qui dum ulcisci suos quærunt, principium cladis fuere. Suc cedente deinde inutili turba, maior cædes editur. Tri duo ibi cũ dolore & indignatione Persarum dimicatũ. quarto die cũ nunciatũ esset Leonide à. xx. milibus ho stium summũ cacumen teneri, tunc hortatur socios rece dant, & se ad meliora patriæ tempora reseruent, sibi cum Spartanis fortunam experiendam, plura patriæ

q̃ uitæ debere, cæteros ad præsidia græciæ seruãdos Audito regis imperio discessere cæteri. Soli lacedæmonii remãserũt. Initio huius belli, sciscitantibus Delphis oracula, respõsum fuerat, aut regi Spartanorũ, aut urbi cadendũ. Et iccirco cũ rex Leonidas in bellũ proficisceretur, ita suos firmauerat, ut regem se parato ad moriendum animo scirent. Angustias præterea occupauerat, ut cũ paucis aut maiore gloria uinceret, aut minore dãno reipu. caderet. Dimissis igitur sociis, hortatur Spartanos meminerint, qualitercũq; prœliarentur, cadẽdũ esse, cauerent ne fortius mãsisse, q̃ dimicasse uideãtur. Nec expectandum ut ab hoste circũuenirẽtur, sed cũ nox occasionẽ daret securis & lætis superueniendum. Nusq̃ uictores honestius q̃ in castris hostiũ perituros. Nihil erat difficile ꝑsuadere persuasis mortẽ statim arma capiũt, & sexcẽti uiri castra quingentorũ miliũ irrũpũt. Statimq; regis pretoriũ petunt, aut cum illo, aut si ipsi oppressi essent, in ipsius potissimum sede morituri. Tumultus totis castris oritur. Spartani posteaq̃ regem nõ inueniunt, per omnia castra uictores uagantur, cædũt. sternuntq; omnia, ut qui sciant se pugnare, non spe uictoriæ sed in mortis ultione. Prœliũ a principio noctis, in maiorẽ partẽ diei tractũ. Ad postremũ non uicti, sed uincẽdo fatigati inter ingentes stratorũ hostiũ cateruas occiderũt. Xerxes, duobus uulneribus terrestri prœlio acceptis, experiri maris fortunã statuit. Sed Atheniensiũ dux Themistocles, cũ animaduertisset Ionas, ꝑ quos bellũ Persarũ rex susceperat, in auxilium regis classe uenisse, sollicitare eos in partes suas statuit. Et cũ colloquẽdi copiã non haberet, quo applicituri erant

symbolos proponi, & saxis proscribi curat, Quæ uos Iones dementia tenet? Quod facinus agitatis? Bellū inferre olim conditoribus uestris, nuper etiā uindicibus cogitatis? An ideo mœnia uestra condidimus, ut essent, qui nostra delerent? Quid si non est hæc, & Dario prius, & nunc Xerxi belli causa nobiscum foret? ꝙ uos rebellantes non desitiumus? quin uos in hæc uestra castra ex ista obsidione transitis. Aut si hoc parum tutum extat, uos cōmisso prœlio ite cessum, inhibite remos, & a bello discedite. Ante naualis prœlii congressionem, miserat Xerxes quattuor milia armatorū delphos ad templum Apollinis diripiendum, prorsus quasi non cū græcis tantum, sed cū diis inmortalibus bellū gereret. Quæ manus tota imbribus & fulminibus deleta est; ut intelligeret quanto grauior offensa deorum esset, tanto nullas esse hominum aduersus deos uires. Post hæc, Thespias, & Plateas, & Athenas uacuas hominibus incendit, Et quoniam ferro non poterat in homines, in edificia igne crassatur. Namq; Athenienses post pugnam Marathoniam premonente Themistocle, uictoriam illam de Persis nō finem, sed causam maioris belli fore. cc. naues fabricauerunt. Aduentante igitur Xerxe consulentibus Delphis oraculum, responsum. fuerat, salutem muris ligneis tuerētur. Themistocles nauium presidiū demonstratum ratus, persuadet omnibus, patriam municipes esse non mœnia, ciuitatemq; non in ædificiis sed in ciuibus positam. Melius itaq; salutem nauibus ꝙ urbi commissuros, huius sententiæ etiam deum authorē esse. Probato cōsilio. coniuges liberosq; cum preciosissimis rebus abditis insulis, relicta urbe, demādāt. Ipsi naues armati conscendunt.

conſcendunt. Exemplum Athenienſium & aliæ urbes imitatæ. Itaq; cum adunanta omnis ſociorum claſſis. & intenta in bellum nauale eſſet anguſtiasq; ſalaminii freti, ne circumueniri a multitudine poſſent, occupaſſent, diſſenſio inter ciuitatũ principes oritur. Qui cum deſerto bello ad ſua tuenda dilabi uellent, timens Themiſtocles, ne diſceſſu ſociorum uires minuerentur, per ſeruum fidum Xerxi nunciat, uno in loco eum contractam græciam poſſe capere facillime. Quod ſi ciuitates quæ iam abire uellent, diſſipentur, maiore labore ei ſingulas conſectandas. Hoc dolo impellit regem ſignũ pugnæ dare. Græci quoq; aduentu hoſtium occupati prœlium collatis uiribus capeſſunt. Interea Rex uelut ſpectator pugnæ cum parte nauium in littore remanet. Arthemiſia autẽ regina alicarnaſſi, quæ in auxilium Xerxi uenerat, inter primores duces bellũ acerrime ciebat. Quippe ut in uiro muliebrem timorem, ita in muliere uirilem audaciam cerneres. Cum anceps prœlium eſſet, Iones iuxta præceptũ Themiſtoclis pugnæ ſe paulatim ſubtrahere cœperunt. Quorum defectio animos cæteris fregit. Itaq; circunſpicientes fugam pelluntur perſæ, & mox prœlio uicti in fugam uertuntur. In qua trepidatione multæ ſummerſæ naues, multæ captæ ſunt. Plures tamen non minus ſæuitiam regis q̃ hoſtem timentes domum dilabuntur. Hac clade perculſum & dubium conſilii Xerxem Mardonius aggreditur. Hortatur ut in regnum abeat, ne quid ſeditionis moueat fama aduerſi belli, & in maius ſicuti mos eſt, omnia extollens, ſibi. ccc. milia armatorum lecta ex omnibus copiis relinquat. Qua manu, aut cum gloria eius perdo

miturum se græciam, aut si aliter euentus ferat, sine eiusdem infamia hostibus cessurum. Probato consilio. Mardonio exercitus traditur, Reliquas copias rex ipse reducere in regnum parat. Sed græci audita regis fuga consilium ineunt pontis interrumpendi, quem ille Abydo uelut uictor maris fecerat, ut intercluso aditu, aut cum exercitu deleretur, aut desperatione rerum, pacem uictus petere cogeretur. Sed Themistocles timēs, ne interclusi hostes desperationem in uirtutem uerterent, & iter, quod aliter non pateret, ferro patefacerent, satis multos hostes in græcia remanere dictitans, nec augeri numerum retinendo oportere, cū uincere consilio cæteros non posset ' eundem seruum ad Xerxem mittit, certioremq; consilii facit, & occupare transitum matura fuga iubet. Ille perculsus nuncio tradit ducibus milites perducendos, Ipse cum paucis Abydon contendit. Vbi cum solutum pontem hybernis tempestatibus offendisset, piscatoria scapha traiecit trepidus. Erat res spectaculo digna, & ad æstimationem rerū humanæ sortis uarietate miranda, in exiguo latentem uidere nauigio. quem paulo ante uix æquor omne capiebat, carentem etiam omni seruorum ministerio, cuius exercitus propter multitudinem terræ graues erant. Nec pedestribus copiis, quas ducibus assignauerat, felicius iter fuit. Siquidem quotidiano labori (neq; enim ulla est metuentibus quies,) etiam, fames accesserat. Multorum deinde dierum inopia contraxerat & pestem, tantaq; fœditas morientium fuit, ut uiæ cadaueribus implerentur, alitesq; & bestiæ escæ illecebris sollicitatæ exercitum sequerentur. Interim Mardonius olinthum

in græcia expugnat. Athenienses quoq; in spem pacis amicitiamq; regis sollicitat, spondens incensæ eorū urbis etiam in maius restitutionem. Posteaq̄ nullo precio libertatem uidit his uenalem, incensis, quæ rædificare cœperatur, copias in Boetiam trassert. Eo & græcorū exercitus, qui centum milium fuit, secutus est. Ibiq; prœlium commissum, sed fortuna regis cum duce mutata non est. Nam uictus Mardonius, ueluti ex naufragio cum paucis profugit, castra referta regalis opulentiæ capta. Vnde primum græcos, diuiso inter se auro persico, diuitiarum luxuria cœpit. Eodem forte die, quo Mardonii copiæ deletæ sunt, etiā nauali prœlio in Asia sub monte mycale aduersus persas dimicatum est; Ibi ante congressionem, cum classes ex aduerso starent, fama ad utrumq; exercitum uenit uicisse græcos, & Mardonii copias occisione occidisse. Tantam famæ uelocitatem fuisse, ut cum matutino tempore prœlium in Boetiam commissum sit, meridianis horis in Asiam, per tot maria, & tantum spacii, tam breui horarum momento de uictoria nunciatum sit. Confecto bello, cū de premiis ciuitatum ageretur omnium iudicio Atheniensiū uirtus cæteris prælata. Inter duces quoq; Themistocles princeps ciuitatum testimonio iudicatus, gloriā patriæ suæ auxit. Igitur Athenienses aucti, & premiis belli & gloria, urbem ex integro condere moliuntur. Cum mœnia maiora sibi complexi fuissent, suspecti esse Lacedæmoniis cœpere, recte reputantibus, quibus ruina urbis tantū incrementi dedisset, quantum sit datura munita ciuitas. Mittunt ergo legatos, qui moneren. ne munimenta hostibus & receptacula futuri bell

extruant. Themistocles, ut uidit spei urbis inuideri, non existimans abrupte agendum, respondit legatis, ituros Lacedæmona, qui de ea re pariter cum illis consulant. Sic dimissis Spartanis, hortatur suos, ut opus maturent. Deinde ipse, interiecto tempore, in legationem proficiscitur, Et nunc in itinere infirmitate simulata, nunc tarditatem collegarum accusans, sine quibus agi iure nihil possit, diem de die proferendo spacium consumando operi quærebat, cum interim nunciatur Spartanis opus Atheniensium maturari. Propter, quod denuo legatos mittunt ad inspiciendam rem. Tum Themistocles per seruum magistratibus scribit Atheniensiū, Lacedæmonum legatos uinciant, pignus pro teneant, ne in se grauius consulatur. Adit deinde in concionem Lacedæmoniorum, indicat permunitas Athenas esse, ut posse illatum non armis tantum, sed etiam muris bellum sustinere. Si quid ob eam rem de se crudelius statuerent, legatos eorum Athenis in hoc pignus retentos. Grauiter deinde castigat eos, quod non uirtute sed imbecillitate sociorum potentiam quærerent. Sic dimissus, ueluti triumphatis Spartanis, à ciuibus excipitur. Post hæc Spartani ne uires ocio corrumperent, & ut bis illatum à Persis græciæ bellum ulciscerentur, ultro fines eorum depopulantur. Ducem suo sociorumq; exercitui deligunt Pausaniam, qui pro ducatu regnum græciæ affectans proditionis premiū cū Xerxe nuptias filiæ eius paciscitur redditis captiuis, ut fides regis aliquo beneficio obstringeretur. Scribit præterea Xerxi, quoscunq; ad se nuncios misisset, interficeret, ne res loquacitate hominū proderetur. Sed Dux Atheniensiū Aristi

des belli ſocius electus collegæ conatibus obuiã eundo, ſimul & in rem ſapienter conſulendo, proditionis con ſilia diſcuſſit. Nec multo poſt accuſatus Pauſanias damnatur. Igitur Xerxes cum proditionis dolum pu blicatum uideret, ex integro bellum inſtituit. Græci quoq; ducem inſtituunt Cimona Athenienſem filium Milciadis. Quo duce apud Marathonem pugnatum eſt. Iuuenem, cuius magnitudinem futuram, pietatis documenta prodiderunt. Quippe patrem ob crimen pe culatus in carcerem coniectum, ibiq; defunctum, tran ſlatis in ſe uinculis, ad ſepulturam redemit. Nec in bel lo iudicium diligentium fefellit. Siquidem non inferior uirtutibus patris Xerxem terreſtri naualiq; bello ſupe ratum trepidum ſe recipere in regnum coegit.

IVSTI. HISTORICI LIBER, TERTIVS.

Xerxes Rex Perſarum terror antea gentiũ bello in græcia infeliciter geſto, etiam ſuis contemptui eſſe cœpit. Quippe Artaba nus præfectus eius, deficiente quotidie re gis maieſtate, in ſpem regni adductus cũ ſeptem robuſtiſſimis filiis regiam ueſperi ingreditur. Nam amicitiæ iure ſemper illi patebat. Trucidatoq; re ge, uoto ſuo obſiſtentes filios eius dolo aggreditur. Se curior de Artaxerxe puero admodum, fingit regem à Dario, qui erat adoleſcens, quo maturius regno poti retur, occiſum. Impellit Artaxerxem parricidium par ricidio uindicare. Cum uentum eſſet ad domum Darii dormiens inuentus quaſi ſomnum fingeret interficitur. Deinde, cum unum ex regis filiis ſceleri ſuo ſupereſſe Artabanus uideret, metueretq; de regno certamina

principum, assumit in societatem consilii Baccabassum, qui præsenti statu nō contentus rem prodit. Artaxerxi, ut pater eius occisus sit, ut frater falsa parricidii suspitione oppressus, ut deniq; ipsi pararentur insidie. His cognitis Artaxerxes uerēs Artabani numerum filiorū, in posterum diem paratum esse exercitum armatumq; iubet, recogniturus & numerum militum & in armis industriam singulorū. Itaq; cum inter cæteros, & ipse Artabanus armatus assisteret, rex simulat se breuiorē loricam habere. Iubet Artabanum secum cōmutare. Exuētem se ac nudatum gladio traiecit, Tum & filios eius corripi iubet, atq; ita egregius adolescens, & cædem patris, & necem fratris, & se ab insidiis Artabani uindicauit, Dum hæc in Persis geruntur, interea græcia omnis ducibus Lacedæmoniis & Atheniensibus in duas diuisa partes, ab externis bellis, uelut in uiscera sua arma conuertit. Fiunt igitur de uno populo duo corpora, & eorumdem castrorum homines in duos hostiles exercitus diuiduntur. Hinc Lacedæmonii cōmunia quondam ciuitatū auxilia ad uires suas trahebāt. Inde Athenienses, & uetustate generis, & gestis rebus illustres, propriis uiribus confidebant. Atq; ita duo potentissimi græciæ populi institutis Solonis & Licurgi legibus pares, ex æmulatione uirum in bellum ruebant. Namq; Licurgus cum fratri suo Polibitæ spartanorū regi successisset, regnumq; sibi uendicare potuisset, Charilao filio eius, qui natus posthumus fuerat, cum ad ætatem adultam uenisset, regnū summa fide restituit, ut intelligerent omnes, quanto plus apud bonos pietatis iura, q̃ omnes opes ualerent. Medio igitur tempore

dum infans conualescit, tutelamq́ eius administrat, non habentibus Spartanis leges instituit, non inuentione earũ magisq́ exemplo clarior Siquidem nihil lege ulla in alio sanxit, cuius non ipse primus in se documenta daret. Populum in obsequia principum, principes ad iustitiam imperiorum formauit. Parsimoniam omnibus suasit, existimans laborem militiæ assidua frugalitatis consuetudine faciliorem fore, Emi singula non pecunia, sed compensatione mercium iussit. Auri argentiq́ usum, uelut omnium scelerum materiam sustulit. Administrationem reipu. per ordines diuisit. Regibus potestatem bellorum, magistratibus iudicia & annuas successiones, senatui custodiam legum, populo sublegendi senatum uel creandi quos uellet magistratus potestatem permisit. Fundos omnium æqualiter inter omnes diuisit, ut æquata patrimonia neminem potentiorẽ altero redderent. Conuiuari omnes publice iussit, ne cui diuitiæ uel luxuria in occulto cẽnt. Iuuenibus nõ amplius una ueste uti toto ãno permissum, nec quemquam cultius q̃ alterum progredi, nec epulari opulentius, ne imitatio in luxuriam uerteretur. Pueros puberes non in forum, sed in agrum deduci præcipit, ut primos annos non in luxuria, sed in opere & in laboribus agerent. Nihil eos somni causa substernere, & uitam sine pulmento degere, neq; prius in urbem redire, q̃ uiri facti essent. Statuit uirgines sine dote nubere. Iussit ut uxores eligerentur non pecunia, seueriusq́ matrimonia sua uiri coercerent, cum nullis dotis frenis tenerentur. Maximum honorem non diuitum & potentum, sed pro gradu ætatis

ſenum eſſe uoluit. Nec ſane usq̄ terrarum locum honora tiorem ſenectus habet. Hæc quoniam primo ſolutis an tea moribus dura uidebat eſſe, authorem eorum Apol linem delphicum fingit, & inde ſe ea ex præcepto numi nis detuliſſe, ut conſueſcendi tedium metus religionis euincat. Deinde ut æternitatem legibus ſuis daret, iu reiurando obligat ciuitatem; nihil eos de eius legibus mutaturos, priusq̄ reuerteretur, & ſimulat ſe ad ora culum delphicum proficiſci, conſulturum quid addendũ mutandumq́; legibus uideretur. Proficiſcitur autẽ Cre tam. Ibiq́; perpetuum exilium egit, abiiciq́; in mare oſſa ſua moriens iuſſit, ne relatis Lacedæmona ſolutos ſe Spartani religione iuriſiurandi & diſſoluendis legibus arbitrarentur. His igitur moribus ita breui ciuitas con ualuit, ut cum Meſſeniis propter ſtupratas uirgines ſuas in ſolẽni Meſſeniorum ſacrificio bellũ intuliſſent, grauiſſima ſe execratione obſtrinxerint, non prius q̄ Meſſeniam expugnaſſent reuerſuros, tantum ſibi uel de uiribus ſuis uel de fortuna ſpondentes. Quæ res ini tium diſſenſionis græciæ & inteſtini belli cauſa & ori go fuit. Itaq́;, cum contra præſumptionem ſuam, annis. x. in obſidione urbis tenerentur, & querelis uxorum poſt tam longam uiduitatem reuocarentur, ueriti ne hac perſeuerantia belli grauius ſibi q̄ Meſſeniis nocerent, quippe illis quantum iuuentutis bello intercidat mulie rum fœcunditate ſuppleri. ſibi & belli dãna aſſidua & fœcunditate uxorum abſentibus uiris nullam eſſe. Itaq́; legunt iuuenes ex eo genere militum, qui poſt iuſ iurandum in ſupplementum uenerant. Quibus Spartã remiſſis promiſcuos omnium fœminarum cõcubitus per

misere, maturiorem futuram conceptionem rati, si eã singulæ per plurs uiros experirentur. Ex his nati ob notam materni pudoris Parthenii sunt uocati. Qui cũ ad annos. xxx. peruenissent, metu inopiæ, nulli enim pater existebat, cuius in patrimonium successio speraretur, ducem Phalantum assumunt filium Arati, qui author Spartanis fuerat iuuentutis ad generandam sobolẽ domum remittendæ. Vt sicuti dudum patrem eius nascẽdi habuissent authorem, sic ipsum spei ac dignitatis suæ haberent. Itaq; nec salutatis matribus, quarum adulterio infamiam collegisse uidebantur, ad sedes requirendas proficiscuntur, diuq́; & per uarios casus iactati tãdem in italiam deferuntur, & oppugnata arce Tarẽtinorum, expugnatis ueteribus incolis. sedem sibi constituunt. Sed post annos plurimos dux eorum Phalantus per seditionem in exilium perturbatus Brundusium se contulit, quo expulsi sedibus suis ueteres Tarentini cõcesserant. Is moriẽs persuadet, ut ossa sua postremasq́; reliquias cõterant, & tacite spargi in foro tarentinorũ curent. Hoc enim modo recuperare illos patriam suam posse Apollinem delphis cecinisse. Illi arbitrantes eum in ultionem sui fata ciuium prodidisse, præceptis paruere. Sed oraculi diuersa sententia fuerat. Perpetuitatẽ enim urbis non amissionem hoc facto promiserat. Ita ducis exulis consilio, & hostium ministerio possessio tarẽtina partheniis in æternum fundata. Ob cuius beneficii memoriam Phalanto diuini honores decreuere. Interea Messenii cum uirtute non possent, per insidias expugnãtur. Deinde cum per annos. lxxx. grauia seruitutis uerbera plærumq; uincula cæteraq; captæ ciuitatis mala

perpessi essent, post longam pœnarum patientiam belliũ restaurãt. Lacedæmonii quoq; eo conspiratius ad arma concurrũt, quo aduersus seruos dimicaturi uidebãtur. Itaq; cũ hinc iniur a, inde indignitas animos acueret, Lacedæmonii de belli euentu oraculo delphis consulto, iubentur ducem belli ab Atheniensibus petere. Porrò Athenienses cũ responsum cognouissent, in contemptũ Spartanorũ Tyrtæum poetã claudũ pede misere. Qui tribus prœliis fusus eo usq; desperationis spartanos ad duxit, ut ad supplementum exercitus seruos suos manu mitterent. Hisq; interfectorũ matrimonia pollicerentur, ut non numero tantũ amissorũ ciuiũ, sed & indignitati succederent. Sed reges Lacedæmoniorũ, ne contra fortunã pugnando maiora detrimenta ciuitati infunderent, reducere exercitũ uoluerũt, ni interuenisset Tyrtæus, qui cõposita carmina exercitui pro concione recitauit. In quibus hortamenta uirtutis, damnorũ solatia, belli consilia conscripserat. Itaq; tantũ ardorem militibus iniecit, ut non de salute sed de sepultura soliciti tesseras insculptis suis & patrum nominibus dextero brachio deligarent. Vt si omnes aduersum prœliũ consumpsisset, & temporis spatio confusa corporũ liniamenta essent, ex inditio titulorũ tradi sepulturæ possent. Cũ sic animatum reges exercitum uiderent, curant rem hostibus nunciare. Messeniis autem non timorem res, sed æmulationem mutuam dedit. Itaq; tantis animis concursum est, ut raro unquam cruentius prœlium fuerit. Ad postremum tamen uictoria Lacedæmoniorum fuit. Interiecto tẽpore, tertiũ quoq; bellũ Messenii reparauere. In cuius auxiliũ Lacedæmonii inter reliquos so

cios etiam Athenienses adhibuere. Quorum fidem cum suspectam haberent, superuacuos eos simulantes à bello eodem dimiserunt. Hanc rem Athenienses grauiter ferentes, pecuniam, quæ erat in stipendium persici belli ab uniuersa græcia collata, à Delo athenas transferunt, ne deficientibus à fide societatis Lacedæmoniis prædæ ac rapinæ esset. Sed nec Lacedæmonii quieuere, cum Messeniorum bello occupati essent, Peloponenses immisere, qui bellum Atheniensibus facerent. Paruæ tunc temporis classe in Aegyptum missa uires Atheniẽsibus erant. Itaq; naualı prœlio dimicantes facile superantur. Interiecto deinde tempore, post reditum sociorum aucti, & classis militum robore, prœlium reparant. Iam & Lacedæmonii omissis Messeniis aduersus Athenienses arma uerterant. Diu uaria uictoria fuit. Ad postremum æquo marte utrinq; discessum. Inde reuocati Lacedæmonii ad Messeniorum bellũ, ne mediũ tempus ociosum Atheniensibus relinquerent, cũ Thebanis paciscuntur, ut Boetiorum imperiũ his restituerent, qđ tẽporibus Persici belli amiserant, ut illi Atheniensium bella susciperẽt. Tantus furor Spartanorum erat ut duobus bellis impliciti suscipere tertiũ non recusarẽt dummodo inimicis suis hostes acquirerent. Igitur Athenienses aduersus tantã tempestatẽ belli duos duces deligunt, Periclẽ spectatæ uirtutis uirũ, & Sophoclẽ scriptorẽ tragœdiarũ. Qui diuerso exercitu & spartanorum agros uastauerunt. & multas achaiæ ciuitates Atheniẽsiũ imperio adiecerũt. His malis fracti Lacedæmonii in ãnos. xxx. pepigerũt pacẽ. Sed tã longũ ociũ inimiciti æ nõ tulerũt. Itaq; inter. xv. ãnos rupto fœdere cũ

contemptu deorum hominumq; fines atticos populantur. Et ne prædam potius q̃ pugnam expetisse uiderentur, hostes ad prœlium uocant. Sed Athenienses consilio Periclis ducis populationis iniuriam differunt in tempus ultionis, superuacuam pugnam existimantes cum ulcisci hostem sine periculo possent. Deinde interiectis diebus naues conscendunt, & nihil sentientibus Lacedæmoniis, totam Spartam deprædantur. multoq; plura auferunt, q̃ amiserant. Prorsus in comparatione damnorum longe plurimi fuerit ultio q̃ ira. Clara quidem hæc periclis expeditio habita, sed multo clarior priuati patrimonii cõtemptus fuit. Huius agros in populatione cæterorum intactos hostes reliquerant, sperantes acquirere se illi posse, aut periculum ex inuidia, aut ex suspicione proditionis infamiam. Quod ante prospiciens Pericles & futurum populo prædixerat, & ad inuidiæ impetum declinandum agros ipsos dono reipu. dederat. Atq; ita unde periculũ quæsitum fuerat, ibi maximã gloriam inuenit. Post hæc interiectis diebus, nauali prœlio dimicatum est. Victi Lacedæmonii fugerunt. Nec cessatum deinceps est, quin aut terra aut mari uaria prœliorum fortuna inuicem se trucidarent. Deniq; fessi tot malis pacem in annos quinquaginta fecere. Quam non nisi sex annis seruauerunt. Nam inducias, quas proprio nomine condixerant, ex sociorum persona rumpebant. Quippe qua si minus periurii contraherent, si ferentes sociis auxilia, potius q̃ si aperto prœlio dimicassent. Hinc bellum in Siciliam translatum, quod prius q̃ exponam, de Siciliæ situ pauca dicenda sunt.

IVSTINI HISTORICI LIBER QVARTVS.

Siciliam ferunt angustiis quondã faucibus Italiæ adhæsisse, direptamq; uelut à corpore maiore impetu superioris maris, quod toto undarum onere illuc uehitur. Est autem ipsa terra tenuis ac fragilis, & cauernis quibusdam fistulisq; ita penetrabilis, ut uentorum tota ferme flatibus pateat, necnon & ignibus generãdis nutriendisq; soli ipsius naturalis uis. Quippe intrinsecus stratum sulphure, & bitumine traditur. Quæ res facit, ut spiritu cum igne inter interiora luctante frequẽter & cõpluribus locis, nũc flãmas, nũc uaporem, nũc fumũ eructet. Inde deniq; ætnæ montis ꝑ tot sæcula durat incendium. Et ubi acrior per spiramenta cauernarum uentus incubuit, harenarum moles egeruntur. Proximum Italiæ promontorium Rhegium dicitur. Ideoq; græce Abrupta hoc nomine pronunciantur. Nec mirum si fabulosa est loci huius antiquitas, in quem res tot coiere miræ. Primum ꝙ nusquã alias tam torrens fretum, nec solum citato impetu, uerum etiam sæuo, neq; experientibus modo terribile, uerum etiam procul uisentibus. Vndarum porrò inter se concurrentium tanta pugna est, ut alias ueluti terga dantes uorticibus mergi ac in imum desidere, alias quasi uictrices in sublime ferri uideas. Nunc hic fremitum feruentis æstus, nunc illic gemitum in uoragine desidẽtis exaudias. Accedũt uicini, & perpetui ætnæ montis ignes & insularum æolidum uelut ipsis undis alatur incendium. Neq; enim in tam angustis terminis aliter durare tot seculis tãtus ignis potuisset, nisi & humoris nutrimentis aleretur.

Hinc igitur fabulæ scyllã & charybdim peperere, hæc latratus auditos, hinc monstri credita simulacra, dum nauigantes magnis uorticibus pelagi desidentis exterriti latrare putant undas, quas sorbentis æstus uorago collidit. Eadem causa etiam ætnæ montis perpetuos ignes facit. Nam aquarum ille concursus, raptum secũ spiritum in imum fundum trahit, atq; ibi suffocatum tamdiu tenet, donec per spiramenta terræ diffusus nutrimenta ignis incendat. Iam ipsa Italiæ Siciliæq; uicinitas, iam promontorium, altitudo ipsa ita similis est. ut quantum nunc admirationis tantum antiquis terroris dederit, credentibus, coeuntibus in se promontoriis ac rursum discedentibus solida intercipi absumiq; nauigia. Neq; hoc ab antiquis in dulcedinem fabulæ compositum, sed metu & admiratione transeuntiũ. Ea est enim procul inspicientibus natura loci, ut sinum maris non transitum putes, quo cum accesseris, discedere ac seiũgi promontoria, quæ antea iuncta fuerant, arbitrere. Siciliæ primo Trinacriæ nomen fuit. Præterea Sicania denominata est. Hæc à principio patria Cyclopum fuit. Quibus extinctis Aeolus regnum insulæ occupauit. Post quem singulæ ciuitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feratior fuit. Horum ex numero Anaxilaus iustitia cum cæterorum crudelitate certabat, cuius moderationis haud mediocrem fructum tulit. Quippe decedens cũ filios paruulos reliquisset, tutelamq; eorum Micytho spectatæ fidei seruo cõmisisset, tantus amor memoriæ eius apud omnes fuit, ut parére seruo q̃ deserere regis filios mallent, Principes q; ciuitatis obliti dignitatis suæ regni maiestatẽ ad

ministrari per seruum pateretur. Imperium Siciliæ etiã Carthagmenses temptauere, diuq; uaria uictoria cum tyrannis dimicatum, ad postremum amisso Hamilchare imperatore cum exercitu aliquantisper quieuere ui cti. Medio tempore cum rhegini discordia laborarent, ciuitasq; per dissensionem diuisa in duas partes esset, ueterani ab altera parte ab Himera urbe in auxilium uocati, pulsis ciuitate contra quos implorati fuerant, & exinde, cæsis quibus tulerant auxilium, urbem cum cõiugibus & liberis sociorum occupauere, ausi facinus nulli tyranno comparãdum. Quippe ut rheginis melius fuerat uinci q̃ uicisse. Nam siue authoribus captiuitatis iure seruissent, siue amissa patria exulare necesse habuissent, non tamen inter aras & patrios lares trucidati crudelissimis tyrannis patriam cum coniugibus ac liberit prædam reliquissent. Cathanenses quoq; cum Syracusanos graues paterentur, diffisi uiribus suis auxilium ab Atheniensibus petiere. Qui seu studio maioris imperii, qd asiam græciamq; penitus occuparant, seu metu factæ pridem à Syracusanis classis, ne Lacedæmoniis illæ uires accederent, Lamponium ducem cum classe in Siciliam misere, ut sub specie ferendi Cathanẽsibus auxilii tentarent Siciliæ imperium. Et quoniam prima initia frequenter cæsis hostibus prospera fuerãt, maiore denuo classe & robustiore exercitu Lachetheo & Cariade ducibus Sicliam petiere. Sed Cathanẽses, siue metu Atheniensium, siue tedio belli, pacem cum Syracusanis, remissis Atheniensium auxiliis fecerunt. Interiecto deinde tempore, cum fides pacis à Syracusanis non seruaretur, denuo legatos Athenas mittũt, qui

ſordida ueſte, capillo barbaq; prolixis, & omni ſqua ſoris habitu ad miſericordiam commouendam acquiſito, concionem deformes adeunt, Adduntur præcibus lacrimæ, & ita miſericordem populum ſupplices mouent, ut damnarentur duces, qui ab his auxilia deduxerant. Igitur claſſis ingens decernitur, creãtur duces Nicæas & Alcibiades & Lamacus, tãtisq; uiribus Sicilia repetitur, ut ipſis terrori eſſent, in quorũ auxilia mittebãtur, Breui poſt tẽpore, reuocato ad reatũ Alcibiade, duo prælia pedeſtria ſecunda Nicæas & Lamacus faciunt. Munitionibus deinde circundatis, hoſtes etiam marinis cõmeatibus in urbe clauſos intercludunt. Quibus rebus fracti Syracuſani auxilium à Lacedæmoniis petierũt. Ab his mittitur Gylippus ſolus, ſed in quo inſtar omniũ auxiliorum erat. Is audito genere belli iam inclinato ſtatu, auxiliis partim in græciam partim in Siciliam miſere contractis, opportuna bello loca occupat. Duobus inde preliis uictus, congreſſus tertio occiſo Lamaco & hoſtes in fugam compulit, & ſocios obſidione liberauit, Sed dum Athenienſes à bello terreſtri in nauale ſe tranſtuliſſent, Gylippus claſſem à Lacedæmone cum auxiliis acerſi, quo cognito & ipſi Athenienſes in locum amiſſi ducis Demoſthenem & Eurimedonta cũ ſupplemento copiarum mittunt. Peloponeſſii quoq;, communi ciuitatum decreto, ingentia Syracuſanis auxiila miſere, & quaſi græciæ bellum in Siciliam translatũ eſſet, ita ex utraq; parte ſummis uiribus dimicabatur Prima igitur congreſſione naualis certaminis Athenienſes uincuntur. Caſtra quoq; cum omni publica ac priuata pecunia amittunt. Super hæc mala, cum etiam terreſtri

terrestri prœlio uicti essent, tunc Demosthenes cēsere cœpit ut abirent Sicilia. Dum res q̄uis afflictæ non dum tamen perditæ forent, neq; in bello male auspicato amplius perseuerandum esse, domi grauiora & forsitan infeliciora bella esse, in quæ reseruare hos urbis apparatus oporteat. Nicæas, seu pudore male actæ rei, seu metu destitutæ spei ciuiū, seu impellēte fato manere contendit. Reparatur igitur nauale prœlium, & à nimia prioris fortunæ procella ad spem certaminis reuocantur. Sed inscitia ducum, qui inter angustias maris tuentes se Syracusanos aggressi, facile uincuntur. Eurimedon dux in prima acie fortissime dimicans primus cadit. Triginta naues quibus præfuerat, incenduntur. Demosthenes & Nicæas etiam ipsi uicti exercitum in terram deponunt, tutiorem fugam rati itinere terrestri. Ab his relictas. c. xxx. naues Gylippus inuasit, ipsos deinde insequitur fugientes, partim capit, cædit partim. Demosthenes amisso exercitu. à captiuitate gladio & uoluntaria morte se uindicat. Nicæas autem ne Demosthenis quidem exemplo, ut sibi consuleret, admonitus cladem suorum auxit dedecore captiuitatis.

IVSTI. HISTORICI LIBER, QVINTVS.

d Vm Athenienses in Sicilia bellum per biennium cupidius q̄ felicius gerunt, interim cōcitator & dux eius Alcibiades absens Athenis insimulatur, mysteria Cereris, initiorum sacra nullo magis q̄ silentio solemni enunciauisse. Reuocatusq; bello ad iudiciū, siue cōnscientiam, siue indignitatem rei nō ferens, tacitus in exilium elidem profectus est. Inde ubi non dā

natum se tantum, uerum etiam ditis per omniũ sacerdotum religiones deuotum cognouit, Lacedæmona se contulit. ibiq; regem Lacedæmoniorum impellit, turbatis Atheniensibus aduerso Siciliæ prœlio ultro bellũ inferre. Quo facto omnia græciæ regna, uelut ad extinguẽdum cõmune incendium concurrunt, tantum odiũ Athenienses immoderati imperii crudelitate contraxerant. Darius quoq; rex Persarum memor paterni auitiq; in hanc urbem odii, facta cum Lacedæmoniis per Tisafernem præfectum Lydiæ societatem, omnẽ sumptũ belli pollicetur. Et erat quidem hic titulus cum græcis coeũdi, re autem uera timebat, ne uictis Atheniẽsibus ad se Lacedæmonii arma trãsferrent. Quis igitur miretur tam florentes Atheniensium opes ruisse, cum ad opprimendam unam urbem totius orientis uires concurrerẽt. Non tamen inerti neq; incruento ceadere bello, sed prœliati ad ultimum, uictores etiam interdum, consumpti magis fortunæ uarietate, q̃ ui uicti sunt. Principio belli omnes etiam ab his socii desciuerant, ut fit, quo se fortuna, eodem etiã fauor hominũ inclinat. Alcibiades quoq; motum aduersus patriam bellum non gregarii militis opera sed imperatoriis uirtutibus adiuuabat. Nempe acceptis quinq; nauibus in Asiam contendit, & tributarias Atheniensium ciuitates auctoritate nominis sui ad defectionem cõpellit. Sciebant enim domi clarũ, nec exilio uidebant factum minorem, nec tam ablatum Atheniẽsibus ducem q̃ Lacedæmoniis traditum, partãq; cum amissis imperia pensantẽ. Sed apud Lacedæmonios uirtus Alcibiadis plus inuidiæ q̃ gratiæ contraxit. Itaq; cum principes uelut æmulum gloriæ suæ interficiendũ

insidiis mandassent, cognita re Alcibiades per uxorē Agidis, regisquā adulterio cognouerat, ad Tisafernem præfectum. Darii regis profugit. Cui se celeriter officii comitate & obsequendi gratia insinuauit. Erat enim & ætatis flore & formæ ueneratione, nec minus eloquētia etiam inter Athenienses insignis, sed in reconciliandis amicitiarum studiis q̃ in retinendis uir melior, quia morum uitia sub umbra eloquentiæ primo latebant. Igitur persuadet Tisaferni, ne tanta stipendia classi Lacedæmoniorum præberet. Vocandos enim in portionem muneris Ionios, quorum pro libertate cum tributa Atheniēsibus penderent, bellum susceptum sit. Sed nec auxiliis nimis enixe Lacedæmonios iuuandos. Quippe memorē esse debere, alienam se uictoriam non suam instruere, & eatenus bellum sustinendum, ne inopia deseratur. Nam regem persarum dissentientibus græcis arbitrum pacis ac belli fore, & quos suis non possit ipsorū armis uicturum. Perfecto autem bello statim ei cū uictoribus dimicandum. Domesticis itaq; bellis græciam obterēdā, ne exterius uacet, execandas uires partium, & inferiores auxilio leuandos. Non enim quieturos post hanc uictoriam Spartanos, qui uindices se libertatis græciæ professi sunt. Grata oratio Tisaferni fuit. Itaq; cōmeatus maligne præbere, classem regiam non totam mittere, ne aut uictoriam totam daret. aut necessitatē deponendi belli imponeret. Interea Alcibiades hanc operā ciuibus uendicabat, ad quem cum legati Atheniensiū uenissent, pollicetur his amicitiam regis, si respu. à populo translata ad senatum foret, sperans ut aut concordante ciuitate dux belli ab omnibus legeretur

aut discordia inter ordines facta ab altera parte in auxilium uocaretur. Sed Atheniensibus imminente periculo belli, maior salutis q̃ dignitatis cura fuit. Ita permittente populo imperium ad senatum transfertur. Qui cum insita genti superbia crudeliter in plebem consuleret, singulis Tyrannidis sib potentiam uendicãtibus, ab exercitu Alcibiades exul reuocatur, duxq; classi constituitur. Statim igitur Athenas mittit ex continenti se cum exercitu uenturum, recepturumq; à quadringentis iura populi ni ipsi redderent. Hac denunciatione optimates territi primo urbem prodere Lacedæmoniis temptauere, deinde, cum id nequissent, in exilium profecti sunt. Igitur Alcibiades intestino malo patria liberata summa cura classem instruit, atq; ita in bellum aduersus Lacedæmonas pergit. Iã Zestromindarus & Pharnabasus Lacedæmoniorum duces instructis nauibus expectabant. Prœlio cõmisso uictoria penes Atheniẽses fuit. In eo bello maior pars exercitus & omnes fermè hostium duces cæsi, naues octoginta captæ. Interiectis quoq; diebus cum bellum Lacedæmonii à mari in terram transtulissent, iterato uincuntur. His malis fracti pacẽ petiere: quam ne acciperent, opera eorum effectũ est, quibus ea res quæstum præstabat. Interea & Syracusanorum auxilia illatum à Carthaginensibus Siciliæ bellum domum reuocantur. Quibus rebus destitutis Lacedæmoniis, Alcibiades cum classe uictrici Asiam uastat, multis locis prœlia facit, ubiq; uictor recipit ciuitates, quæ defecerant, nonnullas capit, & imperio Atheniensium adducit. Atq; ita prisca nauali gloria uendicata, adiecta etiam laude terrestris belli, desideratus

ciuibus suis Athenas reuertitur. His omnibus prœliis du cẽtæ naues hostium & præda ingens capta. Adhunc redeuntis exercitus triumphum effusa omnis multitudo obuiam procedit, & uniuersos quidem milites, præcipue tamen Alcibiadem mirantur. In hunc oculos ciuitas uniuersa, in hunc suspensa ora conuertit. Hunc quasi de cœlo missum. & ut ipsam uictoriam contuentur, laudãt, quæ pro patria, nec minus admirantur, quæ exul contra gesserit, excusantes ipsi iratũ prouocatumq́; fecisse. Enimuero tãtum in uno uiro fuisse momenti, ut maximi imperii subuersi, & rursum recepti author esset, & unde stetisset, eo se uictoria transferret, fieretq́; cum eo mira quædam fortunæ inclinatio. Igitur omnibus non huma-is tantum, uerum etiam & diuinis eum honoribus honorant, certant secum ipsi, utrum contumeliosius eum expulerint, an reuocauerint honoratius. Ipsos illi deos gratulantes tulere obuiam, quorum execrationibus erat deuotus. Et cui pauloante omnem humanam opem interdixerant, eum si queant, in cœlo posuisse cupiũt. Explent contumelias honoribus, detrimenta muneribus, execratiões precibus. Non Siciliæ illis aduersa pugna in ore est, sed græciæ uictoria, non classes per illum amissæ, sed acquisitæ, nec Syracusarum sed Ioniæ helespontiq́; meminerunt. Sic Alcibiades nunq̃ medio cribus nec in offensam nec fauorem studiis suorum exceptus est. Dum hæc aguntur, à Lacedæmoniis Lysander classi belloq́; præficitur. & in locum Tisafernis Darius rex persarum filium suum Cyrum Ioniæ Lydiæq́; præposuit, qui Lacedæmonios auxiliis opibusq́;, ad spem fortunæ prioris erexit. Aucti igitur uiribus. Alcibiadẽ

cum centũ nauibus in Asiam profectũ, dum agros longa pace diuites securus populatur, & prædæ dulcedine sine insidiarum metu sparsos milites haberet, repentino aduentu oppræsere, tantaq́ cædes palantiũ fuit, ut plus uulneris eo prœlio athenienses acciperent, q̃ superioribus dederant, & tanta desperatio apud atheniẽses erat, ut ex continenti Alcibiadem ducẽ Conone duce commutarent, arbitrantes uictos se non fortuna belli, sed fraude imperatoris, apud quem plus prior offensa ualuisset. q̃ recentia beneficia. Vicisse autem eũ priore bello ideo, tantum ut ostenderet hostibus, quem ducem spreuissent, & ut carius eis ipsam uictoriam uenderet. Omnia enim credibilia in Alcibiade, uigor ingenii, & uitiorum amor, & morum luxuria faciebat. Veritus itaq; multitudinis impetum denuo in uoluntarium exilium proficiscitur. Itaq; Conon Alcibiadi suffectus, habens ante oculos cui duci successisset, classem maxima industria exornat, sed nauibus exercitus deerat, fortissimis quibusq; in Asiæ populatione amissis. Armantur tamen senes aut impuberes pueri, & numerus militum sine exercitus robore expletur. Sed non magnam bello moram ætas fecit, imbelles aut cæduntur passim, aut fugientes capiuntur. Tantaq́s strages aut occisorum aut captiuorum fuit, ut Atheniensium deletum non imperium tantum, uerum etiam nomen uideretur, quo prœlio perditis & desperatis rebus ad tantam inopiam rediguntur, ut consumpta militari ætate, peregrinis ciuitatem, seruis libertatem, dãnatis impunitatẽ darent. Eaq́; colluuione hominũ, domini antea græciæ conscripto exercitu uix libertatẽ tue

bantur. Iterã tamen fortunã maris experiendam decer nunt. Tanta uirtus animorum erat, ut cum paulo ante salutem desperauerint, nunc non desperent uictoriam. Sed neq; is miles erat, qui nomen Atheniensium tueretur, neq; hæ uires, quibus uincere consueuerant, neq; ea scientia militaris in his, quos uincula non castra contin uerant. Itaq; omnes aut capti aut occisi, cum dux Conon eo prœlio superfuisse solus crudelitatem ciuium metuens cum octo nauibus ad regem Cyprium contendit Euagoram. At dux Lacedæmoniorum rebus feliciter gestis fortunæ hostium insultat, captiuas naues cum præda bellica in triumphi modum ornatas mittit Lacedæmona, ac tributarias atheniensium ciuitates, quas metus dubiæ bell fortunæ in fine tenuerat, uoluntarias receperit, nec aliud ditionis atheniensium præter urbem ipsam reliquit. Quæ cuncta cum Athenis nunciata essent, omnes relictis domibus per urbem discurrere pauidi, alius alium sciscitari, authorem nuncii requirere, non pueros imprudentia, non senes debilitas, non mulieres sexus imbecilitas domi tenet, adeo ad omnem ætatem tanti mali sensus penetrarat. In foro deinde coeũt, atq; ibi perpeti nocte fortunam publicam questibus iterant. Alii fratres, aut filios, aut parentes deflent, cognatos alii, alii amicos cariores cognatis, & cum priuatis casibus querelam publicam miscent. Iam se ipsos, iam ipsam patriam perituram, miserioremq; incolumium q̃ amissorum fortunã iudicãtes, sibi quisq; ãte oculos obsidionẽ, famẽ, & superbũ uictorẽq; hostẽ proponẽtes. Iã ruinã urbis & incẽdia, iã omniũ captiuitatẽ & miserrimã seruitutẽ recor

dantes feliciores prorsus prioris urbis ruinas dicentes, quæ incolumibus filiis parentibusq; tectorum tantum rui na taxatæ sint, Nūc autem non classem, in quam sicuti pridem confugiant, superesse, nō exercitum cuius uirtute seruati pulchriora possent mœnia extruere. Sic de fletæ ac prope perditæ urbi hostes superueniunt, & obsidio ne circundatos obsessos fame urgent. Sciebant enim neq; ex aduectis copiis multū superesse, & ne nouæ aduehi possent prouiderant. Quibus malis rebus athenienses fracti post longam famem & assiduà suorum funera pa cem petiuere. Quæ an dari deberet diu inter spartāos sociosq; deliberatum est. Cum multi delendum athenien sium nomen, urbemq; incendio consumendam censerēt, negarunt se spartani duobus græciæ oculis alterū eru turos, pacem polliciti, si demissa pyræum uersus muri brachia deiecerint, nauesq;, quæ reliquæ forent tra derent, resq; publica ex semetipsis. xxx. rectores acci peret. In has leges traditā sibi urbem lacedæmonii for mandam Lysandro tradiderunt. Insignis hic annus & expugnatione athenarū & morte Darii regis persarū, & exilio Dionysii siciliæ tyrāni fuit. Mutato statu athe narum etiam ciuium conditio mutatur. Rectores. xxx. reipu. constituuntur, qui fiunt tyranni. Quippe à princi pio tria milia sibi satellitum statuunt, quantum ex tot cladibus prope nec ciuium superfuerat, & quasi paruus hic ad continendam ciuitatem exercitus esset, septingen tos milites à uictoribus accipiunt. Cædes deinde ciuiū ab Alcibiade auspicantur, ne iterum rempublicam sub obtentu liberationis inuaderet. Quem cum profectū ad Artaxerxem persarum regem comperissent, citato iti

nere miserunt, qui eum interciperent. A quibus occupatus, cum occidi aperte non posset, uiuus in cubiculo in quo dormiebat, crematus est. Liberati hoc ultoris metu tyranni, miseras urbis reliquias cædibus & rapinis exhauriũt. Quod cum displicere uni ex numero suo Tyranni didicissent, ipsum quoq; ad terrorem omniũ interficiunt. Fit igitur ex urbe passim omniũ fuga, repleturq; græcia atheniensium exulibus, quod etiam ipsum auxilium unicum miseris eriperetur. Nam lacedæmoniorũ edicto ciuitates, exules recipere prohibebantur. Omnes se argos & thebas contulere. Ibi non solum tutum exiliũ egerunt, uerum etiam spem recuperandæ patriæ receperunt. Erat inter exules Thrasybulus uir strenuus & domi nobilis, qui audendum aliquid pro patria & pro salute communi etiam cum periculo ratus, adunatis exulibus, castellum Philem atticorum finium occupat. Nec deerat quarundam ciuitatum tam crudelis casus miserantium fauor. Itaq; & Hismenias thebanorũ princeps, & si publicis non poterat, priuatis tamen auxiliis adiuuabat. Et Lysias syracusanus orator exul tunc, quingẽtos milites stipendio suo instructos in auxiliũ patriæ communis eloquentiæ misit. Fit itaq; asperum prœlium, sed cum hinc pro patria summis uiribus, inde pro aliena dominatione securius pugnaretur, tyranni uincuntur, uicti in urbem refugerunt, quam exhaustam cædibus, suis etiam armis spoliant. Deinde cum omnes athenienses proditionis suspectos haberent, demigrare eos ex urbe iubent, & in brachiis muri, quæ diruta fuerant habitare, extraneis militibus imperium tuentes. Post hæc Trasybulum corrumpere imperii societatẽ pol

licentes conantur. Quod cum non contigisset auxilia à lacedæmoniis petiuere. Quibus accitis iterato prœliantur. In eo bello Critias & Hippolochus omnium tyrannorum sæuissimi cadunt. Cæteris uictis, cum exercitus eorum, ex quibus maio pars atheniensium erat fugeret, magna uoce Trasybulus exclamat, cur se uictorē fugiant, potius q̃ ut uindicē cōmunis libertatis adiuuēt? Ciuiū illā meminerint aciem nō hostium esse, nec se ideo arma cœpisse, ut aliqua uictis adimat, sed ut adēpta restituat. xxx. se dominis nō ciuitati bellum inferre. Admonet deinde cognationis, legum, sacrorū cōmunium, tum uetusti per tot bella cōmilitii, orat ut misereātur exulum ciuium, si tam patienter ipsi seruiant, reddāt sibi patriam, accipiant libertatem. His uocibus tantum permotum est, ut reuersus in urbem exercitus. xxx. tyrānos emigrare Eleusim iuberet, substitutis. x. qui rēp. regerent, qui nihil exemplo prioris dominationis, territi eandem uiam crudelitatis aggressi sunt. Dum hæc aguntur nunciatur lacedæmone in bellum athenienses exarsisse. Ad quod comprimendum Pausanias rex mittitur, qui misericordia exulis populi permotus patriā miseris ciuibus restituit, & x. tyrannos ex urbe Eleusinam migrare ad cæteros iubet. Interiectis diebus repēte tyranni non minus restitutos exules q̃ se in exilium actos indignantes, quasi uero aliorum libertas sua seruitus esset bellum atheniensibus inferunt. Sed ad colloquium, ueluti dominationem recepturi progressi, per insidias comprehensi, ut pacis uictimæ trucidantur. Populus, quem emigrare iusserant, reuocatur. Atq; ita per multa membra ciuitas dissipata in unum tantū cor

pus redigitur, & ne qua dissensio ex ante actis nasceretur, omnes iureiurando obstringuntur, discordiarũ obliuionem fore. Interea thebani corinthiiq; legatos ad lacedæmonios mittunt, qui ex manubiis portionem prædæ cõmunis belli periculiq; peterent. Quibus, negatis, non quidem aperte bellum aduersus lacedæmonios decernunt, sed tacitis animis tantam iram concipiunt, ut subesse bellum intelligi posset. Eodem ferè tempore Darius rex persarum moritur, Artaxerxe & Cyro filiis relictis. Regnum Artaxerxi, Cyro ciuitates, quarum præfectus erat testamento legauit. Sed Cyro iudicium patris iniuria uidebatur. Itaq; occulte aduersus fratrẽ bellum parabat. Quod cum nunciatũ Artaxerxi esset accersitum ad se fratrem & innocentiã dissimulatione belli simulãtem cõpedibus aureis uinxit, interfecissétq;, ni mater prohibuisset. Dimissus igitur Cyrus iam non oculte bellum sed palam, nec per dissimulationem, sed aperta professione parare cœpit, auxilia undiq; cõtrahit. Lacedæmonii memores atheniensi bello enixe eius opera adiutos, uelut ignorantes contra quem bellum pararetur decernunt auxilia Cyro mittenda, ubi res eius exegisset, quærentes apud Cyrum gratiam & apud Artaxerxem si uicisset ueniæ patrocinia, cum nihil aduersus eum aperte decreuissent. Sed cum in bello sors prœlii utrunq; fratrem pugnæ obtulisset, prior Artaxerxes à fratre uulneratur. Quem cũ equi fugapiculo subtraxisset, Cyrus à cohorte regia oppressus interficitur. Sic uictor Artaxerxes & preda fraterni belli & exercitu potitur. In eo prœlio decẽ milia græcorũ in auxilio Cyri fuere, quæ & in cornu, in quo

ſteterant, uicerunt, & poſt mortem Cyri, neq; armis tanto exercitu uinci, neq; dolo capi potuerunt. Reuertẽteſq; inter tot indomitas nationes & barbaras gentes per tanta itineris ſpatia uirtute ſe uſq; terminos patriæ defenderunt.

IVSTINI HISTORICI LIBER SEXTVS.

L Acedæmonii, more ingenii humani, quo plura habent, eo ampliora cupientes, non contenti acceſſione atheniẽſiũ opum uires ſibi duplicatas, totius aſiæ imperiũ affectare cœperũt. Sed maior pars ſub regno perſarum erat. Itaq; Hercylides dux in hanc militiam electus, cum uideret ſibi aduerſus duos præfectos Artaxerxis regis, Pharnabaſum, & Tiſafernem maximarum gentium uiribus ſuccintos dimicandum, pacificari cum altero ſtatuit. Aptior uiſus Tiſafernes uir & induſtria potior & militibus Cyri quondam regis inſtructior, in colloquium uocatur, & ſtatutis conditionibus ab armis dimittitur. Hanc rem Pharnabaſus apud communem regem criminatur, ut Lacedæmonios aſiam ingreſſos nõ repulerit armis, ſed impẽſis regis aluerit, merceturq; ab his ut differant bella, quæ gerant, tanq̃ non ad unius ſummam imperii detrimentum omne perueniat. Indignum ait bellum non perfici ſed redimi, hoſtem precio non armis ſummoueri. His uocibus regem Tiſaferni alienatum hortatur ut in locũ eius naualis belli ducem eligat Cononem athenienſem, qui amiſſa bello patria cypro exulabat. Quippe athenienſibus & ſi fractæ ſunt opes, manere tamen naualem uſum, nec ſi eligendus ſit ex uniuerſis meliorẽ aliũ

esse. Acceptis igitur quingentis talentis iussus est Conona classi praeficere. His cognitis Lacedaemonii & ipsi à rege aegypti Hercymonem in auxilium naualis belli per legatos petunt. A quo centum triremes & sexcentũ milia modiorum frumenti missa, à caeteris quoq; sociis ingentia auxilia contracta sunt. Sed tanto exercitui, & contra tantum ducem deerat dignus imperator. Itaq; postulantibus sociis Agesilaum ducem regem tunc lacedaemoniorum propter responsum oraculi delphici, diu lacedaemonii an eum summae rei praeponerẽt distulerunt, quibus futurus imperii finis denunciabatur. cum regiũ claudicasset imperium, erat enim pede claudus. Ad postremum statuerunt melius esse incessu regem, q̃ imperio regnum claudicare. Posteaq̃ Agesilaum cum ingentibus copiis in asiam misere, non facile dixerim, quod aliud par ducum tam bene comparatum fuerit. Quippe aetas, uirtus, consilium, sapientia utriq; prope una, gloria quoq; rerum gestarum eadem. Quibus cum paria omnia fortuna dederit, inuictum tamen ab altero utrumq; seruauit. Magnus igitur amborum apparatus belli, magnae res gestae fuerunt. Sed Cononem seditio militum inuadit. quos praefecti regis fraudare stipẽdio soliti erant, eo constantius, debita poscentibus, quo graniorem sub magno duce militiam praesumebant. Itaq; Conon diu rege per epistolas frustra fatigato, ad postremum ipse ad eum pergit, cuius aspectu & colloquio prohibitus est, quod eum more persarum adorare nollet. Agit tamen cum eo per internuncios, & queritur, opulentissimi regis bella inopia delabi, & qui exercitũ parem hostibus habeat pecunia uinci, qua praestet, inferio

remq; eum ea parte uiriũ inueniri, qua longe superior sit. Postulat sibi dari ministerium impensæ, quia pluribus id mãdari pernitiosum sit. Dato stipẽdio ad classem remittitur, nec moram agendis rebus facit. Multa fortiter multa feliciter agit. Agros hostiles uastat, urbẽ expugnat. & quasi tempestas quædam cuncta prosternit. Quibus rebus territi lacedæmonii, ad patriæ subsidiũ reuocandum ab asia Agesilaum decernunt. Interim Lysander ab Agesilao proficiscente dux patriæ relictus ingentem classem summis uiribus instruit. fortunã belli tentaturus. Nam & ipse Conon tunc primũ cũ hostiũ exercitu concursurus magna cura suos ordinat. Summa igitur nõ ducum tantum in eo prœlio q̃ militum æmulatio fuit. Nam ipse dux Conon non, tam persis q̃ patriæ studebat, & sicuti afflictis atheniensium rebus author amissæ dominationis fuerat, sic uolebat idem haberi redditæ, patriamq; uincendo recipere, quã uictus amiserat, eo speciosius, ꝙ ne ipsorum quidem atheniensiũ. sed alieni prœlii uiribus dimicet, & pugnaturus periculo regis, uicturus premio patriæ, gloriamq; diuersis artibus q̃ priores ciuitatis suæ duces consecuturus. Quippe illos uincendo persas patriã defendisse. Persas uictores faciendo restituturum patriam esse. Porrò Lysander præter coniunctionem Agesilai etiã, uirtutum æmulator erat, contendebatq; ne à rebus gestis eius & gloriæ splendore decederet, neue tot bellis ac seculis quæsitum imperiũ breuissimi momenti culpa subuerteret. Eadem militum & omnium regum cura erat, quos maior, solicitudo cruciabat, non tam ne ipsi quæsitas opes amitterent, q̃ ut ipsi athenienses pristinas recipe

rent. Sed quanto maius prœlium fuit, tanto & clarior uictoria Cononis. Victi lacedæmonii fugam capessunt, præsidia hostium athenis deducuntur. Populo restituta dignitate conditio seruilis eripitur, Multæ quoque ciuitates recipiuntur. Hoc initium atheniensibus resumendæ potentiæ. & lacedæmoniis habendæ finis fuit. Namque ueluti cum imperio etiam uirtutem perdidissent, cõtemni à finitimis cœpere. Primi igitur thebani auxiliatibus atheniensibus bellum his intulere, quæ ciuitas ex infinitis incrementis uirtute Epaminundæ ducis ad spem imperii græciæ erecta est. Fit itaque terrestre prœlium eadem lacedæmoniorum fortuna, qua pugnatum aduersus Conona. nauali prœlio fuerat. In eo bello Lysander, quo duce athenienses uicti à lacedæmoniis fuerant, interficitur. Pausanias quoque alter dux lacedæmoniorum proditionis accusatus in exilium abiit. Igitur thebani potiti uictoria uniuersum exercitum ad urbem lacedæmoniorum ducunt, facilem expugnationem rati, qnoniam deserti à sociis omnibus erát. Quod metuentes lacedæmonii regem suum Agesilaum ex asia, qui ibi magnas res gerebat, ad defensionem patriæ accersunt. Occiso enim Lysandro nullius alterius fiduciam ducis habebant. Cuius quoniam serus aduentus erat, conscripto exercitu obuiã hosti procedũt. Sed uictis aduersus pauloãte uictores nec animus neque uires pares fuere. Pria igitur cõgressiõe fũdũtur. Deletis iam suorũ copiis superuenit rex Agesilaus. Qui restituto prœlio nõ difficulter recẽti & multis expeditionibus ĩdurato milite hostibus uictoriã, erpuit. Ipse tamẽ grauiter sauciatur. Quibus rebus cognitis atheniẽses

uerentes, ne iterum lacedæmoniis uictoribus in pristinam sortē seruitutis redigerentur, exercitū contrahūt, eumq; in auxilium Boetiorum per Hyphicratem uiginti quidem annos natum, sed magnæ indolis iuuenem duci iubent. Huius adolescentis supra ætatem uirtus admirabilis fuit, nec unquam ante eum athenienses inter tot tātosq; duces, aut spei maioris, aut indolis maturioris imperatorem habuerunt. In quo non imperatoriæ tantū, uerum etiam oratoriæ artes fuere. Conon quoq; audito reditu Agesilai & ipse ex Asia ad populandos lacedæmoniorum agros reuertitur. Atq; ita undiq; belli formidine circunstrepente, clausi Spartani ad summam desperationem rediguntur. Sed Conon uastatis hostium terris, athenas pergit. Vbi magno ciuium gaudio exceptus plus tamen tristitiæ ipse, & ex incensa & diruta à lacedæmoniis patria, q̃ lætitiæ ex recuperata post tantum temporis cœpit. Itaq; quæ incensa fuerant, prædarū sumptu & exercituum persarum restituit, quæ diruta fuerant reficit. Fatum illud athenarum fuit, ut ante à persis crematæ manubiis eorū, & nūc à Lacedæmoniis dirutæ ex spoliis Lacedæmoniorū restituerētur, uersa quoq; uice nūc haberēt socios, quos tūc hostes habuerūt, & hostes nūc paterētur, cū quibus iuncti tūc charissimis societatis uinculis fuerāt. Dū hæc aguntur Artaxerxes rex persarum legatos in græciam mittit, per quos iubet omnes ab armis discedere, qui aliter fecisset, eū se pro hoste habiturū, Ciuitatibus libertatē suaq; omnia restituit. Quod non græciæ laboribus assiduisq; bellorum inter ciues odiis consulens fecit, sed ne occupato sibi ægyptio bello, q̃d propter auxilia aduersus præfectos suos

ctos suos lacedæmoniis missa susceperat, exercitus sui in græciam detinerentur. Fessi igitur tot bellis græci cupide paruere. Hic annus non eo tantũ insignis fuit, quod repẽte pax tota græcia facta ẽ. sed etiã eo q̃d eodẽ tẽpore urbs Romana a gallis capta est. Sed Lacedæmonii securi insidiãtes. absentiã Archadũ speculati castellũ eorũ expugnant, occupatoq; præsidiũ imponunt. Itaq; armato instructoq; exercitu Archades adhibitis in auxilium thebanis amissa bello repetunt. In eo prœlio Archidamus dux lacedæmoniorũ uulneratur. Qui cũ cædi suos iam ut uictor uideret, per præconẽ corpora interfectorũ ad sepulturã poscit. Hoc est enim signũ apud græcos uictoriæ, traditæ. Qua confessione cõtenti thebani signũ parcendi dedere, post paucis diebus neutris quicquam hostile facientibus cum quasi consensu tacito induciæ essent Lacedæmoniis alia bella aduersus finitimos gerentibus, thebani Epaminunda duce, occupandæ urbis eorũ spem cœperunt. Igitur principio noctis taciti lacedæmona proficiscuntur, non tamen aggredi incautos potuerũt. Quippe senes & cætera imbellis ætas, cũ aduentũ hostiũ persensissent, in ipsis portarũ angustiis armati occurrunt, & aduersus quindecim milia militũ nõ amplius centũ iam effetæ ætatis uiri pugnæ se offerunt, tantũ animorũ uiriumq; patriæ & penatũ cõspectum sumministrat, tantoq; præsentia q̃ recordatione sui maiores spiritus larguntur. Nam ut uiderunt intra quæ & pro quibus starent, aut uincendũ sibi, aut moriendum censuerũt. Pauci igitur sustinuere senes aciẽ, cui par ante diem uniuersa iuuentus esse non potuit. In eo prœlio duo duces hostiũ cecidere. Cũ interim Agesi

lai aduentus nunciatur, thebani recessere, nec bellum diu dilatum. Siquidem spartanorum iuuentus senum uirtute & gloria incensa teneri non potuit, quin ex continenti acie decerneret, cum uictoria Thebanorum esset, & Epaminundas, dum non ducis tantum, uerũ etiam fortissimi militis officio fungitur, grauiter uulneratur. Quo audito his ex dolore metus, & illis ex gaudio stupor iniicitur, atq; ita ueluti ex placito consensu à prœlio disceditur. Post paucos deinde dies Epaminundas decedit, cum quo uires quoq; reipu. ceciderũt. Nam sicuti telo si primam aciem præfregeris, reliquo ferro uim nocendi sustuleris, sic illo uelut mucrone teli ablato duce Thebanorum reipu. uires hebetatæ sunt, ut non tam illum amisisse q̃ cum illo interisse omnes uiderentur. Nam neq; hunc ante ducem ullum memorabile bellum gessere, nec postea uirtutibus, sed cladibus insignes fuere, ut manifestum sit patriæ gloriam & natam & extinctam cum eo fuisse. Fuit autem incertũ uir melior an dux esset. Nam & imperium non sibi semper sed patriæ quæsiuit, & pecuniæ adeo parcus fuit, ut sumptus funeri defuerint. Gloriæ quoq; non cupidior q̃ pecuniæ. Quippe recusanti omnia imperia ingesta sunt Honoresq; ita gessit, ut ornamentum non accipere sed dare ipsi dignitati uideretur. Iam literarũ studiũ, iam philosophiæ doctrina tanta, ut mirabile uideretur, unde tã insignis militiæ sciẽtia homini inter literas nato. Neq; ab hoc uitæ proposito mortis ratio dissensit. Nã ut relatus in castra semianimis uocẽ spiritumq; collegit, id unũ à circũstãtibus requisiuit, num cadẽti sibi scutũ ademisset hostis. Quod ut seruatũ audiuit, allatũ uelut laborũ

gloriaeq; socium osculatus est. Iterum quaesiuit utri ui cissent. Vt audiuit Thebanos, bene habere se rem dixit, atq; ita uelut gratulabundus patriae expirauit. Huius morte etiã Atheniẽsiũ uirtus intercidit. Siquidẽ amisso cui aemulari cõsueuerant, in segnitiẽ torporemq; resoluti. nõ ut olim in classem exercitusq;, sed in dies festos apparatusq; ludorũ redditus publicos effũdũt, & cũ actoribus nobilissimis poetisq; theatra celebrãt. frequẽtius scaenam q̃ castra uisentes. Versificatoresq; meliores q̃ duces laudantes. Tunc uectigal publicum, quo ante milites & remiges alebantur, cum urbano populo diuidi coeptum. Quibus rebus effectum est, ut inter ocia graecorũ, sordidum & obscurum antea Macedonum nomen emergeret. Et Philippus obses triennio Thebis habitus Epaminundae & Pelopidae uirtutibus eruditus, regnũ Macedoniae, Graeciae, & Asiae ceruicibus, ueluti iugum seruitutis imponeret.

IVSTINI HISTORICI LIBER SEPTIMVS.

Macedonia antea nomine Emathionis regis, cuius prima uirtutis experimẽta in illis locis extant, Emathia cognominata est. Huius sicuti incremẽta modica, ita termini peranguisti fuere. Populus Pelasgi, & regio Boetia dicebatur. Sed postea uirtute regũ & gentis industria, subactis primo finitimis, mox populis natiõibusq; ĩperiũ usq; extremos orientis terminos prolatũ ẽ. In regione Peoniae, quae nũc portio ẽ Macedõiae, regnasse fertur Telegonus pater Astriopaei cuius troiãobello inter clarissimos uindices urbis nomẽ,

tidiāo exercitio indurati gloria bellicæ laudis finitimos terrebant. Igitur Illyrii infantiā regis pupilli contemnētes bello Macedonas aggrediuntur, qui prœlio pulsi rege suo in cunis prolato & ponē aciē posito acrius certamen repetiuerunt. Tamq̄ ideo uicti fuissent antea, ꝙ bellantibus sibi regis sui auspicia defuissent, futuri uel propterea uictores, qđ ex superstitione animū uincendi cœperāt, simul & miseratio eos infantis tenebat, quem si uicti forent captiuum de rege facturi uidebantur. Conserto itaq; prœlio magna cæde Illyrios fudere, ostenderuntq; hostibus suis priore bello, regem Macedonibus non uirtutem defuisse. Huic Amyntas succedit & propria uirtute & Alexandri filii ægregia indole insigniter clarus. Cui Alexandro tanta omnium uirtutum naturæ ornamenta extitere, ut etiā Olympio certamine uario ludicrorū genere contendit. Cum interim Darius rex persarum turpi à Scythia fuga summotus, ne ubiq; deformis militiæ damnis haberetur mittit cū parte copiarum Mezabyzum ad subigendā Thraciā, cæteraq; eius tractus regna, quibus pro ignobili momento erat accessura Macedonia. Qui breui tempore executo regis imperio, legatis ad Amyntam regē Macedoniæ missis, obsides in pignus futuræ pacis, sibi dari postulabat. Sed legati benigne excepti inter epulas ebrietate crescente, rogant Amyntam, ut apparatui epularum adiiciat ius familiaritatis, adhibitis in conuiuium suum filiis & uxoribus & filiabus, id apud persas haberi pignus ac fœdeus hospitii. Qui ut uenerunt petulantius contrectantibus, filius Amyntæ Alexander rogat patrē respectu ætatis ac grauitatis suæ abi

ret conuiuio, pollicitus se hospitum tentaturum iocos. Quo digresso mulieres quoq; paulo è conuiuio euocat, cultius exornaturus gratioresq; reducturus. In quarum locum matronali exornatos habitu iuuenes supponit, eosq; petulantiam legatorum ferro, quod sub ueste gerebant, compescere iubet. Atq; ita interfectis omnibus ignarus rei Mezabyzus, cum legati non redirent, mittit eo cum exercitus parte Bubarem, ut in bellum facile & mediocre dedignatus ipse ire, ne de homine staretur prœlio tam fœdæ gentis. Sed Bubares ante bellum amore filiæ Amyntæ captus, omisso bello, nuptias facit, depositisq; hostilibus animis in affinitatis iura succedit. Post discessum à Macedonia Bubaris Amyntas, rex decedit, cuius filio & successori Alexandro cognatio Bubaris non Darii tantum temporibus pacem præstitit, uerum etiam Xerxem conciliauit, adeo, ut cum græciam ueluti tempestas quædam occupasset, inter Olympum hæmumq; montes totius regionis eum imperio donauerit. Sed nec uirtute minus q̃ Persarum liberalitate regnum ampliauit. Per ordinem deinde successionis regnum Macedoniæ ad Amyntam fratris eius Menelai filium peruenit. Hic quoq; insignis industria, & omnibus imperatoriis uirtutibus instructus fuit. Qui ex Euridice tres filios sustulit, Alexandrum, Perdicam, & Philippum Alexandri Magni macedonis patrem, & filiam Euryonē. Ex Cygæa autem Archelaum, Arideū. Menelaum, qui cū Illyriis deinde & cū Olynthiis grauia bella gessit. Insidiis autē Eurydices uxoris, quæ nuptias generi pacta occidēdū uirū regnumq;, adultero

tradendum susceperat, occupatus fuisset, ni filia pellicatum matris & sceleris consilia prodidisset. Iunctus itaq; tot pīculis senex recessit, regno maximo ex filiis, Alexandro tradito. Igitur Alexāder inter prima initia regni bellū ab Illyris pacta mercede & Philippo fratre dato obside redemit. Interiecto quoq; tēpore p eūdē obsidem cū Thebanis gratiam pacis reconciliat. Quæ res Philippo maxima incrementa egregiæ indolis fuit, Siquidem triēnio Thebis obses habitus prima pueritiæ rudimenta in urbe seueritatis antiquæ & in domo Epaminundæ summi & philosophi & imperatoris deposuit. Nec multo post Alexander insidiis Eurydices matris appetitus occumbit, cui Amyntas in scelere deprahensæ propter communes liberos ignarus eisdem quandoq; exitiosam fore pepercerat. Frater quoq; eius Perdica pari insidiarum fraude decipitur. Indignum prorsus libidinis causa liberos à matre uita priuatos, quam scelerum suorum suppliciis, liberorum contemplatio uindicauerat. Perdicæ hæc indignior cædes uidebatur, quod ei apud matrem misericordiam nec paruulus quidem filius conciliauerat. Itaq; Philippus diu non se regem sed tutorem pupilli egit. At ubi grauiora bella imminebant, serumq; auxiliū in expectatione infantis erat, compulsus à populo regnum suscepit. Vt est ingressus imperium magna de illo spes omnibus fuit, & propter ipsius ingeniū, quod magnū spondebat uirū, & propter uetera Macedoniæ fata, quæ cecinerāt uno ex Amyntæ filiis regnāte florētissimū fore Macedōiæ statū. Cui spei scelus matris hūc residuū fecerat. Principio regni cū hinc cædes fratrū in

digne pemptorũ. inde hostiũ multitudo, hic insidiarũ metus, inde inopia continui belli & exhausti regni immaturam ætatẽ tyronis, urgeret, bellaq; ueluti conspiratione quadam ad opprimendam Macedoniã multarum gentiũ ex diuersis locis uno tempore confluebant, quoniam omnibus par esse non poterat, dispensanda ratus, alia interposita pactione componit. alia redemit facillimis quibusq; aggressis. quorum uictoria & militum trepidos animos firmaret. & contemptũ sibi hostiũ demeret. Primum illi cum Atheniensibus certamẽ fuit, quibus per insidias uictis, metu belli grauioris, cũ interficere omnes posset incolumes sine precio dimisit. Post hæc bello in Illyrios translato multa milia hostium cædit. Vrbem nobilissimã Larissæam capit. Hinc thessaliã nõ prædæ cupiditate sed quod exercitui suo robur thessalorum equitũ adiungere gestiebat, nihilminus q̃ bellum metuentẽ improuisus expugnat, unumq; corpus equitum pedestriumq; copiarum inuicti exercitus fecit. Quibus rebus feliciter prouenientibus Olympiada Neoptolemi regis molossorũ filiam uxorẽ ducit, conciliante nuptias fratre patruele tutore uirginis Arispa rege molossorum, qui sororem Olympiadis Troadã in matrimoniũ habebat, quæ causa illi exitii malorumq; omnium fuit. Nam dum regni incrementa affinitate Philippi acquisiturũ se sperat, proprio regno ab eodem priuatus in exilio consenuit. His ita gestis Philippus iam non contentus summouere bella, ultro etiam quietos lacessit. Cum Mothonam urbem oppugnaret in pretereuntẽ de muris sagitta iacta dextrum oculum regis effodit. Quo uulnere nec segnior in bellum, nec iracundior aduersus hostes

factus est, adeo ut interiectis diebus pacem deprecantibus dederit, nec moderatus tantum uerum etiam mitis aduersus uictos fuerit.

IVSTINI HISTORICI LIBER OCTAVVS.

Graeciae ciuitates dum imperare singulae cupiunt, imperium omnes perdiderunt. Quippe in mutuum exitium sine modo ruentes ab omnibus uictae periere. Quod singulae amitterent, non nisi oppressae senserunt. Siquidem Philippus rex macedoniae ueluti specula quadam libertati omnium insidiatus, dũ contentiones ciuitatum alit, auxiliũ inferioribus ferendo, uictos pariter uictoresq; subire regiam seruitutem coegit. Causa & origo huius mali, thebani fuere. Qui cum rerũ potirentur, secundã fortunã imbecillo animo ferẽtes, uictos armis Lacedaemonios & phocenses, quasi parua supplicia caedibus & rapinis luissent, apud cõmune graeciae conciliũ superbe accusauerunt. Lacedaemoniis crimini datum, q̃d arcem thebanã induciarum tempore occupassent, phocensibus q̃d boetiam depopulati essent, prorsus quasi post arma & bellum locũ legibus reliquissent. Cũ iudiciũ arbitrio uictorũ exerceretur, tanta pecunia dãnantur, quanta exolui nõ posset. Igitur phocenses, cum agris, liberis coniugibusq; priuarentur, desperatis rebus, Philomene quodã duce uelut deo irascentes templũ ipsum Apollinis delphis occupauere. Inde auro & pecunia diuites, conducto mercenario milite bellũ Thebanis intulerunt. Factumq; phocensium tametsi omnes execrarẽtur propter sacrilegiũ, plus tamen inuidiae thebanis, a quibus adhanc necessi

tatem compulsi fuerant, q̃ ipsis intulit. Itaq; auxilia his & ab atheniensibus & à lacedæmoniis missa. Prima igitur congressione Philomenes thebanos castris exuit. Sequenti prœlio primus inter confertissimos dimicans cecidit. Sacrilegii pœnas impio sanguine luit. In huius locum dux Oenomaus creatur. Aduersus quem thebani thessaliq; non ex ciuibus suis, ne uictoris potẽtiam ferre non possent, sed Philippum macedoniæ regẽ ducem eligunt, & externæ dominationi, quam in suis timuerunt, sponte succedunt Igitur Philippus, quasi sacrilegii non thebanorum ultor esset, omnes milites coronas laureas sumere iubet; atq; ita ueluti deo duce in prœlium pergit. Phocenses insignibus dei conspectis, conscientia delictorum territi, abiectis armis fugam capessunt, pœnasq; uiolatæ religionis sanguine & cædibus suis pendunt. Incredibile, quantam ea res apud omnes nationes Philippo gloriam dedit. Illum uindicem sacrilegii, illum ultorẽ religionum, quod orbis uiribus expiari debuit, solum qui piacula exigeret extitisse dignum. Itaq; diis proximus habetur, per quem deorum maiestas uindicata sit. Sed athenienses audito belli euẽtu, ne in græciam Philippus trãsiret, angustias Thermopylarum pari ratione sicuti antea aduenientibus persis occupauere. Sed nequaq̃ simili, aut uirtute, aut causa. Siquidem tunc pro libertate græciæ, nunc pro sacrilegio publico, tũc à rapina hostium templa uindicaturi, nunc aduersus uindices templorum raptores defensuri. Aguntq; se propugnatores sceleris, cuius turpe erat alios uindices fuisse, immemores prorsus q; in dubiis rebus suis illo deo etiam consiliorum authore usi fue

rant, q̃d illo duce tot bella uictores inierant, tot urbes auspicato condiderant, tantum imperium terra mariq; quæsierant, q̃d nihil sine maiestate numinis eius, aut priuatæ unquam aut publicæ rei gesserant. Tantum facinus admisisse ingenia omni doctrina exculta, pulcherrimis legibus institutisq; formata, ut quid unde post hac succensere iure barbaris possint, non haberent. Sed nec Philippus melioris fidei aduersus socios fuit. Quippe ueluti timens ne ab hostibus sacrilegii scelere uinceretur, ciuitates quarum pauloante dux fuerat, quæ sub auspiciis eius militauerant, quæ gratulatæ illi sibiq; uictoriam nactæ fuerant hostiliter occupatas diripuit. Coniuges liberosq; omnium sub corona uendidit. Non deorum immortalium templis, non ædibus sacris, non diis penatibus publicis priuatisq;, ad quos paulo ante ingressus hospitaliter fuerat pepercit. Prorsus ut non tam sacrilegii ultor extitisse, q̃ sacrilegiorum licentiam quæsisse uidetur. Inde ueluti rebus egregiæ gestis in capadociam traiicit. Vbi bello pari perfidia gesto, captisq; per dolum & occisis finitimis regibus, uniuersa prouincia imperio macedoniæ adiungit. Deinde ad abolendam inuidiæ famam, quia insignis præter cæteros tunc temporis habebatur, per regna mittit, & opulentissimas ciuitates, & phana, ac templa, qui opinionem sererent, regem Philippum magna pecunia locare, & muros per ciuitates & phana ac tẽpla faciẽda, & ut p præcones susceptoros sollicitarẽtur. Qui cũ i macedoniã uẽissẽt, uariis dilatiõibus frustrati ui regiæ maiestatis timẽtes taciti proficiscebãtur. Post hæc Olynthios

aggreditur. Receperat enim per misericordiã post cædẽ unius, duos fratres eius, quos Philippus ex nouerca genitos ueluti participes regni, interficere gestiebat. Ob hanc igitur causam urbem antiquã & nobilem excidit, & fratres olim destinato supplicio tradit, prædaq; ingenti pariter & parricidii uoto fruitur. Inde quasi omnia, quæ agitasset omnino ei licerent, auraria in thessalia, argenti metalla in thracia occupat. Et ne quod ius uel fas inuiolatũ prætermitteret, piraticam quoq; exercere instituit. His ita gestis forte uenit, ut eũ fratres duo reges thraciæ, non contemplatione iustitiæ eius, se inuicẽ metuentes, ne alterius uiribus accederet, disceptationum suarũ iudicẽ eligerent. Sed Philippus more ingenii sui, ad iudicium ueluti ad bellum inopinantibus fratribus instructo exercitu superuenit, regno utrumq; non iudicis more sed fraude latronis ac scelere spoliauit. Dum hæc aguntur legati atheniensium petentes pacem ad eũ uenerunt. Quibus auditis, & ipse legatos athenas cum pacis cõditionibus misit. Ibiq; ex cõmodo utrorumq; pax facta. Ex cæteris quoq; græciæ ciuitatibus, non pacis amore sed belli metu legationes uenere. Siquidẽ crudescente ira, thebani boetiiq; orant, ut professum aduersum phocenses ducem græciæ exhibeat, tãto odio phocensium ardentes, ut obliti cladium suarum perire ipsi, q̃ non perdere eos præoptarent, expertamq; Philippi crudelitatem pati, q̃ parcere hostibus suis mallent. Contra phocensium legati adhibitis lacedæmoniis & atheniensibus bellum deprecabantur, cuius ab eo dilationem ter iam emerant. Fœdum prorsus miserandumq; spectaculum, græciam etiam nunc & uiribus

& dignitate orbis terrarum principem, regum certe geentiumq; semper uictricem. & multarum adhuc ur bium dominam, alienis excubare sedibus, aut grotã tem bellum aut deprecantem in alterius ope omnẽ spẽ posuisse. Orbis terrarũ uindices eo usq; discordia sua, ciuilibusq; bellis redactos, ut adulentur ultro sordidã paulo ante clientelæ suæ partem, & hoc potissimum fa cere thebanos lacedæmoniosq; antea inter se imperium nunc græciæ imperantis æmulos. Philippus inter hæc uindicatione gloriæ suæ tantarum urbium fastigiũ agi tat, atq; utros potius dignetur æstimat. Secreto igitur auditis utrisq; legationibus, his ueniam belli pollice tur, iureiurando adactis, responsum nemini proditu ros, illis contra uenturũ se auxiliumq; laturũ. Vtrosq; uetat parare bellum aut metuere. Sic uariato responso securis omnibus Thermopylarum angustias occupat. Tunc primũ phocenses se captos in fraude Philippi ani maduertentes trepidi ad arma confugiunt. Sed neq; spa tium erat instruendi belli, nec tempus ad contrahẽda auxilia, & Philippus excidium minabatur ni fieret de ditio. Victi igitut necessitate, pacta salute se dedunt. Sed pactio eius fiedni fuit, cuius ãtea fuerat deprecati belli promissio. Igitur cæduntur passim rapiunturq;, nõ liberi parentibus, non coniuges maritis, non deorum simulachra templis suis relinquuntur. Vnum tantũ mi seris solatium fuit, quod cum Philippus portione præ dæ socios fraudasset, nihil rerum suarum apud ini micos uiderunt. Reuersus in regnum, ut pecora pa stores, nunc in hybernos, nunc in æstiuos saltus trai ciũt, sic ille populos & urbes. Vt illi uel replẽda uel de

liquenda quæq; loca uidebantur, ad libidinem suã trãs fert. miseranda ubiq; facies, & excidio similis erat. Nõ quidem pauor ille hostilis. nec discursus per urbem militum erat, non tumultus armorum, non boum atq; hominum rapina, sed tacitus mœror & luctus, uerentibus ne ipsæ lachrymæ pro contumacia haberentur. Crescit dissimulatione ipse dolor, hoc altius dimissus, quo minus profiteri licet. Nunc sepulchra maiorum, nũc ueteres penates, nunc tecta, in quibus geniti erant, in quibusq; genuerant, considerabant. Miserantes nũc uicem suam, q̃d in eam diem uixissent, nunc filiorum, q̃d non post eam diem nati essent. Alios populos in finibus ipsis hostibus opponit, alios in extremis regni terminis statuit, quosdam bello captos in supplementis urbium diuidit. Atq; ita ex multis gentibus nationibusq́ꝫ unum regnum populumq́ꝫ constituit. Compositis ordinatisq́ꝫ macedoniæ rebus. dardanos cæterosq; finitimos fraude captos expugnat. Sed nec à proximis manus abstinet. Siquidem Arisbam regem epiri uxori suæ Olympiadi arctissima cognatiõe uinctum pellere regno statuit, atq; Alexandrum priuignum eius, uxoris Olympiadis fratrem, puerum honestæ pulchritudinis in macedoniam nomine sororis accersit, omniq; studio sollicitatum in spem regni simulato amore ad stupri consuetudinem perpullit, maiora in eo obsequia habiturus, siue conscientiæ pudore, siue regni beneficio. Igitur cum. xx. ad annos peruenisset ereptum Arisbæ regnũ puero admodum tradit, scelestus in utroq;. Nam nec in eo ius cognationis seruauit, cui ademit regnum, & eum cui dedit, impudicum fecit ante q̃ regem.

IVSTINI HISTORICI LIBER.NONVS.

In græciam Philippus cum uenisset solicitatus paucarũ ciuitatum direptione, & ex præda modicarum urbium, quantæ opes uniuersarum essent animo prospiciens, bellum toti græciæ inferre statuit. Ad cuius emolumentum egregie pertinere ratus, si sibi Byzantium nobilem & maritimam urbem, receptaculum terra mariq; copiis suis futurum in potestatem redegisset. Eandem claudentem sibi portas obsidione cinxit. Hæc namq; urbs condita primo à Pausania rege spartanorum, & per. vii. annos possessa fuit. Deinde uariante uictoria, nunc lacedæmoniorum, nunc athenensium iuris habita est. Quæ incerta possessio effecit, ut nemine quasi in suam auxiliis iuuante libertatem constantius tueretur. Igitur Philippus longa obsidionis mora exhaustus pecuniæ commertium de piratica mutuatur. Captis itaq;. c. lxx. nauibus mercium, ex distractis anhelantem in-piam paululum recreauit. Deinde, ne unius urbis oppugnatione tantus exercitus teneretur, profectus cum fortissimis nullas chersonensium urbes expugnat. Filium Alexandrum decem & octo annos natum, ut sub militia patris tyrocinii rudimenta deponeret, ad se accersit. In scythiã quoq; prædandi causa profectus, more negociãtium impensas belli alio bello refecturus. Erat eo tempore rex scytharũ Matthæas. Qui cũ bello istrianorũ premeretur, auxiliũ à Philippo p apolloniẽses petit in successiõe

thios eũ regni scythiæ adoptaturus. Cũ interim istriãorum rex decedens & metu belli & auxiliorum necessitate scythas soluit. Itaq; Matthæas remissis macedonibus renunciari Philippo iubet, neq; auxilium eius se petisse, neq; adoptionem mandasse. Nam neq; uindicta macedonum egere scythas, quibus meliores forent, neq; heredẽ sibi incolumi filio deesse. His auditis Philippus, legatos ad Matthæam mittit impẽsæ obsidionis portionem petentes, ne inopia bellum deserere cogatur. Quod eo promptius eum facere debere, q̃d missis à se in auxilium eius militibus. nec sumptum quidem uiæ non modo officii precia dederit. Matthæas inclementiam cæli & terræ sterilitatem causatus, quæ non patrimoniis ditet scythas, sed uix alimenta exhibeat, respondit, nullas sibi opes esse, quibus tantũ regem expleat, & turpius putaret paruo defungi q̃ totum abnuere. Scythas autem uirtute animi & duritia corporis non opibus censeri. Quibus derisus Philippus soluta obsidione Byzantii, scythica bella aggreditur, præmissis legatis, quo securiores faceret, qui nuncient Matthææ dum Byzantiũ obsidet uouisse statuam Herculi, ad quam in hostio istri ponendam se uenire placatum accessum ad religionẽ dei petens amicus ipse scythis uenturus. Ille si uoto fungi uelit, statuam sibi mitti iubet, non modo ut ponatur, uerum etiam ut inuiolata maneat, pollicetur. Exercitum autem fines ingredi negat se passurum, ac inuitis scythis statuam ponat, eo digresso sublaturum, uersurum[que] æs statuæ in aculeos sagittarum. His utrinq; irritatis animis prœlium committitur. Cum uirtute & animo præstarent scythæ, astutia Philippi uincuntur. xx.

milia puerorum ac fœminarum capta, pecoris magna uis, auri argentiꝗ nihil. Ea primum fides inopiæ scythicæ fuit. xx. milia nobilium equarum ad genus faciendum in macedoniã missa. Sed reuertenti à scythia Triballi Philippo occurrunt. Negant se transitum daturos, ni portionem accipiãt prædæ. Hinc iurgium & mox prœlium. In quo ita in femore uulneratus est Philippus, ut per corpus eius equus interficeretur. Cũ omnes occisum putarent, præda amissa est. Ita scythica uelut deuota spolia penè luctuosa macedonibus fuere. Vbi uero ex uulnere primum conualuit, diu dissimulatum bellum atheniensibus infert. Quorũ causæ thebani se iunxere, ne uictis metuentes atheniensibus, ueluti uicinum incẽdiũ belli ad se trãsiret. Facta igitur inter duas paulo ante īfestissimas ciuitates societate legatiõibus græciã fatigant, cõmunem hostem putant cõmunibus uiribus summouẽdum. Neq; enim cessaturum Philippum si prospere prima successerunt, nisi omnẽ græciã domuerit. Motæ quædam ciuitates atheniensibus se iungunt. Quasdam autem ad Philippum belli metus traxit. Prœlio cõmisso, cum athenienses longe maiore militum numero præstarent, assiduis bellis indurata uirtute macedonum uincuntur, non tamen immemores pristinæ gloriæ cæcidere. Quippe aduersis uulneribus omnes loca quæ tuẽda à ducibus acceperant, morientes corporibus texerunt. Hic dies uniuersæ græciæ & gloriam dominationis & uetustissimam libertatem finiit. Huius uictoriæ callide dissimulata lætitia est. Deniq; nõ solita sacra Philippus illa die fecit, non conuiuio risit, non ludos inter epulae adhibuit, non coronas aut unguenta sumpsit, & quan

tum in illo fuit ita uicit, ut uictorem nemo sentiret. Sed nec regem se græciæ sed ducem appellari iussit. Atq; ita inter tacitam lætitiam & dolorem hostium temperauit, ut neq; apud suos exultasse, neq; apud uictos insultasse uideretur. Atheniensibus quos passus infestissimos fuerat, & captiuos gratis remisit, & bello cõsumptorum corpora sepulturæ reddidit, reliquiasq; funerum ut ad sepulchra maiorum deferent, ultro hortatus est. Super hæc Alexandrum filium cum amico Antipatro, qui pacem cum his amicitiamq; iungeret athenas misit. Thebanorum porrò non solum captiuos, uerum etiam interfectorum sepulturam uendidit. Principes ciuitatis alios securi percussit, alios in exilium redegit, bonaq; omnium occupauit, pulsos deinde per iniuriam in patriam restituit. Ex horum numero.ccc. exules iudices rectoresq; ciuitati dedit. Apud quos cũ potẽtissimi quiq; rei eius ipsius criminis postularentur, quod per iniuriam se in exilium egissent, huius constantiæ fuerant, ut omnes se authores faterentur, meliusq; cum repu. actum cum damnati essent, q̃ cum restituti contenderent. Mira prorsus audacia, de iudicibus uitæ necisq; suæ quemadmodum possunt sententiam ferunt, contemnuntq; absolutionem, quam dare inimici possunt, & quoniam rebus nequeunt ulcisci, uerbis usurpant libertatem. Compositis in græcia rebus Philippus omnium ciuitatum legatos ad formandũ rerum præsentium statum euocari Corinthum iubet. Ibi pacis legem uniuersæ græciæ pro meritis singularum ciuitatum statuit, consiliumq; omnium ueluti unum enatum ex omnibus elegit. Soli lacedæmonii & legem

& regem contempserunt, seruitutem non pacem rati, quæ non ipsis ciuitatibus conueniret, sed à uictore ferretur. Auxilia deinde singularum ciuitatum describuntur, siue adiuuãdus ea manu rex oppugnante aliquo foret, seu duce illo bellum inferendum. Neq; enim dubium erat imperium persarum his apparatibus peti. Summa auxiliorum.cc.milia peditum fuere, & equitũ. xv.milia. Extra hanc summam & macedoniæ exercitus erat, & confinis domitarum gentium barbararum, Initio ueris tres duces in asiam persarum uiris præmittit Parmenonem, Amyntam, & Attalum, cuius sororem nuper expulsa Alexandri matre Olympiade, propter stupri suspitionem in matrimonium acceperat. Interea dum auxilia à græcia coeunt, nuptias Cleopatræ filiæ & Alexandri, quem regem epiri fecerat celebrat. Dies erat pro magnitudine duorum regum, & collocantis filiam & uxorem ducentis, apparatibus insignis. Sed nec ludorũ magnificentia deerat, ad quorũ spectaculũ Philippus cum sine custodibus medius inter duos Alexãdros filium generumq; contenderet, Pausanias nobilis ex macedonibus nemini suspectus adolescens occupatũ augustiis Philippum in transitu obtruncat, diemq; lætitiæ destinatũ fœdum luctu funeris facit. Hic Pausanias primis pubertatis annis stuprum per iniuriã passus ab Attalo fuerat, cuius indignitati hæc etiam fœditas accesserat. Nã perductũ in conuiuio solutumq; mero Attalus non suæ tantũ, uerum & conuiuarũ libidini. uelut scortũ uile subiecerat, ludibriumq; omniũ inter coæquales reddiderat. Hãc rẽ ægre ferens Pausanias querelã Philippo sæpe ãtulerat. Cũ uariis frustratiõibus nõ sine

risu differretur, & honoratum insuper ducatu aduersarium cerneret, iram in ipsum Philippum uertit, ultionemq; quam aduersario non poterat ab iniquo iudice exegit. Creditum est etiam, immissum ab Olympiade matre Alexandri fuisse, nec ipsum Alexandrum ignarum paternæ cædis extitisse. Quippe non minus Olympiadem repudium & prælatam sibi Cleopatram q̃ stuprum Pausaniã doluisse. Alexandrũ quoq; regni æmulum fratrem ex nouerca susceptum timuisse, eoq; actũ ut in conuiuio antea primum cum Attalo mox cum ipso patre iurgaret. Adeo ut etiã stricto gladio eũ Philippus consectatus sit, ægreq; à filii cæde amicorum precibus exoratus. Quam ob rem Alexander ad auunculum se in Epirum cum matre, inde ad reges illyriorum contulerat, uixq; reuocanti mitigatus est patri, precibusq; cognatorum ægre redire compulsus. Olympias quoq; fratrem suum Alexandrum epiri regem in bellum subornabat, peruicissetq; ni filiæ nuptiis pater generum occupasset. His stimulis irarum utriq; Pausaniam de impunitate stupri sui querentem ad tantum facinus impulisse creduntur. Olympias certe fugienti percussori equos quoq; præparatos habuit. Ipsa deinde audita regis nece cum titulo officii ad exequias eadem nocte cucurrisset, in cruce pendentis Pausaniæ capiti eadẽ nocte qua uenit. coronam auream imponit, quod nemo alius audere nisi hæc superstite Philippi filio potuisset. Paucos deinde post dies refixum corpus interfectoris super reliquias cremauit, & tumulum ei eodem fecit in loco, parentariq; eidem quotannis incussa populo superstitione curauit. Post hæc Cleopatram, à qua pulsa Philippi ma

trimonio fuerat, in gremio eius prius filia interfecta finire uitam suspendio coegit, spectaculoq; pendentis ultione potita est, ad quam per parricidium festinauerat. Nouissime gladium illum, quo rex percussus est. Apollini sub nomine Myrtalis consecrauit. Hoc enim nomen ante Olympiadis paruulæ fuit. Quæ omnia ita palam facta sunt, ut timuisse uideatur, ne facinus ab ea commissum non probaretur. Decessit Philippus. xl. & . vii. annorum, cum annis . xxv. regnasset. Genuit ex Larissæa saltatrice filium Aridæum, qui post Alexandrum regnauit. Habuit & multos alios filios ex uariis matrimoniis regio more susceptos. Qui partim fato partim ferro periere. Fuit rex armorum q̃ conuiuiorum apparatibus studiosior, cui maximæ opes erant instrumenta bellorum, diuitiarum quæstu q̃ custodia solertior. Itaq; inter quotidianas rapinas semper inops erat. Misericordia in eo & perfidia pari iure dilectæ. Nulla apud eum turpis ratio uincendi, blandus pariter & insidiosus alloquio, qui plura promitteret q̃ præstaret. In seria & iocos artifex. Amicitias utilitate non fide colebat. Gratiam fingere in odio, instruere inter concordantes odia, apud utrumq; gratiam quærere solemnis illi consuetudo. Inter hæc eloquentia & insignis oratio acuminis & solertia plena, ut nec ornatui facilitas, nec facilitati inuentionum deesset ornatus. Huic Alexander successit & uirtute & uitiis patre maior. Itaq; uincendi ratio utriq; diuersa. Hic aperta ui, ille artibus bella tractabat. Deceptis ille gaudere hostibus, hic palam fusis. Prudentior ille consilio

hic animo magnificentior. Iram pater dissimulare plærumq; & uincere, hic ubi exarsisset, nec dilatio ultionis nec modus erat. Vini nimis uterq; auidus, sed ebrietatis diuersa uitia. Patri mos erat, & de conuiuio in hostem procurrere, manum conserere, periculis se temere offerre, Alexander non in hostem, sed in suos se uiebat. Quã ob rem Philippum sæpe uulneratum prœlia remisere, hic amicorum interfector conuiuio frequẽter excessit. Regnare ille cum amicis nolebat, hic in amicos regna exercebat. Amari pater malle, hic metui. Literarum cultus utriq; similis. Solertiæ pater maioris, hic fidei. Verbis atq; oratione Philippus, hic rebus moderatior. Parcendi uictis filio animus & promulsior & honestior. Frugalitati pater, luxuriæ filius magis deditus erat. Quibus artibus orbis imperii fundamenta pater fecit, operis tantam gloriam filius consumauit.

IVSTINI HISTORICI LIBER DECIMVS.

a Rtaxerxi regi persarum ex pellicibus centum quindecim, filii fuere. sed tres tantum iusto matrimonio suscepti. Darius, Ariarcus, & Occhus. Ex his Darium contra morem persarum, apud quos rex nisi morte mutatur, per indulgentiam pater regem uiuus fecit, nihil sibi ablatum existimans, quod in filium contulisset, sinceriusq; gaudium ex procreatiōe capturus, si insignia maiestatis suæ uiuus in filio cō spexisset. Sed Darius post noua paternæ pietatis exēpla, interficiendi patris consilium cœpit. Sceleratus fuisset, si solus parricidium cogitasset, tanto sceleratior quāto in societatem facinoris· assumptos quinquaginta fratres fecit parricidas. Ostenti prorsus genus, ubi in tanto populo non solum sociari, uerum etiam sileri parricidiū potuit, ut ex quinquaginta liberis nemo inuentus sit, quē aut paterna maiestas, aut ueneratio senis, aut indulgentia patris à tanta immanitate reuocaret. Adeo ne uile paternum nomen apud tot numero filios fuit, ut quorum præsidio tutus etiā aduersus hostes esse debuerat eorum insidiis circuuentus tutior ab hostibus q̄ à filiis· fuerit. Causa parricidii sceleratior ipso parricidio fuit· Occiso quippe Cyrus fraterno bello, cuius mentio supra habita est, Aspasiam pallacam eius rex Artaxerxes in matrimonio receperat. Hanc patrem cedere sibi sicuti regnum Darius postulauerat. Qui pro indulgentia sua in liberos, primo factурum se dixerat, mox pœni

tentia ductus ut honeste negaret, quod temere promiserat, solis eam sacerdotio præfecit, quo perpetua illi ab omnibus uiris pudicitia imperabatur. Hinc exacerbatus iuuenis in iurgia primo patris erupit. Mox facta cum fratribus coniuratione, dum patri insidias parat, depræhensus cum sociis pœnas parricidii, diis paternæ maiestatis ultoribus, dedit. Coniuges quoq; omnium cũ liberis, ne quod uestigium tanti sceleris extaret, interfectæ sunt. Post hæc Artaxerxes morbo ex dolore contracto decedit. Rex q̃ pater felicior. Hæreditas regni Occho tradita. Qui timens parem coniurationem, regiã, cognatorum cæde & strage principum replet, nulla nõ sanguinis non sexus, non ætatis misericordia permotus, scilicet ne innocentior fratribus parricidis haberetur. Atq; ita ueluti purificato regno bellũ armeniis infert. In eo cum aduersus prouocatorem hostium Codomanus quidam omnium fauore processisset, hoste cæso uictoriã suis pariter & prope amissam gloriã restituit. Ob hæc decora, idem Codamanus præficitur armeniis. Interiecto deinde tempore post mortem Occhi regis ob memoriã pristinæ uirtutis rex à populo constituitur. Darii nomine, ne quid regiæ maiestati deesset honoratus, bellumq; cum Alexandro magno diu uariante fortuna magna uirtute gessit. Postremo uictus ab Alexandro & à cognatis occisus uitam pariter cũ persarũ regno finiuit,

IVSTINI HISTORICI LIBER VNDECIMVS.

IN exercitu Philippi ſicuti uariæ gentes erant, ita eo occiſo diuerſi motus animorum fuere. Alii quippe iniuſta ſerui tute oppræſſi ad ſpē ſe libertatis erige bāt. Alii tedio lōginquæ militiæ remiſſam ſibi expeditionē gaudebāt. Nonnulli facē nuptus filiæ accenſam rogo patris ſubditā dolebāt. Amicos quoq; tam ſubita mutatione rerū haud mediocris metus cœperat, reputantes, nunc prouocatā aſiam, nunc europā nundū perdomitā, nunc illyrios, & thracas, & dardanos, cæterasq; barbaras gentes fidei dubiæ & mentis infidæ. Qui omnes populi ſi pariter deficiant, reſiſti nullo modo poſſe. His rebus uelut medela quædam interuētus Alexādri fuit. Qui pro contione ita uulgus omne cōſolatus hortatusq; pro tempore eſt, ut & metum timentibus demeret, & in ſpem ſui omnes impelleret. Erat hic annos. xx. natus. In qua ætate ita moderate de ſe multa pollicitus eſt, ut appareret, plura eum experimentis reſeruare. Macedonibus immunitatem cunctarum rerum præter militiæ uacationē dedit. Quo facto tantum ſibi fauorem omnium conciliauit, ut corpus hominis non uirtutem regis mutaſſe ſe dicerent. Prima illi cura paternarum exequiarum fuit. In quibus ante omnia cædis conſcios ad tumulum patris occidi iuſſit, ſoli Alexandro Lynciſtarum fratri pepercit, ſeruans in eo auſpicium dignitatis ſuæ. Nā regem eū primus ſalutauerat. Aemulum quoq; imperii Caranum fratrem ex nouerca ſuſce

ptum interfici curauit. Inter initia multas gentes rebellantes compescuit. Orientes nonnullas seditiones extinxit. Quibus rebus erectus tacito gradu in græciam contendit. Vbi exemplo patris Corinthum, euocatis ciuitatibus, dux in locum eius substituitur. Inchoatum deinde à patre persicum bellum aggreditur. In cuius apparatu occupato nunciatur, athenienses, thebanos, & lacedæmonios ab eo ad persas defeciſſe, authoremq; eius defectionis magno auri pondere a persis corruptũ Demosthenem oratorem extitiſſe, qui macedonum deletas omnes cum rege copias à tribalis affirmauerit, producto in contionem authore, qui in eo prœlio in quo rex ceciderat, se quoq; uulneratum diceret. Qua opinione mutatos omnium fermè ciuitatum animos eſſe, præsidia macedonum obsideri. Quibus motibus occursurus, tanta celeritate instructo paratoq; exercitu græciam oppreſſit, ut quem uenire non senserant, uidere se uix crederent. In transitu hortatus theſſalos fuerat, beneficiorumq; Philippi patris maternæq; suæ cum his ab æacidarum gente neceſſitudinis admonuerat. Cupide hæc theſſalis audientibus exemplo patris dux uniuersæ gentis creatus erat, & uectigalia omnia reddítusq; suos ei tradiderant. Sed athenienses sicuti primi defecerunt, ita primi pœnitere cœperunt. contemptum hostis in admirationem conuertentes, pueritiamq; Alexandri spretam antea supra uirtutem ueterum ducum extollentes. Miſſis itaq; legatis bellum deprecantur. Quibus auditis, & grauiter increpatis, Alexander bellum remisit. Inde thebas exercitum conuertit, eadẽ indulgentia usurus si parem pœnitentiam inueniſſet.

Sed Thebāi armis nō pręcibus nec depręcatiōe usi sunt. Itaq; uicti grauissima quæq; supplicia miserrimæ captiuitatis experti sunt. Cum in consilio de excidio urbis deliberaretur, phocenses & platæenses & thespienses & orchomænii Alexandri socii uictoriaeq; participes excidium urbium suarum crudelitatemq; thebanorum referebant, studia in persas non præsentia tantum, uerum etiam & uetera aduersus græciæ libertatē increpantes. Quam ob rem odium eos omnium populorū esse. Quasi uel ex eo manifestari, qđ iureiurando se omnes abstrinxerint, ut uictis persis thebas diruerent. Adiiciunt & scelerum priorum fabulas, quibus omnes scænas repleuerant, ut non prensenti tantum perfidia, uerum & uetere infamia inuisi forent. Tūc Eleadas unus ex captiuis, data potestate dicendi, non à rege se defecisse, quem interfectum audierint, sed à regis heredibus, quicquid in eo sit admissum credulitatis non perfidiæ culpam esse, cuius tamen iam magna se supplicia pependisse. Deleta iuuentute, nunc senū fœminarumq; sicuti infirmum, ita innoxium restare uulgus, ipsumq; stupris contumeliisq; ita uexatum esse, ut nihil amarius unq̄ sint passi, nec iam pro ciuibus se, qui tam pauca remanserint orare, sed pro innoxio patriæ solo & pro urbe, quæ non uiros tantum uerum etiam deos genuerit. Priuata etiam regem superstitione deprecatur, geniti apud ipsos Herculis, unde originem gens æacidarum trahat. Actaq; Thebis à patre eius Philippo pro pueritia rogat, urbi parcat, quæ maiores eius ptim apud se genitos deos adoret, ptim educatos sūmæ maiestatis reges uiderit. Sed potētior fuit ira q̄ preces.

militiæ persicum aurũ & totius orientis opes iam qua si suam prædam ducebant, nec belli periculorũ sed diuitiarum meminerant. Cum delati in cõtinentem essent, primus Alexander iaculum uelut in hostilem terrã iecit, armatusq; de naui tripudianti similis prosiluit, atq; ita hostias cædit, præcatus ne se regem illæ terræ inuitæ accipiant. In ilio quoq; ad tumulos eorum, qui troiano bello ceciderant, parentauit. Inde hostẽ petens milites à populatione asiæ prohibuit, parcendum suis rebus præfatus, nec perdenda ea quæ possessura uenerant. In exercitu eius fuere peditum. xxxii. milia, equitum quatuor milia quingenti naues centum. lxxxii. Hac tam parua manu uniuersum terrarum orbem utrum sit admirabilius uicerit, an aggredi ausus fuerit incertum est, cum ad tam periculosum bellum exercitum legerit, non iuuenes robustos, nec primo flore ætatis, sed ueteranos plerosq; etiam emeritæ militiæ, qui cũ patre patruisq; militauerant, elegit, ut non tam milites q̃ magistros militiæ electos putares. Ordines quoq; nemo nisi sexagenarius duxit, ut si principia castrorum cerneres, senatum te alicuius priscæ reipu. uidere diceres. Itaq; nemo in prœlio fugam, sed uictoriam cogitauit, nec in pedibus cuiq̃ spes, sed in lacertis fuit. Contra rex persarum Darius fiducia uirium nil astu agere, affirmans suis occulta consilia uictoriæ furtiuæ non conuenire, nec hostem à regni finibus arcere, sed in intimum regnum accipere, gloriosius ratus repellere bellũ, q̃ nõ admittere. Prima igitur cõgressio in cãpis Adrastis fuit. In acie psarũ sexcenta milia militũ fuere, quæ nõ minus arte Alexandri q̃ uirtute macedonũ superata terga uerterunt.

Magna itaq; cædes persarũ fuit. De exercitu Alexandri nouẽ pedites, centũ uiginti equites cecidere. Quos rex impense ad cæterorũ solatia humatos statuis equestribus donauit, cognatisq; eorum immunitates dedit. Post uictoriã maior pars asiæ ad eum defecit. Gessit & plura bella cũ præfectis Darii, quos iam non tã armis q̃ terrore nominis sui uicit. Dũ hæc aguntur, interim indicio captiui ad eũ defertur, insidias ei ab Alexandro Lyncistarũ genero Antipatris, qui præpositus macedoniæ erat, parari. Ob quã causam timens, ne quis interfecto eo in macedonia motus oriretur, in uinculis eũ habuit. Post hæc Gordin urbẽ petit, quæ posita est inter phyrgiam maiorẽ & minorẽ. Cuius urbis potiundæ non tã propter prædã cupido eũ cœpit, sed quod audiuerat in ea urbe in tẽplo Iouis iugum plaustri Gordii positũ, cuius nexum si quis soluisset, eum tota asia regnaturũ antiqua oracula cecinisse. Huius rei causa & origo illa fuit. Gordius cũ in his regionibus bobus conductis araret, aues eũ omnis generis circũuolare cœperunt. Profectus ad cõsulendos augures uicinæ urbis obuiã in porta habuit uirginẽ eximiæ pulchritudinis, percũctatusq; eã, quẽ potissimũ augurẽ consuleret, illa, audita causa consulendi; gnara artis ex disciplina parentũ, regnũ ei portendi respondit; polliceturq; se & matrimonii & spei sociã. Tã pulchra cõditio prima regni felicitas uidebatur. Post nuptias inter phrygas orta seditio est. Cõsulentibus de fine discordiarũ oracula responderunt, rege discordiis opus esse. Iterato quærentibus de persona regis, iubentur eũ regem obseruare, quẽ reuersi primũ in tẽplũ Iouis euntẽ plaustro reperissent. Obuius illis Gor

dius fuit, statimq; eum regem cõsalutant. Ille plaustrũ, quo uehenti regnũ delatum fuerat, in templo Iouis positum maiestati consecrauit regiæ. Post hũc filius Mida regnauit. Qui ab Orpheo sacrorum solemnibus initiatus, phrygiam religionibus impleuit, quibus tutior omni uita q̃ armis fuit. Igitur Alexander capta urbe cum in tẽplũ Iouis uenisset, iugum plaustri requisiuit. Quo exhibito cum capita loramentorũ intra nodos abscõdita reperire non posset, uiolentius oraculo usus gladio loramenta cædit. Atq; ita resolutis nexibus latẽtia in nodis capita inuenit. Hoc illi agenti nunciatur Darium cũ ingenti exercitu aduẽtare. Itaq; timens angustias magna celeritate T aurũ transcendit. In qua festinatione quingenta stadia cursus fecit, cũ tarsum uenisset captus Cydni fluminis amœnitate per mediam urbẽ influentis, proiectis armis, plenus pulueris ac sudoris, in præfrigidam nudũ undam se proiecit. Tum repente tantus neruos eius occupauit rigor, ut interclusa uoce non spes modo remedii, sed nec dilatio periculi interueniret. Vnus erat ex medicis nomine Philippus, qui solus remedium polliceretur. Sed & ipsum Parmenionis pridie à capadocia missæ epistolæ suspectũ faciebant, qui ignarus infirmitatis Alexandri scripserat, à Philippo medico ut caueret. Nam corruptum illum à Dario ingenti pecunia esse. Tutius tamen ratus dubiæ se fidei medici credere, q̃ indubitato morbo perire. Accepto igitur poculo epistolas medico tradidit, atq; ita inter bibendum oculos in uultum legentis intendit. Vt securum conspexit, lætior factus est, sanitatemq; quarta die recepit. Igitur Darius cum. ccc. mi

libus peditum & c. milibus equitum in aciem procedit. Mouebat hæc multitudo hostium respectu paucitatis suæ Alexandrum. Sed interdum reputabat, quãtas res cũ ista paucitate gessisset, quãtosq; populos fudisset. Itaq; cum spes metum uinceret, periculosius differre bellum ratus, ne desperatio suis cresceret, circumue ctus suos singulas gentes diuersa oratione alloquitur. Illyrios & thracas opum ac diuitiarum ostentatione, græcos ueterum bellorum memoria æterniq; cum per sis odii accendebat. Macedones autem, nunc europæ uictæ admonet, nunc asiæ expetitæ, nec inuentas illis toto orbe pares uires gloriatur. Cæterum & laborum finem hunc & gloriæ cumulum fore. Atq; inter hæc idẽ tidem consistere aciẽ iubet, ut hac mora consuescant oculis turbam hostium sustinere. nec Darii segnis opera in ordinanda acie fuit. Quippe omissis ducũ officiis ipse omnia circumire, singulos hortari, ueteris gloriæ per sarum imperiiq; perpetuæ a diis immortalibus datæ pos sessionis admonere. Post hæc prœlium ingẽtibus animis committitur. In eo uterq; rex uulneratur. Tamdiu cer tamen anceps fuit, quoad fugerat Darius. Exinde cædes persarum secuta est. Cæsa sunt peditum unum & lx. mi lia, equitum decem milia, capta quadraginta milia. Ex macedonibus cecidere pedestres. c. xxx. equites. c. l. In castris persarũ multũ auri cæterarumq; opum inuẽ tum. Inter captiuos castrorum mater & uxor eademq; soror & filiæ duæ Darii fuere. Ad quas uisendas hor tandasq; cum Alexander uenisset, conspectis arma tis inuicem se complexe uelut statim moriture complo rationẽ ediderũt. Prouolutæ deinde genibus Alexãdri

non mortem,

nõ mortem, sed ut Darii corpus sepeliãt, dilatione mortis deprecantur. Motus tanta mulierũ pietate Alexãder, & Darium uiuere dixit, & timẽtibus mortis metum dimisit, easq; haberi & salutari ut reginas præcepit. Filias quoq; nõ sordidius dignitate patris sperare matrimonium iussit. Post hæc opes Darii diuitiarumq; apparatum cõtemplatus, admiratione tantarũ rerum capitur. Tunc primum luxuriosa cõuiuia et magnificẽtiã epularum sectari, tunc Bersanẽ captiuã diligere propter formæ pulchritudinẽ cœpit. A qua postea susceptum puerũ Herculem uocauit, memor tamẽ adhuc Darium uiuere, Parmenionẽ ad occupandã persicã classem, aliosq; amicos ad recipiẽdas asiæ ciuitates misit. Quæ statim audita fama uictoriæ ipsius Darii præfectis cũ auri magno pondere tradẽtibus se in potestatem uictorũ uenerunt. Tunc in syriam proficiscitur, ubi obuios cum infulis multos regis orientis habuit. Ex his pro meritis singulorum alios in societatẽ recepit, aliis regnum ademit, suffectis in loca eorũ nouis regibus. Insignis præter cæteros fuit Abdolominus rex ab Alexãdro sidoniæ constitutus, quẽ Alexãder, cum operã eblocare ad puteos exhauriẽdos hortosq; irrigandos solitus esset, misere uitam exhibẽtem regẽ fecerat, spretis nobilibus, ne generis id nõ dantis beneficium putarent. Tyriorũ ciuitas cũ coronam auream magni ponderis ꝑ legatos in titulum gratulationis Alexandro misisset, grate munere accepto tyrũ se ire uelle ad uota Herculi reddẽda dixit, cum legati rectius id eum in tyro uetere et antiquiore templo facturũ dicerẽt, indeprecantes eius introitum ita exarsit, ut urbi excidium minaretur. Confestimq; exercitu insulæ ap

plicato, non minus animosis tyriis fiducia carthagnensium bello excipitur. Augebat.n.tyriis animos Didonis exemplum, quæ Carthagne condita tertiam partem orbis quæsisset, turpe ducētes si fœminis suis plus animi fuisset in impio quærēdo, q̄ sibi in tuēda libertate. Amota igitur imbelli ætate Charthagine, et accersitis mox auxiliis, non magno post tempore ꝑ proditionem capiuntur. Inde Rhodum Alexander ægyptum ciliciamq; sine certamine recepit. Ad Iouem deinde Ammonem pergit consulturus & de euentu futurorum & de origine sua. Namq; mater eius Olympias confessa uiro suo Philippo fuerat, Alexandrū nō ex eo sed ex serpēte ingentis magnitudinis cōcepisse. Deniq; Philippus ultimo prope uitæ suæ tempore, filium suum nō esse palam prediderat, qua ex causa Olympiada uelut stupri cōpertam repudio dimiserat. Igitur Alexander cupiens originem diuinitatis acquirere, simul et matrē infamia liberare, per præmissos subornat antistites, quid sibi responderi uelit. Ingredientem templū statim antistites, ut Ammonis filium salutant. Ille lætus dei adoptione hoc se patre censeri iubet. Rogat deinde, an omnes interfectores patris sui sit ultus, respondent patrem eius nec posse interfici nec mori, regis Philippi peractam plene ultionem esse. Tertiam interrogationē poscenti; uictoriam omniū bellorū, possessionemq; terrarū dari respōdēt. Comitibus quoq; suis responsum, ut Alexandrū pro deo non pro rege colerent. Hinc illi aucta insolentia, mirusq; animo increuit tumor exempta comitate quam et græcorū literis & macedonum institutis didicerat. Reuersus ab Ammone Alexandriā cōdidit, & Coloniam macedonū caput esse

aegypti iubet. Darius cũ Babyloniam profugisset, p epi stolas Alexandrũ deprecatur, redimendarũ sibi captiuarum potestatem faciat, inq; eam rem magnã pecuniam pollicetur. Sed Alexãder ĩ preciũ captiuarũ regnũ omne non pecuniã petit. Interiecto tẽpore aliae epistolae Darii Alexandro redduntur, quibus filiae matrimoniũ et regni portio offertur. Sed Alexander sua sibi dari rescripsit, iussitq; supplicẽ uenire, & regni arbitria uictori permittere. Tũ spe pacis amissa, bellum Darius reparat, quadringentis milibus peditum & centum milibus equitum obuiam uadit Alexandro. In itinere nunciatur uxorẽ eius ex collisione abiecti partus decessisse, eiusq; mortẽ illachrymatum Alexandrum, exequiasq; benigne prosecutum, idq; eũ nõ amoris sed humanitatis causa fecisse. Nã semel eam tantum Alexandro uisam esse, cũ matrẽ paruulasq; filias eius frequẽter consolaretur. Tunc Darius se ratus uere uictũ, cum post tot praelia & beneficiis ab hoste superaretur, gratumq; sibi esse si uincere nequeant, qđ a tali potissimum uinceretur. Scribit itaq; & tertias epistolas & gratias agit, qđ nihil in suos hostile fecerit. Offert deinde maiorem partem regni usq; ad flumen Eufratem, & alteram filiã uxorẽ, pro reliquis captiuis triginta milia talentorum. Ad hoc Alexãder gratiarum actionem ab hoste superuacaneã esse respondit, nec a se quicquam factum in hostis adulatione, nec qđ in dubios belli exitus aut in leges pacis sibi lenocinia quaereret, sed animi magnitudine, qua didicerit aduersus uires hostium non aduersus calamitates contendere. Polliceturq; se praestaturum ea Dario, si secundus sibi non par haberi uelit. Caeterum neq; mũdũ

posse duobus solibus regi, neq; orbē summa duo regna saluo statu terrarū habere. Proinde aut deditionē eadē die aut in posteram aciem paret, et nec polliceatur sibi aliam q̄ sit expertus uictoriam. Postera die aciem producunt. Cum repente ante prœlium confectum curis Alexandrū somnus arripuit. Cū ad pugnā solus rex deesset a Parmenione ægre excitatus, quærentibus somni uel causas omnibus inter pericula cū etiam in ocio semper parcior fuerit, magno se metu liberatum, ait, somnumq; sibi a repentina securitate datum, q̄d liceat cū omnibus Darii copiis confligere, ueritū se longam belli moram, si persæ exercitū diuisisset. ante prœlium utraq; acies hostibus spectaculo fuit. Macedones multitudinem hominū, corporū magnitudinem, armorumq; pulchritudinem mirabātur, Persæ autem a tam paucis uicta suorum tot milia stupebant. Sed nec duces circūire suos singulos cessabant. Darius uix denis armatis singulos hostes si diuisio fieret euenire dicebat. Alexander macedonas monebat, ne multitudine hostium, ne corporis magnitudine uel coloris nouitate mouerentur, tantum meminisse iubet, cum iisdem se tertio pugnare, nec meliores factos putarēt fuga, cum in aciem secum tam tristem memoriam cædium suarū & tantum sanguinis de duobus prœliis fusi ferrent. Et quēadmodū Dario maiorem turbam hominum esse, sic uirium sibi. Hortatur spernat illam aciem auro et argento fulgentem, in qua plus prædæ q̄ periculi sit, cum uictoria non ornamentorum decore, sed ferri uirtute quæratur. Post hæc prœliū cōmittitur. Macedones in ferrum cū contemptu totiens a se uicti hostis ruebant. Cōtra persæ mori q̄ uinci præoptabāt.

Raro etiam ullo prœlio tantum sanguinis fusum est. Darius cum uinci suos uideret, uoluit mori & ipse. Sed a proximis fugere compulsus est. Suadētibus deinde quibusdam, ut pons Cydni fluminis ad iter hostium impediendū includeretur, non ita saluti suæ uelle consultum ait, ut tot milia sociorū hostibus obiiciat, debere et aliis fugæ uiam patere quæ, patuerit sibi. Alexander autē periculosissima quæq; aggrediebatur, & ubi confertissimos hostes acerrime pugnare conspexisset, eo se semper ingerebat, periculaq; sua esse non militum uolebat. Hoc prœlio asiæ imperiū rapuit, quinto post acceptum regnū anno. Cuius felicitas tanta fuit, ut post hoc nemo rebellare etiam ausus sit, patienterq; persæ post imperiū tot annorum iugum seruitutis acceperint. Donatis refectisq; militibus. xl. continuis diebus prædam recognoscit. In urbe deinde clausa. xi. milia talentorum inuenit. Expugnat & Persepolim caput persici regni, urbem multis annis illustrē refertamq; orbis terrarū spoliis, quæ interitu eius primum apparuerunt. Inter hæc octingenti admodum græci occurrunt Alexandro, qui pœnam captiuitatis trūcata parte corporū tulerāt, rogantes, ut sicuti græciā se quoq; ab hostis crudelitate uindicaret. Data potestate redeundi agros recipere maluerunt, ne non tam gaudiū parentibus q̄ detestandum sui conspectū reportarent. Interea Darius in gratiam uictoris a cognatis suis aureis compedibus cathenisq; in uico spartanorum Tanea uincitur. Credo ita diis immortalibus uindicantibus, ut in terra eorū, q̄ successuri imperio erāt, persarum regnū finiretur. Alexander quoq; citato cursu postera die superuenit. Ibiq; cognouit Darium clau

ſo uehiculo per noctem exportatum. Iuſſo itaq; exercitu ſubſequi cum ſeptem milibus equitum fugientem inſequitur. In itinere multa & periculoſa prælia fecit. Emenſus deinde multa milia paſſuũ, cum nullum Darii indicium reperiſſet, reſpirandi equis data poteſtate, unus ex militibus dum ad pontem proximũ peregit in uehiculo Darium multis quidem uulneribus confoſſum ſed ſpirantem adhuc inuenit. Qui applicito captiuo cum ciuem ex uoce cognouiſſet id ſaltem præſentis fortunæ ſolatium ſe habere dixit, quod apud intellecturum locuturus eſſet, nec in caſſum poſtremas uoces emiſſurus. Perferri hæc Alexãdro iubet, ſe nullis in eum meritorum officiis maximorum illi debitorem mori, q̃d in matre liberiſq; ſuis regium eius nõ hoſtilem animum expertus, feliciuſq; hoſtem q̃ cognatos ſortitus ſit. Quippe & matri ac liberis ſuis ab eodem hoſte uitam datam, ſibi a cognatis ereptam, quibus & uitam & regna dederit. Quam ob rẽ gratiam illi eam futuram quam ipſe uictor uolet. Alexãdro referre ſe, quam ſolam moriens poteſt gratiam. præcari ſuperũ & inferum numina & regales deos, ut illi terrarum omniũ uictori contingat imperium, pro ſe iuſtã magis q̃ grauẽ ſepulturæ ueniã orare. Quod ad ultionẽ ꝑtineat iã non ſuã ſed exẽpli cõmunemq; omniũ regum eſſe cauſam, quam negligere illi et indecorum eſſe et periculoſũ. Quippe cum in altero iuſtitiæ eius, in altero etiam utilitatis cauſa uerſetur. In quam rem unicum pignus fidei regiæ dextram ſe ferendam Alexandro dare. Poſt hæc porrecta manu expirauit. Quæ ubi Alexandro nunciata ſunt uiſo corpore defuncti tam indignam illo faſtigio mortem lachrymis proſecutus eſt.

Corpusq; regio more sepeliri, & reliquias eius maioru tumulis inferri iussit.

IVSTINI HISTORICI LIBER DVODECIMVS.

Lexander in persequendo Dario amissos milites magnis funerum impensis extulit. Reliqs expeditionis eius sociis. xv. milia talentorum diuisit. Equorum maior pars aestu amissa, inutilesq; etiā qui superfuerant facti. Pecunia omnis. c. liii. milia talentorum ex uictoria nuper congesta, eiq; Parmenio praeficitur. Dum haec aguntur, epistolae Antipatris a macedonia redduntur, quibus bellum Agidis regis spartanorū in graecia, Alexandri regis epiri in Italia, bellum Sophyrionis praefecti eius in scythia continebātur. Quibus uarie affectus, plus tamē laetitiae cognitis mortibus duorum aemulorū regum q̄ doloris amissi cum Sophyrione exercitus suscepit. Namq; post profectionem Alexandrī graecia fermè omnis in occasionem recuperandae libertatis ad arma concurrerat, authoritatem lacedemoniorū secuta, qui Philippi Alexādriq; pacem soli spreuerāt, et leges respuerāt. Dux huius belli Agis rex lacedaemoniorū fuerat. Quē motū Antipater cōtractis militibus in ipso ortu oppressit. Magna tamen utrinq; caedes fuit. Agis rex cum suos terga dantes uideret, dimissis satellitibus, ut Alexandro si felicitate non uirtute inferior uideretur, tantas strages hostium edidit, ut agmina interdum fugaret. Ad extremum & si à multitudine uictus, gloria tamen omnes uicit. Porrò Alexander rex epiri in Italiam à Tarentinis auxilia aduersus brutios

deprecantibus soliatatus ita cupide profectus fuerat, ut in diuisione orbis terrarum Alexander Olympiadis sororis suæ filio oriens et sibi occidens sorte contigisset, nõ minorem rerum materiam in Italia africa siciliaq; q̃ ille in asia & persis habiturus. Huc accedebat, ut sicut Alexandro magno delphica oracula insidias in macedonia, ita huic responsum dodonæi Iouis urbẽ Pandosiã amnemq; acherusium prædixerat. Quæ utraq; cum in epiro essent, ignarus eadem et in Italia esse, ad declinanda fatorum pericula peregrinam militiam cupidius elegerat. Igitur cum in Italiã uenisset, primũ illi bellũ cum appulis fuit, quorum cognito urbis fato, breui post tempore pacem & amicitiam cũ rege eorũ fecit. Erat nãq; tunc temporis urbs appulis Brundusium, quam ætoli secuti fama rerum in Troia gestarum clarissimũ ac nobilissimum ducem Diomedem condiderant. Sed pulsi ab appulis consulentes oracula responsum acceperant, locũ quem repetissẽt perpetuo possessuros. Hãc igitur ex causa per legatos sub belli amminatione restitui sibi ab appulis urbem postulauerant. Sed ubi appulis oraculũ innotuit interfectos legatos in urbe sepeliunt perpetuo ibi sedem habituros. Atq; ita defuncti responso diu urbem possederunt. Quod cum factum cognouisset Alexãder epiri, antiquitatis fata ueneratus bello appulorum abstinuit. Gessit & cum brutiis lucanisq; bellũ, multasq; urbes cœpit, tunc cum metapõtinis & rutulis et romanis fœdus amicitiamq; fecit. Sed brutii lucaniq; cũ auxilia à finitimis contraxissent, acrius bellum repetiuere. Ibi rex iuxta urbem Pandosiam & flumen Acheronta non prius fatalis loci cognito nomine q̃ occideret, interficitur.

Moriensq; non in patria fuisse sibi periculosam mortem, propter quam patriam fugerat, intellexit. Corpus eius Tyrii publice redemptū sepulturæ tradiderūt. Dū hæc aguntur in Italia Sophyrion quoq; præfectus ponti ab Alexandro magno relictus ociosum se ratus, si nihil ipse gessisset, adunato.xxx milium militū exercitu scythis bellū intulit. Cæsus cum omnibus copiis pœnas temere illati belli genti innoxiæ luit. Hæc cum nūciata in parthiam Alexādro essent, simulato mœrore propter Alexandri cognationem exercitui suo triduo luctū indixit. Omnibus deinde uelut Darii morte perpetrato bello reditum in patriam expectātibus coniuges & liberos suos animo iā quodāmodo complectentibus ad concionē exercitum uocat. Ibi nihil actū tot egregiis prœliis ait, si incolumis orientalis barbaries relinquatur, nec se corpus sed regnum Darii petisse, persequendosq; esse eos, qui à regno defecerint. Hac oratione uelut ex integro incitatis militum animis hyrcaniam mardosq; subegit. Ibi ei occurrit Thalestris siue Minothæa amazonum regina cum.ccc.milibus mulieribus, uigintiquinq; dierū inter confertissimas gētes itinere cōfecto ex Rege liberos quæsitura. Cuius conspectus aduentusq; admirationi fuit, & propter insolitum fœminis habitum, & propter expetitū concubitum. Ob hoc triginta diebus ocio datis, à rege ut uisa est uterum implesse discessit. Post hæc Alexander habitum regum persarum & diadema insolitum antea in regibus macedonicis, uelut in leges eorū quos uicerat trāsiret, assumit. Quæ ne inuidiosius & in se uno conspicerentur, amicos quoq; suos lōgam uestem auream purpureamq; sumere iubet, ut luxum quoq; sicu

ti cultum imitaretur persarum. Inter pellicum regiarum greges electæ pulchritudinis nobilitatisq́ noctiũ uices diuidit. His rebus ingentes epularũ apparatus adiicit, ne ieiuna & destructa luxuria uideremr. Conuiuium quoq; iuxta regiam magnificentiam ludis exornat, im memor prorsus, tantas opes amitti his moribus nõ quæ ri solere. Inter hæc indignatio omniũ totis castris erat, illum à Philippo patre tantum degenerauisse, ut etiam patriæ nomen euitaret, moresq́ persarum assumeret, quos propter tales mores uicerat. Sed ne solus uitiis eo rum, quos armis subegerat, succubuisse uideretur, mi litibus quoq; suis permisit, si quarum captiuarum con suetudine tenerentur ducere uxores, existimans mino rem in patriam reditus cupiditatem futuram, habẽtibus in castris imaginem quãdam lariũ ac domesticæ sedis, simul & laborem militiæ molliorem fore dulcedine uxo rum. In supplementa quoq; militum minus exhauriri pos se macedoniam, si ueteranis patribus tyrones succede rent militaturi in uallo, in quo nati essent, constantio resq́ futuri, si nõ solum tyrocinia uerũ etiam incunabu la in ipsis castris posuissent. Quæ consuetudo in succes sores quoq; Alexandri mansit. Igitur et alimenta pue ris statuta, & instrumẽta armorum equorũ quoq; iuue nibus data, & patribus pro numero filiorum premia statuta. Si quorum patres occidissent, nihilominus pupil li stipendia patrum trahebant, quorũ pueritia inter ua rias expeditiones militia erat. Itaq; a paruula ætate pe riculis laboribusq́ indurati, inuicti exercitus fuere, neq; castra aliter q̃ patriam, neq; pugnam aliud unq̃ q̃ uictoriam duxere. Hæc soboles nomẽ habuit epigoni.

Parthis deinde domitis præfectus his statuitur ex nobilissimis persarum Andragoras, unde postea orignem parthorũ reges habuerunt. Interea non Alexander rego sed hostili odio seuire in suos cœpit. Maxime indignabatur carpi sermonibus suorum, patris Philippi patriæq; mores sobuertisse. Propter quæ crimina Parmenion quoque senex dignitate regi proximus cum Philota filio de utroq; prius quæstionibus habitis ĩterficiũtur. Fremere itaq; omnes uniuersis castris cœpere, innoxii senis filiiq; casum miserantes, interdum se quoq; non debere melius sperare dicẽtes. Quæ cum nunciata Alexandro essent, uerens ne hæc opinio etiam in macedoniam diuulgaretur, et ne uictoriæ gloria seuitiæ macula offuscaretur, se ex amicis quosdam in patriam uictoriarum nuncios missurum. Hortatur milites suis scribere, rariorem habituros occasionem propter militiam remotiorem. Datos fasces epistolarũ ad se tacite deferri iubet. Ex quibus cognito de se singulorum iudicio in unam cohortem eos, qui de rege durius opinati fuerant contribuit, aut consumpturus eos, aut in ultimis terris in colonias distributurus. Inde dracas, euergitas, parimas, parapãmenos, hydaspios, cæterosq; populos, qui in radice Caucasi morabantur, subegit. Interea unus ex amicis Darii Bessus uinctus perducitur, qui regem non solum prodiderat, uerum etiam interfecerat. Quem in ultionem perfidiæ excruciandum fratri Darii tradidit, reputans, non tam hostem suum fuisse Darium q̃ amicum eius, à quo esset occisus. Et ut his terris nomen relinqueret, urbem Alexandriam super amnẽ Tanaim condidit intra diem. xvii. muro. vi. milia passuum consu

mato, translatis eo triū ciuitatum populis, quas Cyrus condiderat. In bactrianis quoq; sogdianisq;. xii. urbes cōdidit, distributis his quoscumq; in exercitu seditiosos habebat. His ita gestis solemni die amicos in conuiuium uocat. Vbi orta inter ebrios rerum à Philippo gestarum mentione, præferre se patri ipse rerumq; suarum magnitudinem extollere cœlō tenus cœpit assentante maiore conuiuarum parte. Itaq; cùm unus ex senibus Clytus ductus fiducia amicitiæ regiæ, cuius palmam tenebat, memoriamq; Philippi tueretur, laudaretq; eius res gestas, adeo regem offendit, ut telo à satellite rapto eundem in conuiuio trucidauerit. Qua cæde exultans mortuo patrocinium Philippi laudemq; paternæ militiæ obiectabat. Postq̃ satiatus cæde animus quieuit, et in locum iræ successit existimatio, modo personam occisi, modo causam occidendi considerās, pigere eū facti cœpit, qui paternas laudes tam iracundū accepisse se, q̃ nec conuicia debuisset, amicumq; senem & innoxium à se occisum inter epulas & pocula dolebat. Eodem igitur furore in penitentiam quo pridē in iram uersus mori uoluit. Primum in fletus progressus amplecti mortuum, uulnera tractare, et quasi audienti confiteri demētiā, arreptum telū in se uertit. Peregissetq; facinus, ni amici interuenissent. Mansit hæc uoluntas moriendi etiam sequentibꝰ diebꝰ. Accesserat enim ad penitentiam nutricis suæ & sororis Clyti recordatio. Cuius absentis eum maxime pudebat, tam fœdam illi alimentorū suorum mercedem redditam, ut in cuius manibus pueritiā egerat, huic iuuenis & uictor pro beneficiis funera remitteret. Reputabat deinde quantum in exercitu suo, quan

tum apud gentes deuictas fabulraum atq; inuidiæ, quã tum apud cæteros amicos metum et odium sui fecerit, q̃ amarum et triste reddiderit conuiuium suũ, non armatus in acie q̃ in conuiuio sedens terribilior. Tunc Parmenio et Philotas, tunc Amyntas cõsobrinus, tunc, nouerca fratresq; interfecti, tunc Attalus, Eurylocus, Pausanias, aliiq; macedoniæ extincti principes occurrebãt. Ob hæc illi quatriduo ꝑseuerata inedia est, donec exercitus uniuersi precibus exoratus ẽ, precãtis ne ita mortem unius doleat, ut uniuersos perdat, quos in ultimã deductos barbariam inter infestas & irritatas gentes bello destituat Multum profuere et Calisthenis philosophi preces cõdiscipulatu apud Aristotelẽ familiaris illi, et tunc ab ipso rege ad prodenda memoriæ acta eius acciti. Reuocato igitur ad bellum animo, Charasmos et Dracas in deditionem accepit. Deinde quod primo ex ꝑsico superbiæ regiæ more distulerat, ne omnia pariter inuidiosiora essent, non salutari sed adorari se iubet. Acerrimus inter recusantes Calisthenes fuit. Quæ res et illi et multis principibus macedonũ exitio fuit. Siquidem sub specie insidiarum omnes interfecti. Retentus tamẽ est à macedonibus mos salutandi regis, explosa adoratione. Post hæc indiam petit, ut oceano ultimoq; oriente finiret imperium. Cui gloriæ ut etiam exercitus ornamenta cõuenirent phaleras equorũ et arma militum argento induxit, exercitumq; suũ ab argenteis clypeis argyraspidas appellauit. Cum ad Nysam urbem uenisset, oppidanis non repugnantibus fiducia religionis Liberi patris, à quo condita urbs erat, parci iussit, lætus non militiæ tantum uerum etiam uestigia se dei secutũ. Tũc

ad spectaculũ sacri mõtis duxit exercitum naturalibus bonis uite hederaq; uestiti, non aliter q̃ si manu cultus colentium industria exornatus esset. Sed exercitus eius ubi ad mõtem accessit, repentino mẽtis impetu in sacros dei ululatus instinctus, cum stupore regis sine noxa di scurrit, ut intelligeret nõ tam oppidanis parcendo q̃ exer citui suo se consuluisse. Inde montes dædalos, regnaq; Cleophidis reginæ petit. Quæ cum se dedisset eius con cubitu redẽptum regnum ab Alexandro recepit, illece bris cõsecuta, qđ armis non potuerat. Filiumq; ab eo ge nitũ Alexãdrum nominauit. Qui postea regno indorũ potitus est. Cleophis regina propter prostratam pudicitiã scortum regiũ exinde appellata est ab indis. Peragrata india cum ad saxũ miræ magnitudinis et asperitatis in qđ multi populi cõfugerant, peruenisset, cognoscit Her culem ab expugnatione eiusdem saxi terræmotu prohibi tum. Captus itaq; cupidine Herculis acta superare, cum sũmo labore ac periculo potitus saxo eius omnes loci gen tes in deditionem accipit. Vnus ex regibus indorum fuit Porus nomine, uiribus corporis et animi magnitudine pariter insignis. Qui bellum iam pridem audita Alexã dri opinione in aduẽtũ eius parabat. Cõmisso itaq; proe lio exercitum suum inuadere macedonas iubet, sibi re gem eorum priuatum hostem deposcit. Nec Alexander moram pugnæ fecit. Sed prima congressione uulnerato equo, cum præceps in terram cecidisset, concursu satelli um seruatus est, Porus multis uulneribus obrutus capi tur. Qui uictum se adeo doluit, ut cum ueniam ab hoste inuenisset, neq; cibum summere uoluerit, neq; uulnera curari passus sit. Aegreq; sit ab eo obtentum, ut uellet

uiuere. Quem Alexāder ob honorem uirtutis incolumē in regnum remisit. Duas igitur urbes condidit, unam Nicæam, alteram ex nomine equi Bucephalem uocauit. Inde Adrestras, Strathenos, Passidas, Gangaritas, cæsis eorū exercitibus expugnat. Cū ad Euphites uenisset, ubi eum.cc.milibus hostium equitum operiebantur, omnis exercitus non minus uictoriarum numero q̄ laboribus fessus lachrymis eū deprecatur, ut finem tandē belli faceret, aliquādo patriæ redituſq; meminisset, respiceret militū ãnos q̄bus uix ætas ad reditū sufficeret, ostēdere alius caniciē, alius uulnera, alius ætate cōsūpta corpora, alius cicatricibus exhausta. Solos se esse q̄ duorum regum Philippi Alexandriq; continuam militiam pertulerint. Tandem orare ut reliquias saltem suas paternis sepulchris reddat, quorum non studiis deficitur sed annis. Ac si non militibus, uel ipse sibi parcat, ne fortunam suam nimis onerando fatiget. Motus his tam iustis precibus uelut in finem uictoriæ castra solito magnificentiora fieri iussit, quorum molitionibus et hostis terreretur, et posteris admiratio sui relinqueretur. Nullū opus milites lætius fecere. Itaq; cæsis hostibus cū gratulatione in eadē reuerterētur, Inde Alexander ad amnem agesynem pergit, p hunc ad oceanum deuehitur. Ibi Gesonas Asybosq;, quos Hercules condidit, in deditionē accepit, hinc ad Ambros et Sycambros nauigat, quæ gētes cum armatis.lxxx.milibus peditum et.lx milibus equitū excipiunt. Cū prælio uictor esset, ad urbē eorum exercitū ducit. Quam desertam à defensoribus cū de muro quem primus ceperat animaduertisset, in urbis planiciem sine ullo satellite desiluit. Itaq; cum eum

hostes solum conspexissent, clamore edito undiq; concurrunt, si possint in uno capite orbis bella finire, et ultionem tot gentibus dare. Nec minus Alexander constanter resistit, et unus aduersus tot milia præliatur. Incredibile dictu est, ut eum non multitudo hostium, non magna telorum uis, non tantum lacessentium clamor terruerit, solus tot milia cæderet ac fugaret. Vbi uero se obrui multitudine uidit trunco se qui prope murum stabat, applicuit, cuius auxilio tutus cum diu agmen sustinuisset, tandem cognito periculo eius amici ad eum desiliunt. Ex quibus multi cæsi, præliumq; tā diu anceps fuit, quoad omnis exercitus muris deiectis in auxilium ueniret. In eo prælio sagitta sub mamma traiectus cum sanguinis fluxu deficeret, genu posito tā diu præliatus est, donec eum à quo uulneratus fuerat, occideret. Curatio uulneris grauior ipso uulnere fuit. Itaq; ex magna desperatione tandem saluti redditus Polyperconta cum exercitu babyloniam mittit Ipse cum lectissima manu naues conscendit, et oceani litora peragrat. Cum uenisset ad urbē Ambigeri regis, oppidani inuictū ferro audiētes sagittas ueneno armāt. Atq; ita gemino mortis uulnere hostē à muris summouentes plurimos interficiūt. Cum inter multos letaliter uulneratus esset Ptolomæus, moriturusq; iā uideretur, ꝑ quietem regi monstrata in remedia ueneni herba est. Qua in potu accepta statim periculo est liberatus, maiorq; pars exercitus hoc remedio seruata, Expugnata deinde urbe reuersus in naues oceano libamenta dedit, prosperum in patriam reditum præcatus, ac uelutí curru circa metam acto positis imperii terminis, quasinus aut terrarum solitudines prodire passæ sūt, aut

mare naui

mare nauigabile fuit, secundo æstu Hostio fluminis in di inuehitur. Ibi in monumenta rerum à se gestarum ur bem Barcem condidit, arasq́ statuit relicto ex numero amicorum litoralibus indis præfecto. Inde iter terrestre facturus cũ arida loca medii itinetis dicerentur, puteos opportunis locis fieri præcepit. Quibus ingēti dulci aqua inuenta babyloniã redit. Ibi multæ deuictæ gentes præ fectos suos accusauerunt, quos sine respectu amicitiæ Alexander in conspectu legatorum necari iussit. Post hæc Darii regis filiam Statyram in matrimonium rece pit. Sed et optimatibus macedonum lectas ex omnibus gētibus nobilissimas uirgines tradidit, ut cōmuni facto crimē regis leuaretur. Tunc ad concionē exercitũ uocat, et promittit se æs alienũ omniũ propria impensa soluto rum, ut prædam premiaq́ integre domum ferãt. Insi gnis hæc munificentia non sũma tantũ uerũ etiam titulo muneris fuit, nec à debitoribus magis q̃ à creditoribus gratius accepta, quoniam utriusq; exactio pariter ac solutio difficilis erat. Tria et uiginti milia talētorum in hos spiritus expēsa. Dimissis ueteranis exercitum ex iu nioribus supplet. Sed retenti ueteranorũ discessũ ægre ferentes missionem et ipsi flagitabant, nec annos sed sti pēdia sua numerari iubebant, pariter in militia lectos, pariter sacramento solui æquũ censentes, nec iam preci bus sed conuicio agebant, iubentes eum solum cũ patre suo Hammone finire bella, ut milites suos fastidiat. Cō tra ille nunc castigare milites, nũc lenibus uerbis mone re, ne gloriosam militiam seditionibus infuscarent. Ad postremum cum nihil proficeret uerbis ad corripiendos seditionis authores è tribunali incōcionem armatã iner

mis ipse desiliit. Et nemine prohibentium .xiii. correptos manu sua ipse ad supplicia duxit, tantam uel illis moriē di patiētiam metus regis, uel huic exigendi supplicia cō stantiam disciplina militaris dabat. Inde seperatim auxi lia persarum in concionem alloquitur. Laudat perpetuā illorum tum in se, tum in pristinos reges fidem. Sua in il los beneficia memorat, ut nunq̄ quasi uictos sed ueluti uictoriæ socios habuerit. Deniq; se in illorum non illos in gentis suæ morem transisse, affinitatibus cōnubiorū uictos uictoribus cōmiscuisse. Nūc quoq; ait custodiam corporis sui non macedonibus tantum se, uerū etiam illis crediturum. Atq; ita mille ex his iuuenes in numerum sa tellitum legit. Auxiliorum quoq; portionem armatam in disciplinam macedonum exercitui suo miscet. Quam rem ægre macedones tulerunt, iactantes hostes suos in offi cium suum à rege subactos. Tunc uniuersi flentes regē adeunt et orant, ut suppliciis suis potius saturet se q̄ con tumeliis Qua modestia obtinuerunt ut.xi.milia militum ueteranorum exauctoraret. Sed ex amicis dimissi senes Polypercontes, Clytus, Gorgias, Polydamas, Antigo nas. Dimissis his Craterus præponitur iussus praeesse macedonibus in Antipatri locū, Antipatrumq; cum sup plemento Tyronum in locum eius uocat. Stipendia reuer tentibus ueluti militantibus data. Cum hæc aguntur, unus ex amicis eius Ephestion decedit dotibus primo for mæ, pueritiæq; mox obsequiis regi percarus. Quem cō tra decus regium Alexander diu luxit, tumulumq; ei duodecim milia talentorum fecit, eumq; post mortem coli ut deum iussit. Ab ultimis litoribus oceani Babyloniam reuertenti nunciatur legationes carthaginensium cæte

rarumq; africæ ciuitatum sed et hispaniarum siciliæ, galliæ sardiniæ, nonnullas quoq; ex Italia eius aduentum Babylonia opperiri. Adeo uniuersum terrarum orbem nominis eius terror inuaserat, ut cunctæ gentes ueluti destinato sibi regi adularentur. Hac igitur ex causa Babyloniam festinanti uelut conuentum terrarum orbis acturo quidam ex magis prædixit, ne urbem introiret, testatus hunc locum ei fatalem fore. Ob hoc omissa Babylonia in Byrsiam urbem trans Euphratem desertam olim concessit. Ibi ab Anaxarcho philosopho compulsus est rursum magorum, prædicta contemnere, ut falsa ut incerta, & si fatis constent ignota mortalibus, ac si naturæ debeantur immutabilia. Reuersus igitur Babyloniam multis diebus ocio deditis intermissum olim conuiuium solemniter instituit, totusq; in lætitiam fusus cum diei noctem coniunxisset perui gilem, iam è conuiuio medicus Thessalus instaurata commessationem & ipsum & sodales eius inuitat. Accepto poculo media potione repente ueluti telo Alexander confixus ingemuit. Elatusq; è conuiuio semianimis tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret, tactumq; hominum uelut uulnera indolesceret. Amici causam morbi intemperiem ebrietatis disseminauerunt. Re autem uera insidiæ fuerunt, quarum infamiam successorum potentia oppressit. Author insidiarum Antipater fuit, qui cum carissimos amicos eius interfectos uideret, Alexandrum generum suum Lyncestem occisum, se magnis rebus in græcia gestis non tam gratum apud regem q̃ inuidiosum esse, à matre quoq; eius Olyampiade

uariis se criminationibus uexatum Huc accedebant ante paucos dies supplicia in præfectos deuictarum nationum crudeliter habita. Ex quibus rebus se quoq; à macedonia nõ ad societatem militiæ, sed ad pœnam euocatũ arbitrabatur. Igitur ad occupãdum regem Cassandrum filium dato ueneno subornat, qui cum fratribus Philippo & Iolla ministrare regi solebat. Cuius ueneni tanta uis fuit, ut non ære, nõ ferro, non testa cõtineretur, nec aliter ferri nisi in ungula equi potuerit, præmonito filio ne alias q̃ Thessalo et fratribus crederet. Hac igitur ex causa apud Thessalũ paratum repetitumq; conuiuiũ est. Philippus et Iollas prægustare potum regis soliti in aqua frigida uenenum habuerũt, quam prægustatam iam potioni supermiserunt. Quarto die Alexander indubitatam mortem sentiens agnoscere se fatum domus maiorum suorum ait. Nã plerosq; æacidarum inter trigesimum annum defunctos. Tumultuantes deinde milites insidiis perire regem suspicantes ipse sedauit, eosq; omnes cum prolatus in editissimum urbis locũ esset ad cõspectũ suũ admisit, osculãdãq; dexteram suam flentibus porrexit. Cũ lachrymarẽt omnes, ipse non sine lachrymis tantũ uerũ etiam sine ullo tristioris mentis argumento fuit, ut quosdam impatientius dolentes consolatus sit. Quibusdam mandata ad parentes eorum dedit, adeo sicut in hostem ita et in mortem inuictus animus fuit. Dimissis militibus amicos circunstantes percunctatur, uideãtur ne similem sibi reperturi regẽ. tacentibus cunctis tunc ipse ut hoc nesciat, ita illud scire uaticinariq; se ac penè oculis uidere dixit. Quantum sit in hoc certamine sanguinis fusura macedonia, quãtisq;

cædibus, quo cruore, mortuo sibi parentatura. Ad postremum corpus suũ Ammonis templo condi iubet. Cum deficere eum amici uiderent, quærũt quem imperii faciat heredem, respondit dignissimũ. Tanta illi magnitudo animi fuit, ut cum Herculem filiũ, cũ fratrem Arideum, et cum Roxanem uxorem prægnãtem relinqueret, oblitus necessitudinum dignissimum nuncuparet heredem. Prorsus quasi nefas esset uiro forti alium q̃ uirum fortẽ succedere, aut tanti regni opes aliis q̃ probatis relinqui. Hac uoce ueluti bellum inter amicos cecinisset, aut malũ discordiæ misisset, ita omnes in æmulationẽ consurgũt, et ambitione uulgi tacitũ fauorem militum quærũt. Sexto die præclusa uoce exemptum digito annulum Perdicæ tradidit. Quæ res gliscentem amicorum dissensionem sedauit. Nam et si non uoce nuncupatus heres, iudicio tamen electus esse uidebatur. Decessit Alexander mẽse uno, annos tres et.xxx. natus, uir supra humanam potentiam magnitudine animi præditus. Qua nocte eum mater Olympias concepit, uisa per quietem est cum ingenti serpẽte uolutari. Nec dei decepta somnio est. Nã profecto maius humana mortalitate opus utero tulit. Quam cum æacidarum gens ab ultima sæculorum memoriam, et regnũ patris, fratris, mariti, ac deinceps maiorum omnium illustrauerit, nullius tamen nomine q̃ filii clarior fuit. Prodigia magnitudinis eius in ipso ortu nõnulla apparuerunt. Nam ea die qua natus est, duæ aquilæ tota die præpetes supra culmen domus patris eius sederunt, omen duplicis imperii europæ asiæq; præferentes. Eademq; die nuncium pater eius duarum uictoriarum accepit. Alterius belli illyrici, alterius cer

fuminis olympiaci, in quod, quadrigarum currus mise rat, quod omen uniuersarum terrarum uictorias infanti portendebat. Puer acerrimus litterarum studiis eruditus fuit. Exacta pueritia per quinquennium sub Aristotele doctore inclyto omnium philosophorũ creuit. Accepto deinde imperio regem se terrarum omnium ac mũdi appellari iussit. Tantamq; fiduciam suis militibus fecit, ut illo præsente nullius hostis arma nec inermes timuerint: Itaq; cum nullo hostium unq̃ congressus est, quem non uicerit. Nullam urbem obsedit, quam non expugnauerit. Nullam gentem adiit, quam non calcauerit. Victus deniq; fiducia est ad postremum non uirtute hostili, sed insidiis suorum & fraude ciuili.

IVSTINI HISTORICI LIBER XIII.

Extincto in ipso ætatis ac uictoriarum flore Alexãdro magno triste apud omnes totamq; Babyloniam silentium fuit. Sed nec diuictæ gentes fidem in nuncio habuere, q̃d ut inuictum regem sic immortalem eum crediderant. Recordantes quotiens presenti morti ereptus esset, q̃ sæpe ferro amisso repẽte se non sospitem tantum suis uerum etiam uictorem obtulisset. Vt uero mortis eius fides affuit, omnes barbaræ gentes pauloante ab eo deuictæ non ut hostem eum sed ut parentem luxerunt. Mater quoq; Darii regis,

quam amisso filio à fastigio tantæ maiestatis in capti uitatem redactam indulgentia uictoris in eam diem ui tæ non pœnituerat, audita morte Alexandri mortem si bi ipsa consciuit, non quod hostem filio præferret, sed quod pietatem filii in eo, quem hostem timuerat, exper ta esset. Contra macedones uersa uice non ut ciuem ac tantæ maiestatis regem uerũ ut hostem amisissēt, gau debant, seueritatem nimiam & assidua belli pericula execrantes. Huc accedebat, quod principes regnum & imperia, uulgus militum thesauros et grande pondus auri uelut inopinatam predam spectabant. Illi suc cessionem regni, hi opum ac diuitiarum hereditatem cogitantes. Erant enim in thesauris .c. milia talento rum, & in annuo uectigali tributo.ccc.milia. Sed nec amici Alexandri frustra regnum expectabant. Nam eius uirtutis erant ac uenerationis, ut singulos reges putares. Quippe ea formæ pulchritudo & proceritas corporis & uirium ac sapientiæ magnitudo in omni bus fuit, ut qui eos ignoraret, non ex una gente sed ex toto terrarum orbe electos iudicare Neq; enim unq̃ ante ea macedonia uel ulla gens alia tam clarorum uirorum prouentu floruit, quos primum Philippus mox Alexander tanta cura legerant, ut non tam ad societatem belli q̃ in successionem regni electi uide rentur. Quis igitur miretur talibus ministris orbem terrarũ uictum, cum exercitus macedonum à tot nõ du cibus sed regibus regeretur, qui nunquam sibi reperiri pares si nõ inter se concurrissent. Multosq; macedonia pro uno Alexãdro habuisset, nisi fortuna eos ex æmu latione uirtutis in pniciẽ mutuã armasset. Ceterũ occiso

Alexādro nō ut læti ita et securi fuere omnibus in unū locum competentibus, nec minus milites inter se timebāt, quorum et libertas solutior et fauor incertus erat. Inter ipsos uero æqualitas discordiā augebat, nemine tantum cæteros excedente, ut ei aliquis summitteretur. Armati itaq; in regia coeunt ad formandum rerum præsentium statum. Perdiccas censet Roxanis expectari partum, quæ exacto mēse octauo matura iam ex Alexādro erat, & si puerum peperisset, hunc dari successorem patri. Meleager negat differenda in partus dubios consilia, nec esse expectandum dum reges sibi nascerentur, cū iam genitis uti liceret, seu si puer illis placeat esse pergami filium Alexandri natum ex Garbine nomine Herculem, seu mallent iuuenem, esse in castris fratrem Alexādri Arideum comitem, & cunctis non suo tantum uerū patris Philippi nomine acceptissimū. Caterū Roxanē esse erignis persicæ, necesse fas, ut macedonibus ex sanguine eorum quorum regna deleuerint, reges constituātur, quod nec ipsum Alexandrum uoluisse dicit. Deniq; morientem nullam de eo mentionem fecisse. Ptolæmeus recusat regem Arideum nō propter maternas modo sordes, qđ ex Larissæo scorto nasceretur, sed etiam propter inualitudinem maiorem quam patiebatur, ne ille nomen regis alius imperium teneret et melius etiam ex his legi, qui pro uirtute regi suo proximi fuerint, qui prouincias regant, quibus bella mandentur, q̄ sub persona regis indignorum subiiciantur imperio. Vicit Perdiccæ sententia ex consensu uniuersorum. Placuit itaq; Roxanis expectari partum, & si puer natus fuisset tutores Leonatum & Perdiccam Crateron et Antipatrum

consistiunt, confestimq; in tutorum obsequia iurant. Cũ equites quoq; idem fecissent, pedites indignati nullas si bi consiliorum partes relictas, Arideum Alexãdri fra trẽ regem appellant, satellitesq; illi ex tribu sua legũt, et nomine Philippi patris uocari iubent. Quæ cum nun ciata equitibus essent, legatos ad mitigandum eorũ ani mos duos ex proceribus Attalum et Meleagrũ mittunt, qui potentiam ex uulgi adulatione quærentes omissa le gatione militibus consentiunt. Statim & seditio creuit, ubi caput et consilium habere cœpit. Tunc ad delendum equitatum cuncti armati in regiã irrumpũt. Quo cogni to equites trepidi ab urbe discedunt, castrisq; positis et ipsi pedites terreri cœperunt. Sed nec procerum inter se odia cessabãt. Attalus ad interficiendum Perdiccam du cem alterius partis mittit, ad quem armatum & ultro prouocantem cum accedere percussores ausi non fuissẽt, tanta constantia Perdiccæ fuit, ut ultro ad pedites ueni ret, & in concionem euocatos edoceret, quod facinus mo lirentur, respicerent contra quos arma sumpsissent, nõ illos persas, sed macedones, non hostes sed ciues esse. Plerosq; etiam cognatos eorum certe et commilitones eo rũdem castrorũ et periculorum socios, edituros deinde egregium hostibus suis spectaculum, ut quorũ armis uictos se doleant, eorum mutuis cædibus gaudeant, pa renturosq; sanguine suo manibus hostium a se interfe ctorum. Hæc cum pro singulari facundia sua Perdicca perorasset, adeo mouit pedites, ut probato consilio eius dux ab omnibus legeretur. Tum etiam equites in concor diam reuocati in Arideum regem consentiunt. Seruata est portio regi Alexandri filio si natus esset. Hoc age

bant posito in medio corpore Alexandri, ut maiestas eius testis decretorum esset. His itaq; compositio macedoniæ & græciæ Antipater preponitur. Regiæ pecuniæ custodia Cratero traditur. Castrorum exercitus & rerum cura Meleagro & perdicæ assignatur, iubeturq; Arideus corpus Alexandri in Ammonis templum deducere. Tunc Perdicca infensus seditionis authoribus repente ignaro collega lustrationem castrorum propter mortem regis in posterum edicit. Posteaq̃ armatum exercitum in campo constituit consentientibus uniuersis euocatos duntaxat de singulis manipulis seditiosos supplicio tradi occulte iubet. Reuersus deinde inter principes prouincias diuisit, simul ut remoueret æmulos, & munus imperii beneficii sui faceret. Primo Ptolemæo ægyptus & africæ arabiæq; pars sorte uenit, quem ex gregario militie Alexãder uirtutis causa prouexerat, cui ad tradẽdam prouinciam Deomenes, qui Alexandriam ædificauerat datur. Confinem huic prouinciæ syriam Laomedon mitylenæus, aliciam Philotas cum filio & illyrios accipiunt. Medie maiori Acropatos minori Alcetas Perdicæ preponitur. Susania gens syno, Phrygia maior Antigono Philippi filio assignatur. Lyciam & pamphiliam Learcus, Cariam Cassander, Lydiam Menander sortiuntur. Leonato minor phrygia euenit. Thracia & regiones pontifici maris Lysimaco, Cappadocia cum paphlagonia Eumeni datur. Summus castrorum tribunatus Seleuco Antiochi filio cessit. Stipatoribus regis satellibusq; Cassander filius Antipatri præficitur. In bactriana ulteriore & indiæ regionibus priores præfecti detenti. Se

res inter amnes duos Hydaspem & indum Taxilles habebat. In colonias in indis conditas Phyton Agenoris filius mittitur. Parapamenos fines Caucasi montis Axiarches accepit. Draucos & Argæos Statanor, Bactrianos Amyntas sortitur. Sagdianos Scythæus. Nicanor Parthos, Philippus Hyrcanos, Fratrafarnes Armenios, Neptolemus Persas, Peucestes Babylonios, Arthous Pelasgos, Archesilaus Mesapotamiam adepti sunt. Hæc diuisio cum ueluti fatale munus singulis contigisset, ita magna incrementorum materia plurimis fuit. Si quidem non magno post tempore quasi regna non præfecturas diuisissent, sic reges ex præfectis facti magnas opes non sibi tantum parauerunt, uerum & posteris reliquerunt. Cum hæc in oriente aguntur, in græcia Athenienses & Aetoli bellum, qđ iam uiuo Alexandro mouerāt, summis uiribus instruebant. Causæ belli erant, quod reuersus ab India Alexander epistolas in Græciam scripserat, quibus omnium ciuitatum exules præter cædis damnatos restituebantur. Quæ recitatæ præsente uniuersa Græcia in mercatu olympiaco magnos motus fecerant, qđ plurimi non legibus pulsi patria sed per factionem principū fuerant, uerentibus iisdē principibus ne reuocati potentiores in republica fierent. Palam igitur iam tunc multæ ciuitates libertatem bello uendicandam fremebant. Principes tamen omnium Athenienses & Aetoli fuere. Quod cum nunciatum esset Alexandro mille naues lōgas sociis imperari præceperat, qbus in occidēte bellū gereret, excursusq; cū ua

lida manu fuerat ad Athenas delendas. Igitur Athenie̅ses co̅tracto .xxx. milium militu̅ exercitu, et cc. nauibus, bellu̅ cu̅ Antipatro; cui Graecia sorte euenerat gerunt, eumq; detractante̅ praeliu̅, et Heraclaeae urbis moenibus mentem se obsidione cinxerunt. Eodem te̅pore Demosthenes athenie̅sis orator pulsus patria ob crimen accepti ab Harpalo auri, qui crudelitate Alexandri fugerat, quod ciuitatem in eiusdem Alexa̅dri bellum impelleret; forte Megaris exulabat, qui cu̅ missu̅ ab Atheniensibus Hyperidem legatum cognouit, qui Pelopenenses in societatem armorum sollicitarent, secutus eum Sycona, Argos, et Corynthu̅, caeterasq; ciuitates eloquentia sua Atheniensibus iunxit. Ob quod factum missa ab Atheniensibus obuiam naui ab exilio reuocatur. Interim in obsidione Antipatri Leosthenes dux Atheniensium telo è muris in transeuntem iacto occiditur. Quae res tantum animorum Antipatro dedit, ut etiam uallu̅ rescindere auderet. Auxilium deinde à Leonato petit p legatos. Qui cum uenire nunciaretur cum exercitu, obuii ei athenienses cum instructis copiis fuere, ibiq; equestri praelio graui uulnere ictus extinguitur. Antipater tametsi auxilia sua uideret deuicta, morte tamen Leonati laetatus est. Quippe & aemulum sublatu̅, et uires eius accessisse sibi gratulabatur. Statim igitur exercitu eius recepto cum par hostibus etiam praelio uideretur, solutus obsidione in Macedoniam concessit. Graecorum quoq; copiae à finibus graeciae hoste pulso in urbes dilapsae su̅t. Interea Perdicca bello innoxio Ariarathi regi cappadocum illato, praelioq; uictor nihil premii praeter uulnera et pericula retulit. Quippe hostes ab acie in urbem re

cepti occisis coniugibus et liberis, domos quisq; suas cum omnibus opibus incenderunt. Eodē congressus etiam opibus et semetipsos præcipitant, ut nihil hostis uictor suarum rerum preter incendii spectaculo frueretur. Inde ut uiribus authoritatem regiam acquireret, ad nuptias Cleopatræ sororis Alexandri magni et alterius Alexandri quondam uxoris nō aspernante Olympiade matre eius intendit. Sed prius Antipatrū sub affinitatis obtentu capere cupiebat. Itaq; fingit se in matrimonium filiam eius petere, quo facilius ab eo supplementum tyronum ex macedonia optineret. Quem dolum præsentiente Antipatro dum duas eodem tempore uxores quærit, neutram obtinuit. Post hæc bellum inter Antigonum et Perdiccam oritur. Antigono Crateros, et Antipater auxilium ferebāt. Qui facta cum atheniēsibus pace Poliperconta græciæ et macedoniæ præponunt. Perdicca alienatis rebus Arideum et Alexandri magni filium in cappadociam, quorum cura illi mandata fuerat, de summa belli in consiliū adhibet. Quibusdā placebat bellum in macedoniam trāsferri ad ipsum fontem et caput regni, ubi & Olimpias esset mater Alexandri, non mediocre momētum partium et ciuiū fauor propter Alexandri Philippiq; nomina. Sed in rem uisum est ab egypto incipere, ne in macedoniam profectis asia à Ptolemæo occuparetur. Eumeni præter prouīcias quas accæpat, Paphlagonia et Caria et Lycia et Phrygia adiiciūtur. Ibi Cratirū et Antipatrū opperiri iubētur. Adiutores ei dātur cū exercitibus suis frater Perdiccæ Alcetas et Neoptolemus. Clyto cura classis traditur Cilicia Philotæ adempta Filoxeno datur. Ipse Perdicca ægyptum cum ingenti exercitu petit. Sic macedonia

in duas partes discurrentibus ducibus in sua uiscera armatur, ferrumque ab hostili bello in ciuilem sanguinem uertit; exemplo furentium manus ac membra sua ipsa cæsura. Sed Ptolemæus in ægypto solerti industria magnas opes parabat. Quippe & ægyptios insigni moderatione in fauorem sui sollicitauerat, et reges finitimos beneficiis obsequiisque deuinxerat. Terminos quoque imperii acquisita Cyrene urbe ampliauerat. Factusque iam tantus erat, ut non iam timeret hostes, quam timendus ipse hostibus esset. Cyrene autem condita fuit ab Aristæo, cui nomen Battos propter linguæ obligationem fuit. Huius pater Cyrenus rex Theræ insulæ cum ad oraculum delphos propter deducus adolescentis filii nondum loquentis deum deprecaturus uenisset, responsum accepitur, quo iubebatur filius eius Battus Africam petere, et urbem Cyrenem condere, usum linguæ ibi accepturus. Cum responsum ludibrio simile uideretur propter similitudinem Theramenis insulæ, ex qua coloni ad urbem condendam in africam tam longinquæ regionis proficisci iubebantur, res omissa est. Interiecto deinde tempore uelut contumaces ex pestilentia deo parere compelluntur. Quorum tam insignis paucitas fuit, ut uix unam nauem complerent. Cũ uenissent in africam pulsis accolis montem Cyrã & ꝑꝑ amœnitatẽ loci & ꝑꝑ fõtis ubertatẽ occupauere. Ibi Battus dux eorum linguæ nodis solutis loqui primum cœpit. Quæ res animos eorum ex promissis dei iam parte percepta in reliquam spem condendæ urbis accendit. Positis igitur castris opinionem ueteris fabulæ accipiunt, Cyrenem eximiæ pulchritudinis uirginẽ à Thes

salię monte pelio ab Apolline raptam, perlatamq; in eiusdem montis iuga, cuius colles occupauerāt, à deo repletam quattuor pueros peperisset, Nomiū, Aristęū, Eutocum, Agęum. Missos à patre Hyspero rege thes saliæ, qui perquirerent uirginem, loci amœnitate captos in iisdem terris cum uirgine resedisse. Ex his pueris tres adultos in Thessaliam reuersos auita regna cœpisse. Aristæum in archadia late regnasse, eumq; primum et apum & mellis usum, & lactis & coaguli hominibus tradidisse, solsticialisq; ortus & syderum primum inuenisse. Quibus auditis Battus uirginis nomine ex responsis agnito, urbem Cyrenem condi dit. Igitur Ptolemæus huius urbis auctus uiribus bellum in aduentu Perdicæ parabat. Sed Perdicæ plus odium arrogantiæ q̃ uires hostium nocebāt. Quam exosi etiam socii ad Antipatrum gregatim confugiebant. Neoptolemæus in auxilium Eumeni relictus non solum transfugere, uerum etiam prodere partium exercitum uoluit. Quam cum rem præsensisset Eumenes cum proditorem decernere prœlio necesse habuit. Victusq; Neoptolemæus ad Antipatrum & Poliperconta profugit. Hisq; persuadet, ut continuatis mansionibus læto ex uictoria & securo, fuga sua Eumeni superueniat. Sed res Eumenem non latuit. Itaq; insidiæ in insidiatores uersæ, & qui securum aggressuros se putabant, securis itinere & peruigilia noctis fatigatis occursum est. In eo prœlio Poliperconta occiditur. Neoptolemæus quoq; cum Eumene congressus diu mutuis uulneribus acceptis colluctatus

nis caput ad Antigonum detulissent, magna premia di finiebantur. Iis cognitis Eumenes uocatis ad concionem militibus primo gratias agit. quod nemo inuentus sit, qui spem cruenti premii fidei sacramento anteponeret, tamē deinde callide subnectit confictas à se has epistolas ad experiendos suorum animos esse. Cæterum salutem suā in omnium potestate esse, nec Antigonum nec quemquā du cum sic uelle uincere, ut ille in se exemplū pessimum sta tuat. Hoc facto & in præsenti labantium animos deter ruit, & in futurū prouidet, ut si quid simile accidisset, non se ab hoste corrumpi, sed à duce tentari milites ar bitrarētur. Omnes igitur operā suā certatim ad custodiā salutis eius offerunt. Interim Antigonus cū exercitu su peruenit, castrisq; positis postera die in aciem procedit. Nec Eumenes morā prœlio fecit. Qui uictus in munitū quoddam castellum cōfugit, Vbi cum uideret se fortunā obsidionis subiturum, maiorē exercitus partem dimisit, ne aut consensu multitudinis hosti traderetur, aut obsi dio ipsa multitudine grauaretur. Legatos deinde ad Antipatrum qui solus par Antigoni uiribus uidebatur, supplices mittit. A quo cum auxilia Eumeni missa Anti gonus didicisset, ab obsidione recessit. Erat quidem so lutus ad tempus metu mortis Eumenes, sed nec salutis dimisso exercitu magna spes erat. Omnia igitur circū spicienti optimum uisum est, ad Alexandri magni Ar gyraspidas inuictum exercitum & tot uictoriarū præ fulgētem gloria decurrere. Sed Argyraspides post Ale xandrum omnes duces fastidiebant, sordidam militiam sub aliis post tanti regis memoriam existimantes. Itaq; Eumenes blandimentis agere, singulos supplicitus allo

qui, nūc cōmilitones suos, nūc patronos appellans, periculorū & operū orientaliū socios, nūc refugia salutis suæ & unica præsidia cōmemorās, solos esse quorū uirtute oriens sit domitus, solos qui militiā Liberi patris, qui Herculis monumēta superauerint, ꝑ hos Alexādrū magnū factū, ꝑ hos diuinos honores & immortalē gloriā cōsecutū, orat ut nō tam ducē se q̄ cōmilitonē recipiant, unumq; ex corpore suo esse uelint. Receptus hac lege paulatim imperiū primū monēdo singulos mox quæ perperā facta erant, blande corrigendo usurpat, nihil in castris sine illo agi, nihil administrari sine solertia eius poterat. Ad postremū cū Antigonū uenire cū exercitu esset nunciatū, cōpellit eos in aciem descēdere. Ibidū ducis imperia cōtēnunt, hostiū uirtute superantur. In eo prœlio nō gloriā tantū tot bellorū, uerū etiā cū coniugibus & liberis premia longæ militiæ parta ꝑdiderunt. Sed & Eumenes qui author cladis erat, nec aliā spem salutis reliquā habebat, uictos hortabatur. Nā & uirtute eos superiores fuisse affirmabat. Quippe ab his quinq; milia hostiū cæsa, & si in bello perstēt ultro hostes pacē petituros. Dāna quibus se putent uictos, duo milia mulierū & paucos infantes & seruitia esse, quæ melius uincendo possint reparare q̄ deserēdo uictoriā. Porrò Argyraspides neq; fugam se tētaturos dicūt post dāna matrimoniorū, & post cōiuges amissas, neq; bellū gesturos cōtra liberos suos. Vltroq; eū cōuiciis agitāt qd se post tot ānos emeritorū stipendiorū redeūtes domū cū premiis tot bellorū ab ipsa missione rursus in nouam militiā immensaq; bella reuocauerit, & à laribus quodāmodo suis & ab ipso limite patriæ abductos inanibus

promissis deceperit, nunc quoq; amissis omnibus felicis militiæ quæstibus, ne uictos quidem inmi sera & inopi senecta quiescere sinat. Ignaris deide ducibus cōfestim ad Antigonum legatos mittunt, petentes ut sua reddi iubeat. Is redditurū se pollicetur, si Eumenem sibi tradant. Quibus cognitis Eumenes cū paucis fugere tentauit, sed retractus desperatis rebus cū concursus multitudinis factus esset, petit ut postremū sibi alloqui exercitum liceret. Iussus ab uniuersis dicere facto silentio laxatisq; uinculis prolatā manū sicut erat chatenatus ostendit, cernite milites inquit habitū atq; ornamenta ducis uestri, quæ nō hostiū quisq; imposuit. Nā hoc etiā solatio foret, uos me ex uictore uictū, uos me ex imperatore captiuū fecistis, quater intra hunc annū in mea uerba iureiurādo obstricti estis, & ista mitto (neq; enim miseros cōuicia decent) unum oro si propositorū Antigoni in meo capite summa cōsistit, inter uos me uelitis mori. Nam neq; illius interest, quēadmodū aut ubi cadam, & ego fuero ignominia mortis liberatus. Hoc si impetro, soluo uos iureiurando quotiens uos sacramento mihi deuouistis, aut si ipsos pudet rogmti uim adhibere, ferrū huc date, & permittte qđ uos facturos pro imperatore iurastis, Imperatorē pro uobis sine religione iurisiurandi facere. Cū nō optineret præces in iram uertit. At uos ait deuota capita respiciant dii periuriorū uindices, talesq; uobis exitus dent, quales uos ducibus uestris dedistis. Nempe uos idē pauloante & Perdicæ sanguine estis apsi, & in Antipatrū eadē moliti. Ipsum deniq; Alexādrū si fas fuisset eū mortali manu cadere, interēpturi, qđ maximū erat seditiōibus agitastis. ultia nūc

Tantum eos degenerauisse à maioribus, ut cum multis sæculis murus urbis ciuium uirtus fuerit, tunc ciues sal uos se fore non existimauerint, nisi intra muros laterẽt. Dum hæc aguntur, Cassandrum à græcia turbatus ma cedoniæ status domũ reuocauit. Nãq; Olympias mater Alexandri magni regis, cum ab epiro in macedoniam prosequentem Aeacida rege molossorum ueniret, prohi beriq; finibus ab Eurydice & Aridæo rege cœpisset, seu memoria mariti, seu magnitudine filii, & indigni tate rei moti macedones ad Olympiadam transiere, cu ius iussu & Eurydice & rex occiditur, sex annis post Alexandrum potitus regno. Sed nec Olympias diu re gnauit. Nam cum principum passim cædes muliebri ma gis q̃ regio more fecisset, fauorem suum in odium uertit. Itaq; audito Cassandri aduentu diffisa macedonibus cum nuru Roxane & nepote Hercule in Pictuam urbẽ concessit. Proficiscenti Deidamia Aeacidæ regis filia, & Thessalonicæ priuigna, & ipsa clara Philippi pa tris nomine, multæq; aliæ principum matronæ, speciosus magisq̃ utilis grex fuere comites. Hæc cũ nunciata Cas sandro essent, statim citato cursu Pictuam uenit, & ur bem obsidione cinxit. Cũ fame ferroq; urgeretur Olym pias longæ obsidionis tedio pacta salute uictori se tra dit. Sed cũ Cassander ad concionẽ uocato populo sciscita turus quid de Olympiade fieri uellet, subornat parẽtes interfectorum, qui sumpta lugubri ueste crudilitatem mulieris accusarent. A quibus accensi macedones sine respectu pristinæ maiestatis occidendam decernunt, im memores prorsus q̃d per filium eius uirumq; non solum uitam ipsi inter finitimos tutam habuissent, uerũ etiã

ægyptũ cũ africæ parte maiore & cypro & phenice, Cassandro parebat macedõia cũ græcia. Asiã & partem orientis occupauerat Antigonus, cuius filius Demetrius prima belli cõgressione à Ptolemæo apud calamã uincitur. In quo prœlio maior Ptolemæi moderatiõis gloria, quàm ipsius uictoria fuit. Siquidẽ & amicos Demetrii nõ solũ suis rebus dimisit, uerũ etiã additis insuper muneribus honorauit, & ipsius Demetrii priuatũ omne instrumẽtũ ac familiã reddidit, adiecto honore uerborũ, nõ se propter prædã, sed propter dignitatẽ iniisse bellũ, indignatũ, quòd Antigonus deuictis diuersæ factionis ducibus, solus uictoriæ cõis præmia corripuisset. Dũ hæc aguntur, Cassander ab Apollonia rediens incidit in Abderitas, qui propter ranarũ muriumq; multitudinem relicto patriæ solo sedes quærebant, ueritus ne macedoniã occuparent, facta pactione in societatem eos recepit, agrosq; iis ultimis macedoniæ finibus assignat, Deinde ne Hercules Alexandri filius, qui per annos. xiiii. excesserat fauore paterni nominis in regnum macedoniæ uocaretur, occidi eũ tacite cũ matre Barsene iubet, corporaq; eorũ terra obrui, ne cædes sepultura proderetur, & quasi parũ facinoris in ipso primũ rege, mox in matre eius Olympiade ac filio admisisset. Alterũ quoq; filiũ cũ matre Roxane pari fraude interfecit. quasi regnũ macedoniæ, quòd affectabat aliter cõsequi quàm scelere nõ posset. Interea Ptolomæus cũ Demetrio nauali prœlio iterato cõgreditur, & amissa classe, hostiq; cõcessa uictoria ĩ ægyptũ refugit. Demetrius filiũ Ptolomæi Leuticũ & fratrẽ Menelaũ amicosq; eius cũ priuati ĩstrumẽti ministerio prouocatus pari ãtea mũere ægyptũ remittit. Et

ac naso labiisq; deforme ac miserãdum spectaculũ red
didisset, insuper cum cane in cauea clausum ad metum
cæterorum circunferret. Tunc Lysimachus audire Ca
listhenem, & præcepta ab eo recipere uirtutis solitus,
miseratus tanti uiri, non modo culpæ sed libertatis pœ
nas pendentis uenenum ei in remedium calamitatum de
dit. Quod adeo ægre Alexander tulit, ut eum obiici fe
rocissimo leoni iuberet. Sed cum ad conspectum eius con
citus leo impetum fecisset, manum manipulo inuolutam
Lysimachus in os leonis immersit, arreptaq; lingua fe
ram exanimauit. Quod cum nunciatum regi esset, admi
ratio in satisfactionem cessit, carioremq; eum propter
constantiam tantæ uirtutis habuit. Lysimachus quoq;
magno animo regis ueluti parentis tulit contumeliam.
Deniq; omni ex animo huius facti memoria exturbata,
postea in india insectanti regi quosdam palantes hostes
cũ à satellitum turba equi sui celeritate desertus esset,
solus ei per immẽsas arenarum moles cursus comes fuit.
Quod idem antea Philippus frater eius cum facere uo
luisset, inter manus regis expirauerat. Sed Lysimachũ
desiliens equo Alexander hastæ cuspide ita in fronte
uulnerauit, ut sanguis aliter claudi non posset, q̃ dia
dema sibi demptum rex alligandi uulneris causa capiti
eius imponeret, quod auspicium primum regalis maiesta
tis Lysimacho fuit. Et post mortem Alexandri, cum in
ter successores Alexandri prouinciæ diuiderentur, fe
rocissimæ gẽtes quasi omniũ fortissimo assignatæ sunt.
Adeo etiam consensu uniuersorum palmam uirtutis in
ter cæteros tulit. Prius q̃ bellum inter Ptolomæum so
ciosq; eius aduersus Antigonum committeretur, repen

te ex asia maiore digressus Seleucus nouus Antigono
hostis accesserat. Huius quoq; & uirtus clara & origo
admirabilis fuit. Siquidē mater eius Laodice cū nupta
esset Antiocho claro inter Philippi duces uiro uisa est
sibi per quietē ex cōcubitu Apollinis concepisse, graui
damq; factā munus concubitus annulū à deo accepisse,
cuius gēma anchora sculpta esset. Iussaq; in domū filio
quē peperisset dare. admirabilē fecit hunc uisum & an
nulus qui postera die eiusdē sculpturæ in lecto inuētus
est, & figura anchoræ, quæ in fœmore Seleuci nata cū
ipso paruulo fuit. Quā ob rē Laodice ānulū Seleuco eūti
cū Alexandro magno ad persicā militiā edocto de ori
gine sua dedit. Vbi post mortem Alexandri occupato re
gno orientis urbem condidit. Ibiq; gēmæ originis memo
riam consecrauit. Nam & urbē ex Antiochi patris noīe
Antiochiā uocauit, & cāpos uicinos urbi Apollini dica
uit. Originis eius argumētū etiā posteris mānsit. Siqui
dem filii nepotesq; eius anchorā in fœmore ueluti notā
generis naturalē habuere. Multa in orientē post diuisio
nem inter socios regni macedonici bella gessit. Principio
Babyloniam cœpit. Inde auctus ex uictoria uiribus ba
ctrianos expugnat, trāsitū deinde in indiā fecit, quæ
post mortē Alexādri ueluti à ceruicibus iugo seruitutis
excusso præfectos eius occiderat. Author libertatis San
drocottus fuerat. Sed titulū libertatis post uictoriam in
seruitutē uerterat, siquidē occupato regno populū, quē
ab externa dominatione uendicauerat, ipse seruitio præ
mebat. Fuit hic quidē hūili genere natus, sed ad regni
potestatē maiestate numinis impulsus. Quippe cū p̄ roca
citate sua Alexandrū regē offendisset, interfici à rege

iussus, salutē pedū celeritate quæsierat. Ex qua fati gatione, cū somno captus iaceret, leo ingētis formæ ad dormientē accessit. sudoremq; profluētē lingua ei deter sit, expgefactumq; blande reliquit. Hoc prodigio primū ad spē regni impulsus cōtractis latrōibus indos ad nouitatē regni sollicitauit, molīti deinde bellū aduersus præfectos Alexandri elephātus ferus infinitæ magnitudinis ultro se obtulit, & ueluti domita māsuetudine eū tergo excepit. Duxq; belli & prœliator insignis fuit. Sic acquisito regno Sandrocottus ea tēpestate, qua Seleucus futuræ magnitudinis fundamenta iaciebat, Indiam possidebat, cū quo facta pactione Seleucus, cōpositisq; in oriente rebus in bellū Antigoni descendit. Adunatis igitur omniū sociorū copiis prœliū cōmittitur. In eo Antigōus occiditur. Demetrius filius eius in fugā uertitur. Sed socii, profligato hostili bello. denuo in semetipsos arma uertunt, & cū de præda non conueniunt, iterū in duas factiones deducuntur, Seleucus Demetrio, Ptolemæus Lysimacho iūgitur, Cassandro defuncto Philippus filius succedit, sic quasi ex integro noua macedoniæ bella nascuntur.

IVSTINI HISTORICI LIBER XVI.

POst Cassandri regis filiiq; eius Philippi cōtinuas mortes, Thessalonicæ regina uxor Cassandri nō magno post tpe ab Antipatro filio cū uitam etiam per ubera materna deprecaretur, occiditur. Causa parricidii fuit, q̄ post mortem mariti in diuisione inter fratres regni propensior fi[illegible]se Alexādro uidebatur. Q̄d facinus eo grauius

sus Demetrium dimicare necesse haberet, tradita ei altera parte macedoniæ, quæ Antipatro eius genero euenerat. pacem cum eo fecit. Igitur Demetrius totis macedoniæ regni uiribus instructus cum asiam occupare statuisset, iterato Ptolemæus Seleucus & Lysimachus experti priore certamine quantæ uires essent, concordi pacta societate, adunatisq; exercitibus, bellum aduersus Demetrium transferunt in europam. His comitem se & belli socium iungit Pyrrhus rex epiri, sperans non difficilius Demetriũ macedoniã amittere posse q̃ acquisiuerat. Nec spes frustra fuit. Quippe exercitu eius corrupto, ipsoq; in fugam acto, regnum macedoniæ occuparat. Deinde dum hæc aguntur, Lysimachus generum suum Antipatrum, regnum macedoniæ ademptum sibi, soceri fraude, querentem interficit, filiamq; suam Eurydicem querelarum sociam in custodiam tradit. Atq; ita uniuersa Cassandri domus Alexandro magno, seu necis ipsius, seu stirpis extinctæ pœnas, partim cæde, partim supplicio luit. Demetrius quoq; à tot exercitibus circumuentus, cum posset honeste mori, turpiter se dedere Seleuco maluit. Finito bello, Ptolemæus cũ magna rerum gestarum gloria moritur. Is contra ius gentium minimo natu ex filiis ante ĩfirmitatem regnum tradiderat, eiusq; rei populo rationem reddiderat, cuius non minor fauor in accipiendo q̃ patris in tradendo regnum fuerat. Inter cætera patris & filii mutuæ pietatis exẽpla etiam ea res amorem parem populi iuueni conciliauerat, & pater regno ei publice tradito priuatum officiũ regi inter satellites fecerat, omniq; regno pulchrius regis esse patrem duxerat. Sed inter Lysimachũ & Pyr

thum regem socios pauloante aduersus Demetriũ, assi duũ inter pares discordia malũ bellũ mouerat. Victor Lysimachus pulso Pyrrho macedoniã occupauerat, inde thraciæ ac deinceps heracliæ bellũ intulerat. Cuius ur bis & initia & exitus mirabilis fuere. Quippe boetiis pestilentia laborantibus oraculum delphis responderat, Coloniam in ponti regione sacrã Herculi conderent. Cũ propter metũ longæ & periculosæ nauigationis mortẽ in patriã omnibus præoptãtibus res omissa esset, bellũ his phocẽses intulerũt. Quorũ cũ aduersa prœlia pate rentur, iterato ad oraculũ decurrũt. responsum, idem belli, quod pestilẽtiæ remediũ fore. Igitur cõscripta colo norũ manu in Metapontũ delati urbẽ Heracliã cõdide rũt. Et quoniã fatorũ auspiciis in eas sedes delati erãt, breui post tẽpre magnas opes parauere. Multa deinde huius urbis aduersus finitimos bella, multa etiã dome sticæ dissenssionis mala fuere. Inter cætera magnifica uel præcipue illud memorabile fuit. Cũ rerũ potirentur Atheniẽses, uictisq; ꝑsis græciæ & asiæ tributũ in tu telã classis descripsissent, omnibus cupide ad præsidiũ salutis suæ cõferẽtibus, soli heracliẽses ob amicitiã re gũ ꝑsicorũ collationẽ abnuerant. Missus itaq; ab athe niensibus Malachus cũ exercitu ad extorquẽdũ, quod negabatur, dũ relictis in litore nauibus agros heracliẽ siũ populatur, classem cũ maiore ꝑte exercitus naufra gio repẽtinæ tempestatis amisit. Itaq; cũ neq; mari pos sent amissis nauibus. neq; terra auderent cũ parua ma nu inter tot ferocissimas gentes reuerti, Heraclienses ho nestiorẽ beneficii q̃ ultionis occasionem rati, instructos commeatibus auxiliisq; dimittunt, bene agrorum suo

rum populationem existimantes, si quos hostes habue rant, amicos reddidissent. Passi sunt inter plurima ma la etiam tyrannidem, siquidem cum plebs etiam nouas tabulas & diuisionem agrorum diuitum impotẽter fla gitarent, diu re in senatu tractata, cum exitus rei nõ inueniretur, ad postremum aduersus plebem nimio ocio lasciuientem auxilia à Thimotheo atheniensium duce, mox ab Epaminunda thebanorũ petiuere. Vtrisq; negã tibus, ad Clearchum, quem ipsi in exilium egerant de currunt. Tanta calamitatum necessitas fuit, ut cui pa triam interdixerant, eum ad tutelam patriæ uocarent. Sed Clearchus exilio facinorosior redditus, & dissen sionem populi occasionem inuadendæ tyrannidis existi mans, primo tacite cum Mithridate ciuium suorũ hoste colloquitur, & inita societate paciscitur, ut reuocatus in patriã prodita ei urbe præfectus eius constitueretur. Postea autẽ insidias, quas ciuibus parauerat in ipsum Mithridatem uerterat. Namq; cum uelut arbiter ciuilis discordiæ de exilio reuersus esset, statuto tempore, quo urbem Mithridati traderet, ipsum cum amicis suis cœ pit, captumq; accepta ingenti pecunia dimisit. Atq; ut illi subitum se ex socio fecit hostem, sic ex defensione senatoriæ causæ, repente patronus plebis euasit, & aduersus authores potẽtiæ suæ, à quibus reuocatus fue rit in patriã, per quos in arce collocatus fuerat, nõ solũ plebem accendit, uerum etiam nefandissima quæq; tyrã nicæ crudelitatis exercuit. Igitur populo ad concionem uocato, neq; se affuturum amplius grassanti in populũ senatui ait, intercessurum etiamsi in pristina sæuicia perseueret, & si par esse crudelitati senatorum arbitra

rentur, abiturum cum militibus suis, neq; ciuilibus discordiis interfuturum. Si uero diffidant uiribus propriis, uindicem se ciuium non defuturum. Proinde consulant sibiipsi, iubeant abire si malint, uel socium causæ popularis remanere. His uerbis sollicitata plebs summum ad eum imperium defert, & dum senatus potentiæ irascitur, in seruitutem se tyrannicæ dominationis cum coniugibus & liberis tradit. Igitur Clearchus. lx. senatores comprahensos (nam cæteri in fugam dilapsi erant) in uincula compingit. Lætari plebs, qd' à duce potissimum senatorum senatus deleretur, uersáq; uice auxiliū eorum in exitium conuersum esset, quibus dum mortē passim omnibus minatur, cariora eorum precia facit. Siquidem Clearchus magna pecunia quasi minis populi occulte eos subtracturus accepta, spoliatos fortunis uita quoq; spoliauit. Cognito deinde, qd' bellū sibi ab iis qui profugerant misericordia in auxilium sollicitatis ciuitatibus pararetur, seruos eorum manumittit. Et ne quid in afflictis honestissimis domibus deesset, uxores eorum filiasq; nubere seruis suis præposita recusantibus morte compellit, ut eos sibi fidiores & dominis infestiores redderet. Sed matronis tam lugubres nuptiæ grauiores repentinis funeribus fuere. Itaq; multæ se ante nuptias, multæ in ipsis nuptiis occisis prius nouis maritis interficiunt, & se tam funestis calamitatibus uirtute ingenui pudoris eripiunt. Prœlium deinde committitur. Quo uictor tyrannus captiuos senatores in triumphi modū per ora ciuium trahit. Reuersus in urbem alios uincit, torquet alios, alios occidit, nullus locus urbis à crudelitate tyranni uacat. Accedit sæuiciæ insolentia, crudelitati arrogantia.

ti arrogantia. Interdũ enim ex successu continuæ felicitatis obliuiscitur se hominẽ. Interdũ Iouis filiũ se dicit. Eunti per publicũ aurea Aquila uelut argumentũ generis præferebatur. ueste purpurea & cothurnis regum tragicorũ, & aurea corona utebatur filiũ quoq; suum Ceraunon uocat, ut deos non mendatio tantũ, uerum etiã nominibus illudat. Hæc illũ facere duo nobilissimi iuuenes Chion & Leonides indignãtes patriã liberaturi in necẽ tyranni conspirant. Erãt hi discipuli Platonis philosophi, qui uirtutẽ ad quã quotidie præceptis magistri erudiebantur, patriæ exhibere cupientes quinquaginta cognatos ueluti clientes in insidiis locãt. Ipsi more iurgantiũ ad tyrannũ ueluti ad regem in arcẽ contendũt, Qui iure familiaritatis admissi, dũ alterũ priorẽ dicentẽ intentus audit tyrannus, ab altero occupatur. Sed ipsi sociis tardius auxiliũ ferentibus à satellitibus obruuntur. Quare factũ est, ut tyrannus quidem occideretur, sed patria nõ liberaretur. Nã frater Clearchi Satyrus eadem uia tyrãnidẽ inuadit, multisq; ãnis p gradus successiõis heraclienses regnũ tyrãnorũ fuere.

IVSTINI HISTORICI LIBER XVII.

P Er idẽ fermè tẽpus Hellespõti & Chersonessi regiõibus terræmotus fuit. Maxime tantũ urbs Lysimachia ante duos &.xx. annos à Lysimacho cõdita euersa est. Quod portenti dira Lysimacho stirpiq; eius ac ruinam regni cum clade uexatarũ regionum portendebat. Nec ostentis fides defuit. Nam bre

ui post tempore Agathoclem filium suum, quem in successionem regni ordinauerat, per quem multa bella prospere gesserat, non solum patrium uerum etiam humanũ ultra morem perosus, ministra Arsyrice nouerca ueneno interficit. Hæc illi prima mali labes, hoc initium pendentis ruinæ fuit. Nam parricidiũ principũ secutæ cædes sunt luentium supplicia, q̃d occisum iuuenẽ dolebãt. Itaq; & hi qui exercitibus præerant, certatim ad Seleucum deficiebant, eumq; pronum iam ex æmulatione gloriæ bellum Lysimacho inferre compellunt. Vltimum hoc certamen cõmilitonum Alexãdri fuit, & uelut ad exemplum fortunæ par reseruatum. Lysimachus quattuor &.lxx. annos natus erat. Seleucus septem &. lxx. Sed in hac ætate utriq; animi iuueniles erant, imperiiq; cupiditatem insatiabilem gerebant. Quippe cum orbem terrarum duo soli tenerent, angustiis sibimet inclusi uidebantur, uitæq; finem non annorum spacio sed imperii terminis metiebantur. In eo bello Lysimachus amissis antea uariis casibus quindecim liberis, nõ strenue moriens postremus domus suæ cumulus accessit. Lætus tanta uictoria Seleucus, & q̃d maius uictoria putabat, solum se de cohorte Alexandri mansisse, uictoremq; uictorum extitisse, non humanum opus esse sed diuinum munus gloriatur, ignarus prorsus non multum post fragilitatis humanæ seipsum exemplum futurum. Quippe post menses admodum.vii. à Ptolomæo cuius sororem Lysimachus in matrimonio habuerat, per insidias circumuentus occiditur. Regnumq; macedoniæ, q̃d Lysimacho eripuerat, cũ uita pariter amittit. Igitur Ptolemæus cum & in gratiam memoriæ ma

gni Ptolemæi patris, & in fauorem ultionis Lysimachi ambitiosus ad populares esset, primo Lysimachi filios conciliare sibi statuit, nuptiasq; Arsynoes sororis suæ matris eorum petit, puerorum adoptione promissa, ut cũ in locum eorum successisset, nihil illi moliri, uel uerecũdia matris, uel appellatione patris auderent. Fratris quoq; regis ægypti concordiam per epistolas deprecatur, professus deponere se offensam erepti paterni regni, neq; amplius à fratre quæsitum, q̃d honestius à paterno hoste perceperit. Omniq; arte adulatur Eumeni Antigono Demetrii filiis, Anthiocho filio Seleuci, cũ quibus bellum habiturus erat, ne tertius sibi hostis accederet, Sed nec Pyrrhus rex Epiri omissus, ingens momentum futurus, utri parti socius accessisset. Qui & ipse spoliare singulos cupiens omnibus se partibus uendicabat. Itaq; Tarentinis aduersus Romanos laturus auxilium, ab Antigono naues ad exercitum deportandum mutuo petit, ab Antiocho pecuniam, qui opibus q̃ militibus instructior erat, à Ptolomæo macedonum militum auxilia, sed Ptolomæus, cui nulla dilationis ex infirmitate uirium uenia esset. v. milia peditum, equitum quattuor milia, elefantos. l. non amplius q̃ in biennium dedit. Ob hæc Pyrrhus filia Ptolomæi in matrimonium accepta, uindicem eum regni reliquit. Sed quoniam ad epiri mentionem uentum est, de origne regni eius pauca narranda sunt. Molossorum primum in ea regione regnum fuit. Post Pyrrhus Achillis filius, amisso per absentiam troianis temporibus paterno regno, in his locis consedit, qui Pyrrhidæ primo

postea Epirotæ dicti sunt. Sed Pyrrhus cū in tēplū Dodonæi Iouis ad cōsulendū uenisset, ibi Anassam neptē Herculis rapuit. Ex cuius matrimonio octo liberos sustulit. Ex his nōnullas uirgines nuptu finitimis regibus tradit, opesq; affinitatū auxilio magnas parauit. Atq; ita Heleno filio Priami regis, ob industriā singularem uaticinandi, regnū Chaonū, & Andromachā Hectoris, quā & ipse matrimonio suo in diuisionē troiane prædæ acceperat, uxorē reddidit. Breuiq; post tēpore delphis, insidiis Orestæ filii Agamennonis, inter altaria dei interiit. Successor huic Piales filius fuit. Per ordinē deinde regnū ad Arisbā descendit. Cui quoniā pupillus & unicus ex gente nobili superesset, intentione omniū cura seruandi eius educandiq; publice tutores cōstituū tur. Athenas quoq; erudiendi gratia missus, quāt odoctior maioribus suis, tanto & gratior populo fuit. Primus itaq; & leges & senatū annuosq; magistratus & reipub. formā composuit, & ut à Pyrrho sedes sic uita cultior populo ab Arisba statuta. Huius filius Neoptolemeus fuit. Ey quo nata est Olympias mater Alexandri magni, & Alexander qui posteū regnū epiri tenuit, & in I alia bello gesto in Brutiis iteriit Post eius mortē frater Aeacides regno successit. Qui assiduis aduersus macedonas bellorum certaminibus populum fatigando offensam ciuium contraxit. Ac propterea in exilium actus Pyrrhum filium bimum admodum paruulum in regno reliquit. Qui & ipse cū à populo pp odiū patris ad necē quæreretur, furti subtractꝰ ī Illyrios defertur, traditusq; est Beroe glauci regis uxori nutriēdus, quæ & ipsa generis Aeacidarum erat. Ibi eum, seu miseri

cordia fortunæ eius, seu infantilibus blandimentis indu ctus rex, aduersum Cassandrũ macedoniæ regem, qui eum sub belli cõminatione deposcebat, diu protexit, addito in auxilio etiã adoptionis officio. Quibus rebus moti Epirotæ odio in misericordiã uerso annorũ.xi.eũ in regnum reuocauerũt, datis tutoribus, qui regnum usq; adulatã eius ætatẽ tuerentur. Adolescens deinde multa bella gessit, tãtusq; rerũ successu haberi cœptus ẽ ut, Tarẽtinos solus aduersus Romãos tueri posse uidẽretur.

IVSTINI HISTORICI LIBER XVIII.

IGitur Pyrrhus rex epiri, cum iterata Tarentinorũ legatione additis Sannitium & Lucanorũ precibus, & ipsis auxilio aduersus romanos indigẽtibus fatigaretur, non tam supplicũ præcibus q̃ spe inuadendi Italiæ imperii inductus, uenturũ se cũ exercitu pollicetur. In quã rem inclinatũ semel animũ præcipitẽ agere cœperãt excẽpla maiorũ, ne aut inferior patruo suo Alexãdro uideretur, quo defẽnore iidẽ Tarentini aduersus Brutios usi fuerant, aut minores animos magno Alexandro habuisse. qui tam longa à domo militia orientẽ subegit. Igitur relicto custode regni filio Ptolemæo annos.xv. nato exercitũ in portu tarẽtino exponit, duobus paruulis filiis Alexãdro & Heleno in solatia longinquæ secũ expeditiõis adductis. Cuius audito aduẽtu cõsul romãus Valerius Leuinus festinãs ut prius cũ eo cõgrederetur, q̃ auxilia sociorũ conuenirẽt, exercitũ in aciẽ deducit. Nec rex tã & si nũero

militũ inferior esset, certamini morã fecit. Sed Romãos uincentes iam inusitata ante elephantorum forma stupere primo, mox cedere prœlio coegit, uictoresq; iam noua macedonum monstra repente uicerunt, nec hostibus incruenta uictoria fuit. Nam & ipse Pyrrhus grauiter uulneratus est, & magna pars militum eius cæsa, maioremq; gloriam eius uictoriæ q̃ lætitiam habuit. Huius pugnæ euentum multæ ciuitates secutæ Pyrrho se tradunt. Inter cæteros etiam Locri prodito præsidio romano ad Pyrrhum deficiunt. Ex ea præda Pyrrhus. cc. captiuos milites gratis Romã remisit, ut cognita uirtute eius Romani, cognoscerent etiam liberalitatem. Interiectis deinde diebus cũm sociorum exercitus superuenisset, iterato prœlium cum romanis facit, in quo par fortuna priori bello fuit. Interea Mago dux Carthaginensiũ in auxiliũ Romanorum cũ. c. xx. nauibus missus senatum adiit, ægre tulisse carthaginenses affirmans, q̃d bellum in Italia à peregrino rege paterentur. Ob quã causam missum se, ut quoniã externo hoste oppugnarẽtur externis auxiliis iuuarẽtur. Gratiæ à senatu carthaginẽsibus actæ, auxiliaq; remissa. Sed Mago punico ingenio post paucos dies tacitus quasi pacificator carthaginensium Pyrrhum adiit speculaturus consilia eius de Sicilia, quo eum accersiri fama erat. Nam Romanis eadem causa mittendi auxilia carthaginensibus fuerat, ut Romano bello ne in Siciliam Pyrrhus transire posset in Italia detineretur. Dum hæc aguntur, legatus à senatu romano Fabricius Luscinus missus pacem cũ Pyrrho cõposuit. Ad quã confirmãdã Cineas Romã cũ ingentibus à Pyrrho donis missus, neminem cuius do=

mus muneribus pateret, inuenit. Huic continentiæ Romanorum simile exemplum iisdem fermæ temporibus fuit. Nam missa à senatu in ægyptum legatione cum ingentia sibi à ptolemæo rege missa munera spreuissent, interiectis diebus ad cœnā inuitatis aureæ coronæ missæ sunt, quas illi honoris causa receptas postera die statuis regis imposuerunt. Igitur Cineas cum turbatam cum Romanis pacem ab Appio Claudio renunciasset, interrogatus à Pyrrho qualis Roma esset, respondit regum urbem sibi uisam. Post hæc legati siculorum superueniunt, tradentes Pyrrho totius insulæ imperium, qui assiduis carthagmensium bellis uexabatur. Itaq; relicto Locris Alexandro filio, firmatisq; ciuitatibus ualido præsidio, in Siciliam exercitum traiecit. Et quoniam ad carthagmensium mentionem uentum est, de origine eorum pauca dicenda sunt, repetitis Tyriorum paulo altius rebus, quorum casus etiam dolendi fuerant. Tyriorum gens condita à phœnicibus fuit. Qui terræmotu uexati, relicto patriæ solo, assyrium stagnum primo, mox mari proximum litus incoluerunt, condita ibi urbe, quam à piscium ubertate Sidona appellauerunt. Nam piscem phœnices sidon uocant. Post multos deinde annos à rege Aschaloniorum expugnati, nauibus appulsi Tyron urbem ante annū troianæ cladis cōdiderunt. Ibi p sarū bellis diu uarieq; fatigati uictores quidē fuere, sed attritis uiribus à seruis suis multitudine abūdātibus indigna supplicia perpessi sunt. Qui cōspiratione facta, omnē liberū populum cum dominis interficiunt. Atq; ita potiti urbe lares dominorū occupant, rempub. inuadunt, coniuges ducūt,

pato seruili germine, genus urbis ex integro cōderetur. Hoc igitur modo Tyrii Alexandri auspiciis conditi, par simonia & labore quærendi cito cōualuere. Ante cladē dominorū cū & opibus & multitudinē abundarēt, missa in africā iuuētute Aticā cōdidere, cū interim rex tyro decedit, filio Pygmalione, & Elisa filia insignis formæ uirgine hæredibus institutis. Sed populus Pygmalioni admodū puero regnū tradidit. Elisa quoq; Sichæo auun culo suo sacerdoti Herculis, qui honos secundus à rege erat, nupsit. Huic magnæ sed dissimulatæ opes erant, aurumq; metu regis non tectis sed terræ crediderat. Quã rē & si hoīes ignorabãt, fama tamē loquebatur. Qua incensus Pygmalion, oblitus iuris humani auun culū suū eūdemq; generū suū sine respectu pietatis occi dit. Elisa diu fratrē ꝑ scelus auersata ad postremū dis simulato odio mitigatoq; interim uultu fugã tacite moli tur. Assumptisq; quibusdã prīcipibus in societatē, in qui bus par odiū in regē esse, eandemq; fugiendi cupiditatē arbitrabatur. Tunc fratrē dolo aggreditur. fingit se ad eū migrare uelle ne ãplius ei mariti domus cupidæ ob= liuionis grauē luctus imaginē renouaret, nè ue ultra amara admonitio oculis eius occurrat. Nõ inuitus Pyg= malion uerba sororis audiuit, existimans cū ea & au= rum Sichæi ad se uēturū. Sed Elisa ministros migratio nis à rege missos nauibus cum opibus suis prima uespe= ra imponit. Prouectãq; in altū compellit eos onera are= næ pro pecunia iuuolueribus inuoluta in mare deiece= re. Tunc deflens ipsa lugubriq; uoce Sichæum exorat, ut libens opes suas recipiat, quas reliquerat, habeatq; inferias, quas habuerat causa mortis. Tunc ipsos mi=

nistros aggreditur. Sibi quidem ait optatam olim mortem, sed illis acerbos cruciatus & dira supplicia immine re, qui Sichæi opes, quarum spe parricidium rex fecerit, auaritiæ tyranni subtraxerint. Hoc metu omnibus iniecto comites fugæ accepit. Iunguntur & senatorum in ea nocte præparata agmina, atq; ita sacris Herculis, cuius sacerdos Sichæus fuerat repetitis, exilio sedes quærunt. Primus illis appulsus terræ Cyprus insula fuit. Vbi sacerdos Iouis cum coniuge & liberis dei monitu comitem se Elisæ sociumq; fortunæ offert. pactus sibi posterisq; perpetuum honorem sacerdotii. Conditio pro manifesto omine accepta. Mos erat cypriis, uirgines ante nuptias statutis diebus dotalem pecuniā quæsituras in quæstum ad litus maris mittere, pro reliqua pudicitia libamenta Veneri soluturas. Harum igitur ex numero. lxxx. admodum uirgines rapi & nauibus imponi Elisa iubet, ut & iuuentus matrimonia, & urbs sobolem habere possit. Dum hæc aguntur, Pygmalion cognita sororis fuga cum impio bello fugientem persequi pararet, ægre precibus matris & deorum minis uictus quieuit, cum inspirati uates canerent, non impune laturum, si incrementa urbis toto orbe auspicatissimæ interpellasset. Et hoc modo spacium respirandi fugientibus datum. Itaq; Elisa delata in africæ finibus incolas loci eius aduentu peregrinorum mutuarumq; rerum commertio gaudentes in amicitiam sollicitat. Deinde empto loco qui corio bouis tegi possit, in quo fessos longa nauigatione socios, quoad proficisceretur, reficere posset, corium in tenuissimas partes secari iubet, atq; ita

maius loci spacium q̃ petierat, occupat, unde postea ei loco Byrsę nomen fuit. Confluentibus deinde uicinis locorum, qui spe lucri multa hospitibus uenalia inferebant, sedesq; ibi statuentibus ex frequentia hominum uelut instar ciuitatis effectum est. Vticensium quoq; legati dona ut consanguineis attulerunt, hortatiq; sunt, ut urbem conderent, ubi sedes sortiti essent. Sed & Afros detinendi aduenas amor cœpit. Itaq; cõsentientibus omnibus Carthago cõditur, statuto annuo uectigali pro solo urbis. In primis fundamẽtis caput bubulũ inuẽtũ ẽ. Quod auspiciũ quidẽ fructuosæ terræ, sed laboriosæ ꝑpetuoq; seruæ urbis fuit, ꝑp quod in aliũ locũ urbs trãslata. Ibi quoq; caput equi repertũ bellicosum potentemq; populũ futurũ significãs, urbi auspicatã sedẽ dedit. Tũc ad opinionem nouæ urbis concurrentibus gentibus, breui & populus & ciuitas magna facta est. Cum successu rerum florentes Carthaginis opes essent, rex mauritanorun Hiarbas decem pœnorũ principibus ad se accersitis Elisæ nuptias sub belli denũciatione petit. Quod legati reginæ referre metuentes, punico cum ea ingenio egerũt, nunciantes regem aliquem poscere, qui cultiores mores uictusq; eum Afrosq; perdoceat. sed quemquam inueniri non posse, qui ad barbaros & ferarũ more uiuentes transire à cõsanguineis uelit. Tũc à regina castigati, si pro salute patriæ asperiorem uitam recusarent, cui etiã ipsa uita si res exigat debeatur, Regis mãdata aperuere dicẽtes, quæ præcipiat aliis ipsi faciẽda eẽ, si uelit urbi cõsultũ eẽ. Hoc dolo capta, diu Sichæi uiri nomine cũ multis lachrymis & lamentatiõe flebili inuocato, ad postremum ituram se, quo sua &

urbis fata uocarẽt, respondit. In hoc triũ mensiũ sumpto spacio Pyra in ultima parte urbis extructa, uelut placatura uiri manes, inferiasq; ante nuptias missura, multas hostias cædit, & sumpto gladio Pyrã conscẽdit. Atq; ita ad populũ respiciens, iturã, se ad uirũ sicut præceperat, dixit, uitamq; gladio finiuit. Quãdiu Carthago inuicta fuit, pro dea culta est. Condita est urbs hæc. lxxii. annis ante q̃ Roma. Cuius uirtus sicut bello clara fuit, ita domi status uariis discordiarum casibus agitatus est, cũ inter cætera mala etiã peste laborarẽt, cruẽta sacrorũ religiõe & scelere pro remedio usi sunt; Quippe homines ut uictimas immolebant, & impuberes, quæ ætas etiã hostiũ misericordiã prouocat, aris admouebat. pacẽ deorũ sanguine eorũ exposcẽtes, pro quorũ uita dii rogari maxime solẽt. Itaq; aduersis tãto scelere numinibus. cũ in Sicilia diu infeliciter dimicassent, trãslato in Sardiniã bello, amissa maiore exercitus parte graui prœlio uicti sunt. Propter quod ducẽ suũ Machæũ, cuius auspiciis & Siciliæ partẽ domuerãt, & aduersus Afros magnas res gesserãt, cũ parte exercitus, quæ superfuerat, exulare iusserũt. Quã rẽ ægre ferẽtes milites legatos Carthaginẽ mittunt, qui reditũ primo ueniamq; infelicis militiæ petant, tamẽ denũciãt, quod sibi precibus nequeant armis se consecuturos. Cũ preces & minæ legatorũ spretæ essent, interiectis diebus conscensis nauibus armati ad urbẽ ueniũt. Ibi deos hominesq; testati, non se expugnatũ sed recuperatũ patriã uenire, ostensurosq; ciuibus suis non uirtutẽ sibi priore bello sed fortunã defuisse. Prohibitis cõmeatibus obsessaq; urbe in summã desperationẽ Carthaginenses

adduxerunt. Interea Cartalo Machæi ducis exulis filius, cũ preter castra patris à Tyro, quo decimas Herculis ferre ex præda Siciliensi, quã pater eius ceperat, à Carthaginensibus missus fuerat, reuerteretur, accersitusq; à patre esset, publicæ se prius religionis officia executurũ q̃ priuatæ pietatis respondit. Quam rem & si ægre ferret pater, nõ tamẽ uim afferre religioni ausus est. Interiectis deinde diebus Cartalo, petito cõmeatu à populo, cũ reuersus ad patrẽ esset, ornatusq; purpura & infulis sacerdotii omniũ se oculis ingereret, tũ in secreto pater adducto ait, ausus ne es, nefandissimũ caput, ista purpura & auro ornatus in cõspectum tot miserorum ciuium uenire, & mœsta ac lugentia castra circũfluentibus quietæ fœlicitatis insignibus uelut exultabundus intrare? Nusquã ne te aliis iactare potuisti? Nullus locus aptior q̃ sordes patris & exilii infœlicis ærumnæ fuerunt? Quid & paulo ante uocatus, non dico patrem ducem certe ciuium tuorum sprevisti? Et quid porrò tu in purpura ista corõisq; aliud q̃ uictoriarũ mearũ titulos geris? Quoniã igitur tu in patrem nihil nisi exulis nomen agnoscis, ego quoq; imperatorẽ me magis q̃ patrem iudicabo, statuamq; in te exemplũ, nẽ quis post hac infœlicibus miseriis patris illudat, atq; ita cum ornatu suo in altissimam crucem in conspectu urbis affigi iussit. Post paucos deinde dies Carthaginem capit. Euocatoq; populo ad concionem, exilii iniuriam queritur. belli necessitatem excusat, contemptusq; uictoriarum suarum punitis authoribus miserorum ciuium iniuriosi exilii omnibus se ueniam dare dicit. Atq; ita decem senatoribus interfectis urbem legi-

bus suis reddidit. Nec multo post tempore affectati regni accusatus, duplicis, & in filio parricidii, & in patria pœnas dedit. Huic Mago imperator successit. Cuius industria & opes Carthaginensium & imperii fines & bellicæ gloriæ laudes creuerunt.

IVSTINI HISTORICI LIBER. XIX.

Ago Carthaginensium imperator, cum primus omniũ ordinata disciplina militari iperiũ Pœnorũ cõdidisset, uiresq́ ciuitatis non minus bellandi arte q̃ uirtute firmasset defungitur, relictis duobus filiis Hasdrubale & Hamilchare. Qui per uestigia paternæ uirtutis decurrentes sicuti generi, ita & magnitudini patris successerunt. Iis duabus Sardiniæ bellũ illatũ. Aduersus Afros quoq; uectigal pro solo bis multorũ annorũ repetẽtes dimicatũ. Sed Afrorũ sicuti causa iustior, ita & fortuna superior fuit, bellumq́ cũ his solutione pecuniæ nõ armis finitum. In Sardinia quoq; Hasdrubal grauiter uulneratus imperio Hamilchari fratri tradito interiit. Cuius mortẽ tũ luctus ciuitatis, tũ & dictaturæ undecim, & triumphi quattuor insignem fecere. Hostibus quoq; creuere animi, ueluti cũ duce Pœnorũ uires cõcidissent. Itaq; Siciliæ populis ꝑ assiduas carthagniẽsiũ iniurias ad Leonidã fratrẽ regis Spartanorũ cõcurrentibus graue bellũ natũ. In quo & diu & uaria uictoria prœliatũ fuit. Dum hæc aguntur, legati à Dario persarũ rege Carthaginẽ uenerũt, afferentes edictũ, quo pœni humanas hostias immola-

re, & canina carne uesci prohibebãtur. Mortuorũ corpora cremare potius q̃ terra obruere à rege iubebãtur, petẽtes simul auxilia aduersus græcos. quibus illaturus bellũ Darius erat. Sed Carthagmenses auxilia negantes ꝑ ꝑ assidua finitimorũ bella, cæteris ne ꝑ oĩa cõtumaces uiderẽtur cupide paruere. Interea Hamilchar bello Siciliensi interficitur, relictis tribus filiis, Amilchone, Hãnone, Gisgone. Hasdrubali quoq; par numerus filiorũ fuit Hanibal & Hasdrubal & Sapho. Per hos, res Carthagmensium ea tempestate regebãtur. Itaq; & Mauris bellũ illatũ, & aduersus Numidas pugnatũ, & Afri cõpulsi stipendiũ urbis conditæ Carthagmensibus remittere. Deinde cũ familia tanta imperatorũ grauis liberæ ciuitati esset, omniaq; agerent simul & iudicarẽt, centũ ex numero senatorũ iudices deliguntur. Qui reuersis à bello ducibus rationẽ rerũ gestarũ exigerent, ut hoc metu ita in bello imperia cogitarent, ut domi iustitiã legesq; respicerẽt. In Sicilia in locum Hamilcharis imperator Amilco succedit. Qui cũ nauali terrestriq; bello secũda prœlia fecisset, repente pestilẽtis syderis ui exercitũ amisit. Quæ res cũ nũciata Carthagini esset, mœsta ciuitas fuit, omnia ululatibus nõ secus ac si ipsa urbs capta eẽt, ꝑsonabãt, clausæ priuatæ domus, clausa deorũ tẽpla, ĩtermissa oĩa sacra, oĩa priuata officia dãnata. Cũcti deinde ad portũ cõgregãtur, egredientesq; paucos è nauibus, qui cladi suꝑfuerãt, de suis ꝑcũctatur. Vt uero dubia ãtea spe & suspenso metu incerta orbitatis expectatione casus suorũ miseris eluxit, tũc toto litore plangentiũ gemitus, tũc infeliciũ matrum & ululatus & querelæ flebiles audiebãtur. Inter hæc

procedit inops è naui sua imperator Amilco sordida ser uiliq; tunica discinctus, ad cuius cõspectũ plangentiũ agmina iunguntur. Ipse quoq; manus ad coelũ tendens, nunc sortẽ suã, nunc publicã fortunã deflet, nũc deos accusat, qui tãta belli decora & tot ornamẽta uictoriarũ, quæ ipsi dederãt abstulerint, qui captis tot urbibus totiẽsq; hostibus terrestri naualiq; prœlio uictis, exercitum uictorẽ non bello sed peste deleuerint. Deferre se tamẽ ciuibus suis nõ modica solatia, quod malis eorum hostes gaudere, nõ gloriari possent. Quippe neq; eos, qui mortui sunt à se occisos, neq; eos qui reuersi sunt, à se fugatos possint dicere. Prædã quã relictis à se castris abstulerint, nõ esse talẽ, quã uelut spoliũ uicti hostis ostentent, sed quã possessione uacua fortuitis dominorũ mortibus sicuti caduca occupauerint. Q̃d ad hostes ptinet uictores se recessisse, quod ad pestẽ ptinet uictos. Nihil tamẽ se grauius ferre, q̃ quod inter fortissimos uiros mori nõ potuerit, seruatusq; sit, non ad uitæ iucũditatẽ, sed ad ludibriũ calamitatis, q̃q̃ ubi miseras copiarũ reliquias Carthagmẽ reduxerit, se quoq; secuturũ cõmilitones suos, ostensurumq; patriæ, non ideo se in eam diẽ uixisse quoniã uelit uiuere, sed ne hos quibus nefanda lues pepercerat inter hostiũ exercitus relictos morte sua proderet. Tali uociferatione p urbẽ ingressus, ad limina domus suæ uenit prosequtã multitudinẽ uel ut postremo alloquio dimisit, obseratisq; foribus ac nemine ad se ne filiis quidem admissis mortem sibi consciuit.

IVSTINI HISTORICI LIBER XX.

d Ionysius ex Sicilia pulsis Carthagnensibus, occupatoq; totius insulæ imperio graue ocium regno suo, periculosamq; desidiam tāti exercitus ratus, copias in Italiā traiecit, simul ut militū uires continuo labore acuerentur, & regni fines proferrentur. Prima illi militia aduersus græcos, qui proxima Italiæ maris litora tenebant fuit. Quibus deuictis finitimos quosq; aggreditur, Omnesq; græci nominis Italiam possidentes hostes sibi destinat, quæ gentes non partem sed uniuersam fermè Italiā ea tempestate occupauerant. Deniq; multæ urbes adhuc post tantam uetustatem uestigia græci moris ostentant. Namq; Tuscorū populi, qui oram inferi maris possident à Lydia uenerūt. Et Venetos quos incolas superi maris uidemus, capta & expugnata Troia Antenore duce misit. Adria quoq; Illyrico mari proxima; quæ & Adriatico mari nomen dedit. Græca urbs est, & Arpos quam Diomedes exciso Ilio naufragio in ea loca delatus condidit. Sed & Pisæ in liguribus græcos authores habent. Et in Tuscis Tarquinia à Thessalis & Spinambris. Perusini quoque origmem ab Achæis ducunt. Quid Gerem urbem dicam? Quid latinos populos? qui ab Aenea cōditi uidentur. Iam Phalisci, Hyapengi, Nolani, Abelani, nonne Chalcidensium Coloni sunt? Quid tractus omnes Campaniæ? Quid Brutii, Sabinique? Quid Samnites? Quid Tarentini, quos Lacedæmonia pro=

fectos Spuriosq; uocatos accepimus? Thurinorum urbẽ condidisse Philoctetem ferunt, ibiq; adhuc monumentũ eius uisitur. Et Herculis sagittæ in Apollinis templo, quæ fatum Troiæ fuere. Metapontini quoq; in templo Mineruæ ferramenta, quibus Epeus à quo conditi sunt Equum troianum fabricauit, ostentant, propter quod omnis illa pars Italiæ maior græcia appellatur. Sed prĩcipio originum Metapontini cum Sybaritanis & Crotoniensibus pellere cæteros græcos Italia statuerunt. Cum primum urbem Syrim cœpissent in expugnationem eius quinquaginta iuuenes amplexos Mineruæ simulacrum sacerdotemq; deæ uelatum ornamentis inter ipsa altaria trucidauerunt. Ob hoc cum peste & seditionibus uexarentur priores Crotonienses delphicum oraculum adierunt. Responsum his est, finem mali fore, si uiolatum Mineruæ numen & interfectorum manes placassent. Itaq; cum statuas iuuenibus iustæ magnitudinis & in primis Mineruæ fabricare cœpissent, Metapontini cognito oraculo deorum occupandam manum & pacem deæ rati, iuuenibus modica & lapidea simulacra ponũt, & deã panificiis placãt. Atq; ita pestis utrobiq; sedata ẽ, cũ alteri magnificẽtia, alteri uelocitate certassẽt. Recuperata sanitate nõ diu Crotoniẽses quieuere. Itaq; indignantes in opugnatione Syris auxilium cõtra se à Locrensibus latum bellum his intulerunt. Quo metu territi Locrenses ad Spartanos decurrunt, auxilium supplices deprecantur. Illi longinqua militia grauati auxilium à Castore & Polluce petere eos iubent. Neq; legati sociæ urbis responsum spreuerũt. Profectiq; in proximum templum facto sacrificio auxilium deorum

implorant, litatis hostiis obtentoq; ut rebantur, quod petebant, haud secus læti q̃ si deos ipsos secum aduecturi essent, puluinaria iis in naui componunt, faustisq; profectionibus solatia suis pro auxiliis deportant. Iis cognitis Crotonienses & ipsi legatos ad oraculum Delphos mittunt, uictoriæ facultatem bellíq; prosperos euẽtus deprecantes. Responsum prius uotis hostes q̃ armis uincendos. Cum uouissent Apollini decimas prædæ, Locrenses & uoto hostium & responso dei cognito nonas uouerunt, tacitamq; eam rem habuere, ne uotis uincerentur. Itaq; cum in aciem processissent, & Crotoniensium .c.xx. milia armatorum constitissent, Locrẽses paucitatem suam circumspicientes (nam sola .xv. milia militum habebant) omissa spe uictoriæ in destinatam mortem conspirant. Tantusq; ardor ex desperatione singulos cœpit, ut uictores se putarent, si non inulti morerentur, Sed dum mori honeste quærunt, felicius uicerunt. Nec alia causa uictoriæ fuit, q̃ quod desperauerunt. Pugnantibus Locris Aquila ab acie nunquam recessit, eosq; tam diu circumuolauit quoad uincerent. In cornibus quoque duo iuuenes diuerso à cæteris armorum habitu eximia magnitudine & albis equis & coccineis paludamentis pugnare uisi sunt. Nec ultra apparuerunt, quam pugnatum est. Hanc admirationem auxit incredibilis famæ uelocitas, Nam eadem die qua in Italia pugnatum est, & Corynthο & Athenis & Lacedæmonæ nunciata est uictoria. Post hæc Crotoniẽsibus nulla uirtutis exercitatio, nulla armorum cura fuit. Oderant enim quæ infeliciter sumpserant mutassentq; uitam luxuria, ni-

riere, cæteri in exilium profecti. Pythagoras autē cū annos. xx. Crotone egisset, Metapontū migrauit. ibiq; decessit, cuius tanta admiratio fuit, ut ex domo eius templum facerent, eumq; pro deo colerent. Igitur Dionysius tyrannus quem supra à Sicilia exercatum in Italiā traiecisse, bellumq; græcis intulisse memorauimus, expugnatis Locris Crotonienses uix uires longo ocio ex prioris belli clade resumentes aggreditur, qui fortius cum pauci tanto exercitui eius q̄ antea cum tot milibus Locrensium paucitati restiterunt, tantum uirtutis pau pertas aduersus insolentes diuitias habet tantoq; inspe rata iuterdum sperata uictoria certior est. Sed Dionysium gerentem bellum legati Gallorum, qui ante mēses Romā incenderunt, societatem amicitiamq; petentes ad eunt, gētemq; suam inter hostes eius positam esse, magnoq; usui ei futurum uel in acie bellanti uel de tergo intentis in prelium hostibus affirmant. Grata legatio Dionysio fuit. Ita pacta societate & auxiliis Gallorum auctus bellum uelut ex integro restaurat. Iis autē gal lis causa in Italiam ueniendi sedesq; nouas quærendi intestina discordia & assiduæ domi dissensiones fuere, quarum tedio cū in Italiam uenissent sedibus Thuscos expulerunt, & Mediolanum, Comum, Brixam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vincentiam condiderūt. Thusci quoq; duce Rheto auitis sedibus amissis alpes occupauere, & nomine ducis gentem Rhetiorum condiderunt. Sed Dionysium in Siciliam aduentus carthaginensium reuocauit, qui recuperato exercitu bellū quod lue deseruerant, auctis uiribus repetebant. Dux belli Hanno carthaginensis erat, cuius inimicus Suniâ

tor potentissimus ea tempestate Pœnorum cū odio eius græcis literis Dionysio aduentū exercitus & segnitiā ducis familiariter prenunciasset, cōprehensis epistolis proditionis damnatur, facto senatusconsulto ne quis postea carthaginensis aut literis græcis, aut græco sermoni studeret, ne aut loqui cum hoste, aut scribere sine interprete posset. Nec multo post Dionysius quē paulo ante nō Sicilia nō Italia capiebat, assiduis belli certaminibus uictus fractusq; ad postremum insidiis suorum interficitur.

IVSTINI HISTORICI LIBER XXI.

Xtincto in Sicilia Dionysio tyrāno, in locū eius milites maximum natu ex filiis eius nomine Dionysium suffecere, & maturā ætatē eius secuti, & q̄d firmius facturū eēt regnū si penes unum remansisset, q̄ si portionibus inter plures filios diuideretur, arbitrantur. Sed Dionysius inter initia regni auunculos fratrū suorum uelut æmulos imperii sui hortatoresq; puerorum ad diuisionem regni tollere gestiebat. Quare paulisper dissimulatum animum prius ad fauorem popularium conciliandum intendit, excusatius facturus quod statuerat, si probatus āte omnibus foret. Igitur nexorum tria milia è carcere dimittit, tributa populo p trienniū remittit, & quibuscūq; delinimētis pōt animos oīum solicitat. Tūc ad d̄stinatū facinus cōuersus nō cognatos tantū fratrū, sed etiā ipsos fratres interficit, ut quibus cōsortiū regni debebat, ne spes quidem

consortii relinqueretur, tyrannidē in suos prius q̄ in externos auspicatus. Sublatis deinde æmulis in segnitiē lapsus saginā corporis ex nimia luxuria oculorū quoq; ualitudinē cōtraxit, adeo ut nō solē, nō puluerē, nō denique splendorē ferre lucis ipsius posset. Propter quæ dū contēni se putat, sæuicia crassatur, nec ut pater carcerem nexis sed cædibus ciuitatē replet, ob quæ nō cōtēptior omnibus q̄ inuisior fuit. Itaq; cū bellū aduersus eū syracusani decreuissent, diu dubitauit an imperiū deponeret, an bello resisteret, sed à militibus prædā urbisq; direptionem sperātibus descendere in prœlium cogitur. Victus cum iterato non fœlicius fortunā tentasset, legatos ad syracusanos mittit, spondens se depositurū tyrānidē, si mitterēt ad eū, cū quibus de pace cōueniret. In quā rē missos primores ī carcere retinet, atq; ita incautis omnibus nec quicquā hostile metuētibus exercitū ad delēdā ciuitatē mittit. Fit igitur in ipsa urbe anceps prœliū, in quo oppidanis multitudine superātibus Dionysius pellitur, qui cū obsidionē arcis timeret, cū omni regio apparatu in Italiā profugit tacitus. Exul à Locrēsibus sociis acceptus, uelut iure regnaret artē occupat, solitāq; sibi sæuitiā exercet, Cōiuges principū ad stuprū rapi iubebat, uirgines āte nuptias abducebat, stupratasq; spōsis reddebat. Locupletissimos quosq; aut ciuitate pellebat, aut occidi imperabat, bonáq; eorū inuadebat. Deinde cū rapinæ occasio deesset, uniuersam ciuitatē callido cōmēto circumuenit. Cum rhegínorum tyranni Leophonis bello Locrenses premerentur uouerunt, si uictores forent, ut die festo Veneris uirgines suas prostituerent. Quo uoto intermisso cum aduersa bella cum Lucanis

gererent. in concionem eos Dionysius uocat, hortatur ut uxores filiasq; suas in templum Veneris q̃ possint ornatissimas mittant. Ex quibus sorte centum ductæ uoto publico fungantur, religionisq; gratia uno stent in lupanari mense, omnibus autem iuratis uiris ne quis ullam attaminet, quæ res ne uirginibus uoto ciuitatem soluentibus fraudi esset, decretum facerent, ne qua uirgo nuberet prius q̃ illæ maritis traderentur. Probato consilio & que superstitioni & pudiciciæ uirginum consulebatur, certatim omnes fœminæ impensius exornatæ in templum Veneris conueniunt, quas omnes Dionysius immissis militibus spoliat, ornamentaq; matronarum in predam suam uertit. Quarundam uiros ditiores interfecit, quasdam ad prodendas uirorum pecunias torquet. Cum his artibus per annos sex regnasset conspiratione Locrorum ciuitate pulsus in Siciliam redit. Ibi Syracusas securis omnibus post longam intercapedinem pacis per proditionẽ recepit. Dum hæc in Sicilia geruntur, interim in Africa princeps Carthaginensium Hanno opes suas, quibus reipublicæ superabat uires, ad occupãdã dominationẽ intendit, regnumq; inuadere interfecto senatu conatus est. Cui sceleri solemnẽ nuptiarũ diem filiæ suæ legit, ut religione uotorum nefanda committeret, & nefanda commenta facilius tegerentur. Itaq; plebi epulas in publicis porticibus, senatui in domo sua parat, ut poculis ueneno infectis secretius senatum & sine arbitris interficeret, orbamq; rempublicam facilius inuaderet. Qua re magistratibus per ministros prodita, scelus declinatum non uindicatum est, ne in uiro tam potenti plus negocii faceret

res cognita q̃ cogitata. Contenti itaq; cohibuisse decreto modum nuptiarum sumptibus statuunt, idq; obseruari non ab uno sed ab uniuersis iubent, ne persona designata sed uitia correpta esse uiderentur. Hoc consilio preuentus iterum seruitia concitat, statutaq; rursus cædium die, cum denuo se proditum uideret timens iudicium, munitum quoddam castellum cum uiginti milibus seruorum armatis occupat. Ibi dum Afros regemq; mauritanorum concitat capitur. Virgisq; cæsus effossis oculis & manibus cruribusq; fractis uelut à singulis membris pœnæ exigerentur, in conspectu populi occiditur, corpus uerberibus lacerum in cruce figitur. Filii quoq; cognatiq; omnes etiam innoxii supplitio tradūtur, ne quisquā aut ad imitandū facinus aut ad mortē ulciscendā ex tam nefaria domo superesset. Interea Dionysius syracusis receptus cū grauior crudeliorq; in dies ciuitati esset iterata conspiratione obsidetur. Tūc deposito imperio arcē syracusanis cū exercitu tradidit, recepto q; priuato instrumento corynthū in exiliū proficiscitur. Ibi humillima quæq; tutissima existimans in sordidissimum uitæ genus descendit. Non contentus in publico uagari sed potare, nec conspici in popinis lupanaribusq; sed totis diebus residere. Cū perditissimo quoq; de minimis rebus disceptare, pannosusq; & squalidus incedere, risum libentius prebere q̃ captare, in macello perstare, quæ emere non poterat oculis deuorare, apud ædiles aduersus lenones iurgari, omniaq; ista facere, ut contēnendus magis q̃ metuēdus uideretur. Nouissime se ludi magistrū professus pueros in triuio docebat, ut aut à timentibus semp̃ in publico uideretur, aut à non

timentibus facilius contemneretur. Nam licet tyrannicis uitiis semper abundaret, tamen simulatio hæc uitiorū non naturæ erat, magisq; hæc arte q̃ amisso regali pudore faciebat, expertus q̃ inuisa tyranorum forent etiā sine opibus nomina. Laborabat itaq; inuidiam preteritorum contemptu presentium demere, neq; honesta sed tuta consilia circumspiciebat. Inter has tamen dissimulationum artes ter insimulatus est affectatæ tyrannidis; nec aliter q̃ dum contemnitur liberatus est. Inter hæc carthaginenses tanto successu rerum Alexādri magni exterriti. Verentes ne persico regno & Africam uellet adiungere, mittunt ad speculandos eius animos Hamilcharem cognomento Rhodanum uirum solertia facundiaq; preter cæteros insignem. Augebant enim metum & Tyrus urbs Auctu origīnis suæ capta, & Alexandria æmula Carthaginis in terminis Africæ & ægypti condita, & felicitas regis, apud quem nec cupiditas nec fortuna ullo modo terminabantur. Igitur Hamilchar per Parmenionem aditu regis obtento profugis se se ad regem expulsum patria fingit, militemq; se expeditionis offert. Atq; ita consiliis eius exploratis in tabellis ligneis desuper cæra uacua inducta ciuibus suis omnia perscribebat. Sed Carthaginenses post mortē regis reuersum in patria quasi urbem regi uendicasset; non ingrato tantum uerum etiam & crudeli animo necauerunt.

IVSTINI HISTORICI LIBER. XXII.

Gathocles Siciliæ tyrannus, qui magnitudini prioris Dyonisii successit ad regni maiestatem ex humili & sordido genere peruenit. Quippe in Sicilia patre Figulo natus non honestiorem pueritiam quam principia originis habuit. Siquidem forma & corporis pulchritudine egregius, diu uitam stupri patientia exhibuit. Annos deinde pubertatis egressus libidinem a uiris ad fœminas transtulit. Post hæc apud utrumque sexum famosus uitam latrociniis mutauit. Interiecto tempore, cum Syracusas concessisset, accitusque in ciuitatem inter incolas esset, diu sine fide fuit, quoniam nec in fortunis quod amitteret, nec in uerecundia, quod inquinaret habere uidebatur. In summa gregariam militiam sortitus non minus tunc seditiosa quam antea turpi uita in omne facinus promptissimus erat. Nam & manu strenuus & in concionibus perfacundus habebatur. Breui itaque centurio ac deinceps tribunus militum factus est. Primo bello aduersus Aetneos magna experimenta sui Syracusanis dedit, sequenti Campanorum tantam de se spem omnibus fecit, ut in locum demortui ducis Damascenis sufficeretur. Cuius uxorem adulterio cognitam post mortem uiri in matrimonium recepit. Nec contentus quod ex inope repente diues factus esset, piraticam aduersus patriam exercuit. Saluti ei fuit quod socii capti tortique de illo negauerunt, bis occupare imperium Syracusarum uoluit, bis in exilium actus est. A Murgantinis apud quos

exulabat odio Syracusanorũ prio pretor mox dux creatur., in eo bello & urbem Leotinorũ capit,& urbẽ Syracusas obsidere cœpit, ad cuius auxilium Amilchar dux Pœnorum imploratus depositis hostilibus odiis presidia militum mittit. Ita uno eodẽ tempore Syracusæ & ab hoste ciuili amore defensæ, & à ciue hostili odio impugnatæ sunt. Sed Agathocles cum uideret fortius defendi urbem q̃ expugnari precibus per internunciũ Hamilcharem exorat, ut inter se & Syracusanos pacis arbitria suscipiat, peculiaria in ipsum officia sui repromittens, qua spe impletus Hamilchar societatem cum eo metu potentiæ eius iungit, ut quantum uirium Agathocli aduersus Syracusanos dedisset, tantum ipse ad incrementa domesticæ potentiæ recuperaret. Igitur non pax tantum Agathocli conciliatur, uerum etiam pretor Syracusis constituitur. Tunc Hamilcari expositis ignibus cæreis tactisq; in obsequia pœnorũ iurat. Deinde acceptis ab eo quinq; milibus Afrorum potentissimos quosq; ex principibus interficit, atq; ita ueluti reipu. statum formaturus populum in theatrum ad concionem uocari iubet. contracto in gymnasio senatu, quasi quædam prius ordinaturus. Sic compositis rebus immissis militibus populum obsidet, senatum trucidat. Cuius peracta cæde ex plebe locupletissimos & promptissimos quosq; interficit. His ita gestis, militẽ legit, exercitumq; conscribit. Quo instructus finitimas ciuitates nihil hostile metuẽtes ex improuiso aggreditur. Pœnorũ quoq; socios ꝑmittente Hamilchare fœde iniuriis uexat. Propter quod querelas Carthaginem socii non tã de Agathocle q̃ de Hamilchare detulerunt, hunc ut dominum

& tyrannum, illum ut proditorem arguentes, à quo infestissimo hosti fortunæ sociorũ interposita pactione donatæ sint, cui ab initio Syracusæ in pignus societatis sint traditæ. Vrbs semper Pœnis infesta, & de imperio Siciliæ Carthagnis æmula, nunc insuper ciuitates sociorum eidem pacis titulo traditæ sint. Denũciare igitur se hæc breui ad ipsos redundatura, ac propediem sensuros, quantum mali non Siciliæ magis q̃ ipsi Africæ attulerint. His querelis senatus in Hamilcharẽ accẽditur. Sed quoniam in imperio esset, tacita de eo suffragia tulerunt, & sententias prius q̃ recitarentur in urnam coniectas obsignari iusserunt, donec alter Hamilchar Gisgonis filius à Sicilia reuerteretur. Sed hæc callida cõmenta Pœnorum & sententias inauditas mors Hamilcharis præuenit, liberatusq; est fati munere, quẽ sui per iniuriam ciues inauditam damnauerant. Quæ res Agathocli aduersus Pœnos occasionẽ mouendi belli dedit. Prima igitur illi cum Hamilchare Gisgonis filio prœlii congressio fuit. A quo uictus maiori mole reparaturus bellum Syracusas concessit. Sed secũdi certaminis eadem fortuna, quæ & prioris fuit Cum igitur uictores Pœni Syracusas obsidione cinxissent. Agathoclesq; se, nec uiribus parem, neq; ad obsidionẽ firmam instructum uideret, super hæc à sociis crudelitate eius offensis desertus esset, statuit bellum in Africam transferre, mira prorsus audacia, ut quibus in solo urbis suæ par non erat, eorum urbi bellum inferret. & qui sua tueri non poterat, impugnaret aliena, uictusq; uictoribus insultaret. Huius cõsilii non minus admirabile silentium q̃ commentum fuit, populo hoc solũ

professus inuenisse se uictoriæ uiam. Animos illi tantũ in breuem obsidionis patientiam firmarét, uel si cui sta tus præsentis fortunæ displiceret dare se ei disceden= di liberam potestatem. Cum mille sexcenti discessissent, cæteros ad obsidionis necessitatem frumento & stipen dio instruit, quinquaginta tantũ secum talenta ad præ sentem usum affert, cætera ex hoste melius q̃ ex sociis paraturus. Omnes deinde seruos militaris ætatis liber tate donatos sacramento adegit, eosq; & maiorẽ par= tem fermè militum nauibus imponit, ratus exæquata utriusq; ordinis conditione mutuam inter eos uirtutis æmulationem futuram, cæteros omnes ad tutelam pa= triæ relinquit. Septimo igitur imperii anno comitibus duobus adultis filiis Aregatho & Heraclida nullo mi= litum sciente quo ueherentur cursum in Africam diri= git. Cum omnes aut in Italiam prædatum se, aut in Sar diniam ituros crederent, tum primo exposito in Africæ litore exercitu consilium suum omnibus aperit. Quo in loco Syracusæ positæ sint ostendit, quibus aliud nullum auxilium superesset, q̃ ut hostibus faciant, quæ ipsi pa terentur. Quippe aliter domi, aliter foris bella tra= ctari. Domi ea sola auxilia esse, quæ patriæ uires sub= ministrent, foris hostem etiam suis uiribus uinci, defi= cientibus sociis &, odio diuturni imperii externa auxilia circumspicientibus. Huc accedere, q̃d urbes castellaq; Africæ non muris cinctæ, non in montibus positæ sint, sed in planis campis sine ullis munimentis iaceant, quas omnes metu excidii facile ab belli societatem perduci posse. Maius igitur Carthaginensibus ex ipsa Afri= ca q̃ ex Sicilia exarsurum bellum, coituraq; auxilia

omnium aduersus unam urbem nomine q̃ opibus ãpliorẽ, & quas non attulerit uires inde sumpturũ. Nec in repẽtino Pœnorũ metu modicũ momentum uictoriæ fore, qui tanta audacia hostium perculsi trepidaturi sunt. Accessura & uillarum incendia, castellorum urbiumq; cõtumaciũ direptionẽ, tum ipsius Carthaginis obsidionẽ. Quibus omnibus nõ sibi tantũ in alios sed & aliis in se sentirent patere bella. His non solũ Pœnos uinci, sed & Siciliam liberari posse. Nec.n. moraturos in eius obsidiõe hostes cũ sua urgeãtur. Nusq̃ igitur alibi facilius bellũ, sed nec prædã uberiorẽ inueniri posse. Nã capta Carthagine omnem Africam Siciliamq; premium uictorũ fore. Gloriã certe tã honestæ militiæ tãtam in omne æuũ futurã, ut determinari nullo tempore obliuionis possit. Vt dicatur eos solos mortalium esse, qui bella quæ domi ferre non poterãt ad hostes transtulerint, ultroq; uictores isecuti sint, & obsessores urbis suæ obsederint. Oĩbus igitur forti ac læto animo bellũ ineundũ, quod nullũ aliud possit aut premium uictoribus uberius, aut uictis monimẽtum illustrius dari. His quidem adhortationibus animi militum erigebantur. Sed terrebat eos portenti uisio, q̃d nauigantibus eis sol defecerat. Cuius rei rationem non minore cura rex q̃ belli reddebat, affirmans si prius q̃ proficiscerentur factũ esset, credi aduersum profecturos prodigiũ esse, nũc quia egressis acciderit, illis ad quos eatur portẽdere. Porrò defectus naturaliũ syderũ sp̃ præsentẽ rerũ statũ mutare, certũq; eẽ florẽtibus Carthaginẽsiũ opibus aduersisq; rebus suis cõmutationẽ significari. Sic cõsolatis militibus, uniuersas naues cõsentiẽte exercitu incendi iubet, ut omnes scirent

auxilio fugæ adempto, aut uincendũ aut moriendũ esse. Deinde cum omnia quæcumq; ingrederentur prosternerent, uillas castellasq; incenderent. Obuius his fui. cũ. xxx. milibus Pœnorum Hanno dux, & prœlio cõmisso duo de Siculis, tria milia de Pœnis cum ipso duce cecidere. Hac uictoria & Siculorũ animi erigũtur & Pœnorum franguntur. Agathocles uictis hostibus urbes castellaq; expugnat, prædas ingentes agit, hostiũ multa milia trucidat. Castra deinde in quinto lapide à Carthagine statuit, ut damna carissimarũ rerũ, uastitatemq; agrorum, incẽdia uillarum de muris ipsius urbis specularentur. Interea ingens tota Africa deleti Pœnorũ exercitus fama occupatarumq; urbiũ diuulgatur. Stupor itaq; omnis & admiratio incessit, unde tanto imperio tam subitum bellum presertim ab hoste iam uicto. Admiratio deinde paula im in contemptum Pœnorum uertitur. Nec multo post non Africa tantum uerũ etiã urbes nobilissimæ nouitatem secutæ ad Agathoclẽ defecere, frumentoq; & stipendio uictorem extruxere. His Pœnorum malis etiam deletus in Sicilia cum imperatore exercitus uelut quidem erũnarum cumulus accessit. Nam post profectionẽ à Sicilia Agathoclis in obsidione Syracusarum Pœni segniores redditi, ab Antandro fratre regis Agathoclis occisione cæsi nunciabantur. Itaq; cum domi forisq; eadem fortuna Carthaginensium esset, iam non tributariæ tantum ab his urbes, uerum etiam soci reges deficiebant, amicitiarum iura non fide sed successu ponderantes. Erat inter cæteros rex Cyrenarum Offelas, qui spe improba regnũ totius Africæ amplexus societatem cũ Agathocle per

legats

Siciliæ illi sibi Africæ imperium uictis Carthaginensibus cederet. Itaq; cũ ab belli societatem cũ ingenti exercitu ipse uenisset, Agathocles blando alloquio & humili adulatione cum sæpius simul cœnassent, adoptatus quia filius eius ab Offela esset incautum eũ interfecit, occupatoq; exercitu eius iterato Carthaginẽses omnibus uiribus bellum cientes magno utriusq; exercitus sanguine graui prœlio superat. Hoc certaminis discrimine, tanta desperatio illata Pœnis est, ut nisi in exercitu Agathoclis orta seditio esset, transiturus ad eum Bomilchar dux Pœnorum cum exercitu fuerit. Ob quam noxam in medio foro à Pœnis patibulo suffixus est, ut idem locus monumentum suppliciorum eius esset, qui ornamentum ante fuerat honorum. Sed Bomilchar magno animo crudelitatem ciuium tulit; adeo ut de summa cruce ueluti de tribunali in Pœnorum scelera concionaretur, obiectans illis nunc Hannonem falsa affectati regni inuidia circumuentum, nunc Gisgonis innocentis exiliũ, nunc in Hamilcharem patruum suum tacita suffragia, q̃d Agathoclem socium illis facere q̃ hostem maluerit. Hæc cum in maxima populi concione uociferatus esset expirauit. Interea Agathocles pro fligatis in Africa rebus tradito Archagatho filio exercitu in Siciliam recurrit. Nihil actum in Africa existimans, si amplius Syracusæ obsiderentur. Nam post ocasum Hamilcharẽ Gisgonis filium nouus eo à Pœnis missus exercitus fuerat. Statim igitur primo aduentu eius omnes Siciliæ urbes auditis rebus quas in Africa gesserat, certatim se ei tradunt, atq; ita pulsis è Sicilia Pœnis totius insulæ imperium occupauit. In Africam deinde reuersus

seditione militum excipitur. Nam stipendiorum solutio in aduentum patris dilata à filio fuerat. Igitur ad concio= nem uocatos blandis uerbis permulsit, stipendia illis nõ à se flagitanda esse sed ab hoste quærenda, cõmunem uictoriã, cõmunẽ prædam futuram. Paululũ modo an= niterentur dum belli reliquiæ peraguntur, cũ sciãt Car thaginem captam spes omnium expleturam. Sedato mili tari tumu'tu interiectis diebus ad castra hostium exer citũ ducit. Ibi incõsultius prœlium committẽdo maiorem partem exercitus perdidit. Cum itaq; in castra fugisset, uersamq; in se inuidiã temere cõmissi belli uideret, pri= stinamq; offensam non depensi stipendii metueret, concu bia nocte solus à castris cum Archagatho filio profu= git. Quod ubi milites cognouere, haud secus q̃ si ab ho ste capti essent trepidauere. Bis se à rege suo in mediis hostibus relictos esse proclamantes. salutemq; suã de= sertam ab eo esse, quorum ne sepultura quidem relin= quenda fuerat. Cũ persequi regem uellẽt à Numidis ex cepti in castra reuertuntur compræhenso tamen Archa gatho, qui à patre, noctis errore discesserat. Agatho cles autem nauibus quibus fuerat à Sicilia regressus, cum custodibus earumdem Syracusas defertur. Exem= plum flagitii singulare, rex exercitus sui desertor, fi= liorumq; pater proditor. Interim in Africa post fugam regis milites pactione cum hostibus facta interfectis Agathoclis filiis Carthaginẽsibus se tradidere. Archa gathus cum occideretur ab Arcesilao amico antea pa= tris rogauit eum, quidnam liberis eius facturum Aga thoclem putet, per quem ipse liberis careat. Tunc re= spondit satis habere se, q̃d superstites eos esse Aga=

thoclis liberis sciat. Post hæc Pœni ad persequendas belli reliquias duces in Siciliam miserunt, cum quibus Agathocles pacem æquis conditionibus fecit.

IVSTINI HISTORICI LIBER XXIII.

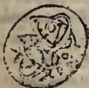
Gathocles rex Siciliæ pacificatus cum Carthaginensibus partem ciuitatum à se fiducia uirium dissidentium armis subegit. Deinde quasi angustis insulæ terminis clauderetur, cuius imperii partem primis incrementis ne sperauerat quidem, in Italiam transcendit, exemplum Dionysii secutus, qui multas ciuitates Italiæ subegerat. Primi igitur hostes illi Brutii fuere, quia & fortissimi & opulentissimi uidebantur, simul & ad iniurias uicinorum prompti. Nam multas ciuitates græci nominis Italiæ expulerāt. Authores quoq; suos Lucanos bello uicerant, & pacem cum his æquis legibus fecerant. Tanta feritas animorum erat, ut nec originisuæ parcerent. Namq; Lucani iisdem legibus liberos suos, quibus & Spartani instituere soliti erant. Quippe ab initio pubertatis in siluis inter pastores habebantur sine ministerio seruili, sine ueste quam induerent, uel cui incubarent, ut à primis annis duritiæ parsimoniæq; sine ullo usu urbis assuescerent. Cibus hic præda uenatica, potius mellis & lactis & fontium liquor erat. Sic ad labores bellicos indurabātur. Horū igitur ex nūero quīquagīta primo ex agris finitimorū prædari soliti, cō fluēte deīde

multitudine sollicitati præda cum plures facti essent, infestas regiones reddebant. Itaq; fatigatus querelis sociorum Dionysius Siciliæ tyrannus sexcentos Afros ad compescendos eos miserat, quorum castellum proditum sibi per Brutiam, mulierem expugnarunt, ibiq; ciuitatem concurrentibus ad opinionem nouæ urbis pastoribus statuerunt. Brutiosq; se ex nomine mulieris uocauerũt. Primum illis cum Lucanis originis suæ authoribus bellum fuit. Qua uictoria erecti cum pacem æquo iure fecissent, cæteros finitimos armis subegerunt, tantasq; opes in breui consecuti sunt, ut pernitiosi etiam regibus haberentur. Deniq; Alexander rex Epiri cum in auxilium græcarum ciuitatum cum magno exercitu in Italiam uenisset, cum omnibus copiis ab his deletus est. Quare feritas eorũ successu felicitatis incensa diu terribilis finitimis fuit. Ad postremum imploratus Agathocles spe ampliandi regni à Sicilia in Italiam traiecit. Principio aduentus opinionis eius concussi legatos ad eum, societatem amicitiamq; petentes miserunt. Quos Agathocles ad cœnam inuitatos ne exercitum traiici uiderent, in posterum statuta his die conscensis nauibus frustratus est. Sed fraudis haud lætus euentus fuit. Siquidem reuerti eum in Siciliam interiectis paucis diebus uis morbi coegit. Quo toto corpore compræhensus per omnes neruos articulosq; humore pestifero crassante uelut intestino singulorum membrorum bello impugnabatur. Ex qua desperatione bellum inter filium nepotemq; ortũ eius regnũ iam quasi mortui uendicãtibus, occiso filio regnum nepos occupauit. Igitur Agathocles cum morbi cura & egritudo grauiores essent, & in=

ter se & alterum alterius malo cresceret, desperatis rebus uxorem suam Theogenam genitosq; ex ea duos paruulos cum omni pecunia & familia regaliq; instrumento, quo preter illum nemo regum ditior fuit, nauibus impositos ægyptũ, unde uxorẽ acceperat remittit, timẽs ne prædonẽ regni sui hostẽ pateretur, q̃q̃ uxor diu ne ab ægro diuelleretur deprecata ẽ, ne discessus suus adiungi nepotis parricidio posset, & tam cruente hæc deseruisse uirũ, q̃ ille impugnasset duũ uideretur, nubendo se nõ prospere tantũ, sed omnis fortunæ inisse societatem. nec inuitã periculo spiritus sui empturã ut extremos uiri spiritus exciperet. & exequiarũ officiũ, in quod profecta se nemo sit successurus obsequio debitæ pietatis ĩpleret. Discedentes paruuli flebili ululatu amplexi patrẽ tenebãt. Ex altera parte uxor maritũ non ãplius uisura osculis fatigat. Nec minus senis lachrymæ miserabiles erant. Flebant ii morientẽ patrem, ille exules liberos. Hi discessa suo solitudinẽ patris senis ægri, ille in spem regni susceptos relinqui ĩ egestate lugebat. Inter hæc regia omnis assistentium fletibus tã crudelis dessidii impleta resonabat. Tandẽ lachrymis finẽ necessitas profectionis imposuit, & mors regis proficiscentes filios secuta est. Dũ hæc aguntur Carthaginenses, cognitis quæ in Sicilia agebãtur, occasionẽ totius insulæ occupãdæ datã sibi existimãtes, magnis uiribus eo traiiciũt, multasq; ciuitates subigunt. Eo tempore & Pyrrhus aduersus Romanos bellum gerebat. Qui imploratus à Siculis in auxilium sicuti dictũ est, cũ Syracusas uenisset, multasq; ciuitates subegisset, rex Siciliæ sicut Epiri appellabatur. Quarũ rerũ felicitate lætatus Heleno filio

Siciliæ uelut auitum (nam susceptus ex filia Agathoclis regis erat.) Alexandro autem Italiæ regnum destinat. Post hæc multa secunda prœlia cum Carthaginensibus facit. Interiecto deinde tempore legati ab Italicis sociis uenere, nunciantes Romanis resisti non posse, deditionemque futurã, nisi subueniat. Anxius tam ambiguo periculo incertusque quid ageret, uel quibus primũ subueniret, in utrumque pronus consultabat. Quippe instantibus hinc Carthaginensibus inde Romanis periculosum uidebatur exercitum in Italiam non traiicere, periculosius à Sicilia deducere, ne aut illi non lata ope, aut ii deserti amitterentur. In hoc æstu periculorum tutissimus portus consiliorum uisus est, omnibus uiribus decertare in Sicilia, & profligatis Carthaginiensibus uictorem exercitum transponere in Italiam. Itaque conserto prœlio cum superior fuisset, quoniam tamen à Sicilia abiret, & pro uicto fugere uisus est, ac propterea socii ab eo defecerunt, & imperium Siciliæ tam cito amisit, q̃ facile quæsierat. Sed nec in Italiam meliore felicitate usus in Epirum reuertitur. Admirabilis utriusque rei casus in exemplum fuit. Nam sicut ante secunda fortuna rebus supra uota fluentibus Italiæ Siciliæque imperium, & tot de Romanis uictorias attraxerat, ita nunc aduersa uelut in ostentationem fragilitatis humanæ destruens, quæ cumulauerat, Siciliensi ruinæ naufragium maris & fœdam aduersus Romanos pugnam turpemque ab Italia discessum adiecit. Post profectionem à Sicilia Pyrrhi magistratus Hiero creatur, cuius tanta moderatio fuit, ut consentiente omnium ciuitatum fauore dux aduersus

Carthagmenses primum, mox rex crearetur. Huius futuræ maiestatis ipsa infantilis educatio quasi prænũciafuit. Quippe genitus erat patre Hyerodito nobili uiro, cuius origo à Gelo antiquo Siciliæ tyrãno manabat. sed maternum illi genus sordidum atq; adnodum pudibundum fuit. Nam ex ancilla natus, ac propterea à patre uelut dehonestamentum generis expositus fuerat. Sed paruulum & humanæ opis indigentem apes congesto circa iacentem melle multis diebus aluere. Ob quam rem responso aruspicum admonitus pater, qui regnum infanti portendi canebant, paruulum recollegit, omniq; studio ad spem maiestatis quæ promittebatur, instituit. Eidem in ludo inter coæquales discenti lupus tabulam in turba puerorum repente conspectus eripuit. Adolescenti quoq; prima bella ineunti aquila in clypeo, noctua in hasta consedit. Quod ostentũ & in consilio cautum, & manu promptum regemq; futurum significat. Deniq; aduersus prouocatores sæpe pugnauit, semperq; uictoriam reportauit. A Pyrrho rege multis militaribus donis donatus est. Pulchritudo ei corporis insignis, uires quoq; in homine admirabiles fuere. In alloquio blãdus, in negocio iustus, in imperio moderatus erat, prorsus ut nihil ei regium deesse uideretur præter regnum.

IVSTINI HISTORICI LIBER .XXIIII.

Cum hæc in Siciliam geruntur. interim in græcia dissidentibus inter se bello Ptolemæo Ceraunico & Antiocho & Antigono regibus, omnes fermè græciæ ciuitates ducibus Spartanis uelut occasione data ad spem libertatis erectæ missis inuicē legatis per quos in societatis fœdera alligarentur, in bellum prorumpunt. Et ne cum Antigono sub cuius bello erant, bellum cœpisse uiderentur, socios eius Aetolos aggrediuntur. causas belli prætendentes, quod consensu græciæ sacratum Apollini cyreum campum per uim occupassent. Huic bello ducem eligunt Aran. Qui aduнato exercitu urbes sataq; in his campis posita depopulantur. quæ auferri non poterant, incendit. Quod cū è montibus conspicati Aetolorum pastores essent, congregati admodum quingenti sparsos hostes, ignorantes quanta manus esset, quoniam conspectum illis metus & incendiorum fumus abstulerat, consecrantur, trucidatisq; admodū nouem milibus, prædones in fugā uerterunt. Reparantibus deinde Spartanis bellum, auxiliū multæ ciuitates negauerunt, existimantes dominationem eos græciæ non libertatem quærere. Interea inter reges bellum finitur. Nā Ptolemæus pulso Antigono cū regnum totius Macedoniæ occupasset, pacē cum Antiocho facit, affinitatemq; cum Pyrrho data ei in matrimonium filia sua iungit. Exinde externo metu deposito, impium & facinorosum animum ad domestica scele

ra conuertit, insidiasq; Arsinoe sororis suæ instruit, quibus & filios eius uita, & ipsam Cassandræ urbis possessione priuaret. Primus ei dolus fuit simulato amore sororis in matrimonium petere. Aliter enim ad sororis filios, quorum regnũ occupauerat q̃ concordiæ fraude peruenire non poterat. Sed nota scelerata Ptolemæi uoluntas sorori erat. Itaq; non credenti mandat uelle se cum filiis eius regni consortium iungere, cũ quibus nõ ideo se armis contendisse, quoniam eripere his regnum sed quod id facere sui muneris uellet. Inter hæc mitteret arbitrum iurisiurandi, quo præsente apud deos patrios quibus uellet obsecrationibus se obligaret. Incerta Arsinoe quid ageret, si mitteret decipi peiurio, si non mitteret prouocare rabiem fraternæ crudelitatis timebat. Itaq; plus liberis q̃ sibi timens, quos matrimonio suo protecturam se arbitrabatur, mittit ex amicis suis Dionem. Quo perducto in sanctissimum iouis templum ueterrimæ macedonũ religiõis, Ptolomæus. Sũptis in mãus altaribus cõtingens ipsa simulachra & puluinaria deorum inauditis ultimisq; execrationibus adiurat, se sincera fide matrimonium sororis petere, nuncupaturumq; se eam reginam, neq; in contumeliam eius se aliam uxorem alios ue q̃ filios eius liberos habiturum. Arsinoe posteaq̃ & spe impleta est & metu soluta, ipsa cum fratre colloquitur, cuius uultus & blandientis oculi cum fidem non minorem q̃ iusiurandum promitterent, reclamante Ptolemæo filio fraudem subesse in matrimonium fratris consensit. Nuptiæ magno apparatu lætitiaq; omnium celebrantur. Ad concionem quoq; uocato exercitu capiti sororis diadema imponit, reginamq; eam

appellat. Quo nomine in lætitiam effusa Arsinoe, quia quod morte Lysimachi prioris mariti amiserat, recce= pisset, ultro uirũ in urbem suam Cassandriam inuitat, cuius urbis cupiditate fraus struebatur. Progressa igi tur uirum diem festum urbi in aduentum eius indicit. do mos tẽpla cæteraq́ꝫ omnia exornari iubet, aras ubiq; ho stiasq́ꝫ disponi, filios quoq; suos Lysimachum. xvi. ãnos natũ, Philippũ triennio minorem, utrumq; forma insi= gnem coronatos occurrere iubet. Quos Ptolemæus ad celãdam fraudẽ cupide & ultra modum ueræ affectio nis amplexus osculis diu fatigat. Vbi ad portam uentum est, occupari arcem iubet, pueros interfici. Qui cũ ad matrem confugissent, in gremio eius inter ipsa oscula trucidantur. Proclamante Arsinoe, quod tantum nefas aut nubendo aut post nuptias contraxisset, pro filiis se sæpe percussoribus optulit. Frequenter corpora suo pue rorum corpora amplexata protexit, uulneraq́ꝫ excipe= re, quæ liberis intendebantur, uoluit. Ad postremum spoliata etiam funeribus filiorum, scissa ueste & crini bus sparsis cum duobus seruulis ex urbe protracta Sa mothraciam in exilium abiit, eo miserior, q̃d mori cũ filiis ei non licuit. Sed nec Ptolemæo inulta scelera fue= rũt. Quippe diis immortalibus tot periuria & tam cruẽ ta parricidia uindicantibus, breui post à gallis spoliatus regno captusq́ꝫ uitam ferro, ut meruerat, amisit. Nãq; galli abundanti multitudine cum eos non caperent ter= ræ, quæ genuerant, trecenta milia hominum ad sedes nouas quærendas uelut peregrinatum miserunt. Ex iis portio in Italia consedit, quæ & urbem Romam captã incendit, & portio Illyricos sinus ducibus auibus, (nã

augurādi studio galli preter cæteros callent) p strages barbarorum penetrauit, & in Pannonia cōsedit. Gēs aspera, audax, bellicosa quæ prima post Herculē, cui ea res uirtutis admirationē & immortalitatis fidē dedit, alpiū inuicta iuga & frigore intractabilia loca transcē dit. Ibi domitis Pānoniis p multos annos cum finitimis uaria bella gesserunt. Hortante deinde successu diuisis agminibus alii græciā, alii Macedoniam omnia ferro proterētes petiuere. Tantusq; terror gallici nōis erat, ut etiā reges nō lacessiti ultro pacē ingēti pecunia mercarētur. Solus rex Macedoniæ Ptolemæus aduētū gallorū itrepidus audiuit. Isq; cū paucis & incōpositis. quasi bella nō difficilius q̄ scelera patrarētur parricidiorū furiis agitatus occurrit. Dardanorū quoq; legationē uiginti milia armatorū in auxiliū offerentē spreuit, addita insup contumelia, actū de Macedonia dicens, si cū totū oriētē soli domuerit, nūc in uindictā cuiū Dardanis egeant. Miltes se habere filios eorū, qui sub Alexādro rege stipendia toto orbe terrarū uictores fecerint. Quæ ubi Dardano regi nunciata sunt inclytum illud macedoniæ regnum breui immaturi iuuenis temeritate casurū dixit. Igitur galli duce Belgio ad tentandos Macedonū animos legatos ad Ptolomæū mittunt. offerentes pacē si emere uelit. Sed Ptolomæus inter suos belli metu pacē gallos petere gloriatus est. nec minus ferociter se legatis q̄ inter amicos iactauit, Aliter se pacē daturū negādo nisi principes suos obsides dederint, & arma tradiderint, nō enim fidē se nisi inermibus habiturū. Renūciata legatiōe risere galli undiq; acclamātes breui sensurū sibi an illi cōsulētes pacē obtulerit. Interiectis diebus

prœlium conferitur. Victiq; Macedones cæduntur. Ptolomæus multis uulneribus faucius capitur, caput eius amputatur, & lancea fixum tota acie ad terrorē hostium circumfertur. Paucos ex macedonibus fuga seruauit, cæteri aut capti aut occisi. Hæc cum nunciata per omnē Macedoniam essent, portæ urbiū claudūtur. luctu omnia replentur. nunc orbitatem amissorū filiorū dolebant, nunc excidia urbium metuebant, nunc Alexandri Philippiq; regum suorum nomina sicuti numina in auxilium uocabant, sub illis se non solum tutos, uerū etiam uictores orbis terrarum extitisse. Vt tuerentur patriam suam, quam gloria rerum gestarum cœlo proximam reddidissent. ut opem afflictis ferrent, quos furor & temeritas Ptolemæi regis perdiderat, orabant. Desperantibus omnibus non uotis agendum Sosthenes unus de macedonum principibus ratus, contracta iuuētute, & gallos exultantes uictoria compescuit, & Macedoniam ab hostili depopulatione defendit. Ob quæ uirtutis beneficia multis nobilibus regnū macedōiæ affectantibus ignobilis ipse præponitur. Et cum rex ab exercitu appellatus esset ipse non in regis sed in ducis nomē iurare milites coegit. Interea Brēnus, quo duce portio gallorum in græciam se effuderat, audita uictoria suorum, qui Belgio duce macedones uicerant, indignatus parta uictoria opimam prædam & orientis spoliis onustam tam facile relictam esse, ipse adunatis. c. l. milibus peditum & xv. milibus equitum in macedoniam irrumpit. Cum agros uillasq; popularentur, occurrit ei cum instructo exercitu macedonū Sosthenes, sed pauci à pluribus, trepidi à ualentibus facile uincuntur. Itaq; cū ui-

cti se Macedones intra muros urbium condidissent, uictor Brēnus nemine prohibēte totius macedoniæ agros deprædatur. Inde quasi spolia sorderent, animũ ad deorum immortaliũ tēpla cõuertit, scurriliter iocatus, locupletes deos largiri hoĩbus oportere. Statim igitur delphos iter uertit, prædã religionis aurũ offensæ deorũ immortaliũ præferens, quos nullis opibus egere, ut qui eas largiri hominibus soleant, affirmabat. Tēplũ autem Apollinis delphis positum est in monte parnaso in rupe undiq; impendente, ibi ciuitatē frequētia hominum facit. Qui ad affirmationē maiestatis undiq; concurrētes in eo saxo consedere. Atq; ita tēplũ ciuitatemq; non muri sed præcipitia, nec manufacta sed naturalia præsidia defendunt, prorsus ut incertum sit, utrũ munimētũ loci, an maiestas dei plus hic admirationis habeat. Media saxi rupes in formã theatri recessit. Quã ob rem & hominum clamor & si quando accidit tubarum sonus personantibus & resonantibus inter se rupibus & multiplex audiri, ampliorq; q̃ editur resonare solet. Quæ res maiorem maiestatis terrorem ignaris rei & admirationem stupentibus plerumq; affert. In hoc rupis anfractu media fermè montis altitudine planicies exigua est, atq; in ea profundum terræ foramen, quod in oracula patet. Ex quo frigidus spiritus in quodã uelut uēto in sublime expulsus mentes uatum in uecordiã uertit, impletosq; deo responsa cõsulētibus dare cogit. Multa igitur ibi & opulenta regum populorumq; uisuntur munera, quæ magnificentia sui reddentium uota gratam uoluntatē & deorum responsa manifestant. Igitur Brēnus cum in conspectu haberet templum, diu delibe-

rauit. an confestim rẽ aggrederetur, an uero fessis uia militibus noctis spaciũ ad resumẽdas uires daret, Eurydanus & Tessalonus duces qui se ad prædæ societatẽ iunxerant amputari moras iubent, dũ imparati hostes & recens aduẽtus sui terrori esset. Interiecta nocte & animos hostibus forsitan & auxilia accessura: & uias quæ tunc pateant obstructum iri. Sed gallorum uulgus ex longa inopia ubi primum uino cæterisq; commeatibus referta rura inuenit, non minus abundantia q̃ uictoria lætum per agros se sparserat, desertisq; signis ad occupanda omnia pro uictoribus uagabantur. Quæ res dilationem delphis dedit. Prima namq; opinione aduentus gallorum prohibiti agrestes à græcis oraculis fuerãt messes uinaq; uillis efferre. Cuius rei salutare præceptũ non prius intellectum est, q̃ uini cæterarumq; copiarũ abundantia uelut mora gallis obiecta auxilia finitimorũ cõuenere. Prius itaq; urbẽ suam Delphi aucti uiribus sociorũ permuniuere, q̃ galli uino uelut prædæ incubantes ad signa reuocarentur. Habebat Brẽnus lecta ex omni exercitu peditum .lxv. milia, delphorum sociorumq; non nisi quattuor milia militum erant, quorũ contemptu Brẽnus ad acuendos suorum animos prædæ ubertatem omnibus ostendebat, statuasq; cum quadrigis, quarum ingens copia procul uisebatur solido auro fusas esse, plusq; in pondere q̃ in specie habere prædæ affirmabat. Hac asseueratione uel animaduersione incitati galli simul & hesterno mero saucii sine respectu periculorũ in bellũ ruebãt. Cõtra Delphi plus in deo q̃ in uiribus spẽ ponẽtes cũ cõtẽptu hostiũ resistebãt, scan

dentesq; gallos è summo montis uertice ptim saxis ptim armis obruebant. In hoc partiũ certamine repēte uniuersorũ templorũ antistites simul & ipsi uates sparsis crinibus cum insignibus atq; infulis pauidi uecordesq; in primã pugnantũ aciem procurrunt, aduenisse deũ clamant, eumq; se uidisse desilientem in templum per culminis aperta fastigia. Dum omnes opem dei suppliciter implorant, iuuenem supra humanum modum insignis pulchritudinis, comitesq; et duas armatas uirgines ex propinquis duabus Dianæ Mineruæq; ædibus occurrisse, nec oculis tantum hæc se perspexisse, sed audisse etiam stridorem arcus ac strepitum armorum. Proinde nec cunctarentur diis antesignanis hostem cædere, & uictoriæ deorum socios se adiungere summis obsecrationibus monebant. Quibus uocibus incensi omnes certatim in prœlium prosiliunt. Præsentiam dei & ipsi statim sensere. Nã & terræmotu portio mõtis abrupta gallorum strauit exercitum, & confertissimi cunei non sine uulneribus hostium dissipati ruebant. Insecuta deinde tēpestas ē, quæ grãdine & fulgure saucios ex uulneribus absũpsit. Dux ipse Brēnus cũ dolorē uulnerũ ferre nõ posset, pugione uitã finiuit. Alter ex ducibus punitis belli authoribus cũ decē milibus sociorũ citato agmine à græcia excedit. Sed nec fortũa fugiētibus cõmodior fuit. Siquidē pauidis nulla sub tectis acta nox, nullus sine labore & piculo dies, assidui ĩbres, & gelu nix cõcreta, & fames, & lassitudo, & sup hæc maximũ puigilii malũ miseras infelicis belli reliquias obterebant. Gētes quoq; natiões q;, p quas iter habebãt, gaudētes uelut prædã uagos fugiētes spectabãt. Quo pacto euenit, ut

nemo ex tanto exercitu, qui paulo ante fiducia uirium etiam deos spolians contendebat, uelut ad memoriam tantæ cladis superesset.

IVSTINI HISTORICI LIBER XXV.

Nter duos reges Antigonum & Antiochum statuta pace, cũ in Macedoniam Antigonus reuerteretur, nouus eidem repente hostis exortus est. Quippe Galli, qui à Brenno duce, cum in græciã proficisceretur, ad terminos gentis tuendos relicti fuerunt, ne soli desides uiderentur, peditum. xv. milia, equitum tria milia armauerant, fugatisq; Getarũ Tribalorumq; copiis Macedoniæ imminentes legatos ad regẽ miserũt, qui pacẽ ei uenalẽ offerrẽt, simul & regis castra specularẽtur. Quos Antigonus pro regali munificẽtia ingenti apparatu epularũ ad cœnã inuitauit. Sed Galli expositũ grãde auri argẽtiq; pondus admirãtes, atq; prædæ ubertate sollicitati infestiores q̃ uenerãt, reuertũtur. Quibus & elephãtes ad terrorẽ uelut inusitatas barbaris formas rex ostẽdi iusserat, naues & onustas copiis demõstrari, ignarus, q̃d quibus ostẽtatiõe uiriũ metũ se inicere existimabat, eorũ animos ut ad opimã prædã sollicitabat. Itaq; legati ad suos reuersi, cũcta in maius extollẽtes opes pariter & negligẽtiã regis ostendũt, referta auro & argento castra esse, & neq; uallo fossáue munita, & quasi satis munimenti in diuitiis haberent, ita eos omnia officia militaria intermisisse, prorsus quasi ferri auxilio non indigerent; quoniam abundarent auro. Hac relatione auidæ gentis animi satis ad prædã incitabantur. Accedebat tamen exẽplũ Belgi

qui non

qui non magno ante tempore Macedonum exercitum cũ rege trucidauerat. Itaq; consentientibus omnibus noce te castra regis aggrediuntur. Qui præsentiens tantam tempestatem signum pridie dederat, ut omnibus rebus ablatis in proximam siluam taciti se occultarent. Neq; aliter seruata castra, q̃ q̃d deserta sunt. Siquidem Galli ubi omnia uacantia nec sine defensoribus modo, uerum etiam sine custodibus uidẽt, nõ fugam hostium sed dolum arbitrantes diu intrare portas timuerunt. Ad postremum integris & intactis munimentis scrutantes castra occupauerunt. Tunc ablatis quæ inuenerant ad litus conuertuntur. Ibi dum naues incautius diripiunt, à remigibus & ab exercitus parte, quæ eo cum coniugibus & liberis confugerant nihil tale metuentes trucidantur, tantaq; cædes Gallorum fuit, ut Antigono pacem huius uictoriæ opinio nõ a Gallis tantum, uerum etiam à finitimorum feritate præstiterit, q̃q̃ Gallorum ea tempestate tantæ fœcunditatis iuuentus fuit ut Asiam omnem uelut examine aliquo implerẽt. Deniq; neq; reges oriẽtis sine mercenario gallorum exercitu ulla bella gesserint, neq; pulsi regno ad alios q̃ ad gallos confugerint. Tãtus terror gallici nominis siue armorum inuicta felicitas erat, ut aliter neq; maiestatem suam tutam, neq; amissã recuperare se posse sine gallica uirtute arbitrarentur. Itaq; in auxilium à Bithyniæ rege inuocati, regnum cum eo parta uictoria diuiserunt, eamq; regionem Gallogræciam cognominauerunt. Dũ hæc in Asia geruntur, interim in Sicilia Pyrrhus à Pœnis nauali prælio uictus ab Antigono Macedoniæ rege supplemẽtum militum per legatos petit, denuncians ni mittat re-

dire se in regnum necesse habere incrementa rerũ quæ de Romanis uoluerit de ipso quæsiturum. Quod ubi negatum legati renuerunt, dissimulatis causis repentinam fingit profectionem. Socios interim parare bellum iubet, et arcis tarentinæ custodiam Heleno filio et amico Miloni tradit. Reuersus in Epirum statim fines Macedoniæ inuadit, cui Antigonus cum exercitu occurrit, uictusq; prœlio in fugam uertitur. Atq; ita Pyrrhus Macedoniã in deditionem accepit, & ueluti damna amissæ Siciliæ Italiæq; acquisito Macedoniæ regno pensasset, relictum Tarenti filium & amicum accersit. Antigonus autem cum paucis equitibus fugæ comitibus repente fortunæ ornamentis destitutus, amissi regni speculaturus euentus, Tessaloniam se recepit, ut inde cum conducta gallorum mercenaria manu bellum repararet. Rursus Ptolemæo Pyrrhi filio funditus uictus, cum septem comitibus fugiens non recuperandi regni spem, sed salutis latebras ac fugæ solitudines captat. Igitur Pyrrhus in tanto fastigio regni collocatus, iam nec eo ad q̃d uotis perueniendum fuerat contentus Græciæ Asiæq; regna meditatur, nec illi maior ex imperio q̃ ex bello uoluptas erat, nec quisq̃ Pyrrhum, qua tulisset impetum, sustinere ualuit. Sed ut ad deuincenda regna inuictus habebatur, ita deuictis acquisitisq; celeriter carebat, tanto melius studebat acquirere impia q̃ retinere. Itaq; cum copias Cheronesso trãsposuisset, legationibus Atheniensium & Achiuorum Messeniorumq; excipitur. Sed et Græcia omnis admiratione nominis eius simul & rerum aduersus Romanos Pœnosq; gestarum attoniti aduentum eius exspectabant. Primũ illi bellũ aduersus

Spartanos fuit, ubi maiore mulierũ q̃ virorũ uirtute ex cipitur. Tunc Ptolemæũ filiũ et exercitus partẽ robustis= simã amisit. Quippe oppugnãti urbẽ ad tutelam patriæ tanta multitudo fœminarũ concurrit, ut nõ fortius uic= tus q̃ uerecundius recederet. Porrò Ptolemæũ filiũ eius adeo strenuũ et manu fortem fuisse tradunt, ut urbem Corcyrã solus cum sexaginta cœperit. Idẽ prœlio nauali triremẽ ex scapha cũ septẽ insiluerit, captamq; tenue= rit. In oppugnatione quoq; Spartanorũ usq; in mediam urbem cũ equo procurrerit, ibiq; concursu multitudinis interfectus sit. Cuius corpus ut relatum patri dixisse Pyrrhũ ferũt, aliquanto tardius eum, q̃ timuerit ip se, uel temeritas eius meruerit occisũ esse. Repulsus à Spar tanis Pyrrhus Argos petit. Ibi dũ Antigonum in urbe clausum expugnare conatur, inter confertissimos uiolẽ tissime dimicans, saxo de muris iactato occiditur. Caput eius Antigono refertur. Qui uictoria mitius usus filiũ eius Helenũ cũ Epirotis sibi deditum in regnũ dimisit. Eiq; insepulti patris ossa in patriam referẽda tradidit. Satis constans inter oẽs authores fama est, nullum nec eius nec superioris ætatis regem comparandũ Pyrrho fuisse, raroq; inter reges tantum, uerum etiam inter il lustres uiros aut uitæ sanctioris, aut iustitiæ probatio ris uisũ fuisse. Sciẽtiã certe rei militaris in illo uiro tan= tã fuisset, ut Lysimacho Demetrio Antigono cũ tantis regibus bella gesserit, inuictus sẽp extiterit. Illyriorũ quoq; Siculorũ Romanorumq; et Carthaginensiũ bellis nũq̃ inferior, plerunq; etiã uictor extiterit. Qui patriã certe suã angustam ignobilemq;, fama rerũ gestarũ & claritate nominis sui toto orbe illustrem reddiderit.

IVSTINI HISTORICI LIBER XXVI.

POst mortem Pyrrhi non in Macedonia tantum uerum etiam in Asia Graciaq; magni bellorum motus fuere. Nã et Peloponesii ꝑ proditionẽ Antigono traditi, et uariante hominũ partim dolore partim gaudio, prout singulæ ciuitates aut auxilium de Pyrrho sperauerãt aut metus sustinuerant, ita aut cum Antigono societatem iungebant, aut mutuis inter se odiis in bellum ruebant. Inter hunc turbatarum prouinciarum motum Epirorũ quoq; urbs ab Aristotimo principe ꝑ tyrannidẽ occupatur. A quo cum multi ex primoribus occasi, plures in exiliũ acti essent, Aetolis ꝑ legatos postulantibus, ut coniuges liberosq; exulum red deret, primo negauit, postea quasi pœniteret, proficiscẽdi ad suos omnibus matronis potestatem dedit, diemq; profectionis statuit. Illæ quasi in ꝑpetuũ cũ uiris exulaturæ preciosissima quæq; auferentes, cum ad portam quasi uno agmine profecturæ conuenissent omnibus rebus expoliatæ in carcere recluduntur, occisis prius in gremiis matrum paruulis, liberis, uirginibusq; ad stuprum direptis. Hanc tam sæuam dominationem stupentibus omnibus princeps eorum Helematus senex et liberis orbus, ut qui nec ætatis nec pignorum respectum timeret, conuocatos domi fidissimos amicorum in uindictam patriæ hortatur. Cũctantibus priuato periculo publicum finire, et deliberandi spacium postulantibus accersitis seruis iubet obserari fores, tyrannoq; nunciari.

mitteret qui coniuratos apud se comprahēderet, obiectans singulis se qui liberādæ patriæ author esse nō posset desertæ ultorem futurum. Tunc illi ancipiti periculo circumuenti honestiorem uitam eligentes coniurant in tyranni necem, atq; ita Aristotimus quinto posteaq̄ tyrānidē occupauerat mense opprimitur. Interea Antigonus cum multiplici bello et Ptolemæi regis et Spartanorum præmeretur, nouusq; illi hostis Gallogræciæ exercitus affuisset in speciem castrorū parua manu aduersus cæteros relicta, aduersus gallos totis uiribus proficiscitur. Quibus cognitis galli cum et ipsi se prælio pararent in auspicia pugnæ hostias cædunt. Quarum extis cū magna cædes interitusq; omniū prædiceretur, nō in timorem sed in furorem uersi, sperantesq; deorum minas expiari cæde suorū posse, coniuges et liberos suos trucidant, auspicia belli à parricidio incipientes. Tanta rabies feros animos inuaserat, ut non parcerent ætati, cui etiam hostes pepercissent, bellumq; internecinum cum liberis liberorumq; matribus gererent, pro quibus bella suscipi solent. Itaq; quasi scelere uitam uictoriamq; redemissent, sicut erant cruenti ex recenti suorum cædē prælium non meliore euentu q̄ omine proficiscuntur. Siquidem pugnantes prius parricidiorum furiæ q̄ hostes circumuenere, obuersantibusq; ante oculos manibus interemptorum omnes occidione cæsi. Tanta strages fuit, ut dii pariter cū hominibus consensisse in excidium parricidarum uiderentur. Post huius pugnæ euentum Ptolemæus et Spartani uictorem hostium exercitum declinantes in tutiora se recipiunt. Antigonus quoq; ubi eorum discessum uidet, recenti adhuc ex priori uictoria

militum ardore, bellum Atheniensibus infert. In quo cum occupatus esset, interim Alexander rex Epiri ulcisci mortem patris Pyrrhi cupiens, fines Macedoniæ depopulatur. Aduersus quem cum reuersus à græcia Antigonus esset, transitione militum destitutus regnũ Macedoniæ cum exercitu amittit. Huius filius Demetrius puer admodum absẽte patre reparato exercitu nõ solum amissam Macedoniam recepit, uerumetiam Epiri regno Alexandrum spoliat. Tanta uel mobilitas militum uel fortunæ uarietas erat, ut uicissim reges nunc exules nunc reges uiderentur. Igitur Alexander cum exul ad Arcadas confugisset, non minore epirotarũ desiderio q̃ sociorum auxilio in regnum restituitur. Per idem tempus rex Cyrenarum Agas decedit, qui ante infirmitatem Beronicem unicam filiam ad finiendam cũ Ptolemæo fratre certamina filio eius desponderat. Sed post mortem Antigoni regis mater uirginis Arsinoe, ut inuita se contractum matrimonium solueret, misit qui ad nuptias uirginis regnumq; Cyrenarum Demetriũ fratrem regis Antigoni à Macedonia accersirent, qui et ipse ex filia Ptolemæi procreatus erat. Sed nec Demetrius moram fecit. Itaq; cum secundante uento celeriter Cyrenas aduolasset, fiducia pulchritudinis, quia nimis placere socrui cœperat, statim à principio superbus regiæ familiæ militibusq; impotens erat, studiumq; placendi à uirgine in matrem contulerat. Quæ res suspecta primo uirgini, deinde popularibus militibusq; inuisa fuit. Itaq; uersis omnium animis in Ptolemæi filium insidiæ Demetrio comparãtur. Cui, cum in lectũ socrus concessisset, percussores immittuntur. Sed arsinoe au=

dita uoce filiæ ad fores stantis et præcipientis ut matri parcerent, adulterum paulisper corpore suo protexit. Quo interfecto Beronicæ et stuprũ matris salua pietate ultæ ẽ et i matrimonio sortiẽdo iudiciũ patris sub secuta.

IVSTINI HISTORICI LIBER. XXVII.

m Ortuo Syriæ rege Antiocho, cum in locum eius filius Seleucus succeßisset, hortante matre Laodice, quæ inhibere debuerat, auspicia regni à parricidio cœpit. Quippe Beronicem nouercam suam sororem Ptolemæi regis ægypti cum paruulo fratre ex ea suscepto interfecit. Quo facinore perpetrato & infamiæ maculam subiit, et Ptolemæi bello se implicauit. Porrò Beronice cum ad se interficiendam missos didicisset, Daternæ se claudit. Vbi quum obsideri eam cum paruulo filio nunciatum ciuitatibus asiæ esset, recordatione paternæ maiorumq; dignitatis eius, & casum tã indignæ fortunæ miserantes auxilia ei omnes miserẽ. Frater quoq; Ptolemæus periculo sororis excitus, relicto regno cum omnibus uiribus aduolat. Sed Beronice ante aduentũ auxiliorũ cum ui expugnari non poßet, dolo circunuenta trucidatur. Indigna res omnibus uisa. Itaq; cum uniuersæ ciuitates, quæ defecerant, ingentem claßem comparaßent, repente exemplo crudelitatis exterritæ simul et in ultionem eius quam defensuri erant, Ptolemæo se tradũt. Qui nisi in ægyptum domestica seditione reuocatus eßet, totũ regnũ Seleuci oc

cupasset. Tantum uel illi odium parricidiale scelus uel huic fauorē indigne interēptæ mors sororis attulerat. Post discessum Ptolemæi Seleucus cum aduersus ciuitates, quæ defecerant, ingentem classem comparasset, repente ueluti diis ipsis parricidium uindicantibus orta tempesta te classem naufragio amittit, nec quicq̃ illi ex tanto apparatu præter nudū corpus et spiritum et paucos naufragii comites residuos fortuna fecit. Misera quidē res sed optanda Seleuco fuit: siquidem ciuitates, quæ odio eius ad Ptolemæum trāsierant, uelut diis arbitris satis factū sibi esset repētina animorum mutatione in naufragii misericordiā uersæ imperio se eius restituunt. Lætus igitur malis suis et dannis ditior redditus uelut par uiribus bellum Ptolemæo infert, Sed quasi ad ludibriū tantū fortunæ natus esset, nec propter aliud opes regni recepisset q̃ ut amitteret, uictus prælio nō multo q̃ post naufragium cōmitatior trepidus in Antiochiam confugit. Inde ad Antiochum fratrem literas fecit, quibus auxilium eius implorat, oblata ei Asia inter fines tauri montis in premium latæ opis. Antiochus autem cum esset annos.xiiii.natus supra ætatem regni auidus occasionem non tam pio animo q̃ offerebatur arripuit. Sed latronis more totum fratri eripere cupiens puer scelera tam uirilemq; sumit audaciam. Vnde hic hieras est cognominatus, quia non hominis sed accipitris ritu in alienis eripiendis uitam sectaretur. Interea Ptolemæus cū audisset regem Antiochum in auxilium Seleuco uenire, ne cum duobus uno tempore dimicaret, in annos.x. cum Seleuco pacem facit. Sed pax ab hoste data interpellatur à fratre. Qui conducto gallorū mercenario exer

citu pro auxilio bellum, pro fratre hostem se imploratus exibuit. In eo prælio uirtute gallorum uictor quidem Antiochus fuit, sed galli arbitrantes Seleucum in prælio cecidisse, in ipsum Antiochū arma uertunt, liberius depopulaturi Asiam si omnem stirpem regiam extinxissent. Quod ubi sentit Antiochus, uelut à prædonibus auro se redemit, societatemq; cum mercenariis suis iungit. Interea rex Bithyniæ Eumenes sparsis consūptisq; fratribus bello intestinæ discordiæ, quasi uagantem asiæ possessionem inuasurus uictorem Antiochum gallosq; aggreditur, nec difficile saucios adhuc ex superiore congressione integer ipse uiribus supat. Ea nāq; tempestate omnia bella in exitium Asiæ gerebantur, uti quisq; fortior fuisset, Asiam uelut prædam occupabat. Seleucus & Antiochus fratres bellum propter Asiam gerebant. Ptolemus rex ægypti sub specie sororiæ ultionis Asiæ inhiabat. Hinc Bithynius Eumenes, inde galli semper mercenaria manus asiam depopulabantur, cum interea nemo defensor Asiæ inter tot prædones inueniebatur. Victo Antiocho cum Eumenes maiorem partem Asiæ occupasset, ne tunc quidem fratres perdito premio propter quod bellum gerebant, concordare potuerunt. Sed omisso externo hoste in mutuum exitium bellum reparant. In eo Antiochus denuo uictus multorum dierum fuga fatigatus tandem ad socerum suum Artamenem regem cappadociæ prouehitur. A quo cum primum benigne susceptus esset, interiectis diebus cognito, qđ sibi insidiæ pararentur, salutem fuga quæsiuit. Igitur cum profugo nusq̄ locus tutus esset ad Ptolemæum hostem, cuius fidem tutiorem q̄ fratris

existimabat, decurrit, memor uel quæ facturus fratri esset, uel quæ meruisset à fratre. Sed Ptolemæus non tam amicus ei deditus q̃ hostis factus, seruari eum arctissima custodia iubet. Hinc quoq; Antiochus opera cuiusdam meretricis adiutus, quam familiarius agnouerat, deceptis custodibus labitur, fugiensq; à latronibus interficitur. Seleucus quoq; iisdem fermè diebus amisso regno equo præcipitatus finitur, sic fratres quasi, & germanis casibus exules ambo post regna scelerum suorum pœnas luerunt.

IVSTINI HISTORICI LIBER XXVIII.

Olympias Pyrrhi Epirotæ regis filia amisso marito eodemq; germano fratre Alexandro, cum tutelam filiorum ex eo susceptorum Pyrrhi & Ptolomæi regniq; administrationem ipsa recepisset, ab Aetolis partem Acharnaniæ, quam in portionẽ belli pater pupillorum acceperat, eripere uolentibus ad regem Macedoniæ Demetrium decurrit, eiq; habenti uxorem Antiochi regis Syriæ sororẽ filiam suam Phythiam in matrimonium tradidit, ut auxilium quod misericordia non poterat iure cognationis obtineret. Fiunt igitur nuptiæ quibus & noui matrimonii gratia acquiritur, & ueteris offensa contrahitur. Nam prior uxor uelut matrimonio pulsa sponte sua ad fratrem Antiochum discedit, eumq; in mariti bellum impellit. Acharnanes quoq; diffisi Epirotis aduersus Aetolos Auxilium Romanorum implorantes obtinuerunt à Romano senatu, ut legati mitterentur, qui denunciarent Aetolis

præsidia ab urbibus Acharnaniæ deducerent, paterenturq; esse liberos, qui soli quondam aduersus Troianos authores originis suæ auxilia græcis nõ miserunt. Sed Aetoli legationem Romanorũ superbe audierũt Pœnos illis et gallos, à quibus tot bellis uexati totiens occisione sint cæsi exprobrantes, dicentesq; prius illis portas aduersus Carthaginenses aperiendas, quas clauserit metus punici belli, q̃ in græciam arma transferenda. Meminisse deinde iubent, quibus minentur aduersus gallos urbem suam eos tueri non potuisse, captamq; non ferro defendisse sed auro redemisse. Quam gentem se aliquanto maiori manu græciam ingressam non solum externis uiribus sed ne domesticis quidem tectis adiutes uniuersam delesse, sedemq; sepulchris eorum præbuisse, quam illi uiribus imperioq; suo præposuerant. Contra Italiam trepidis ex recenti urbis suæ incendio Romanis uniuersam fermè à gallis occupatã. Prius igitur illis gallos Italia pellẽdos q̃ minẽtur Aetolis, priusq; sua defendenda q̃ aliena defendi appetenda. Quos autem homines Romanos esse, nempe pastores, qui latrocinio iustis dominis ademptum solum teneant, qui uxores cum propter originis dehonestamẽta nec inuenirent, ui publica rapuerint, qui deniq; urbem suam parricidio cõdiderint, murorumq; fundamẽta fraterno sanguine asperserint. Aetolos autem principes græciæ semper fuisse, et sicut dignitate ita et uirtute cæteris præstisse. Solos deniq; esse qui macedonas impio terrarũ florẽtes semper contempserint, q Philippũ regẽ nõ timuerint, q Alexandri Magni post persas indosq; deuictos, cũ cẽs nomẽ eius horrerẽt, edicta spreuerint. Monere igitur se

Romanos contenti sint fortuna præsenti, nec prouocent arma, quibus et gallos cæsos et macedonas contemptos uideant. Sic dimissa legatione Romanorum, ne fortius locuti q̃ fecisse uiderentur, fines Epiri regni Acharnaniæ depopulantur. Iam Olympias filiis regna tradiderat, & in locum Pyrrhi fratris defuncti Ptolemæus successerat. Qui cum hostibus instructo exercitu obuius processisset, infirmitate correptus in itinere decedit. Olympias quoq; non magno post tempore gemino funerum uulnere afflicta ægrũ spiritum trahens, non diu filiis superuixit. Cum ex gente regia sola Nereis uirgo cum Laodomia sorore superessent, Nereis nubit Geloni Siciliæ regis filio. Laodomia autem cum in aram Dianæ confugisset, concursu populi interficitur. Quod facinus dii immortales assiduis cladibus gentis & prope interitu totius populi uindicauerũt. Nã sterilitatẽ famemq; passi, & intestina discordia uexati, externis ad postremum bellis penè consumpti sunt. Miloq; Laodomiæ percussor in furorẽ uersus, nunc ferro, nũc saxo, in summa dentibus laceratis uisceribus.xii. die interiit. His in epiro gestis, interim in macedonia Demetrius rex relicto filio Philippo paruulo admodum decedit. Cui Antigonus tutor datus accepta in matrimonium matre pupilli regem se constituere laborat. Interiecto deinde tempore cum seditione minaci macedonum clausus in regia teneretur, in publicum sine satellitibus procedit, proiectoq; in uulgus diademate ac purpura dare hæc eos alteri iubet, qui aut imperare illis sciat, aut cui parère ipsi sciant, se adhuc inuidiosum illud regnum, non uoluptatibus sed laboribus ac periculis sẽtire commemorat,

deinde beneficia sua, ut defectionem sociorũ uindicaue rit, ut Dardanos Thessalosq; exulantes morte Demetrii regis compensauerit, ut deniq; dignitatẽ macedonũ nõ solũ defenderit uerũ etiã auxerit. Quorũ si illos pœniteat deponere imperium et reddere illis munus suũ, quia regem quærant cui imperẽt. Cum populus pudore motus recipere eũ regnũ iuberet, tãdiu recusauit, donec seditionis authores supplicio traderentur. Post hæc bellum Spartanis infert, q soli Philippi Alexãdriq; bellis et imperium macedonum et omnibus metuenda arma contempserunt. Inter duas nobilissimas gẽtes bellũ sũmis utrinq; uiribus fuit. Cum hi pro uetere macedonũ gloria, illi non solum pro illibata libertate sed etiam pro salute certarent. Victi lacedæmonii, nõ ipsi tantũ sed etiã coniuges liberiq; magno animo fortunã tulere. Nemo quippe in acie saluti pepcit, nulla amissũ coniugẽ fleuit. Filiorũ mortẽ senes laudabãt, patribus in acie cæsis filiæ gratulabãtur. Suã uicẽ omnes dolebãt, qđ nõ ipsi pro patriæ libertate decidissent. Parẽtes omnes domibus saucios excipiebant, uulneratos curabant, lapsos reficiebant. Inter hæc nullus in urbe strepitus, nulla trepidatio, magis omnes publicã q̃ priuatã fortunã lugebant. Inter hæc Cleomenes rex post multas hostium cædes toto corde suo pariter et hostium cruore madens superuenit. Ingressusq; urbem non humi consedit, non cibum aut potum poposcit, non deniq; armorum onus deposuit, sed acliuis parieti cum quattuor milia sola ex pugna super fuisse conspexisset, hortatur ut se ad meliora reipu. tempora reseruarent, tamẽ cũ coniuge & liberis ægyptum ad Ptolemæum proficiscitur. A quo honorifice suscep-

tus diu et in summa dignitate regis uixit. Postremo post Ptolemaei mortem à filio eius: cum omni familia interficitur. Antigonus autem Caesis occidione Spartanis fortunam tantae urbis miseratus à direptione milites prohibuit, ueniamque his qui superfuerant dedit. Praefatus bellum se cum Cleomene non cum Spartanis habuisse, cuius fuga, omnis ira eius finita sit, nec minori sibi gloriae fore, si ab eo seruata lacedaemonia, quo solo capta sit, proderetur. Parcere igitur se solo urbis ac tectis; quoniam homines quibus parceret, non superfuisset. Nec multo post ipse decedit, regnumque Philippo anno.xiiii.nato tradidit.

IVSTINI HISTORICI LIBER XXIX.

Isdem fermè temporibus prope uniuersi orbis imperia noua regum successione mutata sunt. Nam in macedonia Philippus mortuo Antigono tutore, eodemque uictrico.xiiii. annorum regnum suscepit, et in Asia interfecto Seleuco impubes adhuc rex Antiochus constitutus est. Capadociae regnum quoque Ariarathi puero admodum pater ipse tradiderat. Aegyptum patre ac matre interfectis occupauerat Ptolemaeus, cui ex facinoris crimine cognomento Philopater ex contrario fuit. Sed Spartani in locum Cleomenis suffecerunt Lycurgum. Et ne qua temporibus mutatio deesset apud Carthaginem aetate adhuc immatura dux Annibal constituitur, non penuria seniorum sed odio Romanorum, quo

imbutum eum à pueritia sciebant. Fatale non tam Romanis q̃ ipsi Africæ malum. His regibus pueris licet nulli senioris ætatis rectores erant, tamen in suorum quibusq; maiorum uestigiis intẽtis, magna indoles uirtutis emicuit. Solus Ptolemæus sceleslus sicut in occupando regno ita & segnis in administrando fuit. Philippum Dardani cæteriq; finitimi populi, quibus uelut immortale odium cum Macedonum regibus erat, contemptu ætatis assidue lacessebant. Contra ille summotis hostibus non contentus sua defendisse, etiam ætolis bellum inferre gestiebat. Quæ agitãtem illum Demetrius rex illyriorum nuper à Paulo Romano consule uictus supplicibus precibus aggreditur, iniuriam Romanorum querens, qui non contenti Italiæ terminis imperium spe improba totius orbis amplexi bellum cum omnibus regibus gerant. Sic illos Siciliæ, sic Sardiniæ Hispaniæq;, sic deinde totius Africæ imperium affectantis bellum cum pœnis & Annibale suscepisse. Sibi quoq; non aliã ob causam q̃ q̃d Italiæ finitimus uidebatur bellum illatum, quasi nefas esset aliquem regem iuxta imperii eorum terminos esse, sed & ipsi cauendum esse exemplum, cuius quanto prius nobiliusq; sit regnum, tanto sit Romanos acriores hostes habiturus. Super hoc cedere se ille regno quod Romani occupauerint profitetur, gratius habiturus si in possessione imperii sui socium potius q̃ hostem uideret. Huiuscemodi oratione impulit Philippum, ut omissis ætolis bellum Romanis inferret, minus negocii existimãtẽ, q̃d iã uictos ab Annibale apud Trãsimenũ lacũ audierat. Itaq; ne multis bellis eodẽ tẽpore grauaretur, pacem cum ætolis fecit,

nõ quasi alio bellum trāslaturus, sed ut Græciæ quieti consulturus, quam nunq̃ in maiori periculo fuisse affirmabat. Siquidem consurgentibus ab occidente nouis pœnorum & Romanorum imperiis, quibus una hæc à Græcia & Asia sit mora dum inter se bello discrimen imperii faciunt, cæterum statim uictoribus trāsitum in orientem fore. Videre se itaq; ait consurgentē in Italia nubē illā trucis et cruēti belli, uidere tonātē ac fulminantem ab occasu procellā, quā in quascunq; terrarū partes uictoriæ tēpestas detulerit magno cruoris imbre omnia fœdaturā. Frequēter græciā igētes motus passā, nunc persarum, nunc gallorum, nunc macedonum bellis, sed omnia illa ludū fuisse existimaturos, si ea quæ nunc in Italia concurrat manus extra terrā illam se effuderit. Cernere se q̃ cruenta et sanguinaria inter se bella utriq; populi & uiribus copiarum & ducum artibus gerant, quæ rabies solo finiri partis alterius interitu sine ruina finitimorū non possit. Feros igitur animos uictorum minus quidē macedoniæ q̃ græciæ timendos, quia remotior et in uindictam sui robustior sit. Scire tamen se eos qui tantis uiribus concurrant, non contentos hoc fine uictoriæ fore, metuendumq; sibi quoq; certamen eorū, qui superiores extiterunt. Hoc prætextu, finito cum ætolis bello, nihil aliud q̃ pœnorū romanorumq; bella respiciens singulorum uires ꝑpēdebat. Sed nec Romani, q̄bus pœni & Annibal in ceruicibus erāt soluti metu macedonico uidebantur. Nam terrebat eos et uetus macedonum uirtus & deuicti orientis gloria, & Philippus studio Alexandri æmulationis incensus, quē promptum ad bella industriumq; cognouerunt. Igitur

Philippus tum

Philippus cũ iterato prælio uictos a pœnis Romanas di dicisset, apte hostẽ se his professus, naues, quibus in Italiã exercitũ traiiceret, fabricare cœpit. Legatũ deinde ad Annibalẽ iungẽdæ societatis gratia cũ epistolis mittit. Qui cõprehensus, & ad senatum pductus incolumis dimissus est, non in honorem regis sed ne dubius adhuc, indubitatus hostis redderetur. Postea uero cum Romanis nũciatũ esset in Italiã Philippũ copias traiecturũ, Leuiniũ prætorẽ cũ instructis nauibus ad prohibendũ trãsitũ mittunt. Qui cũ in græciã uenisset, promissis multis impulit ætolos bellũ aduersus Philippum suscipere. Philippus quoq; ætolos in Romanorũ bella sollicitat. Interea & Dardani Macedoniæ fines uastare cœperunt, abductis .xx. milibus captiuorũ Philippum à Romano bello ad tuendũ regnum reuocarunt. Dum hæc aguntur Leuinius prætor inita cum Athalo rege societate græcia populatur. Quibus cladibus perculsæ ciuitates auxilium petentes Philippũ legationibus fatigãt, necnõ et illyriorũ regẽs lateri eorũ herẽtes assiduis precibus promissa exigebant. Sup hec uastati macedones ultionẽ flagitabãt. Quibus tot tantisq; obsessus rebus, cui rei primo occurreret ambigebat, omnibus tamẽ propediẽ auxilia se missurũ pollicetur, nõ quia facere posset quæ promittebat, sed ut spe impletos ĩ societatis iure retineret. Prima tamẽ illi expeditio aduersus Dardanos fuit, qui absẽtiã eius aucupãtes maiore belli molem macedoniæ imminebãt. Cũ Romanis quoq; pacẽ facit cõtẽtus interim bellũ macedonicũ distulisse. Philopomeni acheorũ duci, quẽ ad romanos sociorũ animos sollicitare didicerat, insidias pratẽdit. Quibus ille cognitis uitatisq;, discedere ab eo Achæos authoritate sua coegit.

IVSTINI HISTORICI LIBER XXX.

P Hilippo in Macedonia magnis rebus intēto, Ptolemaei in egypto diuersi mores erant. Nam regno parricidio obtento, et ad necem utriusq; parētis cæde etiam fratris adiuncta, ueluti rebus feliciter gestis luxuriæ sese tradiderat, regisq; mores omnis secuta regio erat. Itaq; non amici tantum præfectiq;, uerum etiam omnis exercitus depositis militiæ studiis ocio ac desidia corrupti marcebāt. Quibus rebus cognitis Antiochus rex Syriæ ueteri inter se regnorum odio stimulante, repentino bello multas urbes eius oppressit, ipsamq; ægyptum aggreditur. Trepidat igitur Ptolemæus, & per legationes quousq; uires paret, rogat morari Antiochū. Magno deinde in græciam exercitu conducto secundum prœlium facit. spoliasset regno Antiochū, si fortunam uirtute iuuisset. Contentus recuperatione urbium, quas amiserat, factaq; pace auide materiam quietis arripuit. Reuolutusq; in luxuriam occisa Euridice uxore eademq; sorore sua Agathocleæ, meretricis illecebris capitur. Atque ita omni magnitudine nominis ac maiestatis oblitus, noctes in stupris, dies in conuiuiis consumit. Adduntur instrumenta luxuriæ tympana et tripudia, nec iam spectatur rex, sed magister nequitiæ neruorum oblectementa modulatur. Hæc primo labentis regiæ tacita pestis et occulta mala fuere. Deinde crescente licentia iam nec parietibus regiæ domus cōtineri meretricis audacia potest, quā proteruiorē

sociata cum Agathocle fratre ambitiosæ pulchritudinis scorto quotidiana regis stupra faciebant. Accedebat et mater Euanthe, quæ geminæ sobolis illecebris deuinc=tum regem tenebat. Itaq; non contentæ rege, iam etiam regnum possident, iam in publico uisuntur, iam salutātur, iam comitantur. Agathocles regis lateri iunctus, ciuitatem regebat, tribunatus, præfecturas, et ducatus mulieres ordinabant, nec quisq̄ in regno suo minus q̄ ipse rex poterat. Cum interim relicto quinquēnii ex Euridice sorore filio moritur, sed mors eius, dum pecuniā regiam mulieres rapiunt, & imperium inita cū perditissimis societate occupare conantur, diu occulta fuit. Re tamen cognita concursu multitudinis Agathocles occiditur, et mulieres in ultionem Euridicis patibulis suffiguntur. Morte regis supplicio meretricū uelut expiata regni infamia legatos Alexādrini ad Ro. misserūt orātes, ut tutelā pupilli susciperent, tuerēturq; regnū egypti, quod iā Philippū et Antiochū facta inter se pactione diuisisse dicebāt. Grata legatio Romanis fuit causā belli quærētibus aduersus Philippū, qui insidiatus eis tēporibus punici belli fuerat. Huc accedebat, q̄d Pœnis et Annibale superato, nullius magis arma metuebant, reputantibus quātum motum Pyrrhus parua manu macedonum in Italia fecisset, q̄tasq; res macedones ī oriēte gessissēt. Mittūtur igitur legati, q̄ Antiocho et Philippo, ut à regno ægypti abstineāt, nūciēt. Mittitur et M. Lepidus ī ægyptū, q̄ tutorio nomine regnū pupilli administraret. Dū hæc aguntur interim legati Athali regis pgami et Rhodiorū iniurias Philippi regis querētes Romā uene=rūt. Quæ res cēm cūctationē macedonici belli senatui

exemit. Statim pretextu ferendi auxilii sociis, bellũ aduersus Philippum decernitur, legionesq; cum consule in macedoniam mittuntur. Nec multo post tempore tota græcia fiducia Romanorum aduersus Philippum spe pristinæ libertatis erecta, bellum ei intulit. Atq; ita cũ rex undiq; urgeretur, pacem petere compellitur. Deinde cum expositæ conditiones pacis à Romanis essent repetere sua et Athalus, & rhodii, et Achæi, et ætoli cœpere. Contra Philippus adduci se posse, ut romanis pareat, concedebat, cæterum indignum esse, græcos à Philippo et Alexandro maioribus suis uictos, et sub iugum Macedonici imperii subactos, uelut uictores, leges pacis sibi dicere, quibus prius sit ratio seruitutis reddenda q̃ libertas uendicanda. Ad postremũ tamen eo petente induciæ duorum mensium sunt datæ, ut pax quæ in Macedonia nõ cõueniebat à senatu peteretur. Eodem anno inter insulas theramene et therasia medio utriusq; ripæ et maris spacio terræmotus fuit. In quo cũ admiratione nauigantium repente ex profundo cũ calidis aquis insula emersit. In Asia uero eodem die motus terræ Rhodũ multasq; alias ciuitates graui ruinarũ mole concussit. Quasdã solidas absorbuit. Quo prodigio territis omnibus uates cecinere, oriens Romanorũ imperium uetus græcorum ac Macedonum uoraturum. Interim à senatu repudiata pace Philippus in societatẽ belli Nabim tyrannum sollicitat. Atq; ita cum in acie exercitum instructis è diuerso hostibus produxisset, hortari suos cœpit. Referendo Persas Bactros Indosq; et omnẽ Asiã orientis fine à Macedonibus perdomitam, tantoq; fortius hoc bellũ q̃ illa substinẽdũ, q̃to sit libertas imperio.

terior. Sed et Flaminius Romanorum consul relatione
rerū recētissime gestarum suos stimulabat in prœlium,
ostendendo hinc Carthaginem cum Sicilia inter Italiam
et Hispaniam Romana uirtute perdomitas, nec Anniba
lem Alexandro quidem magno postponēdum, quo Ita
lia pulso Africam ipsam tertiam partem mūdi supera=
uerint. Sed nec Macedonas ueteri fama sed presentibus
uiribus existimandos, quia non cum Alexādro magno,
quē inuictū audiuerāt, nec cum exercitu eius, qui totū
orientem deuicerat bellū gerant, sed cum Philippo pue
ro immaturæ ætatis, qui regni terminos aduersus fi=
nitimos ægre defēdat, et cum iis Macedonibus, qui nō
ita ut pridem fuerunt, illos maiorum decora, Romanos
se suorum militum cōmemorare. Nō.n. alio exercitu An
nibalem et pœnos et totum fermè occidentem, sed iis ip=
sis, quos in acie habebat militibus subactos. His adhor
tationibus utrinq; concitati milites prælio concurrunt, al
teri orientis, alteri occidentis imperio gloriantes, feren
tesq; in bellum alii maiorū suorū antiquam et obsoletā
gloriam, alii uirentem recentibus experimentis uirtutis
florem. Sed Macedones romana fortuna uicit. Fractus
itaq; bello Philippus pace à Flaminio consule petita no=
men quidem regum retinuit, sed omnibus Græciæ ur=
bibus uelut regni membris extra terminos antiquæ pos
sessionis amissis, solam Macedoniam retinuit. Offensi
tamen ætoli quia non ex arbitrio eorum Macedonia
quoq; adempta regi et data sibi in premium belli esset
legatos ad Antiochum mittunt, qui eum adulatione ma
gnitudinis i Romana bella spe societatis uniuersæ Græ
ciæ impellerent.

IVSTINI HISTORICI LIBER.XXXI.

m Ortuo Ptolemæo Philopatre rege ægypti contemptaq́ꝫ paruuli filii eius ætate qui in spem etiam regni relictus præda domesticis erat, Antiochus rex Syriæ occupare ægyptũ statuit. Itaq; phœnicẽ cæterasq; Syriæ quidẽ sed iuris ægyti ciuitates cũ inuasisset, legatos ad eum senatus mittit, qui denunciarent ei, abstinere à regno pupilli postremis patris precibus fidei suæ traditi. Quibus spretis interiecto tempore alia legatio superuenit, quæ omissa pupilli p̃sona ciuitates iure belli factas populi Romani in integrũ restitui iubebat. Abnuẽti bellum denũciatur. Quod ille facile susceptũ infeliciter gessit. Eodem tempore & Nabis tyrannus multas græciæ ciuitates occupauerat. Igitur senatus ne eodem tempore duplici bello Romanæ uires detinerẽtur, scripsit Flaminio si ei uideatur, sicuti macedoniam à Philippo ita græciã à Nabide liberaret. Ob quam causam imperium ei prorrogatũ est. Terribile q̃ppe Antiochi bellũ Annibalis nomen faciebat, quẽ æmuli eius occultis mandatis cũ Antiocho iniisse societatem apud Romanos criminabatur, negantes eum æquo animo sub legibus uiuere assuetũ imperio & immoderata licentia militare, semperq; tedio quietis urbanæ nouas belli causas circumspicere, quæ & si falsa nunciata fuissent, apud timẽtes tamen pro ueris habebantur. Deniq; senatus metu perculsus ad speculandos actus Annibalis legatum in africã Seruiliũ mittit, eiq́ꝫ tacitis mãdatis

præcepit, ut si posset eũ ꝑ æmulos eius interficeret, metuq́; inuisi nominis tãdem populum Romanũ liberaret. Sed res Annibalẽ non diu latuit uirũ ad prospiciẽda cauẽdaq́; pericula peritum, nec minus in secundis aduersa, ꝗ in aduersis secunda cogitantem. Igitur cũ tota die in oculis principum legatiq́; Romani in foro Carthaginensi ũ obuersatus in supremũ fuisset, appropinquãte uespere equũ cõscẽdit, et rus urbanũ quod prope litus maris habebat ignaris seruis iussiq́; ad portam diuertentem opperiri contendit. Habebat ibi naues cum remigibus occulto sinu litoris absconditas. Erat etiam grandis pecunia in eo agro præparata, ut cum res exegisset nec facultas fugam nec inopia moraretur. Lecta igitur seruorum iuuentute, quorum copiam Italicorum captiuorum numerus augebat, nauẽ cõscendit, cursumq́; ad Antiochum dirigit, postera autem die ciuitas principem suum ac tum consulem in foro expectabat. Quem ut profectum nũciatũ est, nõ aliter ꝗ si urbs capta esset omnes trepidauere, exitiosamq́; sibi fugam eius ominati sunt. Legatus uero Romanus quasi bellum iam illatũ Italiæ ab Annibale esset, tacitus Romã reuertitur, trepidumq́; nũciũ refert. Interim flaminius in græcia iuncta cum quibusdam ciuitatibus societate Nabidem tyrannum duobus continuis prœliis subegit, & grauiter fractum uelut exanguem in regno reliquit. Sed libertate græciæ restituta reductis ab urbibus præsidiis, cum Romanus exercitus in Italiã reportatus esset, uelut uacua rursus possessione sollicitatus, multas ciuitates repentino bello inuasit, quibus rebus exterriti Achæi, ne uicinum malum etiam ad se serperet, bellũ

aduersus Nabidem decernunt, ducemq; prætorem suũ Philopomenem insignis industriæ uirum constituũt. Cuius in eo bello tanta uirtus enituit, ut opinione omnium cõpararetur Flaminio Romano impatori. Eodem tẽpore Annibal cum ad Antiochũ peruenisset uelut deorũ munus excipitur. Tãtusq; eius aduentu ardor animis accessit, ut nõ tan de bello q̃ de premiis uictoriæ cogitaret. Sed Annibal cui nota Romana uirtus erat, negabat opprimi Romanos nisi in Italia posse. Ad hoc sibi centum naues et decem milia peditum et mille equites poscebat. Promittens hac manu non minus bellum q̃ gesserit Italiæ instauraturum, & in Asiam regi sedenti aut uictoriam de Romanis, aut æquas pacis conditiones relaturum. Quippe et hispanis bello flagrantibus ducem tantum deesse, et Italiam notiorem sibi nunc q̃ pridem fuisse. Sed nec carthagnem quieturam, sociamq; se sine mora præbituram. Cum regi consilia placuissent, mittitur carthagnem unus ex comitibus Annibalis, q in bellum cupidos hortetur, Annibalemq; cum copiis affuturum nunciet, nihil dicat partibus nisi animos Carthagnensium deesse, Asiam et uires belli et sumptum prebituram. Hæc cum relata carthagniem essent, nuncius ipse ab inimicis Annibalis comprehenditur, & perductus in senatum cum interrogaretur ad quem missus esset, punico ingenio respondit se ad uniuersum senatũ missum Nec enim hoc opus singulorum, sed uniuersorum esse. Dum multis diebus deliberant an eum Romam ad purgandam publicam conscientiam mittant, tacitus conscensa naue ad Annibalem reuertitur. Quo cognito carthagnenses statim Romam legatum defe-

runt. Romani quoq; ad Antiochũ legatos misere, q sub specie legationis et regis apparatũ specularentur, et Annibalem aut Romanis mitigarent aut assiduo colloquio suspectũ inuisumq; regi facerent. Itaq; legati cum ephesi conuenissent ad Antiochũ mãdata ei senatus tradũt. Dũ responsũ expectãt omnibus diebus assidui cũ Annibale fuerũt, dicẽtes timide eũ à patria recessisse, cũ pacem Romani non tam cum republica q̃ cum eo factam summa fide custodiant, nec bella eum Romanorum magis odio q̃ patriæ amore gessisse, cui ab optimo quoq; etiam spiritus ipse debeatur. Has enim publicas inter populos non priuatas inter duces bellandi causas esse, inde res gestas eius laudare, quorum sermone lætus sæpius cupidusq; cum legatis colloquitur. Ignarus quod pro familiaritate Romana odiũ sibi apud Regem crearet. Quippe Antiochus tã assiduo colloquio reconciliatum cum Romanis gratiam existimans, nihil ad eum sicut solebat referre, expertemq; totius consilii & ueluti hostem proditoremq; suum odisse cœpit. Quæ res tantũ apparatum belli cessante imperatoria arte corrupit. Senatus mãdata fuerãt, ut cõtentus terminis Asiæ esset, nec ipsis ingrediendi Asiã necessitatem imponeret. Quibus spretis non accipiendũ bellũ statuit, sed inferendum. Dicitur cum frequẽter de bello cõsiliũ habuisset remoto Annibale, tandem eũ uocari iussisse, non ut ex sententia eius aliquid ageret, sed ne per omnia eũ spreuisse uideretur, omnibusq; perrogatis postremũ interrogasse se, quo ille animaduerso intelligere se professus est, nõ quia egeat consilio sed ad supplẽdũ numerũ sentẽtiarũ se uocatũ, tamẽ et odio Romanorũ et amore

Regis, apud quē solū tutū sibi exiliū relictū sit, se uiā gerendi belli edisserturū. Veniam deinde libertatis de præcatus est, nihil se aut consiliorū aut cœptorū presētium probare ait, nec sedem belli græciam sibi placere cum italia uberior materia sit. Quippe Romanos uinci non nisi armis suis posse. Nec italiam aliter q̃ italicis uiribus subigi. Siquidem diuersum cæteris mortalibus esse illud & belli genus & hominum, aliis bellis plurimum momenti habere priorē aliq̃ cœpisse occasionem loci tēporisq;, agros rapuisse, urbes aliquas expugnasse. cū Romano seu occupaueris prior aliqua ratione seu uiceris tū etiā cū uicto et iacēte luctādū est. Quā ob rem siquis eos in Italia lacesserit suis eos opibus, suis uiribus, suis armis posse uincere, sicut ipse fecerit. Sin uero quis illis Italia uelut fonte cesserit uirium, perinde falli ac siquis amnes non ab ipsis fontium primordiis deriuare, sed concretis iam aquarum molibus auertere uel exiccare uelit. Hoc et secreto se censuisse, ultroq; ministerium consilii sui obtulisse, et nunc presentibus amicis ideo repetisse, ut scirent omnes rationē cū Romanis gerendi belli, eosq; foris inuictos domi fragiles esse. Prius nāq; eos urbe q̃ imperio, prius Italia q̃ prouinciis exui posse. Quippe & à gallis captos, et à se prope deletos esse, neq; se unq̃ uictum priusq̃ terris eorū cesserit, Reuerso carthaginē statim cum loco fortunam belli mutatā. Huic sententiæ obtrectatores amici regis erāt, nō utilitatē rei cogitātes, sed uerentes ne probato consilio eius primum apud Regem locum gratiæ occuparet. At Antiocho nō tā cōsiliū q̃ author displicebat, ne gloria uictoriæ Annibalis nō sua esset. Omnia igi-

tur uariis assentationũ adulationibus corrũpebãtur, nihil cõsilio uel ratione agebatur. Rex ipse p hyemẽ in luxuriam lapsus, nouis quotidie nuptiis deditus erat. Cõtra Attilius Romanus consul, q ad hoc bellũ missus erat, copias arma cæteraq; bello necessaria summa industria parabat, ciuitates socias cõfirmabat, dubias illiciebat, nec alius exitus belliq̃ apparatus utriusq; ptis fuit. Itaq; prima belli congressione cũ cedẽtes suos Rex cerneret, nõ laborãtibus auxiliũ tulit, sed fugiẽtibus se ducem præbuit, castraq; ditia uictoribus reliquit. Deinde cũ in Asiã præda Romanis occupatis fugiẽdo peruenisset, pœnitere neglecti cõsilii cœpit, reuocatoq; in amitiã Annibale omnia ex sententia eius agere uelle dicit. Interim nũciatur ei, Liuiũ Menenũ Romanũ ducẽ cum octuaginta rostratis nauibus in bellũ nauale à senatu missum aduentare. Quæ res illi restituẽdæ fortunæ spẽ dedit. Itaq; priusq̃ sociæ ciuitates ad hostes deficerẽt, decernere nauali prœlio statuit, sperãs cladẽ ĩ græcia acceptã noua posse uictoria aboleri. Annibali igitur tradita classe prœliũ cõmittitur. Sed nec Asiani milites Romanis, neq; naues eorũ pares rostratis nauibus fuere. minor tamẽ clades ducis solertia fuit. Romã nõdũ opinio uictoriæ uenerat, et iccirco in consulibus creandis suspensa ciuitas erat. Sed aduersus Annibalem ducem quis melio q̃ africani frater creatur. Cum uincere pœnos opus Scipionũ sit. Creatur igitur cõsul Lucius Scipio, eiq; datur legatus frater Africanus, ut intelligeret Antiochus non maiorem fiduciam se in Annibale uicto q̃ Romanos in uictore Scipione habere. Traiicientibus in Asiam Scipionibus exercitũ iã utro=

biq; profligatum bellum nunciatum est, uictumq; Antiochum terresti Annibalem nauali bello inuenerunt. Primo igitur aduentu eorum legatos pacem petentes ad eos Antiochus mittit, peculiare donum Africano ferentes ipsius filium, quem ex paruo nauigio traiicientem ceperat. Sed africanus priuata beneficia à rebus publicis segregata duxit, aliaq; esse patris officia, alia patriæ iura, quæ nō liberis tantum uerum etiam uitæ ipsi præponantur. Proinde gratum se munus accipere, priuatoq; impendio munificentiæ regis responsurum. Quod ad bellum pacemq; pertineat, nihil neq; gratiæ dari, neq; de iure patriæ decedi posse respondit. Nam neq; de redimendo filio unq̃ tractauit, nec senatū de eo agere permisit, sed ut dignum maiestate eius erat, armis se recepturum filium dixerat. Post hæc leges pacis dicuntur. Vt asia Romanis cederet, cōtētus Syriæ regno esset, naues uniuersas captiuas et trāsfugas traderet, sumptumq; omnem belli Romanis restitueret. Quæ cū nunciata Antiocho essent, nondum ita uictum se esse respondit, ut spoliari se regno pateretur, belliq; ea irritamenta non pacis blandimenta esse. Igitur dum ab utroq; bellum pararetur, et ingressi Asiam romani. Ilion uenissent mutua gratulatio. Iliensium ac Romanorū fuit, Iliensibus Aeneam cæterosq; duces à se profectos, Romanis se ab his procreatos referentibus. Tantaq; lætitia omnium fuit, quanta esse post longum tempus inter parentes & liberos solet. Iuuabat Ilienses nepotes suos occidentem Africa domita et asiam ut auitum regnum uendicare, optabilem Troiæ ruinam fuisse dicentes, ut tam feliciter renasceretur. Contra Roma=

nos auitos lares et incunabula maiorũ templaq; ac deorum simulacra, inexplebile desideriũ uidendi tenebat. Profectis ab ilio Romanis, Eumenes rex cum auxiliis, Romanis occurrit. Nec multo post proelium est cum Antiocho commissum, Cum in dexteriore cornu pulsa legio romana maiore dedecore q̃ piculo ad castra fugere. M. Aemilius tribunus militum ad tutelam castrorum relictus armare milites suos, et extra uallum progredi iubet, strictisq; gladiis fugientibus minari, morituros dicens nisi in proelium reuertantur, infestioraq; sua q̃ hostium castra inuenturos. Attonita tanto periculo legio commitantibus commilitonibus qui fugere eos prohibuerant in proelium reuertitur. Magnaq; caede edita initiũ uictoriae fuit. Caesa hostium. L. milia. capta. xi milia. Antiocho pacem petenti nihil ad superiores conditiones additum, Africano praedicante, neq; Romanis si uincantur animos minui, neq; si uincant secundis rebus insolescere. Captas ciuitates inter socios diuisere, muneris Romani aptiorem gloriam q̃ possessiones uoluntarias iudicantes Quippe uictoriae gloriam Romano nomini uendicandam, opum luxuriam sociis relinquendam.

IVSTINI HISTORICI LIBER XXXII.

Etoli qui Antiochum in bella Romana impulerant uicto eodem soli aduersus Romanos & uiribus impares & omni auxilio destituti remãserãt. Nec multo post uicti libertatem, quã illibatã aduersus dominationem atheniẽsium et spartanorũ inter

græciæ ciuitates soli retinuerant, amiserunt. Quæ cõditio tanto illis amarior quãto serior fuit, reputantibus tempora illa quibus tantis persarum opibus domesticis uiribus restiterant, quibus gallorum uiolentiam Asiæ italiæq; terribilem Delphico bello fregerant. Quæ sola gloriosa recordatio maius desiderium libertatis augebat. Dum hæc aguntur medio tempore inter Messenios & Achæos de principatu primo contentio, mox bellum ortum est. In eo nobilis Achæorum philopomenes imperator capitur, non quia pugnando uitæ parceret, sed dum suos in prælium reuocat, in trãsitu fossæ equo præcipitatus, a multitudine hostiũ oppressus est. Quem iacentem Messenii seu metu uirtutis, uel uerecundia dignitatis interficere ausi non fuerunt. Itaq; uelut in illo omne bellum confecissent, captiuum per uniuersa ciuitatem in modum triumphi circumduxerũt, effuso obuiam populo, ac si suus non hostium imperator aduentaret, nec uictore Achæi auidius uidissent q̃ uictum hostem uiderunt. Igitur eundem in theatrum duci iusserunt, ut contuerentur, quem potuisse capi incredibile singulis uidebatur. Deinde in carcerem educto, uerecundia magnitudinis eius uenenum ei dederunt. Quod ille lætus ac si uicisset accepit, quæsito prius an Lycortas præfectus Acheorum, quem secundum à se esse scientia rei militaris sciebat, incolumis effugisset. Quem ut accepit euasisse etiam non in totum dicens consultum male Achæis expirauit. Nec multo post reparato bello Messenii uincuntur, pœnasq; interfecti Philopomenis pepẽderunt. Interea in Syria rex Antiochus cum graui tributo pacis à Romanis uictus oneratus esset, seu inopia

pecuniæ compulsus, seu auaritia sollicitatus, qua sperabat se sub specie necessitatis excusatiuis sacrilegia commissurum, adhibito exercitu nocte templum Dodonæi Iouis aggreditur. Quare prodita concursu incolarum cum omni milite interficitur. Romæ cum multæ græciæ ciuitates questum iniurias Philippi regis uenissent, & disceptatio in senatu inter Demetrium Philippi filium, quem pater ad satisfaciendum senatui miserat, & legatos ciuitatum esset, turba querelarum confusus adolescens repente obticuit. Tunc senatus uerecũdia eius motus, qua priuatim etiam antea, cum obses Romæ esset, carus omnibus fuerat, causam illi donauit, atq; ita modestia sua Demetrius ueniam patri non iure defensionis, sed patrocinio pudoris obtinuit. Quod ipsum decreto senatus significatum est, ut appareret non tam absolutum regem q̃ donatum filio patrem. Quæ res Demetrio non gratiam legationis, sed odium obtrectationis comparauit. Nam apud fratrem Persẽ æmulatio illi inuidia contraxit, et apud patrẽ absolutionis causa, offensæ fuit, indignante Philippo plus momenti apud senatum personam filii q̃ authoritatem regiæ maiestatis habuisse. Igitur Perses perspecta patris ægritudine, quotidie absentem Demetrium apud eum criminari, & primo inuisum, post etiam suspectum reddere, nũc amicitiam Romanorum, nunc proditionem ei patris obiectare. Ad postremum insidias sibi ab eo paratas confingit, ad cuius rei probationem immittit indices, testes subornat, & facinus quod obiicit admittit, quibus rebus patre compulso ad parricidium funestam omnem regiam facit. Occiso Demetrio

sublatoq; æmulo nõ neglectior tantum Perses in patrẽ uerum etiam et contumacior erat, nec hæredẽ regni sed regem se gerebat. His rebus offensus Philippus impatientius in dies mortem Demetrii dolebat, tunc et insidiis se circumuentũ suspicari testes indicesq; torquere. Atq; ita cognita fraude non minus scelere perse, q̃ innoxia Demetrii morte cruciabatur, peregissetq; ultionem, nisi præuentus esset. Nam breui post tẽpore morbo ex ægritudine animi contracto decessit, relicto magno belli apparatu aduersus Romanos, quo postea Perses usus est. Nam et gallos Scordiscos ad belli societatem perpulerat, fecissetq; Romanis graue bellum nisi decessisset. Namq; galli bello aduersus delphos infeliciter gesto, in quo maiorem uim numinis q̃ hostium sensérant amisso Brenno duce pars in Asiam pars in trhaciam extorres fugerãt. Inde per eadem uestigia qua uenerant antiquam patriam repetiuere. Ex his pars quedam in cõfluẽte Danubii et sauis cõsedit, Scordiscosq; se appellari uoluit. Tectosagi autẽ cũ in antiquã patriã tolosã uenissẽt, cõprehẽsiq; pestifera lue essẽt, nõ prius sanitatẽ recupauere q̃ aruspicũ responsis moniti, aurũ argẽtumq; bello sacrilegiisq; quesitũ in Tolosensẽ lacũ mergerẽt. Quod omne magno post tẽpore Cæpio Romanus cõsul abstulit. Fuere auri põdo.cx.milia.argẽti põdo qnq;es decies.c milia. Qđ sacrilegiũ cã excidii Cæpiõi exercitusq; eius postea fuit. Romanos quoq; Cymbrĩci belli tumultus uelut ultor sacræ pecuniæ isecutus ẽ, ex gẽte Tectosagorũ nõ mediocris populus prædæ dulcedine illiricũ petiuit, spoliatisq; istris in pãnonia consedit. Istriorũ gẽtẽ fama est origĩnẽ à colchis ducere, missis ab

Oeta rege

Oeta rege ad argonautas raptoremq; filiæ ꝑsequẽdos. Qui ut à põto ĩtrauerũt ĩ istrũ alueo fasis fluminis ꝑitus inuectiuestigia argonautarũ insequẽtes naues suas hũeris ꝑ iuga mõtiũ usq; ad litus Adriatici maris trãstulerũt. Cognito qđ argonautæ iidẽ ꝑꝑ longitudinẽ nauis priores fecissent, quos ut aduectos colchi nõ reperiũt, siue metu regis, siue tædio lõgæ nauigatiõis iuxta Aquilegiã consedere, Istriq; ex uocabulo amnis quo à mari cõcesserãt appellati. Daci quoq; soboles getarũ sunt. Qui cũ Olore rege aduersut Bastarnac male pugnassent, ob ultionem segnitiæ capturi somnũ capita loco pedũ ponere iussu regis cogebãtur. ministeriaq; uxoribus, quæ ipsis antea fieri solebant facere. Neq; hæc ante mutata sunt q̃ ignominiã bello acceptam uirtute delerẽt. Igitur Perses cũ imperio Philippi patris successisset, oẽs has gentes aduersus Romanos in societatẽ belli sollicitabat. Interim inter Prusiam regẽ, ad quẽ Annibal post pacẽ Antiocho à romanis datã profugerat, & Eumenẽ bellũ ortũ ẽ, qđ Prusias Annibalis fiducia rupto fœdere prior intulit. Nãq; Annibal cũ ab Antiocho Romani inter cæteras cõditiones pacis deditionẽ eius deposcerent admonitus à rege in fugam uersus cretã defertur. Vbi cũ diu quietam uitã egisset, inuidiosumq; se ꝑꝑ nimias opes uideret, amphoras plumbo repletas in tẽplo Dianæ quasi fortunæ suæ præsidia deposuit. Atq; ita nihil de illo sollicita ciuitate, quoniã uelut pignus opes eius tenebat, ad Prusiã cõtendit, auro suo in statuis quas secũ portabat infuso, ne cõspectæ opes uitæ suæ nocerẽt. Deĩde cũ Prusias terrestri bello ab Eumene uictus eẽt, prœliumq; in mare trãstulisset Annibal nouo cõmẽto author uictoriæ

fuit. Nã omne serpẽtũ genus in fictiles lagenas cõiici iussit, medioq; prœlio in naues hostium mitti. Id primũ põticis ridiculũ uisum fictilibus dimicare, q̃ ferro nequeãt. Sed ubi serpentibus repleri naues cœpere ancipiti ꝑiculo circumuenti, hosti uictoriam cessere. Quæ ubi Romæ nũciata sunt, missi à senatu sunt legati, qui utrunq; regẽ in pace cogerẽt, Annibalemq; deposcerẽt. Sed Annibal re cognita sumpto ueneno legationẽ morte præuenit. Insignis hic annus triũ toto orbe maximorũ imꝑatorũ fuit mortibus, Annibalis, Philopomenis, & Scipionis africani. Ex quibus constat Annibalẽ nec cũ Italia Romano tonãte imꝑio cõtremuit, nec cũ reuersus Carthagınẽ summũ imperiũ tenuit, aut cubantẽ cœnasse, aut plus sextario uini indulsisse. Pudicitiamq; eũ tantã iter tot captiuas habuisse, ut in africa natũ quis negaret. Moderationis certæ eius fuit, ut cum diuersarum gentium exercitum rexerit, neq; insidiis suorum militum sit petitus unquam, neq; fraude proditus, cũ utrũq; hostes sæpe tentassẽt.

IVSTINI HISTORICI LIBER XXXIII.

Minore quidem rerũ motu Romani Macedonicum q̃ punicum bellum gesserũt, sed tanto clarius quanto nobilitate macedones pœnos antecesserunt. Nã cum gloria orientis domiti tũ auxiliis oĩum regũ iuuabãtur. Itaq; romani & legiões plures numero cõscripserũt, & auxilia à Masinissa rege numidarum cæterisq; sociis omnibus acceperũt. Et Eumeni Regi bithy

nix denunciatū ut bellū summis uiribus iuuaret. Perseo preter macedonicū exercitum inuictæ opinionis decēnii belli sumptus à patre paratus in thesauris & in horreis erat. Quibus rebus īflatus & oblitus fortunæ paternæ ueterē Alexandri gloriā considerare suos iubebat. Prima cōgressio equitū fuit, qua uictor Perses suspensam omniū expectationē in fauorē sui traxit, Misit tamē legatos ad consulē, qui pacē peterent, quam patri suo Romani etiā uicto dedissent, impensas belli lege uicti susceepturus. Sed consul Sulpitius non minus graues q̄ uicto leges dixit. Dū hæc aguntur metu tā periculosi belli Romani Aemylium Paulum consulem creant, eiq; extra ordinem macedonicum bellum decernūt Qui cū ad exercitum uenisset, non magnā morā pugnæ fecit. Pridie q̄ consereretur bellū una nocte Luna defecit. Triste id ostentū Perseo oībus præsagientibus, finemq; macedonici regni portendi uaticinantibus. In ea pugna. M. Cato Catonis oratoris filius, dum inter confertissimos hostes insigniter dimicat equo delapsus pedestre prœlium aggreditur. Nam cadētem manipulus hostiū cū horrido clamore uelut iacentē obtruncaturus circūsteterat. At ille citius corpore recollecto magnas strages edidit. Cū ad unū opprimendū undecumq; hostes conualerent, dum procerum quēdam petit, gladius ei manu elapsus in mediā cohortem hostiū decidit. Ad quē recuperādū umbone se protegens inspectante utroq; exercitu inter mucrones se hostiū immersit, recollectosq; gladio multis uulneribus ad socios cū clamore oīum reuertitur. Huius audaciam cæteri imitati uictoriā peperere. Perses rex fuga cum decem milibus talentum Samothraciam de=

fertur. Quem Cneus Octauius ad prosequendũ missus à consule cum duobus filiis Alexandro & Philippo cœpit, captumq; ad consulem duxit. Macedonia à Garano qui primus in ea regnauit usq; ad Perses reges habuit. Quorum sub regno fuit quidem annis noningentis & uiginti tribus, sed rerum non nisi centum nonaginta duobus annis potita, ita cum in ditionem Romanorum cessisset, magistratibus per singulas ciuitates constitutis libera facta est, legesq; quibus adhuc utitur à Paulo accepit. Aetolorũ uniuersarum urbium senatus cum coniugibus & liberis, qui dubia fide fuerãt, Romam missus; ibiq; ne in patria aliquid nouaret diu detentus, ægreq; per multos annos legationibus ciuitatum senatu fatigato in patriã quisq; suam remissus est.

IVSTINI HISTORICI LIBER XXXIIII.

P Oenis ac Macedonibus subactis, ætolorumq; uiribus principum captiuitate debilitatis soli adhuc ex græcia uniuersa Achæi nimis potentes tunc tẽporis romanis uidebantur, non propter singularum ciuitatum nimias opes sed, propter conspirationem uniuersarum. Namq; achæi licet per ciuitates ueluti per membra diuisi sint; unum tamen corpus & unum imperium habent, singularumq; urbium pericula mutuis uiribus propulsant. Quærentibus igitur romanis causas belli tempestiui, fortuna querelas Spartanorum obtulit, quorum agros Achæi propter mutuũ odium populabantur. Spartanis à senatu responsum est,

legatos se ad inspiciendas res sociorum & ad iniuriam demendam in græciam missuros, sed legatis occulte mandata data sunt, ut corpus achæorum dissoluerent, singulasq; urbes proprii iuris facerent, quo facilius ad obsequia cogerentur, & siquæ urbes contumaces essent frangerentur. Igitur legati omnium ciuitatum principibus Corinthum euocatis decretum senatus recitant, qd consilii habeant aperiunt. Expedire omnibus dicunt, ut singulæ ciuitates leges suas & iura sua habeant. Quod ut omnibus innotuit, uelut in furorem uersi uniuersorum peregrinum populum trucidãt. Legatos quoq; ipsos romanorum uiolassent, nisi audito tumultu trepidi fugissent. Hæc ubi romæ nunciata sunt, statim senatus Mumio consuli bellum Achaicum decernit. Qui ex templo exercitu deportato, & omnibus strennue prouisis, pugnandi copiam hostibus facit. Sed Achæi uelut nihil negocii romano bello suscepissent, ita apud eos neglecta omnia & soluta fuere. Itaq; prædam non prœliũ cogitantes, uehicula ad spolia hostium reportanda duxerunt, & coniuges liberosq; suos ad spectanda certamina in montibus posuerũt. Sed prœlio commisso ante oculos suorum cæsi, lugubre his spectaculum sui & grauẽ luctus memoriã reliquerũt. Cõiuges quoq; & liberi eorũ de spectatoribus captiui facti præda hostiũ fuere. Vrbs ipsa corinthus diruitur, populus omnis sub corona uenditur, ut hoc exemplo cæteris ciuitatibus metus nouarũ rerũ imponeretur. Dũ hæc aguntur rex syriæ Antiochus Ptolemæo maiori sororis eius filio regi ægypti bellũ infert, segni admodũ, ex quotidiana luxuria ita marcido, ut non solum regiæ maiestatis officia intermitte=

ret, uerũ ẽt ſenſu hominis nimia ſegnitia careret. Pulſus igitur regno a fratrẽ minorẽ Ptolemæũ Alexãdriã cõfugit, ꝑticipatoq; cum eo regno Romã legatos ad ſenatũ mittunt, auxilia petunt, fidẽ ſocietatis implorãt. Mouere ſenatũ preces fratrum. Mittitur igitur legatus. P. Popilius ad Anthiocum, qui abſtinere eũ ægypto, aut ſi iam inceſſiſſet excedere iuberet. Cũ in ægypto eũ inueniſſet, oſculumq; ei rex obtuliſſet (Nã coluerat inter cæteros. P. Popilium antiochus, cũ Romæ obſes eẽt) Tũc Popilius faceſſere interim priuatã amicitiã iubet, cũ mãdata patriæ itercedãt. proldatoq; ſenatus decreto & tradito, cũ cunctari regẽ uideret, conſultationemq; ad amicos referre, Ibi Popilius, uirga quã in manu gerebat amplo circulo incluſum, ut amicos caperet, conſulere iubet, nec prius inde exire, ꝗ̃ reſponſum ſenatui daret; aut pacẽ, aut bellũ cũ Romanis habiturũ. Adeoq; hæc aſperitas animũ regis fregit, ut pariturũ ſe ſenatui reſponderet. Reuerſus in regnũ antiochus decedit, relicto paruulo admedũ filio. Cui cũ tutores dati a populo eſſent patruus eius Demetrius, ꝗ obſes romæ erat, cognita morte antiochi fratris ſenatũ adiit, ebſidemq; ſe uiuo fratre ueniſſe, quo mortuo, cuius obſes ſit ſe ignorare, Dimitti igitur ſe ad regnũ petendũ equũ eſſe, quod ſicuti iure gentiũ maiori fratri ceſſerit, ita nũc ſibi qui pupillũ ætate antecedat deberi. Cũ ſe nõ dimitti animaduerteret a ſenatu tacito iudicio tutius apud pupillum ꝗ̃ apud eum regnum futurum arbitrante ſpecie uenãdi ab urbe profectus, Hoſtiæ tacitus, cũ fugæ comitibus nauẽ cõſcendit. Delatus in ſyriã ſecũdo fauore omnium excipitur, regnumq; ei occiſo pupillo a tutori=

bus traditur. Eodē tēpore fermè Drusias rex bithyniæ consiliū cœpit interficiendi Nicomedis filii, dū cōsulere studet minoribus filiis, quos ex nouerca eius susceperat. & Romæ habebat. Sed res adolescēti ab his q facinus susceperant proditur, hortatiq; sunt, ut crudelitate patris prouocatus occupet insidias, & in authorē retorqueat scelus. Nec difficilis persuasio fuit. Igitur cū accitus in patris regnū uenisset, statim rex appellatur. Prusias regno spoliatus à filio priuatusq; redditur, etiam à seruis deseritur. Cum in latebris ageret, non minori scelere q̄ filium occidi iusserat, à filio interficitur.

IVSTINI HISTORICI LIBER XXXV.

Demetrius occupato syriæ regno nouitatis suæ ocium periculosum ratus ampliare fines regni statuit, etiam opes augere finitimiorū bellis. Itaq; Ariarathi regi cappadociæ pp fastiditas sororis nuptias infestus fratrem eius Holofernē per iniuriā regno pulsum supplicē recepit. Dāumq; sibi honestum belli titulū gratulatus, eū restituere in regnū statuit. Sed Holofernes ingrato animo inita cū antiochēsibus pactiōe offensis tūc à Demetrio pellere ipsum regno à quo restituebatur, consilium accepit. Quo cognito, Demetrius quidē uitæ eius, ne Ariarathes metu fraterni belli liberaretur, pepcit. Ipsum aūt cōprahēsum uictū Seleuciæ custodiri iubet. Nec antiochēses indicio territi à defectiōe destiterūt. Itaq; adiuuātibus & Ptolomæo rege ægypti, & Athalo rege asiæ, & Ariarathe rege cappa

dociæ bello à Demetrio lacessiti subornāt Prompalū quē dā sortis extremæ iuuenē, qui Syriæ uelut paternū regnum armis repeteret; & ne quid contumeliæ deesset nomē ei Alexādri induitur, genitusq; ab Antiocho rege dicitur. Tantū odium Demetrii apud oēs erat, ut æmulo eius non uires regiæ tantū, uerū ēt generis nobilitas cō sensu oīum tribueretur. Igitur Alexāder admirabili uarietate rerū, pristinarū sordiū oblitus totius fermè orič tis uiribus succintus, bellū Demetri infert, uictumq; uita pariter ac regno spoliat, q̃q̃ Demetrio nec animus in propulsando bello defuit. Nam & primo prœlio hostē fugauit, & regibus bellū restituētibus multa milia cæcidit in acie. Ad postremū tamen inuicto animo inter confertissimos hostes fortissime dimicans cæcidit. Initio belli Demetrius duos filios apud hospitem suū gnidiū cū magno auri pondere demandauerat, ut & à belli periculis eximerentur. & si ita sors tulisset, ultioni paternæ seruarentur. Ex his maior Demetrius annos pubertatis egressus, audita Alexandri luxuria. quē insperatæ opes & alienæ felicitatis ornamenta uelut captiuū iter scortorū greges desidem in regia tenebant, auxiliantibus Cretēsibus, securū ac nihil hostile metuētē aggreditur. Antiochenses quoq; ueterē patris offensam nouis meritis correcturi se ei tradunt. sed & milites paterni fauore iuuenis accensi prioris sacramenti religionē noui regis superbiæ præferentes signa ad Demetrium transferunt, atq; ita Alexander non minori impetu fortunæ desertus q̃ elatus; primo prœlio uictus interficitur, deditq; pœnas & Demetrio, quem occiderat, & Antiocho cuius mentitus originem fuerat.

IVSTINI HISTORICI LIBER XXXVI.

Ecupato paterno regno Demetrius, & ipse rerũ successu corruptus uitiis adolescẽtiæ in segnitiem labitur, tãtumq; cõtemptũ apud omnes inertiæ quãtũ odiũ ex superbia pater habuerant, contraxit. Itaq; cũ ab iperio eius passim ciuitates deficerẽt, ad abolendã segnitiæ maculã bellũ parthis inferre statuit. Cuius aduẽtũ nõ inuiti orientis populi uidere, & pp Arsacidæ regis parthorũ crudelitatẽ, & qđ ueteri macedonũ imperio noui populi assueti superbiã indigne ferebãt. Itaq; cũ & psarũ & ælimeorũ bactrianorũq; auxiliis iuuaretur, multis prœliis parthos fudit. Ad postremum tamen pacis simulatione deceptus capitur. Traductusq; p ora ciuitatũ populis qui desiuerant in ludibriũ fauoris ostenditur. Missus deinde in hyrcaniã benigne & iuxta cultũ pristinæ fortunæ habetur. Dũ hæc agũtur iterim i syria Trifo, qui se tutorẽ Antiocho Demetrii priuigno substitui à populo laborauerat, occiso pupillo regnum syriæ inuadit. Quo diu potitus tandẽ exolescente fauore recentis imperii, ab Antiocho puero admodũ, demetrii fratre, qui in asia educabatur bello uincitur. rursusq; regnũ syriæ ad sobolẽ Demetrii reuertitur. Igitur Antiochus memor qđ ẽt pater pp supbiã inuisus & frater pp segnitiẽ cõtẽptus fuisset, ne in eadẽ uitia ĩcideret, accepta in matrimoniũ Cleopatra uxore fratris, ciuitates quæ initio fraterni iperii defecerãt, sũma industria psequtur, domitasq; rursus regni termis adiecit. Iudæos

quoq; qui in macedonico impio sub Demetrio patre Armisse in libertatem uendicauerāt, subigit. Quorū uires tante fuere, ut post hunc nullum macedonum regem tulerint, domesticisq; imperiis usi syriam magnis bellis infestauerint. Fuit namq; iudæis origo damascena, quæ syriæ nobilissima ciuitas est, unde & à syriis regibus genus ex regina semiramide fuit, nomen urbi à damasco rege inditum, in cuius honore syrii sepulchrum Arathis uxoris eius pro templo coluere, deamq; exinde sanctissimæ religionis habent. Post Damascum Habraam, Moyses Israhel reges fuere. Sed Israhelem felix decem filiorū prouentus maioribus suis clariorē fecit. Itaq; populum in decē regna diuisum filiis tradidit, omnesq; ex nomine iudæ, qui post diuisionē decesserat, iudæos appellauit, coliq; eius memoriam ab omnibus iussit. Eius portio omnibus accesserat, minimusq; inter fratres ætate ioseph fuit. Cuius excellens ingenium ueriti fratres clā interceptū peregrinis mercatoribus uendiderunt. A quibus deportatus in ægyptum cū magicas ibi artes solerti ingenio percepisset, breui ipsi regi pcarus fuit, Nā & prodigiorū sagacissimus erat, & somniorū primus intelligētiā cōdidit, nihilq; diuini iuris hūaniq; ei incognitū uidebatur. Adeo ut ēt sterilitatē agrorū āte multos ānos prouiderit, periissetq; omnis ægyptus fame, nisi monitu eius rex edicto seruari pmultos ānos fruges iussisset, Tantaq; experimenta eius fuerūt, ut nō ab hoīe sed à deo responsa dari uiderentur. Filius eius Moyses fuit. Quem etiam preter paternæ scientiæ hæreditatem formæ pulchritudo comēdabat. Sed cum scabiem ægypti & porriginem paterentur, responso moniti eum cum ægris,

ne pestis ad plures serperet, terminis ægypti pellunt. Dux igitur exulum factus sacra ægyptiorũ furto abstulit, quæ repetentes armis ægyptii domum redire tempestatibus compulsi sunt. Itaq; Moyses damascena patria antiqua repetita montem syneum occupat, in quo septem dierũ ieiunio per deserta arabiæ cum populo suo fatigatus, cum tandem uenisset, septimũ dierum more gentis sabbatum appellatum in omne æuum ieiunio sacrauit. quoniam ille dies famem illis erroremq; finierat. Et quoniam metu contagionis pulsos se ab ægypto meminerant, ne eadem causa inuisi apud incolas forent: cauerunt, ne cum peregrinis communicarent; quod ex causa factum paulatim in disciplinam religionemq; conuertit. Post Moysem etiam eius filius Aruas sacerdos sacris ægyptiis mox rex creatur. Sẽperq; exinde hic mos apud iudæos fuit, ut eosdem & reges & sacerdotes haberẽt. Quorũ iustitia religione permixta, incredibile quantum coaluere. Opes genti ex uectigalibus opobalsami creuere, quod in his tantum regionibus gignitur. Est namq; uallis, quæ continuis montibus uelut muro quodã cincta ad instar hortorũ clauditur. Spaciũ loci ducenta milia iugera nomine hyerico dicitur. In ea ualle silua est & ubertate & amœnitate insignis. Siquidem palmeto & opobalsamo distinguitur. Arbores opobalsami formam similem piceis arboribus habent, nisi q̃d sunt humiles magis, & in uinearum more excoluntur. Hæ certo tempore anni balsamum sudant. Sed non minor loci eius opacitatis q̃ ubertatis admiratio est. Quippe cum toto orbe regionis eius

ardentissimus sol sit, ibi tepida aeris naturalis quædã ac perpetua opacitas inest. In ea regiõe latus est, qui ꝑꝑ magnitudinẽ & aquæ imobilitatẽ mortuũ mare dicitur. Nam neq; uentis mouetur resistente turbinibus bitumine, quo aqua omnis stagnatur. Neq; nauigatiõis patiẽs est, quoniã omnia uita carentia in profundũ merguntur, nec materiã ullã sustinet, nisi quæ alumine illutatur. Primus xerxes rex persarum iudæos domuit. Postea cũ ipsis persis in ditionẽ Alexandri magni uenere, diuq; in potestatẽ macedonica imperii fuere. A Demetrio cũ desciuissent, amicitia romanorũ petita primi omniũ ex oriẽtalibus libertatẽ receperunt, facile tunc romanis de alieno largientibus. Per eadẽ tempora, quibus in syria regni mutatio inter nouos reges alternabatur, in asia rex Athalus florentissimũ & ab Eumene patruo acceptum regnũ cædibus amicorũ & cognatorũ suppliciis fœdabat, nunc matrẽ anum, nunc Beronicẽ sponsam maleficiis eorũ necatas confingens. Post hanc scelestam uiolentiæ rabiem squallidam uestem sumit, barbã capillumq; in modum reorum summittit, non in publicum prodire, non populo se ostendere, non domi lætiora conuiuia inire, aut aliquod signum sani hominis habere; prorsus ut pœnas pendere manibus interfectorum uideretur. Omissa deinde regni administratione hortos fodiebat, gramina seminabat, & noxia inoxiis permiscebat, eaq; omnia ueneni succo infecta uelut peculiare munus amicis mittebat. Ab hoc studio ærariæ artis fabricæ se tradidit, cæterisq; fingendis & ære fundendo procudendoq; oblectatur. Matri deinde sepulchrum facere instituit, cui operi intentus morbum ex solis ardore contra

xit, & septima die decessit. Huius testamento hæres populus romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus non iusto matrimonio, sed ex pellice ephesia citharistæ cuiusdam filia genitus, qui post mortem Athali uelut paternum regnũ inuasit asiam. Cũ multa secunda prœlia aduersus ciuitates, quæ metu romanorum se tradere ei nolebant fecisset, iustusq; rex iam uideretur, Asia licinio crasso consuli decernitur. q̃ Di intentior Athalicæ predæ q̃ bello, cũ extremo anni tẽpore inordinata acie prœlium conseruisset, uictus pœnas incõsultæ auaritiæ sanguine dedit. In huius locũ missus Perpẽna consul prima congressione Aristonicum superatum in potestatem suam redegit. Athalicasq; gazas hæreditarias populi romani nauibus impositas romam deportauit. Quod ægre ferens successor eius Marcus Aquilius consul ad eripiendum Aristonicum Perpennæ ueluti sui potius triumphi munus esse deberet, festinata uelocitate contendit. Sed contentionẽ consulum mors Perpennæ diremit. Sic asia facta romanorum cũ opibus suis uitia quoq; romam transmisit.

IVSTINI HISTORICI LIBER XXXVII.

C Apto Aristonico massilienses pro phocensibus conditoribus suis, quorũ urbẽ senatus & omne nomen q̃d tũc & ante Antiochi bello ĩfesta cõtra populũ romanũ arma tulerãt d̃leri iusserat, legatos romã misere deprecãtes, ueniãq; iis à senatu optinuere. Post hæc regibus qui aduersus Aristonicũ auxilia tulerãt, premia ꝑsoluta. Mithridati põtico syria minor. filiis

Ariarathis regis cappadociæ qui eodem bello ceciderat lycaonia & cilicia datæ, fideliorq; populus romanus in socii filios q̃ mater in liberos fuit. Quippe hinc paruulo auctũ regnũ, inde uita adempta. Namq; laodice ex nũero sex filiorũ, quos uirilis sexus ex Ariarathe rege susceperat, timens ne diutina regni administratiõe adultis quibusdam potiretur, quinq; parricidiali ueneno necauit, unum paruulum sceleri matris cognatorũ custodia eripuit. Qui post necẽ laodices, nã pp crudelitatẽ eã populus extinxerat, solus regno potitus est. Mithridates quoq; repentina morte interceptus filiũ, qui & ipse Mithridates dictus est reliquit. Cuius ea postea magnitudo fuit, ut non, sui tantum temporis, uerum etiam superioris ætatis omnes reges maiestate superauerit, bellaq; cum romanis per. xlvi. annos uaria uictoria gesserit. Quem summi imperatores Sylla, Lucullus cæteriq;, in summa Cneus Pompeius ita uicerunt, ut maior clariorq; resurgeret inrestaurando prœlio. damnisq; suis terribilior redderetur. Deniq; ad postremum non ui hostili uictus, sed uoluntaria morte in auito regno senex hærede filio decessit. Huius futuram magnitudinem etiam cœlestia ostenta prædixerant. Nam & quo genitus est ãno, & eo q̃ regnare primum cœpit, stella cometes per utrũq; tẽpus. lxx. diebus ita luxit, ut cœlũ omne cõflagrare uideretur. Nam & magnitudine sui quartam partẽ cœli occupauerat, & fulgore sui solis nitorẽ uicerat, & cũ oriretur occũberetq;, quatuor spaciũ horarũ cõsumebat. Puer tutorũ insidias passus est, qui eũ fero equo impositũ equitare iaculariq; cogebãt. Qui conatus cũ eos fefellisset supra ætatẽ regente equũ Mi=

thridate, ueneno eũ appetiuere. Quod metuens antidota sæpius bibit, & ita se aduersus insidias exquisitioribus remediis stagnauit, ut ne uolens quidẽ senex ueneno mori potuerit. Timens deinde ne inimici q̃d ueneno non potuerãt, ferro ꝑagerẽt, uenandi studiũ finxit. Quo per quattuor annos neq; urbis neq; ruris tecto usus est, sed per siluas uagatus diuersis montium regionibus pernoctabat, ignaris omnibus quibus esset locis, assuetus feras cursu aut fugere aut persequi, cũ quibusdã etiã uiribus cõgredi. Quibus rebus & isidias uitauit, & corpus ad omnem uirtutis patientiã durauit. Ad regni deinde administrationem cũ accessisset, statim nõ de regẽdo sed de augendo regno cogitauit. Itaq; scythas inuictos antea, qui Sopyriona Alexandri magni ducẽ cũ triginta milibus armatorum deleuerant, qui Cyrũ persarũ regẽ cũ ducẽtis milibus armatorũ trucidauerãt, q Philippũ macedonũ regẽ fugauerãt ingẽti felicitate ꝑdomuit. Auctus igitur uiribus pontũ quoq; ac deiceps cappadociã occupauit, Asiã cũ quibusdã amicis tacitus à regno profectus nemine sciente peruagatus est, omniumq; urbiũ situs ac regiones cognouit Inde bithyniam trãscẽdit, & quasi iã dominus asiæ opportuna quæq; uictoriæ meditatus est, Post hæc in regnũ cũ iã ꝑiisse crederetur, reuersus ẽ, inuẽto ꝑuulo filio, quẽ ꝑ absentiã eius Laodice soror uxorq; enixa fuerat. Sed inter gratulationẽ post lõgã ꝑegrinationẽ aduentus sui & filii geniti, ueneno ꝑiclitatus ẽ. Siquidẽ Laodice soror cũ ꝑiisse eũ crederet in concubitus amicorũ proiecta, quasi admissum facinus maiore scelere tegere posset, uenenũ aduenĩẽti parauit. Quod cũ ex ancilla Mithridates cognouisset

facinus in authores ut uindicauit. Hyeme deinde immi=nente non in conuiuio sed in campo, non in uacationi=bus sed in exercitationibus, nec inter sodales sed inter equales, aut equo, aut cursu, aut uiribus contende=bat. Exercitum quoq; suum ad parem laboris patiētiā quotidiana exercitatione durabat, atq; ita inuictus ipse inexpugnabilem exercitum fecerat. Inita deinde cū Ni=comede societate paphlagoniam inuadit, uictamq; cum socio diuidit. Quam cū teneri à regibus senatui nuncia=tum esset, legatos ad utrumq; misit, qui gentem resti=tui in pristinum statum iuberent. Mithridates cum se parem iam maguitudini Ro. crederet, superbo responso hæreditarium patri suo regnum obuenisse respondit, mirariq; se quæ ei controuersia relata non fuerit, sibi referātur. Nec territus minis Galatiam quoq; occupat. Nicomedes quoniam se tueri iure non poterat, iusto re=gi redditurum respondit. Atq; ita filium suum mutato nomine Philomenem paphlagonum regum nomine appel=lat, & quasi stirpi regiæ reddidisset regnum falso no=mine tenet. Sic ludibrio habiti legati romā reuertuntur.

IVSTINI HISTORICI LIBER. XXXVIII.

M ithridates parricidia à nece uxoris auspicatus, sororis alterius Laodices filios, cuius uirum Ariarthem regem Cappadociæ per Gordium insidiis occi=derat, tollendos statuit, nihil actum morte pātris existimans, si adolescentes paternum re=gnum, cuius ille cupiditate flragabat, occupassent. Igitur dum

Igitur dũ in his occupationibus uersatur. interim Nicomedes rex Bythiniæ uacuã morte regis Cappadociam inuadit. Quod cũ nunciatũ Mithridati fuisset, ꝑ simulationem pietatis auxilia sorori ad pellendũ cappadocia Nicomedẽ mittit. Sed iam Laodice ꝑ pactionẽ se Nicomedi in matrimoniũ tradiderat. Quod ægre ferens Mithridates, præsidia Nicomedis cappadocia expellit, regnumq́; sororis filio restituit. ægiregium prorsus factũ, nisi subsecuta fraus esset. Siquidẽ interiectis diebus simulat se Gordiũ, quo ministro usus in Ariarathe interficiendo fuerat. restiruere in patriam uelle, sperans si obsisteret adolescens, causas belli futuras, aut si ꝑmitteret ꝑ eũdẽ filiũ tolli posse per quẽ interfecerat patrem. Quod ubi Ariarathes iunior moliri cognouit. indigne ferens interfectorẽ patris ꝑ auũculũ potissime ab exilio reuocari, ingentẽ exercitũ cõtrahit. Igitur cũ in aciem eduxisset Mithridates peditũ octoginta milia, equitũ. x. milia, currus falcatos, dc. nec Ariarathi auxiliantibus finitimis regibus minores copiæ eẽnt, incertũ bellũ timens cõsilia ad insidias transfert, sollicitatoq́; iuuene ad colloquium, cũ ferrũ occultatũ inter fascias gereret, scrutatori ab Ariarathe regio more misso curiosius imũ uentrẽ ꝑtrectanti ait, caueret ne aliud telũ inueniret q̃ quereret, atq; ita risu protectis insidiis, seuocatũ ab amicis uelut in secretũ sermonẽ, spectante utroq; exercitu interficit, regnũ cappadociæ. viii. ãnorũ filio imposito Ariarathes noĩe additoq́; ei rectore Gordio tradit. Sed cappadoces crudelitate ac libidine præfatorum uexati à Mithridate deficiũt, fratremq́; regis & ipsum Ariarathẽ noĩe ab asia ubi educabatur reuocãt, cũ quo

Mithridates prœliũ renouat, uictũq; cappadociæ regno expellit. Nec multo post ex ægritudie adolescẽs collecta infirmitate decedit. Post huius mortẽ Nicomedes timens ne Mithridates accessiõe cappadociæ etiã bithyniã fini timã inuaderet, subornat puerũ eximiæ pulchritudinis quasi Ariarathes tres non duos filios genuisset, qui à senatu Romano paternum regnũ peteret. Vxorẽ quoq; Laodicẽ Romam mittit ad testimonium triũ ex Ariarathe susceptorũ filiorũ. Quod ubi Mithridates cognouit, & ipse pari impudentia Gordium Romam mittit, qui se natui assereret puerum cui cappadociæ regnum tradiderat ex eo Ariarathe genitum, qui belli Aristonici auxilia Romanis ferens cecidisset. Sed senatus studia regũ intelligẽs, aliena regna falsis noĩbus furantium dare noluit, & Mithridati cappadociam & Nicomedi ad solatium eius Paphlagoniam ademit. Ac ne contumelia regum foret ademptum illis quod aliis daretur, uterque populus libertate donatus est. Sed Cappadoces munus libertatis abnuentes negant uiuere gentem sine rege posse. Atque ita rex illis à senatu Ariobarzanes cõstituitur. Erat eo tempore Tigranes rex armeniæ obses à parthis ante non multum tempus datus, olim ab iisdem in regnum paternum remissus. Hunc Mithridates adsocietatem Romani belli quod olim meditabatur, pellicere cupiebat. Nihil igitur de offensa Romanorum sentientem per Gordium impellit, ut Ariobarzani segni admodum bellum inferat, & ne quis dolus subesse uideretur, filiam Cleopatram ei in matrimonium tradidit. Primo ergo aduẽtu Tigranis Ariobarzanes sublatis rebus suis Romam contendit. Atque ita per Ti-

granem rursus cappadocia iuris esse Mithridatis cœpit. Eodem tempore mortuo Nicomede etiam filius eius & ipse Nicomedes regno à Miehridate pellitur. Qui cum supplex Romam uenisset, decernitur in senatu, ut uterq; in regnum suum restituatur, in quod tamen missi Aquilius Malius & Malthinius legati His cognitis tis Mithridates societatem cum Tigrane bellum aduersus Romanos gesturus iungit, pactiq; inter se sunt, ut urbes agriq; Mithridati, homines uero & quæcunq; auferre possent Tigrani cæderent. Post hæc Mithridates intelligens quantum bellum suscitaret, legatos ad Cymbros. alios ad gallogræcos & Sarmatas Bastarnasq; auxiliũ petitũ mittit. Nã oẽs has gentes cũ Romanum meditaretur bellum uariis beneficiorũ muneribus iam ante illexerat. A scythia quoq; exercitũ uenire iubet, omnemq; orientem aduersus Romanos ia mat. Non igitur magno labore Aquilium & Malthinium asiano exercitu ĩstructos uicit. Quibus simul cũ Nicomede pulsis ingenti fauore ciuitatum excipitur. Multũ ibi auri argentiq; studio ueterum regũ, magnumq; belli apparatũ inuenit. Quibus ĩstructus debita ciuitatibus publica & priuata remittit, & uacationem quinquẽnio concedit. Tunc ad concionem milites uocat, eosq; uariis exhortationibus ad Romana bella siue asiana incitat. Quam orationem dignum duxi eius exemplũ breuitati huius operis inserere, quam obliquam Pompeius Trogus exposuit, quoniã in Liuio & Salustio reprehendit, q̃d cõciones directas pro sua oratione opi suo inserẽdo historiæ modũ excesserint. Optãdũ sibi fuisse, ait ut de eo liceret cõsulere, bellũ ne sit cum Romanis an pax habenda,

quin uero sit insistendum impugnantibus nec eos quidem dubitare qui spe uictoriæ careant. Quippe aduersus latrones si nequeant pro salute, pro ultione tamen sua omnes ferrũ stringere. Cæterũ quia nõ id agitur an liceat quiescere non tantũ animo hostiliter sed etiã prœliis cõgressis cõsulere qua ratione ac spe cœpta bella sustineant. Esse tamen sibi uictoriæ fiduciam, si sit illis animus Romanosq; uinci posse cognitũ non sibi magis q̃ ipsis militibus, qui in bythinia Aquilium & Malthiniũ in cappadocia fuderint: at si quidem aliena magis exempla q̃ sua experimenta moueant. audire se à Pyrrho rege epiri non amplius q̃ quinq; milibus macedonũ istructo fusos tribus prœliis Romanos. Audire Annibalem. xvi. annos Italiæ uictorẽ immoratũ, & quin ipsam caperet urbem, non romanorũ illi uires obstitisse, sed domesticæ æmulationis atq; inuidiæ studiũ. Audire populos transalpinæ galliæ italiam ingressos maximis eam plurimisq; urbibus possidere. & latius aliquanto solũ finium q̃ in asia quæ dicatur imbellis eosdẽ gallos occupasse, nec uictã solũ dici romã à gallis sed ẽt captã, ita ut unius illis montis tantũ cacumen relinqueretur, nec bello hostem sed precio remotũ. Gallorũ autẽ nomem qđ semper Romanos terruit, in partem uirium suarum ipse habeat. Nam hos qui Asiam incolunt gallos, ab illis qui Italiam occupauerant sedibus tantum distare, originẽ quidem ac uirtutem genusq; pugnæ idem habere tãtoq; his sagaciora esse ingenia q̃ illis, quãto longiori ac difficiliori spacio per illyricum thraciamq; prodierunt, penè operosius trãsitis illorũ finibus q̃ ubi cõsedere possessis iam ipsam italiam audire se nunq̃, ut Roma condita

sit, satis illi pacatã, sed assidue per omnes annos pro libertate alios, cõtra quosdam etiã pro iure imperii bellis continuis perseuerasse, quot à multis ciuitatibus Italiæ deletos Romanorũ exercitus ferri, à quibusdã nouo cõtumeliæ more sub iugum missos, ac ne ueteribus immorenur exemplis, hoc ipso tempore uniuersam Italiã bello marsico consurrexisse, non iam libertatem sed cõsortium imperii ciuitatisq; poscentẽ, nec grauius uicino Italiam bello q̃ domesticas principum factionibus urbẽ premi, multoq; periculosius accessisse italico ciuile bellum, simul & à germania cimbros immensam illã ferorũ atq; immitiũ populorũ more procellæ inundasse Italiã. Quorũ tã&si singula bella sustinere Romani possent, uniuersis tamen obruantur, ut ne uacaturos quidem bello suo putent. Vtendũ igitur occasione & rapienda incrementa uirium, ne si illis occupatis quieuerint, mox aduersus uacuos & quietos maius negotium habeant. Nõ enim quæritur an capienda sint arma, sed utrũ sua potius occasione an illorũ. Nã bellum equidem iam tũc secum ab illis geri cœptũ, cũ sibi pupillo maiorẽ Phrygiã ademerint, quam patri suo premiũ dati aduersum Aristonicũ auxilii concesserãt, gentemq̃ quã & proauo suo Mithridati Seleucus Callinicus in dotem dedisset. Quid cũ Paphlagonia se decedere iusserunt, non alterum illud genus belli fuisse, quæ non ui non armis sed adoptione testamenti & regum domesticorũ interitu hereditaria patri suo obuenisset, cũ inter hanc decretorũ amaritudinẽ parendo non tamen eos mitigarent, & q̃n acerbius se in dies gerant non obtinuisse. Quod enim à se non prebitum illis obsequium? non Phrygiã Paphlago

niamq; dimissas, non cappadocia filium eductũ; quam iure gentium uictor occupauerat. Raptam tamen sibi eẽ uictoriam eius ab illis, quorũ nihil est nisi bello quæsitum. Nõ regem bithyniæ Creston in quẽ senatus arma decreuerat, à se in gratiã illorum occisum: tamen nihilominus imputari, sibi si qua Gordius aut Tigranes faciant. Libertatẽ etiam in contumeliã sui à senatu ultro delatam Cappadociæ; quã reliquis gentibus abstulerũt deinde populos Cappadocum pro libertate oblata Gordiũ regem orantem ideo tanq̃ amicus suus esset nõ obtinuisse. Nicomedẽ precepto illorũ bellũ sibi intulisse, quia inultus ierit Mithridates; ab ipsis uentum obuiã, & nunc eam secum bellandi causam illis fore, q̃d non impune se Nicomedi lacerandum Saltatricis filio prebuerit. Quippe non delicta regum illos sed uires ac maiestatem insequi, neque in se uno sed in aliis quoq; omnibus hac semper arte grassatos. Sic & auum suum Pharnacem per cognationum arbitria succidaneum regi Pergameno Eumeni datum. Sic rursus Eumenẽ, cuius classibus primum in Asia fuere transuecti, cuius exercitu magis q̃ suo & magnum Antiochum & gallos in asia & mox in Macedonia regem Persem domuerant, & ipsum pro hoste habitum eiq; interdictum Italia, & quod cũ ipso deforme sibi putauerant, cũ filio eius Aristonico bellum gessisse. Nullius apud eos maiora q̃ Masinissæ regis numidarum haberi merita. Huic imputari uictum Annibalẽ, hinc captũ Syphacẽ, hinc Carthaginẽ deletã, hinc inter duos illos africanos tertiũ seruatorẽ urbis referri, tamen cũ huius nepote bellũ modo in africa gestũ adeo inexpiabile, ut ne uictum quidẽ memoriæ patris

donarent, quin carcerem ac triũphi spectaculũ experire tur. Hanc illos omnibus regibus legem odiorum dixisse, scilicet quia ipsi tales reges habuerint, quorũ & nõibus erubescant aut pastores aborigmum, aut aruspices sabinorum, aut exules corynthiorũ, aut seruos uernasq; thuscorũ, aut quod honoratissimũ nomen fuit inter hos superbos, atq;(ut ipsi ferũt) cõditores suos lupæ uberibus altos, sic omnem illũ populum luporũ auimos habere inexplebiles sanguinis, atq; imperii diuitiarumq; auidos ac ieiunos. Se autẽ seu nobilitate illis cõparetur, clariorem illa colluuie conuenarũ esse, qui paternos maiores suos à Cyro Darioq; conditoribus persici regni, maternos à magno Alexandro ac Nicanore Seleuco cõditoribus imperii macedonici referat, seu populis eorũ cõferat suos, earũ se gentiũ esse, quæ non modo Romão mperio sint pares, sed macedouico quoq; obstiterint. Nullam subiectarum sibi gentiũ expertã peregrina imperia, nullis unq̃ nisi domesticis regibus paruisse. Cappadociã uelint an Paphlagooniã recensere, rursus Pontum an Bithyniã, itemq; Armeniam maiorẽ minorẽq;, quarũ gentiũ nullam neq; Alexander ille qui totã pacauit Asiã, nec quisq̃ successorũ eius aut posterorũ attigisset. Scythiam duos ante se reges non pacare, sed tãtum intrare ausos Darium & Philippum, ægre inde fugã sibi expedisse. Vnde ipse magnam partem aduersus Romanos uiriũ haberet, multoq; se timidius ac diffidentius bella pontica ingressum, cum ipse rudis ac tyro esset. Scythæ preter arma uirtutẽq; animi, locorũ quoq; solitudinibus uel frigoribus instructæ, per quæ denũciaretur ingens militiæ labor ac piculũ. Inter quas

difficultates nec spes quidē premii foret ex hoste uago, nec tātū pecuniæ sed ēt sedis inopi Nūc se diuersam belli conditionē ingredi. Nam neq; cœlo Asiæ esse tēperantius aliud, nec solo fertilius, nec urbiū multitudine amœnius, magnamq; tēpris ptē non ut militiā sed ut festum diē acturos, bello dubiū facili magis an uberi, Si modo proximas regni Attalici opes, aut ueteres Lydiæ Romæ audierit, quas non expugnatū eant sed possessum, tantumq; se expectent auida Asia, ut etiam uocibus uocet, adeo illis odium Romanorum incussit rapacitas proconsulum, exactio publicanorum, calūniæ litiū. Sequātur se modo fortiter & colligant, quid se duce possit effi cere tantus exercitus. quem sine cuiusq̄ militum auxilio suamet unius opera uiderint Cappadociam cæso rege cœpisse, qui solus mortaliū pontum omnem scythiāq; pacauit, quam nemo ante transire tuto atq; adire potuerit. Namq; iustitiæ atq; liberalitatis suæ ne ipsos milites qui experiantur testes effugere, & illa indicia habere, quod solus regum omnium non paterna solum uerū etiā externa regna hereditatibus propter munificentiam acquisita possideat, Colchos, Paphlagoniam, Bosphorum. Sic excitatis militibus post annos. xxiii. sumpti regni, in romana bellla descendit. Tunc in ægypto mortuo rege Ptolemæo ei qui Cyreneis regnabat Ptolemæo per legatos regnum & uxor Cleopatra regina soror ipsius defertur. Lætus igitur hoc solo Ptolemæus, qd̄ sine certamine fraternum regnum recepisset, in quod subornari à matre Cleopatra & fauore principum fratris filium cognouerat. Cæterum infestis omnibus statim ubi Alexandriam ingressus est fautores pueri trucidari iussit.

Ipsum quoq; die nuptiarum quibus matrem eius in matrimonium recipiebat, inter apparatus epularum & solemnia religionum in complexu matris interficit. Atq; ita torum sororis cæde filii eius cruentus ascendit. Post quã non mitior in populares, qui eum in regnum uocauerãt fuit. Siquidem peregrinis militibus licentia cædis data omnia sanguine quotidie manabant, ipsamq; sororem, filia eius uirgine per uim stuprata, & in matrimonium ascita, repudiat. Quibus rebus deterritus populus in diuersa labitur, patriamq; metu mortis exul relinquit. Solus igitur in tãta urbe cum suis relictus Ptolemæus, cum regem se non hominum sed uacuarum ædium uideret, edicto peregrinos sollicitat. Quibus confluentibus obuius legatis Romanorum Scipioni Africano & Spurio Mũmio & L. Metello, qui ad inspiciẽda sociorũ regna ueniebant procedit. Sed q̃ cruentus ciuibus omnibus tã ridiculus Romanis fuit. Erat enim & uultu deformis, & statura breui, & sagina uentris nõ homini sed belluæ similis. Quã fœditatẽ nimia subtilitas & perlucida uestis augebat, prorsus quasi astu inspicienda preberentur, quæ omni studio occultanda pudibundo uiro erãt. Post discessum deinde legatorum, quorum africanus dũ aspicit urbẽ spectaculo Alexandrinis fuit, Ptolemæus iam etiam populo peregrino inuisus, cũ filio, quem ex sorore susceperat, & cum uxore matris pellice, metu insidiarum tacitus in exilium proficiscitur, contractoq; mercenario exercitu bellum sorori pariter ac patriæ infert. Accersitum maximum deinde à cyrenis filium, ne eum Alexandrini contra se Regem crearent, interficit. Tunc populus statuas & imagines eius detrahit. Quod

factum studio sororis existimans, filium, quē ex ea susceperat interficit, corpusq; in membra diuisum & in cista impositum matri die natalis eius inter epulas afferri curat. Quæ res non reginæ tantum uerum etiam uniuersæ ciuitati acerba & luctuosa fuit. tantumq; mœrorem festiuissimo conuiuio intulit, ut regia omnis repẽtino luctu incenderetur. Verso igitur studio principum ab epulis in exequias membra lacerata populo ostendunt, & quid sperare de rege suo debeant, filii cæde demonstrant. Finito luctu orbitatis Cleopatra, cum urgeri se fraterno bello uideret, auxilium à Demetrio petit Syriæ Rege per legatos eius. Cuius ipsius uarii & memorabiles casus fuere. Namq; Demetrius (ut supra dictum est) cum bellum parthis intulisset, & multis congressionibus uictor fuisset, repente circunuentus insidiis amisso exercitu capitur. Cui Arsacides parthorum Rex magno & regio animo misso in hyrcania, non cultum tantũ Regiũ præstitit, sed & filiam in matrimoniũ dedit. Regnumq; Syriæ, quod per absentiam eius Trypho occupauerat, restituturũ promittit. Post huius mortem desperato reditu nõ ferens captiuitatem Demetrius priuatam & si opulentam uitam pertesus tacitus in regnum, fugam meditatur. Hortator illi ac comes Calimãder amicus erat, qui post captiuitatem eius à Syria per Arabiæ deserta, ducibus pecunia comparatis, parthico habitu Babyloniam peruenerat. Sed fugientem Phrahartes qui Arsacadæ successerat, equitum celeritate per compendiosos tramites occupatum retrahit. Vt est deductus ad regem Calimandro quidem non tantum uenia uerum etiam premium fidei datum. Demetrium

dutem & grauiter castigatum ad coniugem in Hyrca=niam remittit, & arctioribus custodibus obseruari iu-bet. Interiecto deinde tempore cum fidem illi etiam susce pti liberi facerent. eodem amico comite repetita fuga ē, sed pari infelicitate prope fines regni sui reprehendi=tur, ac denuo perductus ad regem ut inuisus à conspe=ctu summouetur. Tunc quoque uxori & liberis dona tus in hyrcaniam pœna sibi donata remittitur, talisq; aureis ad exprobrationem puerilis leuitatis donatur. Sed hanc tam parthorum mitem in Demetrium clemen=tiam non misericordia gentis nec respectu cognationis faciebat, sed quod syriæ regnum affectabant, usuri Demetrio aduersus Antiochum fratrem, prout res uel tempus uel fortuna belli exegisset. His auditis Antio=chus occupandum bellum ratus, exercitum, quem mul-tis finitimorum bellis indurauerat, aduersus Parthos ducit. Sed luxuriæ non minor apparatus q̃ militiæ fuit. Quippe. viii. milia armatorum secuta sunt. xxx. milia lixarum. Ex quibus coquorum, pistorum, scænicorumq; maior numerus fuit, argenti certe auriq; tantum, ut etiam gregarii milites caligas auro figerent, procul=carentq; materiam, cuius amore populi ferro dimicant. Culinarum quoq; argentea instrumenta fuere, prorsus, quasi ad epulas non ad bella pergerent. Aduenienti Antiocho multi orientales reges occurrere, tradentes se regnaq; sua cũ execratione superbiæ parthicæ. Nec mora congressioni fuit. Antiochus tribus prœliis uictor Babyloniam cũ occupasset, magnus haberi cœpit. Itaq; omnibus ad eum deficientibus populis nihil parthis. re=lictum præter patrios fines fuit. Tunc Phrahar=

tres Demetrium in Syriam ad occupandum regnum cũ parthico presidio mittit, ut eo pacto Antiochus ad sua tuẽda à parthia reuocaretur. Interim quoniam uiribus non poterat insidiis Antiochum ubiq; tentabat. Propter multitudinem hominum omnem exercitum suum Antiochus per ciuitates in hyberna diuiserat. Quæ res exitii causa fuit. Nam cum grauari se copiarum proditione & iniuriis militum ciuitates uiderent, ad parthos deficiunt, & die statuta omnes apud se diuisum exercitũ per insidias, ne inuicem ferre auxilia possent, aggrediuntur. Quæ cum nunciata Antiocho essent, auxiliũ proximis laturus cum ea manu quæ secum hyemabat progreditur. In itinere obuium regem parthorum habuit. Aduersus quem fortius q̃ exercitus eius dimicauit. Ad postremum tamen cum uirtute hostes uincerent metu suorum desertus occiditur. Cui Phrahartes exequias regio more fecit, filiamq; Demetrii, quam secum Antiochus adduxerat captus amore uirginis uxorem duxit, penitere deinde dimissi Demetrii cœpit. Ad quẽ retrahendum cum turmas equitum festinanter misisset, Demetrium hoc ipsum metuentem iam in regno missi inuenerunt, frustraq; omnia conati ad regem suum reuersi sunt.

IVSTINI HISTORICI LIBER XXXIX.

Antiocho in parthia cum exercitu deleto, frater eius Demetrius obsidiõe parthorum liberatus ac restitutus in regnum, cum omnis syria in luctu propter amissum exercitum esset, quasi parthica ipsius ac fratris bella quibus, alter captus, alter occisus erat prospere gessisset, ita ægypto bellum inferre statuit, regnum ægypti Cleopatra socru pretiũ auxilii aduersus fratrem suum pollicente, Sed dum aliena affectat, ut assolet fieri, propria per defectionem syriæ amisit, Siquidem Antiochẽses primi, duce Triphone execrantes superbiam regis, quæ conuersatione parthicæ crudelitatis intolerabilis facta erat, mox Apanenii cæteræq; ciuitaees exemplum secutæ per absentiam regis à Demetrio defecere. Ptolemæus uero rex ægypti bello ab eodem petitus cum cognouisset Cleopatram sororem suam, opibus ægypti nauibus impositis, ad filiã & Demetrium generum in syriam profugisse, immittit iuuenem quendam ægyptium Protarchi negociatoris filium, qui regnum syriæ armis peteret. Et composita fabula quasi per adoptionem Antiochi regis receptus in familiam regiam esset, nec syriis quemlibet regẽ aspernantibus ne Demetrii paterentur superbiam, nomẽ iuueni Alexander imponitur, auxiliaq; ab ægypto ingentia mittuntur. Interea corpus Antiochi interfecti à rege parthorum in loculo argenteo in sepulturam in syriã remissum peruenit, qđ cũ ingenti studio ciuitatũ & r

gis Alexandri ad firmandā fabulæ fidē excipitur. Quæ res illi magnū fauorē populariū conciliauit omnibus nō fictas in eo sed ueras lachrymas existimantibus. Demetrius autē uictus ab Alexandro cū undiq; circūstantibus malis premeretur. ad postremū ēt ab uxore filiisq; deseritur. Relictus igitur cū paucis seruulis cū Tyrum religione templi se defensurus petiisset, naui egrediens prefecti iussu interficitur. Alter ex filiis Seleucus quoniam sine matris auctoritate diadema sumpsisset, ab eadem interficitur. Alter cui propter nasi magnitudinē cognomen Grypho fuit, rex à matre hactenus cōstituitur, ut nomen regis penès filium, uis aūt omnis imperii penès matrē esset. Sed Alexāder occupato syriæ regno tumens ex successu rerum, spernere iam ēt ipsum Ptolemæū, à quo fuerat in regno ornatus, superba insolētia cœpit. Itaq; Ptolemæus reconciliata sororis gratia destruere Alexandri regnū, quod odio Demetrii uiribus suis acquisierat, summis operibus instituit. Mittit ergo in graciam Grypho auxilia, & filiā Gryphinam Grypho nupturā, ut populos in auxilium nepotis nō societate tantū belli uerū etiā affinitate sua solicitaret. Nec res frustra fuit. Nam cū omnes Gryphū instructū ægyptiis uiribus uiderent, paulatim ab Alexandro deficere cœpere. Fit deinde inter eos prœlium. quo uictus Alexander Antiochiam profugit. Ibi inops pecuniæ cū stipendia militibus deessent. in templo Iouis solidū ex auro uictoriæ signū tolli iubet, facetis iocis sacrilegiū circūscribens. Nā uictoriā cōmodatā sibi à Ioue esse dicebat. Interiectis deinde diebus cū ipsius Iouis aureū simulacrū infiniti ponderis tacite euelli iussisset, depræ

hensusq; in sacrilegio concursu multitudinis in fugā est uersus, magna ui tempestatis oppressus ac desertus à suis, latronibus capitur, perductusq; ad Gryphū interficitur. Gryphus porrò recuperato patrio regno exter nisq; periculis liberatus, insidiis matris appetitur. Quæ cū cupiditate dominationis prodito marito Demetrio & altero filio interfecto huius quoq; uictoria inferiorē dignitatē suam factam doleret, uenienti ab exercitatione ueneni poculū obtulit. Sed Gryphus prædictis ante iam insidiis ueluti pietate cū matre certaret bibere ipsam iubet, abnuenti instat. Postremum prælato indice eā arguit, solā defensionē sceleris superesse affirmans, si bibat quod filio obtulit. Sic uicta regina scelere in se uerso, ueneno quod alii parauerat, extinguitur. Parta igitur regni securitate Gryphus octo annis quietem & ipse habuit, & regno suo præstitit. Natus deinde illi est æmulus regni frater ipsius Cyricænus eadem matre genitus, sed ex Antiocho patruo susceptus. Quē cū ueneno tollere uoluisset, ut maturius cū eodē armis de regno contenderet excitauit. Inter has regni Syriæ parricidiales discordias, moritur rex Aegypti Ptolemæus, regno Aegypti uxori & alteri filio quē illa legisset relicto, uidelicet quasi quietior Aegypti status q̄ Syriæ regnum esset, cū mater altero ex filiis electo alterum hostem esset habitura. Igitur cum pronior in minorem filium esset, à populo compellitur maiorem eligere, cui prius q̄ regnum daret uxorē ademit, compulsumq; repudiare carissimam sibi sororem Cleopatram, minorem sororem Seleucem ducere iubet, non materno inter filias iudicio cum alteri maritum eriperet, alteri daret

uocatis ipsa militibus mittit qui sororem confoderent. Qui ut in templum intrauerunt cum euellere eã non possent, manus amplexantes deæ simulacrũ præciderunt. Tunc Cleopatra execratione parricidarũ mundata uiolatis numinibus in ultionẽ sui decedit. Nec multo post repetita prœlii congressione uictor Cyricænus uxorem Gryphi Gryphinam quæ pauloante sororẽ interfecerat capit, eiusq; supplicio uxoris manibus parentauit. At in ægypto Cleopatra cũ grassaretur socio regni filio Ptolemæo populũ in eũ incitat. Abductaq; ei Seleuce uxore eo indignius q̃d ex Seleuce iam duos filios habebat exulare cogit, Accersito minori filio Alexãdro & rege in locum fratris constituto, nec filiũ regno expulisse contenta bello Cypri exulantem persequitur. Vnde pulso interficit ducem exercitus sui, q̃d uiuum eum è manibus emisisset, q̃q̃ Ptolemæus uerecundia matris bello non uiribus minor ab insula recessisset. Igitur Alexander territus hac matris crudelitate, & ipse eã reliquit, periculoso regno securam ac tutam uitam anteponens. Cleopatra uero timens ne maior filius Ptolemæus ab Cyricæno ad recuperandũ ægyptũ auxiliis iuueretur, ingentia Grypho auxilia & Seleucem uxorem nupturam hosti prioris mariti mittit, Alexandrũq; filium per legatos in regnum reuocat Cui cum occultis insidiis exitium machinaretur occupata ab eodem interficitur, spiritumq; non fato sed parricidio dedit. Digna prorsus has mortis infamia, quæ etiam matrẽ thoro expulit, & duas filias ĩduas alterno fratrũ matrimonio fecit. & filio alteri in exilium acto bellum intulit, alteri erepto regno exitium per insidias machinata est. Sed

nec Alexandro cædes tam nefanda inulta fuit. Nã ubi primum compertum est per scelus filii matrem interfe=ctam concursu populi in exiliũ agitur. Reuocatoq; Pto=lemæo in regnum redditur, qui neq; cum matre bellũ gerere uoluisset, nec à fratre armis repetere quod prior possedisset. Dum hæc aguntur frater eius ex pel lice susceptus, cui pater Cyrenarum regnum testamen to reliquerat, hærede populo Romano instituto decessit. Iam enim fortuna Romana porrigere sed ad orientalia regna, non contenta Italiæ terminis ceperat. Itaque & ea pars libyæ prouincia facta est, postea creta ciliciaq; piratico bello perdomitæ in formam prouinciæ rediguntur. Quo facto & syriæ & ægypti regna, cum unitate Romana arctata, quæ incrementa de finitimis bellis quærere solebant, adempto uagandi arbitrio uires suas iu perniciem suam conuerterunt, adeo ut assiduis prœliis consumpti in contemptum finitimorum uenerint, prædæq; arabum genti imbelli antea fuerint. Quorum rex Herotimus fidu~a.lxx. filiorum, quos ex pellicibus susceperat diuisis exercitibus nunc ægyptum nunc syriam infestabat, magnumq; nomen arabum uiribus finitimorum exanguibus fecerat.

IVSTINI HISTORICI LIBER. XL.

VTVIS Fratrum odiis, & mox filiorum inimicitiis parentum succedētibus, cū inexpiabili bello & reges & regnū syriæ consumptū esset, ad externa populus auxilia concurrit, peregrinosq; sibi reges circūspicere cœpit. Itaq; cū pars Mithridatē ponticū, pars Ptolemæū ab ægypto accersendum censeret, occurreretq; q̄d Mithridates implicitus bello Romano esset, Ptolemæus quoque hostis syriæ semper fuisset, omnes in Tigranem regem armeniæ consenserunt, instructum præter domesticas uires parthica societate & Mithridatis affinitate. Igitur accitus in regnum syriæ per. xviii. annos tranquillissimo regno potitus est, neq; bello alium lacessere, neq; lacessitus inferri alii bellum necesse habuit. Sed sicut ab hostibus tuta syria fuit, ita terræmotu uastata est, quo. c. lxx. hominū milia & multæ urbes perierunt. Quod prodigium mutationē rerū portendere aruspices responderūt. Igitur Tigrane à Lucullo uicto rex syriæ Antiochus Cyricæni filius ad eodē Lucullo appellatur. Sed quod Lucullus dederat, postea ademit Pompeius. Qui poscenti regnū respondit, ne uolenti quidem syriæ nedum recusanti daturum se regem, qui. xviii. annos quibus Tigranes syriam tenuit in angulo ciliciæ latuerit. Victo autem eodem Tigrane à Romanis alieni operis premia postulet. Igitur ut habenti regnum non ademerit, ita quo cesserit Tigrani non daturum quod tueri nesciat, ne rur=

ſus ſyriam iudeorum & arabum latrociniis infeſtā reddat. Atq; ita ſyriam in prouinciæ formam redigit, paulatimq; oriens Romanorum, diſcordia conſanguineorum regum, factus eſt.

IVSTINI HISTORICI LIBER XLI.

P Arthi penes quos uelut diuiſione orbis cum Romanis facta nunc orientis imperium eſt ſcytharum exules fuerūt, hoc etiam ipſorum uocabulo manifeſtatur. Nam ſcyticho ſermone parthi exules dicuntur. Hi & Aſſyriorum & mœdorum temporibus inter orientales populos obſcuriſſimi fuere. Poſtea quoq; cum imperium orientis à mœdis ad perſas translatū eſt, ueluti uulgus ſine nomine, preda uictorū fuere. Poſtremo macedonibus triumphato oriente ſeruierūt, ut cuiuis mirum uideatur, ad tantam eos felicitatem per uirtutem prouectos, ut imperent gentibus, ſub quarū imperio uelutiſeruile uulgus fuere. A Romanis quoq; trinis bellis per maximos duces florentiſſimis temporibus laceſſiti ſoli ex omnibus gentibus non ſolum pares, uerum etiam uictores fuere. Quā\q plus gloriæ ſit inter aſſyriaca & mœdica perſicaq; memorata olim regna, & opulentiſſimū illud mille urbiū Bactrianū imperium emergere potuiſſe; \q longinqua bella uiciſſe. præterea cū grauibus ſcythis & uicinalibus bellls aſſiduis uexati, uariiſq; periculorū certaminibus urgerentur, hi domeſticis ſeditionibus ſcythia pulſi ſolitudines inter hyrcaniam, & dacas, & areos, & ſpartanos, & maia=

nos furtim occupauere fines. Deinde non intercedẽtibus primo finitimis, postea etiam prohibentibus in tantum protulere, ut nõ immensa tantum iam ac profunda cã=porum, uerum etiam prærupta colliũ montiumq; ardua occupauerint. Ex quo fit ut parthiæ pleraq; finium aut æstus aut frigoris magnitudo possideat, quippe cum montes nix, & cãpos æstus infestet. Administratio gen=tis post defectionem Macedonici imperii sub regibus fuit. Proximus maiestati regum populorum ordo est. Ex hoc duces in bello, ex hoc rectores in pace habentur. Ser=mo inter scythicum mœdumq; medius & utriusq; mix=tus. uestis olim sui moris. Postea q̃ accessere opes, ut mœdis perlucida ac fluida. Armorum patrius ac scythius mos. Exercitum non ut aliæ gentes liberorum sed maio=rem partem seruorum habẽt. Quorum uulgus nulli ma numittendi potestate permissa, ac per hoc omnibus ser uis nascentibus in dies crescit. Hos pari cura ac liberos suos habent, & equitare & sagittare magna industria docent. Locupletissimus ut quisq; est, ita plures in bello equites regi suo prebet. Deniq; Antonio bellum parthis inferenti cum. l. milia equitum occurrerent soli. dccc. libe ri fuere. Cominus in aciæ prœliari nesciunt, obsessasq; expugnare urbes. Pugnant aut procurrentibus equis, aut terga dantibus, sæpe etiam fugam simulant, ut incau tiores aduersus uulnera insequentes habeant. Signum his in prœlio non tuba sed tympano datur, nec pugna=te diu possunt. Cæterum intolerandi forent, si quantus his impetus est, uis tanta & perseuerantia esset. Ple=rumq; in ipso ardore certaminis prœlia deserunt, ac pau lopost pugnam ex fuga repetunt, & cum maxime uicisse

te putes; tunc tibi discrimen subeundum sit. Munimētū ipsis equisq; loricæ sunt plumatæ, quæ utrunq; toto corpore tegunt. Auri argentiq; nullus nisi in armis usus. Vxores dulcedine uariæ libidinis singu'i plures habēt, nec ulla delicta adulteriis grauius uindicant. Quā ob rem fœminis non conuiuia tantum zelo uirorum, uerum etiam conspectum interdicuut. Carne non nisi uenatibus quæsita uescuntur. Equis omni tempore uectantur, illis bella, illis conuiuia, illis publica ac priuata officia obeunt, super illos ire, consistere, mercari, colloqui. Hoc deniq; discrimē inter seruos liberosq; esse, qđ serui pedibus, liberi non nisi equis incedunt. Sepultura uulgo aut auium aut canum laniatus est. Nuda demum ossa terra obruuntur. In superstitionibus ad curā deorū precipua oibus ueneratio est. Ingenia genti tumida, seditiosa, fraudulenta, procacia. Quippe uiolētiā uiris mansuetudinē mulieribus assignant. Semp aut in externos aut in domesticos motus inquieti, natura taciti, ad faciendū q̄ ad dicēdū promptiores. Proinde secūda aduersaq; silētio tegunt. Principibus metu non pudore parēt. In libidinem proiecti. in cibum parci, fides dictis promisisq; nulla, nisi quatenus expedit. Post mortē Alexādri magni cum inter successores eius orientis regna diuiderentur, nullo Macedonum dignāte parthorū iperium Stagenori externo socio traditur. Hi postea deductis macedonibus in bellum ciuile cum cæteris supioris asiæ populis Eumenem secuti sunt. Quo uicto ad Antigonum transire. Post hunc à Nicanore Seleuco ac mox ab Antiocho & successoribus eius possessi, à cuius pronepote Seleuco primum defecere. Primo punico bello

.L. Manlio Pisone, Attilio Regulo Cons s. Huius defectionis impunitatem illis duorum fratrũ regum Seleuci & Antiochi discordia dedit. Qui dum sibi inuicẽ eripere regnum uolunt persequi defectores omiserunt. Eodem tempore etiam Theodotus mille urbium Bactrianorum præfectus defecit, regemq; se appellari iussit. Quod exemplum secuti totius orientis populi à macedonibus defecere. Erat eo tempore Arsaces uir sicut incertæ originis, ita uirtutis expertæ. Hic solitus latrociniis & rapto uiuere, accepta opinione Seleucum à gallis in asia uictum solutus regis metu, cum prædonum manu parthos ingressus, præfectum eorum Mãdragoram oppressit, sublatoq; eo imperium gentis inuasit. Non magno deinde post tempore Hyrcanorum quoque regnum occupauit, atque ita duarum ciuitatum imperio præditus grande exercitum parat metu Seleuci & Theodoti Bactrianorum regis. Sed cita morte Theodoti metu liberatur, cum filio eius & ipso Theodoto fœdus ac pacem fecit, nec multo post cum Seleuco rege ad defectores ꝑsequendos ueniente cõgressus uictor fuit, quẽ diẽ ꝑthi exinde solẽnẽ uelut initiũ libertatis obseruant. Reuocato deinde Seleuco nouis motibus in asiam dato laxamẽto regnũ parthicũ format, militẽ legit, castella munit, ciuitates firmat, urbẽ quoq; nomine Datam in monte Thaborreno condit. Cuius loci ea conditio est, ut neq; munitius quicq̃ esse neq; amœnius possit. Ita.n. & præruptis rupibus undiq; cingitur, ut tutela loci nullis defensoribus egeat, & soli circumiacentis tãta ubertas ẽ, ut propriis opibus expleatur. Tã fontiũ ac siluarũ ea copia ẽ, ut & aquarũ abũdãtia irrigetur, & uena-

tionum uoluptatibus exornetur. Sic Arsaces quæsito simul constitutoq; regno non minus memorabilis parthis, q̃ persicis Cyrus, macedonibus Alexander, Romanis Romulus matura senectute decedit. Cuius memoriæ hunc honorem parthi tribuerunt, ut omnes exinde reges suos Arsacis nomine nuncupent. Huius filius & successor regni Arsaces & ipse nomine, aduersus Antiochum Seleuci filiũ. c. milibus peditum & xx. milibus equitum instructus mira uirtute pugnauit. Ad postremum in societatem eius assumptus est. Tertius parthis rex Pampatius fuit, sed & ipse Arsaces dictus, nam (sicut supra dictum est) omnes reges suos hoc nomine sicuti Romani Cæsares augustosq; cognominauerunt. Hic actis in regno. xii. annis decessit, relictis duobus filiis Mithridate & Pharnace. Quorũ maior Pharnaces more gentis hæres regni Mardos ualidam gentem bello domuit, nec multo post decessit, multis filiis relictis. Quibus preteritis fratri potissimũ Mithridati insignis uirtutis uiro reliquit imperium, plus regio q̃ patrio deberi nomini ratus, potiusq; patriæ q̃ liberis consulendum. Eodem fermè tempore sicut in parthis Mithridates, ita in bactris Eucratides magni uterq; uiri regna ineunt. Sed parthorum fortuna felicior ad summum hoc duce imperii fastigium eos perduxit. Bactriãi autem per uaria bella iactati non regnũ tantũ uerũetiã libertatem amiserunt. Siquidem Sogdianorum & Drãganitanorum indorumq; bellis fatigati, ad postremum ab inualidioribus parthis uelut exangues oppressi sunt. Multa tamen Eucratides bella magna uirtute gessit. Quibus attritus cum obsidionem Demetrii regis in do

rum pateretur cum.ccc.milibus.lx.milia hostium assiduis eruptiõibus uicit. Quinto itaq; mẽse liberatus in Indiam in potestatem redegit. Vnde cum se reciperet à filio, quem socium regni fecerat, in itinere interficitur. Qui non dissimulato parricidio uelut hostem non patrem interfecisset, & per sanguinem eius currum egit, & corpus abiici insepultum iussit. Dum hæc apud Bactros geruntur interim inter parthos & medos bellũ oritur, cum uarius utriusq; populi casus fuisset, ad postremũ uictoria penes parthos fuit. His uiribus auctus Mithridates mediæ Bacasum in regno præponit, ipse in Hyrcaniam proficiscitur. Vnde reuersus bellum cum Elimeorũ rege gessit. Quo uicto hanc quoq; gentẽ regno adiecit, imperiumq; parthorum à monte Caucaso multis populis in ditionem redactis usq; ad flumẽ Euphratẽ protulit. Atq; ita aduersa ualitudine arreptus non minor Arsace proauo gloriosa senectute decessit.

IVSTINI HISTORICI LIBER XLII.

Post necẽ Mithridatis parthorũ regis Phrartes filius eius rex constituitur. Qui cũ inferre bellũ in ultionẽ tẽtati ab Antiocho parthici regni Syriæ statuisset, scytharũ motibus ad sua dfendẽda reuocatur. Nãq; scythæ in auxiliũ pthorũ aduersus Antiochũ syriæ Regẽ mercede sollicitati cũ cõfecto iã bello superuenissent, & calũnia tardius lati auxilii mercede frauderẽtur, dolẽtes tãtũ iis itineris frustra mensum, cũ uel stipẽdiũ pro uexatiõe uel aliũ hostẽ dari sibi

poscerent, superbo responso offensi fines parthorũ uastare cœperunt. Igitur Phrahartes cum aduersus Scythas proficisceretur, ad tutelã regni reliquit Hymurũ quendam pueritiæ sibi flore conciliatũ. Qui tyrannica crudelitate, oblitus & uitæ preteritæ & uicarii effici Babylonios multasq; alias ciuitates ĩportune uexauit. Ipse autẽ Phrahartes exercitũ græcorũ, quẽ bello Antiochi captũ crudeliter superbeq; tractauerat, in bellũ secum ducit, immemor prorsus, q̃d hostiles eorũ animos nec captiuitas minuerat, & insuper iniuriarum indignitas exacerbauerat. Itaq; cum inde iam scytharũ aciem uidissent, arma ad hostes transtulerunt, & diu cupitam captiuitatis ultionem exercitus parthiã & ipsius Phrahartis Regis cruenta cæde executi sunt. In huius locum Arthabanus patruus eius rex substituitur. Scythæ aũt contenti uictoria populata parthia in patriã reuertuntur. Sed Arthabanus bello colchatariis illato in brachio uulneratus statim decedit. Huic Mithridates filius succedit. Cui res gestæ magnũ cognomen dedere. Quippe claritatem parentum æmulatione uirtutis accensus animi magnitudine supergreditnr. Multa igi ur bella cũ finitimis magna uirtute gessit, multosq; populos parthico regno addidit. Sed & cum Scythis prospere aliquoties dimicauit, ultorq; iniuriæ parentum fuit, ad postremum Artoadisti armeniorum Regi bellum intulit. Sed quoniam ad Armeniam transitum facimus, origo eius paulo altius repetenda est. Neque enim silentio præteriri tantum regnum fas est, cum fines eius post parthiam omnium regnorum magnitudinem superent. Siquidem armenia à cappadocia usque undecies cente=

na milia ad mare caspium patet, sed altitudine milia passuum septingenta porrigitur. Condita est autem ab armenio Iasonis Thessali comite. Quem cum perditum propter insignem periculosamq; regno suo uirtutem Pelias Rex cuperet, denunciata militia in colchos eũ abire iubet, pellemq; arietis memorabilem gentibus reportare, sperans interitum uiri, aut ex periculo tam longæ nauigationis, aut ex bello tam profundæ barbariæ. Igitur Iason diuulgata opinione tam gloriosæ expeditionis, cum ad eum certatim principes iuuentutis totius fermè orbis concurrerent, exercitum fortissimorum uirorum, qui argonautæ cognominati sunt, comparauit. Quem cum magnis rebus gestis incolumen reduxisset, rursus à Peliæ filiis Thessalia pulsus magna ui cum ingenti multitudine, quæ ad famam uirtutis eius ex omnibus gentibus quotidie confluebat. comite Medea uxore, quam repudiatam miseratione exilii rursus receperat, & medeo priuigno ab ægeo rege atheniensium genito colchos repetiuit, socerumq; etiã regno pulsum restituit. Magna deinde bella cum finitimis gessit, captasq; ciuitates partim regno soceri, ad abolendam superioris militiæ iniuriam, qua & filiã eius Medeã abduxerat, & filium oeetæ ægialeũ interfecerat, adiunxit, partim populis, quos secũ adduxerat assignauit. Primus q̃ oĩs humanorũ post Herculẽ & liberũ, qui reges oriẽtis fuisse traduntur, eã cæli plagã domuisse dicitur. Populis q̃busdã phrygiũ & Ansistratũ aurigas castoris & pollucis duces assignauit, cũ albanis fœdus percussit, qui Herculem ex Italia ab albano mõte cũ Geryone extincto armẽta eius ꝑ Italiã du=

ceret secuti dicuntur, quiq; memores Italicæ origīnis exercitum CN. Pompeii bello Mithridatico fratres salutauere. Itaq; Iasoni totus fermè oriens ut cōditori diuinos honores templaq; constituit. Quæ parmenion dux Alexādri magni post multos annos dirui iussit. ne cuiusq̄ nomen in oriente uenerabilius Alexandri eēt. Post mortem Iasonis Mœdus æmulus uirtutis eius in honorem matris Mædeæ, Mædeā urbem condidit, regnūq; è nomine suorum mœdorum constituit. Sub cuius maiestate omne postea imperium fuit. Albanis uicinæ amazones sunt, quarum reginam Thalestrē cōcu' itū Alexandri petisse multi authores prodidere, Armenius quoq; & ipse Thessalus unus de numero ducū Iasonis recollecta multitudine, quæ amisso Iasone rege passim uagabatur Armeniam condidit. A cuius montibus tigris fluuius modicis primo incrementis nascitur. Interiecto deinde aliquanto spatio sub terras mergitur, atq; ita post. xxv. milia passuum grande iam flumen in regione Sophone emergit, ac sic in paludes Euphratis recipitur. Igitur Mithridates Rex parthorum post bellum armeniæ pp crudelitatem à senatu parthico Regno pellitur. Frater eius Horodes cum regnum uacans occupasset Babyloniam quo Mithridates confugerat, diu obsedit, & fame coactos in deditionem oppidanos compellit. Mithridates autem fiducia cognationis ultro se in potestatem Horodis tradit, Sed Horodes plus hostem q̄ fratrem cogitans, in conspectu suo trucidari eum iussit. Post hæc bella cum Romanis gessit, Crassumq; Imperatorem cum filio & omni exercitu Romano deleuit. Huius filius Pacorus missus ad persequendas Roma=

ni belli reliquias, magnis rebus in Syria gestis, in parthiam patri suspectus reuocatur. Quo absente exercitus parthorũ relictus in Syria à Cassio quæstore Crassi cum omnibus ducibus trucidatur. His itaq; gestis nõ magno post tempore Romanis inter Cæsarẽ Pompeiũq; ciuile bellũ oritur, in quo parthi Pompeianarũ partium fuere, & ꝑꝑ amicitiam cum Pompeio bello Mithridati coniunctam, & propter Crassi necem, cuius filium in partibus Cæsaris esse audierant. Quem ultorẽ patris uictore Cæsare futurum non dubitabant. Itaq; uictis partibus Pompeianis. & Cassio & Bruto auxilia aduersus Augustum & Antonium misere, & post belli finem rursum Pacoro duce cũ Labieno inita societate Syriam & Asiam uastauere. Castraq; Ventidii, qui post Cassium absente Pacoro exercitũ parthicum fuderat, magna mole aggrediuntur, sed ille simulato timore diu se continuit, & insultare parthos aliquantisper passus est. Ad postremum in securos lætosq; partem legionum emisit, quarum impetu fusi parthi in diuersa abire, Pacorus autem cum fugientes suos abduxisse secum legiones Romanas putaret, castra Vẽtidii ueluti sine defensoribus aggreditur. Tunc Ventidius reliqua parte legionũ emissa uniuersam parthorũ manũ cũ Rege ipso Pacoro interfecit. Nec ullo bello parthi unquam maius uulnus acceperunt. Hæc cum nunciata in parthia erãt Horodes pater Pacori, qui pauloante uastatam Syriã, occupatã Asiam à parthis audierat, uictoremq; Pacorum Romanorum gloriabatur. repente filii morte & exercitus clade audita ex dolore ad furorem uertitur. Multis diebus non alloqui quẽquã, non cibũ sumere, nõ

uocē mittere. ita ut mutus factus uideretur. Post multos deinde dies, ubi dolor uocem laxauerat, nihil aliud q̃ Pacorum uocabat. Pacorus illi uideri, Pacorus audiri uidebatur; cum illo loqui, cum illo consistere, interdum quasi amissum flebiliter dolebat. Post longum deinde luctum alia sollicitudo miserandū senem inuadit. quem ex numero triginta filiorum in locum Pacori regem constituat. Multæ pellices, ex quibus generata tāta iuuentus erat; pro suis quæq; sollicitæ animū senis obsidebant. Sed fatū parthiæ fecit, in qua iam quasi solemne est reges parricidas haberi, ut sceleratissimus omniū & ipse Phrahartes nomīe Rex statueretur. Itaq; statim quasi nollet mori naturaliter, patrem interficit, fratres quoq; triginta trucidat. Sed nec in filiis cessant parricidia. Nam cum infestos sibi optimates pp assidua scelera uideret, ne esset qui nominari Rex posset, adultum filium interfici iubet. Huic Antonius propter auxilium aduersus se & Cæsarem latum bellum cū sedecim ualidissimis legionibus intulit, sed grauiter multis prœliis uexatus a parthia refugit. Qua uictoria insolentior Phrahartes redditus cum multa crudeliter consuleret, in exilium a populo suo pellitur. Itaq; cum magno tempore finitimas ciuitates, & ad postremum scythas precibus fatigasset, scytharum maximo auxilio in regnū restituitur. Hoc absente Regem Parthi Tyridatē quendā cōstituerāt. Qui audito scytharū aduentu magna amicorum manu ad Cæsarem in hispaniam bellum tūc tēporis gerentem profugit, obsidem Cæsari minimū filium Phrahartis ferens, quem negligentius custoditum rapuerat. Quo cognito Phrahartes legatos statim ad

Cæsarem mittit. seruũ suũ Tyridatẽ & filiũ remitti sibi postulat. Cæsar & legatione Phrahartis audita. & Tyridatis postulatis cognitis. (Nam & ipse restitui in regnũ desiderabat, iuris Romanorũ futuram Parthiã affirmans si eius regnũ muneris eorũ fuisset) neq; Tyridatem dediturũ se Parthis dixit, neq; aduersus Parthos Tyridati auxilia daturũ. Ne tamen a Cæsare nihil per omnia obtentum uideretur, Phrahartis filium sine precio remisit, & Tyridati quoad manere apud romanos uellet, opulentum sumptum preberi iussit. Post hæc finito Hispano bello cum in syriam ad componendũ orientis statum peruenisset, metum Phraharti iniũxit, ne bellũ Parthiæ uellet inferre. Itaq; tota parthia captiui ex Crassiano siue Antonii exercitu recollecti signaq; cũ his militaria augusto remissa. Sed & filii nepotesq; phrahartis obsides augusto dati, plusq; Cæsar magnitudine sui nominis fecit, q̃ armis alius imperator facere potuisset.

IVSTINI HISTORICI LIBER XLIII.

P Arthicis orientalibusq; ac totius propemodũ orbis rebus expeditis, ad initia Romanæ urbis Trogus, uelut post longã pegrinationẽ domũ reuertitur, ingrati ciuis officiũ existimans, si cum omnium gentium res gestas illustrauerit de sola tantum patria taceat. Breuiter igitur initia Romani imperii perstringit, ut nec modum propositi operis excedat, nec utiq; originem urbis, quæ est caput totius orbis silentio prætermittat. Italiæ cultores primi aborigines

fuere. Quorum rex Saturnus tantæ iustitiæ fuisse traditur, ut neq; seruierit sub illo quisq̃, neq; ius quicq̃ priuatæ rei habuerit. sed omnia cómunia & indiuisa omnibus fuerint, ueluti unum cunctis patrimoniũ eẽt. Ob cuius exempli memoriam cautum est, ut Saturnalibus exæquato omnium iure passim in conuiuiis serui cũ dominis recumbant. Itaq; Italia regis nomine Saturnia appellata est, & mons, quem inhabitabat Saturnus, in quo nunc ueluti a Ioue pulso sedibus suis Saturno capitolium est. Post hunc tertio loco regnasse Faunũ ferũt, sub quo Euander ab Arcadiæ urbe pallanteo in Italiã cum mediocri turba popularium uenit. cum Faunus & agros & montem, quem ille postea palatinum appellauit. benigne assignauit. In huius radicibus templũ Lyceo, quem græci Pana. Romani Lupercum appellant constituit, Ipsum dei simulacrum nudum caprina pelle amictum est. Quo habitu nũc Romæ lupercalibus decurritur. Fauno fuit uxor nomine Fatua, quæ assidue diuino spiritu impleta. uelut per furorem futura præmonebat; unde adhuc qui inspirari solent, fatuari dicũtur. Ex filia Fauni & Hercule, qui eodem tempore extincto Geryone armenta uictoriæ premia per Italiã ducebat, stupro conceptus Latinus procreatur. Quo tenẽte regnum Aeneas ab Ilio Troia à græcis expugnata in Italiam uenit, statimq; prælio exceptus cum in aciẽ exercitum eduxisset, & ad colloquium uocatus tantã admirationem sui Latino prebuit, ut in societatem regni reciperetur, & Lauinia in matrimonium data ei gener ascisceretur. Post hæc cómunæ utriusq; bellum aduersus Turnum rutilorum regem, propter fraudatus

Lauinæ

Lauiniæ nuptias fit. In quo & Turnus & Latinus inte rierunt. Igitur cum Aeneas iure uictoriæ utroq; popu= lo potiretur, urbem ex nomine uxoris Lauiniæ condi= dit. Bellum deinde aduersus Mezentium regem ethrus corum gessit. In quo cum ipse occidisset, in locum eius Ascanius filius successit. Qui Lauinio relicto longam Albam condidit, quæ trecentis annis caput regni fuit. Post multos deinde urbis huius reges, ad postremũ Nu mitor & Amulius regno potiti sunt. Sed Amulius cũ in ætatem potiorem Numitorem oppressisset, filiam eius Rheam in perpetuam uirginitatem, ne quis uindex re= gni sexus uirilis ex genere Numitoris oriretur, demisit addita iniuriæ specie honoris, ut non damnata sed sa= cerdos electa uideretur. Igitur clausa in luco Martis sacro duos pueros, incertum stupro an Marthe conce= ptos enixa est. Quo cognito Amulius multiplicato me= tu, præuentu duorũ pueros exponi iubet, & puellam uinculis onerat. Ex quorum iniuria decessit. Sed fortũa origini Romanæ prospiciens, pueros lupæ alendos obtu lit. Quæ amissis catulis distenta ubera exinanire cu= piẽs nutricẽ se isãtibus prebuit. Cũ sæpius ad puulos ue lũti ad catulos reuerteretur, rẽ Faustulus pastor aiadũ uertit, subtractosq; ferè in greges pecorũ agresti ui= ta nutriuit. Martios pueros fuisse, siue qd in luco Mar tis enixi sunt, siue qd è lupa, quæ in tutela Martis ẽ, nutriti, ueluti manifestis argumentis creditum est. No mina pueris, Alteri Remo, alteri Romulo fuere. Adul ti inter pastores de uirtute quotidiana certamina & ui res & pernicitatem auxere. Igitur cum latrones à rapi na pecorũ industrie frequẽterq; summoueret, Remus ab

iisdem latronibus captus, & ueluti ipse esset quod in alios prohibebat, regi offertur. Crimini datur quasi greges Numitoris infestare solitus esset. Tūc à rege in ultionē Numitori traditur. Sed Numitor adolescētia iuuenis permotus & in suspitionē expositi nepotis adductus, cū eum nunc liniamentorū filiæ similitudo, nunc ætas expositionis temporibus congruens anxium teneret, repēte faustulus cum Romulo superuenit, à quo origine cognita puerorum, facta conspiratione & adolescentes in ultionem maternæ necis, & Numitor in uindictā erepti regni armātur. Occiso Amulio regnū Numitor restituitur, & ibi urbs Romana ab adolescētibus cōditur. Tūc & Senatus centū seniorū, qui patres dicti sunt cōstituitur. Tunc & uicinis connubia pastorum dedignātibus uirgines sabinæ rapiuntur, finitimisq́; populis armis subiectis primū Italiæ mox orbis imperiū quæsitū. Per ea adhuc tēpora reges hastas pro diademate habebāt, quas græci sceptra dixere. Nam & ab origine rerū pro diis immortalibus ueteres hastas coluere, ob cuius religionis memoriā adhuc deorum simulacris hastæ adduntur. Tēporibus Tarquinii regis ex asia Phocensiū iuuētus hostio tyberis inuecta amicitiā cū Romanis iunxit. Inde in ultimos galliæ sinus nauibus profecta Massiliā inter ligures & feras gentes gallorū cōdidit, magnasq́; res, siue dum armis se aduersus gallicā feritatē tuentur, siue dū ultro lacessunt, à quibus fuerāt āte lacessiti gesserūt. Namq; Phocēses ex ignauitate ac macie terræ coacti studiosius mare q̄ terras exercuerūt, piscando, mercando, plerumq; etiā latrocinio maris, quod illis tēpibus gloria habebatur, uitā tolerabāt. Itaq; in ultiā

oceani oram procedere ausi in sinũ gallicũ hostio Rhodani amnis deuenere, cuius loci amœnitate capti reuersi domũ referẽtes, quæ uiderãt plures sollicitare. Duces classi Furius & Peranus fuere. Itaq; ad regẽ Segoregiorũ Senanũ nomine, in cuius finibus urbẽ cõdere gestiebãt, amicitiã petẽtes cõueniũt. Forte eo die rex occupatus in apparatu nuptiarũ Gyptis filiæ erat, quã more gentis electo iter epulas genero nuptũ tradere illi parabat. Itaq; cũ ad nuptias inuitati oẽs proci essent, rogãtur & græci hospites ad conuiuiũ. Introducta deinde uirgo cũ iuberetur à patre aquam porrigere ei, quem uirũ eligeret, tunc omissis omnibus ad græcos conuersa aquã Perano porrigit. Qui factus ex hospite gener, locũ cõdendæ urbis à socero accepit. Condita igitur Massilia est prope hostia Rhodani amnis in remoto sinu ueluti in angulo maris. Sed ligures incrementis urbis inuidentes græcos assiduis bellis fatigabãt. Qui pericula propulsando in tãtũ enituerũt, ut uictis hostibus in captiuis agris multas colonias cõstituerẽt. Ab his igitur galli & usum uitæ cultioris, deposita & mãsuefacta barbaria, & agrorũ cultus & urbes mœnibus cingere didicerũt. Tũc & legibus non armis uiuere, tũc & uitẽ putare, tũc oliuam serere consueuerunt. Adeoq; & magnus & hominibus & rebus impositus est nitor, ut nõ græcia in galliã emigrasse, sed gallia in græciã translata uideretur. Mortuo rege Senano Segoregiorũ à quo locus acceptus cõdendæ urbis fuerat, cum regno filius eius successisset Comanus affirmante regulo quodam, quandoque Massiliam exitio finitimis populis futuram, opprimendamq; in ipso ortu, ne mox ualidior ipsum obrueret, subnectit

& illam fabulã. Canẽ aliquando partu grauidã locũ à pestore præcario petisse. in quo pareret. Quo obtento ite rato petisse, ut sibi educare in eodẽ loco catulos liceret, ad postremũ adultis catulis fultã domestico præsidio proprietatẽ loci sibi uendicasse. Non aliter Massilienses, q nunc inquilini uideantur, quandoq; dominos regionum futuros. His incitatus rex insidias Massiliensibus extruit. Ita solemni floraliorũ die multos fortes ac strenuos uiros hospitii iure misit in urbem, plures Scirpis latẽtes frondibusq; suptectos induci uehiculis iubet. & ipse cũ exercitu in proximis montibus delitescit, ut cũ nocte prædictis aptæ portæ forent tempestiue ad insidias adessent. urbemq; somno ac uino sepultã armati inuaderent. Sed has insidias mulier quedam regis cognata prodidit, quæ adulterari cũ græco adolescente solita in ãplexu iuuenis miserata formã eius insidias aperit, periculumq; declinare iubet. Ille rẽ statim ad magistratus defert, atq; ita patefactis insidiis ligures cõprehẽdũtur, latentesq; de Scirpis protrahũtur. Quibus õibus interfectis insidiãti regi insidiæ tẽdũtur. Cæsa sunt cũ ipso rege hostiũ. vii. milia. Exinde Massiliẽses festis diebus portas claudere, uigilias agere, stationẽ in muris obseruare, peregrinos recognoscere, curas habere, ac ueluti bellũ habeãt, sic urbẽ pacis tẽporibus custodire, adeo illic bene instituta nõ tẽporũ necessitate sed recte faciendi cõsuetudine seruãtur. Post hæc illis magna cũ liguribus, magna cum gallis fuere bella. Quæ res & urbis gloriã auxit. & uirtutẽ græcorũ multiplicata uictoria celebrẽ inter finitimos reddidit. Carthagniẽsium quoq; exercitus cũ bellũ captis piscatorũ nauibus ortũ eẽt, sæ-

pe fuderũe, pacemq; uictis dederũt. Cũ hispanis amici tiã iunxerũt. Cũ Romanis prope ab initio cõditæ urbis fœdus summa fide custodierũt, auxiliisq; in oĩbus bellis industrie socios iuuerũt. Quæ res illis & uiriũ fiduciã auxit, & pacẽ ab hostibus præstitit. Dũ igitur Massilia fama rerũ gestarũ & abũdãtia opũ & uiriũ gloria uirẽte floreret, repẽte finitimi populi ad nomẽ Massiliẽsiũ delẽdũ ueluti ad cõe extinguẽdũ incendiũ cõcurrunt. Dux cõsensu oĩum Caramãdus regulus eligitur, qui cum magno exercitu lectissimorum uirorum urbem hostium obsideret per quietẽ specie toruæ mulieris, quæ se deam dicebat, exterritus ultro pacẽ cũ Massiliẽsibus fecit, petitoq; ut intrare urbem & deos eorũ adorare liceret, cũ in arcẽ Mineruæ uenisset, cõspecto in porticibus simulacro deæ, quã p quietẽ uiderat, repẽte exclamat illã esse, quæ se nocte exterruisset, illamq; recedere ab obsidione iussisse. Gratulatusq; Massiliensibus qđ animaduerteret eos ad curã deorũ ĩmortaliũ ptinere, torq: aurea donata deæ, in ppetuũ amicitiã cũ Massiliensibus iunxit. Parta pace & securitate fundata reuertentes à delphis Massiliẽsiũ legati, quo missi mũera Apollini tulerant, audierãt urbẽ Romanã à gallis captam incensamq;. quã rem nunciatam domi publico funere Massilienses prosecuti sunt, aurumq; & argentum publicum & priuatum contulerũt ad explẽdũ pondus gallis. à quibus redẽptã pacẽ cognouerant. Ob qđ meritũ & immunitas illis decreta. & locus spectaculorũ in senatu datus, & fœdus æquo iure pcussũ. In postremo libro Trogus maiores suos à uolscis origmẽ duce auũ suũ Trogum Pompeium sertoriano bello ciuitatem

Cn. Pompeio percepisse dicit. Patruum Mithridatico bel
lo turmas equitum sub eodem Pompeio duxisse. Patrem
quoq; sub Caio Cæsare militasse, epistolarumq; & lega
tionum simul & anuli curam habuisse,

IVSTINI HISTORICI LIBER. XLIIII.

h

ISPANIA Sicuti Europæ terminos
claudit, ita & huius operis finis futu
ra est. Hanc ueteres ab hybero amne
primũ hyberiã, postea ab Hispali Hispa
niam cognominauerũt. Hæc inter afri
cam & galliã posita oceani freto & Pyrenæis montibus
clauditur. sicut minor utraq; terra, ita utraq; fertilior.
Nã neq; ut africa, uiolento sole torretur, neq; ut gallia
assiduis uentis fatigatur, sed media iter utrãq; hinc tẽ=
perato calore, inde felicibus & tẽpestiuis ĩbribus in oĩa
frugũ genera fœcũda est, adeo ut nõ ipsis tantũ inco=
lis, uerũetiã italiæ urbiq; Romanæ cunctarũ rerũ abũ
dantiã sufficiat. Hinc.n. nõ frumẽti tãtũ copia magna ẽ,
uerũetiã uini mellis oleiq;. Nec ferri solũ materia præci
pua est, sed & equorũ ꝑnices greges. Nec summa tãtũ
terræ laudanda bona, uerũ & abstrusorũ metallorũ fe
lices diuitiæ. Iam lini sparthiq; uis ingens. Minii certe
nulla feracior terra. In hac cursus amniũ nõ torrentes
rapidiq; ut noceãt, sed lenes & uineis campisq; irrigui
æstuariisq; oceani affatim piscosi. Pleriq; etiã diuites
auro qđ in laudibus uehũt. uno tãtũ pyrenæi mõtis dor
so adhæret galliæ, reliquis ꝑtibus undiq; in orbẽ mari
cingitur. Forma terræ prope quadrata, nisi qđ arctãti=

bus freti fluoribus in Pyrenæum cogit. Porrò pyrenæi mōtis spatiū sexcēta milia passuū efficit. Salubritas cæli p̄ omnē Hispaniā æqualisq; aeris spiritus nulla paludiū graui nebula inficitur. Huc accedūt & marinæ auræ undiq; aduersus assidui flatus, quibus omnē prouinciā penetrātibus euētilato terrestri spiritu precipua omnibus sanitas redditur. Corpora hoīum ad inediā laborēq;, animi ad mortē parati. Dura oībus & stricta parsimonia, bellū q̄ ociū malūt si extraneus deest, domi hōstē querunt. Sæpe tormentis pro silētio rerū creditarū īmortui, adeo illis fortior taciturnitatis cura q̄ uitæ. Celebratur eadē etiā bello punico serui illius patiētia, qui ultus dominū inter tormēta risu exultauit. serenaq; lætitia crudelitatē torquētiū uicit. Velocitas genti pnix, inquies animus: plurimis, militares equi & arma sanguine ipsorū cariora. Nullus nisi festis diebus epularum apparatus. A quā callida lauari post secūdū bellū punicū à romāis didicere. In tāta seculorū serie nullus illis dux magnus preter Viriatum fuit. Qui annos decē Romāos uaria uictoria fatigauit, adeo feris propriora q̄ hominibus ingenia sunt, quē ipsum nō iudicio populi electū, sed ut cauendi scientē declinādorū p̄iculorū peritū secuti sunt. Cuius ea uirtus continētiaq; fuit, ut cū consulares exercitus frequenter uicerit, tātis rebus gestis, nō armorū, nō uestis cultū, nō deiq; uictū mutauerit, sed in eo habitu quo primū bellare cœpit, p̄seuerauerit, ut quis gregarius miles ipso īpatore et opulētior uideretur. In lusitāis iuxta fluuiū tagū, eq̄s uēto cōcipe multi authores prodiderūt. Quæ fabulæ ex eq̄rū fœcūditate & gregū multitudine natæ sunt, qui tāti in gallecia ac lu=

ſitania tā pernices uiſuntur, ut non immerito ipſo uēto concepti uideātur. Galleci autē, Græciā ſibi origmē aſſerunt. Siquidem poſt finem Troiani belli teucrum morte Aiacis fratris inuiſum patri Thelamoni cum non reciperetur in regnum, Cyprum conceſſiſſe, atq; ibi urbē nomine antiquæ patriæ Salaminā condidiſſe. Inde accepta opione paternæ mortis patriā repetiſſe. Sed cum ab Eurice Aiacis filio acceſſu prohiberetur Hiſpaniæ litori bus appulſum. loca ubi nūc ē Carthago noua occupaſſe, inde gallecīā tranſiſſe, poſitisq; ſedibus genti nomen dediſſe. Galliciæ autem portio amphiloci dicūtur. Regio cū æris & plumbi uberrima, tum minio, qđ etiā uicino flumini nomen dedit. Auro quoq; ditiſſima adeo, ut etiam aratro frequenter glebas aureas excidant. In huius gētis finibus ſacer mons eſt, quem ferro uiolari nefas habetur. Sed ſi quando fulgure terra proſciſſa eſt, quæ in his locis aſſidua res eſt, detectū aurū uelut dei munus colligere permittitur. Fœminæ res domeſticas agrorūq; culturas adminiſtrat, ipſi armis & rapinis ſeruiunt. Precipua his quidem ferri materia, ſed aqua ipſo ferro uiolētior. Quippe tēpamēto eius ferrū acrius redditur, nec ullū apud eos telū probatur, qđ nō aut Bilbili Fluuio aut chalybe tingatur. Vnde etiā Chalybes Fluuii huius finitimi appellati ferroq; cæteris præſtare dicūtur. Saltus uero carcheſiorū, in qbus Titanas bellū aduerſus deos geſſiſſe proditur, incoluere Curetes. Quorum rex uetuſtiſſimus Gargoris mellis colligēdi uſū primus inuēit. Huic cū ex filiæ ſtupro nepos proueniſſet, pudore flagitii uariis generibus extingui paruulū uoluit, ſed p oēs caſus fortuna quadam ſeruatus. ad poſtremum ad

regnũ tot periculorũ miseratione ꝑuenit. Primũ omniũ cũm eum exponi iussisset, & post dies ad corpus exposi ti requirendũ misisset, inuentus est uario ferarũ lacte nutritus. Deinde relatum domũ tramite angusto, ꝑ quẽ armenta cõmeare consueuerant, proiici iubet, crudelis prorsus, qui proculcari nepotẽ q̄ simplici morte interfici maluit. ibi quoq; cum inuiolatus esset, nec alimẽtis ege ret, canibus primo ieiunis & multorũ dierũ abstinẽtia cruciatis, mox etiam suibus obiici iubet. Itaq; cũ nõ solũ non nocerent, uerum etiã quarũdã uberibus aleretur, ad ultimũ in oceanũ abiici iussit. Tum plane manifesto quodam numine inter furentes æstus ac reciprocantes undas, uelut naue non fluctu ueheretur, leni salo in li tore exponitur. nec multo post cerua affuit quæ ubera paruulo offerret. Inde deniq; conuersatione nutricis exi mia puero pernicitas fuit, interq; ceruorum greges diu mõtes saltusq; haud inferior uelocitate peragrauit. Ad postremum laqueo captus regi datus dono est. Tunc ad liniamentorum similitudinem ex notis corporis, quæ in ustæ paruulo fuerant, nepos agnitus. Admiratione de inde tot casuum periculorumq; ab eodẽ successor regni destinatur. Nomen illi impositum Habidis. Qui ut re= gnum accepit tantæ magnitudinis fuit, at non frustra deorum maiestate periculis ereptus uideretur. Quippe barbarum populum legibus iunxit, & boues primo ara tro domari. frumentaq; sulco serere docuit, & ex agre sti cibo melioribus uesci odio eorum, quæ ipse passus fuerãt, homines coegit. Huius casus fabulosi uideren= tur, nisi & Romanorum conditores lupa nutriti, & Cyrus rex ꝑsarũ cane alitus proderetur. Ab hoc & mi

nisteria seruilia populo interdicta, & plebs in septem urbes diuisa. Mortuo Habide regnum per multa sæcula à successoribus eius retentum est. In alia parte Hispaniæ & quæ ex insulis constat, regnum penès Geryonē fuit. In hac pabuli tanta lætitia est, ut nisi abstinentia interpellata sagina fuerit, pecora rumpantur. Inde denique Armenta Geryonis, quæ illis tēporibus solæ opes habebantur, tanta fama fuere, ut Herculē ex Asia prędæ magnitudine illexerint. Porrò Geryonem ipsum nō triplicis naturæ, ut fabulis proditur, fuisse ferunt, sed tres fratres tantæ concordiæ extitisse, ut uno animo omnes regi uiderentur, nec bellum Herculi sua sponte intulisse, sed cum armenta sua rapi uidissent, amissa bello repetisse. Post regna deinde Hispaniæ primi Carthagmenses imperium prouinciæ occupauere. Nam cum Gaditani à Tyro, unde & Carthagmensium origo est, sacra Herculis per quietem iussi in Hispaniam transtulissent, urbemq; ibi condidissent, inuidentibus incremētis nouæ urbis finitimis Hispaniæ populis, ac proptere a Gaditanos bello lacessentibus, auxilium consanguineis Carthagmenses miserunt. Ibi felici expeditione & Gaditanos ab iniuria uendicauerunt, & maiorem partem prouinciæ imperio suo adiecerūt. Postea quoq; hortātibus primæ expeditiōis auspiciis Hamilcharem imperatorem cum magna manu ad occupandam prouinciam miserunt. Qui magnis rebus gestis dum fortunam inconsultius sequitur, in insidias deductus occiditur. In huius locum gener ipsius Hasdrubal mittitur, & ipse à seruo hispani cuiusdam ulciscentis domini iniustam necem interfectus est. Maior utroq; Annibal imperator Hamil=

charis filius succedit. Siquidem res gestas utriusq; su=
pergressus uniuersam Hispaniam domuit. Inde Ro=
manis illato bello Italiam per annos sedecim uariis cla
dibus fatigauit. Cum interea Romani missis in Hispa=
niam Scipionibus primo pœnos prouincia expulerũt. Po=
stea cũ ipsis hispanis grauia bella gesserunt, nec prius
perdomitæ prouinciæ iugũ Hispaniæ accipere potuerũt,
q̃ Cæsar Augustus perdomito orbe uictricia ad eos ar=
ma transtulit, populumq; barbarũ ac ferum legibus ad
cultiorem uitæ usum traductum in formam prouinciæ
redegit.

IVSTINI HISPANI HISTORICI VIRI
CLARISSIMI EPITOMATVM IN
TROGI POMPEII HISTO
RIAS LIBER. XLIIII.
ET VLTIMVS FE
LICITER
FINIT.

ad Cæsare Augustum.ccl.anni, quibus totum orbẽ pacauit. Hic iam ipsa iuuenta imperii & quasi quædam robusta maturitas. A Cæsare Augusto i seculũ nostrũ, haud non multo, minus anni.cc.quibus inertia Cæsarũ quasi cõsenuit atq; decoxit, nisi qd̃ sub Traiano principe mouet lacertos, & preter spẽ oium senectus imꝑii q̃si reddita iuuentute reuirescat. Primus ille & urbis & imperii cõditor Romulus fuit à Marte genitus & Rhea Siluia Hæc de se sacerdos grauida cõfessa. Nec mox fama dubitauit, cũ Amulii impio abiectus in profluentẽ cũ Remo fratre nõ potuit extingui. siquidem & Tyberinus amnẽ repræssit, & relictis catulis lupa uagitũ secuta ubera admouit infantibus matrẽq; se gessit. Sic repertos apud arborẽ Faustulus regis pastor tulit in casam, atq; educauit. Alba tunc erat latio caput, Iuli opus, nã Lauiniũ patris Aeneæ cõtẽpserat. Ab his Amulius iã septima sobole regnabat, fratre pulso Numitore, cuius ex filia Romulus. Igitur prĩa iuuentæ face patruũ Amuliũ ab arce deturbat, auũ reponit, ipse fluminis amator & montiũ, apud quos erat educatus mœnia nouæ urbis agitabat. Gemini erant. uter auspicaretur & regeret adhibuere piacula. Remus montẽ Auẽtinũ, hic palatinũ occupauit. Prior ille sex uultures, hic postea sed. xii. uidit. Sic uictor augurio urbẽ excitat, plenus spei bellatricẽ fore, ita illi assuetæ sanguini & prędæ aues pollicebantur. Ad tutelã nouæ urbius sufficere uallũ uidebatur, cuius dũ irridet angustias Remus idq; increpat saltu, dubiũ an iussu fratris occisus ẽ. Pria certe uictima fuit munitionẽq; urbis nouæ sanguine suo consecrauit. Imaginẽ urbis magis q̃ urbẽ fecerat incolæ deerãt. Erat

Romulũ affirmans augustiore forma q̃ fuisset, mãdare præterea ut se pro numine acciperent. Quirinũ in cœlo uocari placitũ diis, ita gentiũ Roma potiretur.

DE NVMA POMPILIO.

Vccessit Romulo Numa Põpilius, quẽ curibus sabinis agentẽ ultro petiuere, ob inclytã uiri religioñẽ. Ille sacra & cerimonias omnemq; cultũ deorũ imortaliũ docuit. Ille pontifices, augures, Salios, cæterosq; per sacerdotia, annũ quoq; in.xii. mẽses, fastos dies nefastosq; descripsit. Ille ancilia, atq; palladiũ secreta quædã imperii pignora, ianumq; geminũ, fidẽ pacis ac belli, in primis focũ uestæ uirginibus colendũ dedit, ut ad simulacrũ cælestiũ syderũ custos imperii flãma uigilaret. Hæc omnia quasi monitu deæ Egeriæ, quo magis barbari acciperent, eò deniq; ferocẽ populum redegit, ut qđ ui & iniuria occupauerat imperium religione atq; iustitia gubernaret.

DE TVLLO HOSTILIO.

Excepit Põpiliũ Numã Tullus Hostilius cui in honorẽ uirtutis regnũ ultro datũ. Hic oẽm militarẽ disciplinã artẽq; bellandi cõdidit. Itaq; mirũ in modũ exercita iuuẽtute, prouocare ausus Albanos grauem & diu principem populum. Sed cũ pari robore frequẽtibus prœliis utrinq; comminuerentur, misso in compendium bello Horatiis Curiatusq; trigeminis hinc atq; inde fratribus utriusq;

populi fata cõmissa sunt. Anceps & pulchra contentio, exitusq; ipso mirabilis. Tribus quippe illinc uulneratis, hinc duobus occisis, qui superat Horatius addito ad uirtutem dolo, ut distraheret hostem simulat fugam, singulosq; prout sequi poterant adortus exuperat. Sic rarum alias decus unius manu parta uictoria est., quam ille mox parricidio fœdauit. Flentẽ spolia circa se sponsi quidẽ sed hostis sororem uiderat, hunc tã immaturũ uirginis amorem ultus est ferro, citauere leges nefas, sed abstulit uirtus parricidiam. & facinus intra gloriã fuit, nec diu in fide mansit Albanus. Nã fidenati bello missi in auxiliũ ex fœdere medii inter duos expectauere fortunam. Sed rex callidus ubi inclinare se socios ad hostẽ uidet, tollit animos quasi ipse mandasset, spes inde nostris, metus hostibus. Sic fraus proditorũ irrita fuit. Itaque hoste uicto ruptorẽ fœderis Metiũ Suffetum religatum inter duos currus pernicibus equis distrahit, albãq; ipsam quis parentẽ æmulã tamen diruit, prius cũ omnes opes urbis ipsumq; populum Romã trãstulisset. Prorsus ut cõsanguinea ciuitas nõ periisse sed in suũ corpus redisse rursus uideretur.

DE ANCO MARTIO.

Ncus deinde Martius nepos ex filia Pompilii pari ingenio. Hic igitur & mœnia muro amplexus est, & inter fluentẽ urbi tyberinum ponte commisit, hostiamq; in ipso maris fluminisq; confinio coloniam posuit, iam tũ uideli cet præsagiens animo futurũ, ut totius mundi opes & cõmeatus illo ueluti maritimo urbis hospitio reciperentur

DE TARQVINIO PRISCO.

Arquinius postea priscus q̃uis trãsma rinæ originis regnũ ultro petẽs accipit ob industriã atq; elegãtiã. Quippe qui oriundus Corintho græcũ igeniũ itali cis artibus miscuisset. Hic & senatus maiestatẽ nũero ãpliauit, & cẽturiis tribus auxit, q̃uis Actius Nauius numerũ augeri prohibebat summus augurio, quẽ rex in experimẽtũ rogauit, fieri ne posset qđ ipse mente cõceperat? Ille rem expertus augurio, posse respondit, atq; hoc inquit agitabant, an cotẽ illã secare nouacula possem? Augur potes ergo inquit, & secuit. Inde romanis sacer auguratus. Neq; pace Tarquinius q̃ bello promptior. xii. nãq; tusciæ populos freqũẽtibus armis subegit. & inde fasces, trabeæ, curules, anuli, phaleræ, paludamenta, pretexta, inde qđ aureo curru quattuor equis triumphatur. togæ pictæ, tunicæq; palmatæ, omnia deniq; decora & insignia, quibus imperii dignitas eminet.

DE SERVIO TVLLIO.

Eruius Tullius deinceps gubernacula urbis inuadit. nec obscuritas inhibuit q̃uis matre serua creatũ. Nã ob eximiã indolẽ uxor Tarquinii Tanaquil liberaliter educauerat, & clarũ fore uisa circa caput flãma promiserat. Ergo inter Tarquinii mortem admittente regina substitutus in locũ regis.

quasi ad tempus regnum dolo partũ sic egit industria, ut iure adeptus uideretur. Ab hoc populus Ro. relatus in classes, curiis atq; collegiis distributus, summaq; regis solertia ita est exordinata respu. Vt omnia patrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officiorumq; discrimina in tabulis referrentur, ac si maxima ciuitas minimę domus diligentia contineretur.

DE TARQVINIO SVPERBO.

Postremus omniũ fuit regum Tarquinius. cui cognomen superbo ex moribus datum. Hic regnum auitum quod à seruio tenebatur, rapere maluit q̃ expectare, immissisq; in eũ percussoribus scelere partam potestatem non melius egit, q̃ acquisierat. Nec abhorrebat moribus uxor Tullia. quæ ut uirum regem salutaret, supra cruentum patrẽ uecta carpento consternatos equos egit. Sed ipse in senatũ cædibus in omnia superbia, quæ crudelitate grauior est, bonos crassatus cum sæuitiam iam domi fatigasset, tandem in hostes conuersus est. Sic ualida oppida in latio capta sunt Ardea, otriculum, gabii, suessa pometia. tum quoq; cruentus in suos. Neque enim filium uerberare dubitauit, ut simulanti transfugam apud hostes hinc fides esset, cui gabiis ut uoluerat recepto atque per nuntios consulenti quid fieri uellet. Eminentia forte papauerum capita uirgula excutiens, cum per hoc interficiendos esse principes intelligi uellet, quæ superbia sic respondit. Tamen de manubiis captarum urbium templum erexit. Quod cum inauguraretur,

cedentibus cæteris deis, mira res dictu restitere iuuentus & terminus. Placuit uatibus contumacia numinũ, siquidem firma omnia & æterna pollicebantur. sed illud horrendum, q̃d moliẽtibus sedem in fundamentis humanum repertum est caput, nec dubitauere cuncti monstrum pulcherrimum imperii sedem caputq́; terrarum promittere. Tamdiu superbiam regis populus Ro. perpessus est, donec aberat libido. Hanc ex liberis eius importunitatem tolerare non potuit. Quorum cum alter ornatissimæ fœminæ Lucretiæ stuprum intulisset, matrona dedecus ferro expiauit, imperium tum regibus abrogatum.

ANACEPHALEOSIS DE SEPTEM REGIBVS.

hAec est prima ætas populi Ro. & quasi infantia, quam habuit sub regibus septem. quadam fatorum industria tam uariis ingenio ut reip. ratio & utilitas postulabat. Nam quid Romulo ardentius? Tali opus fuit, ut inuaderet regnum. Quid Numa religiosius? ita res poposcit, ut ferox populus deorũ metu mitigaretur. Quid ille militiæ artifex Tullus bellatoribus uiris q̃ necessarius? ut acueret ratione uirtutẽ. Quid edificator Ancus? ut urbem colonia extenderet, ponte iungeret, muro tueretur. Iam uero Tarquinii ornamẽta & insignia quãtã principi populo addiderũt ex ipso habitu dignitatem? Actus a Seruio census quid effecit, nisi ut ipsa se nosceret resp. Postremo superbi illius ĩportuna dominatio nõ nihil immo uel plurimum profuit. Sic enim effectũ est, ut agitatus iniuriis populus cupiditate libertatis incenderetur.

DE MVTATIONE REIPVBLICAE.

Gitur Bruto Collatioq; ducibus & auctoribus, quibus ultionē sui moriēs matrona mādauerat, Populus Ro. ad uindicandū libertatis ac pudicitiæ decus quodā quasi instinctu deorū concitus. regem repente destituit. bona diripuit, agrum Marti suo consecrat. imperium in eosdem libertatis suæ uindices transfert, mutato tamen & indice & nomine, quippe ex ꝑpetuo ānuū placuit, ex singulari duplex, ne potestas solitudine uel mora corrumperetur., Consulesq; appellauit pro regibus, ut consulere se ciuibus suis debere meminissent. Tantumq; libertatis nouæ gaudiū incesserat, ut uix mutati status fidē caperent, alterūq; ex cōsulibus tantū ob nomen & genus regū fascibus abrogatis urbe dimitterent. Itaq; substitutus. P. Valerius publicola ex summo studio anxius est ad augendā liberi populi maiestatē. Nā & fasces ei pro libera cōtione submisit, & ius prouocationis aduersus ipsos dedit, & ne specie arcis offenderet, eminentes ædes suas in plana submisit. Brutus uero fauori ciuium etiā domus suæ clade & parricidio uellificatus est. Quippe cū studere reuocādis in urbē regibus liberos suos cōperisset, protraxit in forū & cōtiōe media uirgis cecidit, & securi ꝑcussit, ut plane publicus parēs in locū liberorū adoptasse sibi populū Ro. uideretur. Liber iam hinc po. Ro. pria aduersus exteros arma pro libertate corripuit, mox pro finibus, deinde pro socius, tū gloria & impio lacessentibus assidue

usquequaq; finitimis, quippe cũ patri soli gleba nulla esset, sed statim hostile pomeriũ, mediusq; inter latiũ & Tuscos quasi in quodam biuio collocatus oĩbus portis in hostẽ incurreret, donec quasi cõtagione quadã p singulos itũ ẽ. & proximis qbusq; corruptis totã italiã sub se redegerunt.

BELLVM ETHRVSCVM CVM REGE PORSENNA.

PVlsis ex urbe regibus prima pro libertate arma corripuit. Nã Porsenna rex Ethruscorũ ingẽtibus copiis aderat, & Tarquinios manu reducebat. Hunc tamẽ q̃uis & armis & fame urgeret, occupatoq; ianiculo ipsis urbis faucibus icubaret, sustinuit reppulit, nouissime ẽt tãta admiratiõe pculit, ut supior ultro cũ penè uictis amicitiæ fœdera feriret. Tunc illa Rõana prodigia atq; miracula Horatius, Mutius, Chloelia, q̃ nisi ĩ ãnalib9 forẽt, hodie fabulæ uiderẽtur. Quipe Horatius Cocles postq̃ hostes undiq; instãtes solus submouere nõ poterat põte reciso trãsnatat Tyberi, nec arma dimittit. Mutius Scæuola regẽ p insidias in castris eius aggreditur. Sed ubi frustratũ circa purpuratum eius ictũ tuetur, ardẽtibus focis iniicit manũ, terrorẽq; geminat dolo. Vt scias inqt quẽ uirũ effugeris idẽ trecẽti iurauimus. Cũ interi mane dictu, hic interitus, ille trepidaret, tanq̃ manus regis arderet. Sic qdẽ uiri. Sed neqs sexus à laude cessaret, eccei & uirgnũ uirtus. Vna ex obsidibus regi data elapsa custodiã Chloelia p patriũ flumẽ equitabat, & rex quidẽ tot tãtisq; uirtutũ terri=

tus monitis ualere liberosq; esse iussit. Tarquinii tãdiu dimicauerũt, donec Arontẽ filiũ regis manu sua Brutus occiditur: superq; ipso mutuo uulnere expirauit. Planè quasi adulterum ad inferos usq; sequeretur.

BELLVM LATINVM.

Latini quoq; Tarquinios asserebãt æmulatione & inuidia, ut populus qui foris dominabatur saltem domi seruiret. Igitur omne latiũ Manilio Tusculano duce quasi in regis ultionem tollit animos. Apud Regilli lacum dimicatur diu marte uario, donec Posthumius ipse dictator signũ in hostes iaculatus est, nouũ & insigne cõmentũ, uti peteretur cursu. Cossus eq̃tũ magister exuere frenos impauit, & hoc nouũ quo acrius incurrerẽt. Ea demũ attrocitas fuit prœlii, ut ĩterfuisse spectaculo d̃os fama tradiderit duos in candidis equis, Castorem atq; Pollucẽ nemo dubitauit. Itaq; & imperator ueneratus est, pactusq; uictoriã tẽpla promisit & reddidit sanè quasi cõmilitonibus deis stipẽdiũ. Hactenus pro libertate, mox de finibus cũ iisdem latinis assidue & sine intermissione pugnatum est. Sora, quis credat? & algidum terrori fuerãt, Satricum atq; corniculum prouinciæ, de ueiis & bouillis pudet; sed triumphauimus, Tibur nunc suburbanum, & æstiuæ preneste delitiæ, nũcupatis in capitolio uotis petebãtur eodẽ tũc fesulæ, quid calpe nup̃, idẽ nemus aricinũ q̃d hercinius saltus, fregelle, q̃d gesoriacũ, q̃d Tigris, q̃d Eufrates, Coriolos quoq; (proh pudor) uictos adeo gloriæ fuisse, ut captũ opidũ. Cn. Martius Cariolanus quasi numantiam aut africam nomen indueri[t].

Extant & parta de Antio spolia, quae moenibus in suggestu capta hostium classe suffixit, si tamē illa classis, nam sex fuere Rostratae, sed hic numerus illis initiis nauale bellum fuit. Peruicacissimi tamen latinorum equi, & uolsci fuere, & quotidiani ut sic dixerim hostes. Sed hos precipue Titus Quintius domuit ille dictator ab aratro, qui obsessa ac penè iam capta. M. Minutii consulis castra egregia uirtute seruauit. Mediū erat forte tēpus sementis, cū patriciū uirū innixit aratro suo lictor in ipso opere deprehendit. Inde in aciē profectus, ne quid à rustici opis inuitatiōe cessaret, uictos more pecudū sub iugū misit. Sic expeditiōe finita rediit ad boues rursus triūphalis agricola, fides numinū, qua uelocitate intra. xv. dies captum peractumq; bellū, prorsus ut festinasse dictator ad relictum opus uideretur.

BEL CVM ETHRVSCIS, ET FIDENATIBVS

a Ssidui uero & anniuersarii hostes ab Ethruria fuere Veientes, adeo ut extraordinariam manū aduersus eos promiserit, priuatumq; gesserit bellum gens una Fabiorū, satis superq; idonea clades, caesi apud Cremerā trecēti & sex patricius exercitus, & scelerato signatur noie quae proficiscentes in praeliū porta dimisit, sed ea clades ingētibus expiata uictoriis. Postq̄ p alios atq; alios duces robustissima capta sunt oppida uario q̄dē euētu. Falisci se spōte dediderūt, cremati suo igne Fidenates. rapti funditus deletiq; Veientes. Falisci cum obsiderentur, mira

uisa est. fides impatoris, nec īmerito, qđ ludi magistrū urbis proditorē cū his quos adduxerat pueris, uinctum sibi ultro remisisset. Eā nāq; Furius Camillus uir sanctus & sapiēs sciebat uerā esse uictoriam, quæ salua fide & integra dignitate pararetur. Fidenæ quia pares nō erāt ferro, ad terrorē mouēdū facibus armatæ, & discoloribus serpētū in modū uittis furiali more processerāt. Sed habitus ille feralis euersionis omeu fuit. Veientium quāta res fuerit indicat decennis obsidio. Tunc primum hyematū sub pellibus, taxata stipēdio hyberna, adactus miles sua spōte iureiurādo nisi capta urbe nō remeare. Spolia de Laerte Tolūnio rege ad Feretriū reportata. Deniq; non scalis, nec irruptione, sed cūiculo & subterraneis dolis per actum urbis excidium. Ea deniq; uisa ē prędæ magnitudo, ut eius decimæ Apollini pythio mitterentur. Vniuersusq; po. R. ad direptionē urbis uocaretur. Hoc tunc Veientes fuere, nunc fuisse quis meminit? quæ reliquiæ? quódue uestigium? laborat annalium fides, ut Veios fuisse credamus.

BELLVM GALLICVM.

Hinc; siue inuidia deū, siue fato rapidissimus procurrētis imperii cursus parūper gallorū senonū incursiōe supprimitur. Quod tēpus po. Ro. nescio utrum clade funestius fuerit an uirtutis expimētis speciosius. Ea certe fuit uis calamitatis, ut in expimentū illatā putē diuinitus, scire uolētibus īmortalibus diis, an Romana uirtus impiū orbis mereretur. Galli

senones gẽs natura ferox, moribus incondita, ob hoc ipsa corporũ mole, perinde ac armis ingẽtibus adeo omni genere terribilis fuit, ut planè nata ad hoĩum interitũ, urbiũ stragem uideretur. Hi quōdã ab ultimis terrarũ oris cũ cingerẽtur oĩa oceano, ingenti agmine profecti, cũ iam media uastassent positis inter alpes & padũ sedibus, ne his quidẽ cōtenti p Italiã uagabantur. Tum Clusiũ oppidũ obsidebãt. Pro socijs ac fœderatis. P. R. interuenit. Missi ex more legati, sed quod ius apud Barbaros? ferocius agunt, mouẽt exinde certamen. Cōuersis igitur à Clusio Romãq; uenietibus, ad Aliã flumẽ cũ exercitu Fabius ɔsul occurrit, nõ Cremeræ fœdior clades. Itaq; hunc diem fastis Roma damnauit. Fuso exercitu iã mœnibus urbis appropiquabant. Erant nulla præsidia. Tum igitur aut nunquam alias apparuit uera illa romana uirtus. Iampridem maiores natu amplissimis usi honoribus in forum coeunt. Ibi deuouente pontifice diis se manibus coesecrant, statimq; in suas quisq; ædes regressi sicut in tabeis erant, & amplissimo cultu, in curulibus sellis sese posuerunt, ut cum uenisset hostis in sua dignitate morerentur. Pontifices & flamines quicquid religiosissimi in templis erant, partim in doliis defossa terra recondunt, partim imposita plaustris secum auferunt. Virgines simul ex sacerdotio Vestæ nudo pede fugientia sacra comitantur. tamen excepisse fugientes unus è plebe fertur Albinus, qui depositis uxore & filiis uirgines in plaustrum recepit. Adeo tum quoq; in ultimis religio publica priuatis affectibus antecellebat. Iuuentus uero, quam satis constat uix mille hominũ fuisse, duce Manlio arcem capitolini montis in-

ſedit. obteſtata ipſum quaſi preſentẽ Iouem, ut quemadmodũ ipſi ad defendendũ tẽplũ eius cõcurriſſent, ita ille uirtutẽ eorũ nnmine ſuo tueretur. Aderãt interim Galli, apertamq; urbẽ primo trepidi ne qui ſubeſſet dolus, mox ubi ſolitudinẽ uidẽt, pari clamore & impetu inuadunt. Patentes paſſim domos adeũt. ubi ſedentes in curulibus ſuis protexatos ſenes, uelut deos geniosq; uenerati. mox eoſdem poſtq̃ eſſe hoĩes liquebat, alioqn nihil reſpõdere dignãtes pari uecordia mactãt, facesq; tectis iniciũt, & totã urbẽ igne, ferro. manibus exæquant. Sex menſibus barbari (quis crederet) circa mõtẽ unũ pepẽderũt, nec diebus modo ſed noctibus omnia experti. Cum tamen Mãlius nocte ſubeũtes clangore anſeris excitatus à ſumma rupe deiecit. Et ut ſpẽ hoſtibus demeret, q̃q̃ in ſumma fame, tamen ad ſpẽ fiduciæ panes ab arce iaculatus ẽ. Et ſtato quodã die p medias hoſtiũ cuſtodias Fabiũ pontificem ab arce demiſit, qui ſolemne ſacrũ in quirinali monte cõficeret. Atq; ille p media hoſtium tela incolumis religionis auxilio redit. propitiosq; deos renunciauit. Nouiſſime cum iam obſidio ſua barbaros fatigaſſet. mille pondo auri receſſum ſuum uenditantes, idque ipſum per inſolentiam cum ad iniqua pondera addito adhuc gladio, ſuperbe uictos increparent, ſubito aggreſſus à tergo Camillus adeo cęcidit, ut omnia incendiorum ueſtigia gallici ſanguinis inundatione deleret. Agere gratias diis immortalibus pro ipſo tãtæ cladis nomine libet, paſtorum caſas ignis ille & flamma paupertatem Romuli abſcondit. Incendium illud quid egit aliud, niſi ut deſtinata hominum ac deorum domicilio ciuitas non deleta, non obruta, ſed ex=

piata potius & illustrata uideatur. Igitur post asser tam à Manlio, restitutam à Camillo urbem, acrius etiam uehementiusq; in finitimos resurrexit. Ac primum omnium illam ipsam gallicam gentem non contentus mœnibus expulisse, cum per Italiam naufragia sua latius traheret, sic persecutus est duce Camillo, ut hodie nulla senonum uestigia supersint. Semel apud Anienem trucidati, cum singulari certamine Manlius aureum torquem barbaro inter spolia detraxit. Inde torquati. Iterum pontino agro, cum in simili pugna Lutius Valerius insidente galeæ satyra alite adiutus retulit spolia. & inde coruini. Nec non tamen post aliquot annos omnes reliquias eorum in ethruriam ad lacũ uadimonis Dolobella deleuit, ne quis extaret in ea gente, qui incensam à se Romam urbem gloriaretur.

BELLVM LATINVM.

Conuersus à gallis in latinos Manlio Torquato, Decio Mure. Conss. semper quidem æmulatione imperii & magistratuum infestos, tum uero contemptu urbis incensæ, cũ ius ciuitatis, ptẽ ac magistratuũ poscerẽt, pari impio atq; iam amplius q̃ cõgredi auderent. Quo tẽpore quis cessisse hostẽ mirabitur? cũ alter consulum filiũ suũ, quia cõtra imperium pugnauerit, quãuis uictorẽ occiderit, quasi plus in imperio esset q̃ in uictoria. Alter quasi monitu deorũ capite uelato primũ ante a .ẽ diis manibus se deuouerit, ut in cõfertissima se hostiũ tela iaculatus nouũ ad uictoriam iter sanguinis sui semita aperiret.

BELLVM SABINVM.

a Latinis aggressus est gentē sabinorū. Quæ imemores factæ sub Tito Tatio affinitatis quodā contagio belli se latinis adiūnxerunt. Sed Curio dētato Cōsule oēm eū tractum, qua Nar ambit, fontesq; uelini adriaticōtenus mari igne ferroq; uastauit. Qua uictoria tantū hominū, tātū agrorū redactū in potestatem, ut in utro plus esset, ne ipse posset existimare, qui uicerat.

BELLVM SAMNITICVM.

p Recibus deinde cāpaniæ motus nō pro se, sed q̄ est speciosius pro sociis Sannitas inuadit. Erat fœdus cum utrisq; percussum, sed hoc cāpani sanctius & prius oīum suorū deditione fecerūt. Sic ergo Romanus bellū Sāniticū tanq̄ sibi gessit. Oium nō modo Italiæ, sed toto orbe terrarū pulcherrima Cāpaniæ plaga est. Nihil mollius cœlo, deniq; bis floribus uernat. Nihil uberius solo, ideo liberi cererisq; certamē dicitur. Nihil hospitalius mari. Hic illi nobiles portus, caieta, misenus, & tepētes fontibus baiæ, lucrinus & auernus quæ dā maris ocia. Hic amicti uitibus montes; gaurus, falernus, massicus, & pulcherrius oīum uesuus ethnei ignis imitator. Vrbes ad mare Formiæ. Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, pompeii. & ipsa caput urbium capua, quondam inter tres maximas Romā

carthagnemq; numerata. Pro hac urbe iis regionibus.
P.R. Sannitas inuasit, gentē si opulentiā queras, aureis
& argenteis armis, discolori ueste usq; ad ambitū ar=
matā, si fallaciā, saltibus ferè & mōtiū fraude grassan
tē, si rabiē ac furorē, sacratis legibus humanisq; hostiis
in exitiū urbis agitatā. si ptinaciam, septies rupto fœ=
dere cladibusq; ipsis animosiorē Hos tamē quinquagin
ta annis per Babios & Papirios patres eorumq; liberos
ita subegit ac domuit, ita ruinas ipsas urbiū diruit, ut
hodie sanniū in ipso sannio requiratur, nec facile appa=
reat materia quattuor & uiginti triumphorū. Maxime
tamen nota & illustris ex hac gente clades apud caudi
nas furcas Veturio posthumioq; Conss. accepta ē, clauso
enim per insidias intra eum saltum exercitu, unde nō
posset euadere. stupens occasione tanta dux hostiū po=
tius Herenniū patrē consuluit. & ille, mitteret omnes
uel occideret, sapienter ut senior suaserat. Hic armis
exutos mittere sub iugum maluit, ut nec amici forēt be=
neficio, & post flagitium hostes magis. Itaq; & cōsules
magnifice uolūtaria deditione turpitudine fœderis diri
mūt, & ultionē flagitās miles Papirio duce (horribile di
ctu) subiectis ensibus per ipsam uiā āte pugnā furit, &
in congressu arsisse omnium oculos hostis auctor fuit,
nec primus finis cædibus datus, q̄ iugum & hostibus &
duci capto reposuerunt.

BELL. ETRVSCVM ET SAMNITICVM.

b Actenus. P. R. cum singulis gentium mox aceruatim, tamen sic quoque par omnibus. Ethruscorum. xii. populi in id tempus intacti, antiquissimus italiæ populus Sánitium reliqui in excidium Romani nominis repente coniurat. Erat terror ingens tot simul tantorumque populorum, à latere ethruriam infesta quattuor agminum signa uolitabant. Cyminium interim saltus in medio ante inuius planè quasi calydonius uel hercinius adeo tunc terrori erat, ut senatus Consuli denunciaret, ne tantum periculi ingredi auderet. Sed nihil horũ terruit ducem. quin fratre præmisso exploraret accessus, ille per noctem pastorio habitu speculatus omnia refert. Tunc sic Fabius maximus periculosissimum bellum periculo explicauit. Nam subito inconditos atque palantes aggressus est, captisque superioribus iugibus in subiectos suo more detonuit. Ea namque species fuit illius belli, quasi in terrigenas è cœlo ac nubibus tela mitterentue. nec incruenta tamen illa uictoriam. Nam oppressus in sinu uallis alter Consulum Decius more patrio deuotum diis manibus obtulit caput, solemnemque familiæ suæ consecrationem in uictoriæ precium redegit.

BEL. TARENTINVM ET CVM PYRRHO REGE.

Sequitur bellũ Tarẽtinũ, unũ quidẽ titulo & nomine, sed uictoria multiplex. Hoc.n. cãpanos, apulos, atq; Lucanos, & caput belli Tarẽtinos. idẽ totã Italiã, & cũ istis cibus Pyrrhũ clarissimũ græcæ regẽ una ueluti ruina pariter inuoluit, ut eodẽ tẽpe, & Italiã cõsumaret, & trãsmarinos triũphos auspicaretur. Tarẽtũ etiã lacedæmoniorũ opus, calabriæ quondã & apuliæ totiusq; lucaniæ caput, tum magnitudine & muris. portuq; nobili, tũ mirabili situ, Quippe ĩpsis adriatici maris faucibus posita, in oẽs terras Histriã, illyricũ, epyrũ, achaiã, africã, siciliã uela dimittit. Imminet portui ad prospectũ maris positũ urbis theatrũ, qđ quidẽ cã miseræ ciuitati fuit oium suarũ calamitatũ. Ludos forte celebrabat, cũ remigãtes litori Romanas classes inde uident, atq; hostẽ rati emicãt, sine discrimine insultãt, q aũt aut unde, Romã nec satis norãt, aderat sine mora querelã ferens legatio, Hãc quoq; fœdius ꝑ obscenã turpẽq; dictu cõtumeliã uiolãt. Ex hinc bellũ, sed appatus horribilis, cũ tot simul populi pro Tarẽtinis cõsurgerẽt, omnibusq; uehemẽtior Pyrrhus. Qui semigræcã ex lacedæmoniis cõditoribus ciuitatẽ uendicaturus, cũ totius uiribus epyri, thessaliæ, macedoniæ, incognitisq; in id tẽpus elephãtis, mari, terra, uiris, equis, armis. addito insup ferarũ terrore ueniebat. Apud heracleã & cãpaniæ fluuiũ liri Leuio Cõsule ꝑria pugna. Quæ tã atrox fuit, ut ferẽtaneæ turmæ præfectus iuectus in regẽ, turbauerit,

coegeritq; proiectis insignibus prœlio excedere. Factū erat, nisi elephanti conuersi in spectaculū belli procurrissent, quorū tum magnitudine. tum deformitate & nouo colore simul ac stridore cōsternati equi cū incognitas sibi belluas amplius q̃ erant suspicarentur, fugā stragemq; late dederunt. In apulia deinde apud Asculū melius dimicatum est Curio Fabricioq; Conss. Iam quippe belluarum terror exoleuerat, & Caius Minutius quartæ legionis hastatus unius proboscide à scissa mori posse belluas ostenderat, itaq; & in ipsas pila congesta sunt, & in turres uibratæ faces tota hostium agmina ardentibus ruinis operuerunt, nec ante cladi finis fuit, q̃ nox dirimeret, postremusq; fugientium ipse rex à satellitibus humero saucius in armis suis referretur. Lucaniæ suprema pugna sub arusinis quos uocant cāpis, ducibus iisdem qui superius, & tunc tota uictoria exitum, quem datura uirtus fuit, casus dedit. Nā productis in primam aciem rursus elephantis, unum ex his pulsum adacti in caput teli grauis ictus auertit. Qui cum per stragem suorum percurrens stridore quereretur. mater agnouit, & quasi uindicaret exiluit, tum omnia circa quasi hostilia graui timore ꝑmiscuit, ac sic eædem feræ quæ primam uictoriam abstulerant, secūdam parem facere, tertiam sine controuersia tradidere. Nec uero tantum armis & in campis, sed consiliis quoq; & domi & intra urbem cum rege Pyrrho dimicatū ē. Quippe post primā uictoriā rex callidus intellecta uirtute Romana statī desꝑauit armis, seq; ad dolos ꝯtulit. Nā iterēptos cremauit, captiuosq; idulgēter hūit, & sine precio restituit. Missisq; deinde legatis in urbē

omni

omni modo adnixus est, ut in amicitiam reciperetur. Sed bello & pace foris & domi omnem in partem Romana uirtus tũ se probauit, nec alias magis q̃ Tarẽtina uictoria ostendit populi Romani fortitudinem, senatus sapientiam, ducum magnanimitatem. Qui nam illi fuerũt uiri quos ab elephãtis primo praelio obrutos accepimus? Omnium uulnera in pectore, quidam hostibus suis in mortui, omniũ in manibus enses. Et relictae in uultibus minae, et in ipsa morte ira uiuebant. Quod adeo Pyrrhus miratus est, ut diceret. O q̃ facile erat orbis imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis. Quae autem eorum qui supfuerunt in reparãdo exercitu festinatio? Cum Pyrrhus uideo me inquit plane herculis sydere procreatum, cui quasi ab angue lerneo tot caesa hostium capita de sanguine suo renascuntur. Qui autem ille senatus fuit? Cum perorãte Appio caeco pulsi cum muneribus suis ab urbe legati. Interrogati a rege suo quid de hostium sede sentirent, Vrbẽ templũ sibi uisam, senatum regnum esse confiterentur. Quales porro ipsi duces uel in castris? Cum medicũ uenale regis Pyrrhi caput afferẽtem Curius remisit. Fabritius oblatam sibi a rege imperii partem repudiauit, uel in pace, cum Curius fictilia sua samnitica praeferret auro. Fabritius decem pondo argenti circa Ruffinũ Consularem uirum, quasi luxuriam cẽsoria grauitate dãnaret. Quis ergo miretur his moribus, uirtute militum, uictorem populum Romanum fuisse? Vnoq; bello tarẽtino intra quadriennium maximam partem Italiae, fortissimas gentes, opulentissimas urbes, uberrimasq; regiones in deditionem redegisse? Aut quid adeo fidẽ

superet? Quoniam si principia belli cum exitu conferantur, uictor primo prœlio Pyrrhus totā trementem Italiam, campaniam, Lirim, Fregellasq; populatus, prope captam urbem à prenestina arce prospexit, & à uigesimo lapide oculos trepidæ ciuitatis fumo ac puluere impleuit. Eodem postea his exuto castris, bis saucio, et in græciam suam trans mare ac terras fugato, pax & quies, et tanta adeo de opulentissimis tot gentibus spolia, ut uictoriam suam Roma non caperet. Nec.n. ullus pulchrior in urbe, aut speciosior triūphus intrauit. Cū ante hunc diem nihil nisi pecora uolscorum, greges sabinorum, carpenta gallorum, fracta Sānitum arma uidisset. Tum si captiuos aspiceres, Molossi, thessali, macedones, brutius, apulus, atq; Lucanus. Si pompas, aurum, purpura, signa, tabulæ, tarentinæq; delitiæ. Sed nihil libentius populus romanus aspexit, q̄ illas quas timuerat cum turribus suis belluas, quæ non sine sensu captiuitatis summissis ceruicibus uictores equos sequebatur.

BELLVM PICENTE.

O Mnis mox Italia pacem habuit. Quod enim post tarentum auderent? Nisi q̄d ultro persequi socios hostium placuit. Domiti ergo Picētes, et gētis caput Asculū Sēpronio duce. Qui tremēte inter prœlium campo tellurē deā promissa æde placauit.

BELLVM SALENTINVM.

S Alentini picentibus additi, caputq; regionis Brūdusiū cū inclyto portu M. Attilio duce. Et in hoc certamine uictoriæ precium templū sibi pastoria pales ultro poposcit.

BELLVM VVLSINENSE.

P Ostremi italicorum in fide mansere Vulsini opulentissimi ethruscorum, implorantes opē aduersus seruos quōdam suos, qui libertatē à dominis datam in ipsos erexerant, translataq; in se republica dominabantur. Sed hi quoq; duce Fabio Gurgite pœnas dederunt.

DE SEDITIONIBVS.

H Aec est secunda ætas. P. R. et. quasi adolescētia, qua maxime uiruit, et quodam flore uirtutis exarsit ac fremuit. Itaq; quædam adhuc ex pastoribus feritas quiddam spirabat indomitum. Inde est, qđ exercitus Posthumium imperatorem inficiantem quas promiserat predas facta in castris seditione lapidauit, qđ sub Appio Claudio noluit uincere hostem, cum posset, qđ duce Valerio Nerone detrectantibus plerisq; militiam, fracti Consulis fasces. Inde, qđ clarissimos principes, qđ aduersarentur uoluntati suæ, exulatione mulctauit, ut Coriolanum colere agros iubentem. Nec minus ille ferociter iniuriā armis uindicasset, nisi qđ iam inferētē signa filium mater Veturia lachrymis suis exarmauit. Vt ipsum Camillū, qđ inique inter plebē et exercitum diuisisse ueientem predam uideretur. Sed hic melior obsessis i capta urbe cōsuluit, et mox supplices de hoste gallo uindicauit. Cum senatu quoq; uehemētius de æquo bonoq; certatum est, adeo ut relictis sedibus solitudinem et interitum patriæ suæ minarētur.

P

Rrima discordia ob impotentiam fœneratorũ, quibus in terga quoq; seruiliter sæuientibus, in sacrũ mõtẽ plebs armata secessit, ægreq;, nec nisi tribunos impetrasset, Menenii agrippæ facundi et sapientis uiri auctoritate reuocata est. Extat orationis antiquæ satis efficax ad concordiam fabula, qua dissedisse inter se quondam humanos artus, q̃d omnibus opere fungentibus solus uenter immunis ageret, deinde moribundos à seiũctione redisse in gratiam, quãdo sensissent, q̃d eius opera redactis in sanguinem cibis irrigarentur.

S

Ecũdam in urbe decemuiratus libido cõflauit. Allatas à græcia leges decem principes lecti iubẽte populo conscripserant, ordinataq; erat in. xii. tabulis tota iustitia. Cum tamen traditos fasces regio quodam furore retinebant. Ante cæteros Appius eo insolentiæ elatus est, ut ingenuam uirginem stupro destinaret, oblitus et Lucretiæ et regũ et iuris, quod ipse composuerat. Itaq; cũ oppressam iudicio filiã trahi in seruitutem uideret Virginius pater, nihil cunctatus in medio foro manu sua interfecit, admotisq; signis cõmilitionum, totam eam dominationem obsessam armis in carcerem et cathenas ab auẽtino mõte detraxit.

T

Ertiam seditionem excitauit matrimoniorum indignitas, ut plebei cum patriciis iungerentur. Qui tumultus in monte Ianiculo duce Canuleio tribuno ple. exarsit.

Varia honorũ cupido, ut plebei quoq; magistratus crearentur. Fabius am=
q bustus duarum pater, alteram Sulpitio patritii sanguinis dederat, alterã plebeio Stoloni, quodã tempore, qđ lictoriæ uirgæ sonum ignotum penatibus suis expauerat; à sorore satis insolenter irrisa, iniuriam non tulit. Itaq; nactus tribunatum, honorum et magistratuum cõsortium q̃uis inuicto senatui extorsit. Verum in his ipsis seditionibus principem populum non immerito suspexeris, siquidem nunc libertatem, nũc pudicitiam, tum natalium dignitatem, honorum decora et insignia uindicauit. Inter omnia hæc nullius acrior custos q̃ libertatis fuit. Nullaq; in precium eius potuit largitione corrũpi, cum ut in magno et in dies maiore populo interim pernitiosi ciues existerent. Cassium Meliumq; largitione, agraria lege suspectum regiæ dominationis presenti morte mulctauit. Ac de Spurio quidem supplicium pater ipsius sumpsit. Hunc Quintii dictatoris imperio in medio foro magister equitum Seruilius hala confodit. Mãlium uero capitolii uindicem, quia plerosq; debitorũ liberauerat, altius se et inciuilius efferentem, ab illa quam defenderat arce, deiecit. Talis domi ac foris, talis pace belloq; P. R. fretum illud adulescentiæ idest secundam imperii ætatem habuit, in qua totam inter alpes fretumq; Italiam armis subegit.

LVCII FLORI EPITOMATIS LIBER SECVNDVS.

d OMITA Subactaq; Italia. P. R. prope quingentesimum annū agens, cū bona fide adoleuisset, si quā est robur, si qua iuuētus, tum ille uere robustus et iuuenis et par orbi terrarū esse cœpit. Itaq; mirum et incredibile dictu, qui prope quingentis annis domi luctatus est, adeo difficile fuerat dare Italiæ caput. His ducentis annis qui sequuntur, africam, europam, asiam, totum deniq; orbem terrarum bellis uictoriisq; peragrauit.

PRIMVM BELLVM PVNICVM.

i Gitur uictor Italiæ populus cum à terra fretum usq; uenisset, more ignis, qui obuias populatus incendio siluas interueniente flumine abrumpitur paulisper substitit. Mox cum uideret opulentissimam in proximo predam quodāmodo Italiæ suæ abscissā et quasi reuulsam, adeo cupiditate eius exarsit, ut quatenus nec mari iungi, nec pontibus posset, armis belloq; iungenda et ad continentem suum reuocanda bello uideretur. Sed ecce ultro ipsis uiam pandentibus fatis nec occasio defuit, cum de pœnorum impotentia fœderata Siciliæ ciuitas Messana quereretur. Affec=

tabat autem ut Romanus ita pœnus Siciliam, et eodem tempore paribus uterque uotis ac uiribus imperium orbis agitabat. Igitur specie quidem socios iuuandi, re autem sollicitante præda, quamq̃ territaret nouitas rei, tāta tamen in uirtute fiducia est, ille rudis, ille pastorius populus, uereq; terrester ostēdit nihil interesse uirtutis, equis an nauibus, terra an mari dimicaretur. Appio Claudio Consule primum fretum tum ingressus est fabulosis infame monstris æstuq; uiolentum, sed adeo non est exterritus, ut ipsam illam ruentis æstus uiolentiam pro munere amplecteretur, statimq; ac sine mora Hyeronē Syracusanum regem tanta celeritate uicit, ut ipse ille se prius uictum q̃ hostem uideret, fateretur. Duillio Cornelioq; Côss. ēt mari cōgredi ausus ē, cū q̃ dē ipsa uelocitas classis comperatæ auspicium fuit. Intra enim sexagesimum diem q̃ cæsa silua fuerat. clx. nauium classis in anchoris stetit, ut non arte factæ, sed quodam munere deorum conuersæ in naues atq; mutatæ arbores uiderentur. Prœlii uero fama mirabilis, cum illas celeres uolucresq; hostiū naues, hæ graues tardæq; comprehenderent, longe illis nauticæ artes, detorquere remos, et ludificari fuga rostra. Iniectæ enim ferreæ manus, machinæq; aliæ ante certamen multum ab hoste derisæ. Coactiq; hostes quasi in solido decernere. Victor ergo apud liparas mersa et fugata hostiū classe primum illum maritimum egit triumphum. Cuius quod gaudium fuit? Cum Duillius imperator non contentus unius diei triumpho per uitam omnem ubi à cœna rediret prælucere funalia, præcinere sibi tibias iussit, quasi quotidie triumpharet. Pro tanta huius uictoria

leue huius prœlii dãnum fuit. Alter Consulum intercæ=ptus Asina Cornelius, qui simulato colloquio euocatur, atq; oppressus fuit, perfidiæ punicæ documentum. Co= latino dictatore ferè omnia præsidia pœnorum Agri=gento, Drepano, Panormo, Eryce, Lilybeo detraxit, trepidatum est semel circa Camerinensium saltum. Sed eximia uirtute Calfurnii flammæ tribuni militum eua=simus, qui lecta.ccc.manu infestum et insessum ab ho stibus tumulum occupauit, adeoq; moratus hostes, dum exercitus omnis euaderet. Ac sic pulcherrimo exitu ter mopylarum et Leonidæ famã adæquauit. Hoc illustrior noster qđ expeditioni tantæ superfuit et superuixit, li=cet nihil scripserit sanguine. L. Cornelio Scipione cum iã Sicilia suburbana esset populi R. prouincia, serpente la tius bello Sardiniam annexamq; ei Corsicam transiit, ubi et hic Caralæ urbis excidio incolas terruit, adeoq; omnis terra mari pœnos expugnauit, ut iam uictoriæ nihil nisi africa ipsa restaret. M. Attilio Regulo duce iam in africam nauigabat bellũ, nec deerant, qui ip=so punici maris nomine ac terrore deficerent, augente in super tribuno Mãnio metum, in quẽ, nisi paruisset, se curi districta imp̃ator metu mortis nauigandi fecit au=daciã, mox de uẽtis remisq; propatũ est, tãtusq; terror hostici aduẽtus pœnis fuit, ut aptis penè portis Cartha go caperetur. Belli prima premiũ fuit ciuitas Clypea. Pri=ma.n. à punico litore quasi arx et specula procurrit. Et hæc et.ccc. amplius castella uastata sũt, nec cũ homini bus, sed cũ mõstris quoq; dimicatũ est. Cũ quasi in uin dictã africæ nata miræ magnitudinis serpẽs posita apđ bragadã castra uexaret. Sed omniũ uictor Regulus cũ

terrorem nominis sui late circumtulisset, cumq; magnam uim iuuentutis ducesq; ipsos aut cepisset aut haberet in uinculis, classemq; ingenti preda onustam et triumpho grauem in urbem præmisisset, etiam ipsam caput belli Carthaginē urgebat obsidione, ipsisq; portis inhærebat. Hic paulum circumacta fortuna est, tantū ut plura adessent Romanæ urbis insignia, cuius ferè magnitudo calamitatibus approbatur. Nam cōuersis ad externa auxilia hostibus, cum Xantippum illis ducem Lacedemō misisset, à uiro militiæ peritissimo uincimur. Cū fœda clade Romanisq; usu incognita uiuus in manus hostium uenit fortissimus imperator. Sed ille quidē par tantæ calamitati fuit. Nam nec punico carcere fractus est, nec legatione suscepta. Quippe diuersa q̄ hostes mā mandauerant, censuit, ne pax fieret, ne commutatio captiuorum reciperetur. Sed nec illo uoluntario ad hostes suos reditu, nec ultimo siue carceris, seu crucis supplicio deformata maiestas. Immo his omnibus admirabilior, quid aliud? q̄ uictus de uictoribus, quia carthago non cesserat, de fortuna triumphauit. Populus autem Romanus multo acrior infestiorq; pro ultione Reguli q̄ pro uictoria fuit. Metello igitur consule spirantibus altius pœnis, et reuerso in siciliam bello apud panormū sic hostes cecidit, ut ne amplius ea in insula cogitaretur. Argumentum ingentis uictoriæ centum circiter elephantorum captiuitas. Sic quoq; magna preda ac si gregem illum non bello sed uenatione cepisset. Publio Claudio Consule non ab hostibus sed à diis ipsis superatus est, quorum auspicia contempserant, ibi statim classē demersa, ubi ille præcipitari pullos iusserat, qđ

pugnare ab his uetaretur. M. Fabio butcone Cõsule classem hostium in africo mari apud egimurum iam in Italiam ultro nauigantem cecidit. Quantus ò tunc triumphus tempestate intercidit? Cum opulenta preda classis aduersis acta uentis naufragio suo africam et syrtes, omnium imperia gentium, insularum litora impleuit. Magna clades sed non sine aliqua principis populi dignitate intercepta tempestate uictoria, et triumphum periisse naufragio. Et temen cum punicæ predæ omnibus promontoriis insulisq; fluitarēt. P. R. triumphauit. Luctatio Catulo Consule tandem bello finis impositus apud insulas, quibus nomen egates. Nec maior alia in mari pugna. Quippe commeatibus, exercitu, propugnaculis, armis, grauis hostium classis, et in eis quasi tota carthago, quod ipsum exitio fuit. Romana classis prõpta; leuis, expedita, et quodam genere castrensis ad similitudinem pugnæ equestris, sic remis quasi habenis agebatur, et in hos uel in illos mobilia rostra speciem uiuentium præferebant. Itaq; momento temporis laceratæ hostium rates totum inter siciliam sardiniamq; pelagus naufragio suo operuerunt. Tanta deniq; fuit illa uictoria, ut de excidendis hostium moenibus non quæreretur. Superuacuum uisum est in arcem murosq; sæuire, cum iam in mari esset deleta carthago.

BELLVM LIGVSTICVM.

p Eracto punico bello secuta est breuis sanè et quasi ad recipiendum spiritum requies argumentumq; pacis et bona fide cessantium armorum. Tunc primum post Numam clausa fuit porta Iani. Sed statim ac sine mora patuit. Quippe iam Ligures, iam insubres galli, necnon et illirici lacessebant. Sic de subalpibus idest de sub ipsis Italiæ faucibus gentes, deo quodam assidue incitante, ne rubiginem ac situm arma sentirent, deniq; utriq; quotidiani et quasi domestici hostes tyrocinia militum imbuebant, nec aliter utraq; gente quasi cote quadam. Po. Ro. ferrum suæ uirtutis acuebat. Ligures imis alpium iugis adherentes, inter uarrũ et macram flumẽ implicitos dumis siluestribus maior aliquãto labor erat inuenire q̃ uincere tutum locis et fuga, durũ atque uelox genus ex occasione magis latrocinia q̃ bella faciebat. Itaque cum diu multũq; eluderet saltus deciates moxubii, euburiates, incognitas tandem Fuluius latebras eorum ignibus sepsit. Bebius in plana deduxit. Posthumius ita exarmauit ut uix reliquerit ferrum, quo terra coleretur.

BELLVM GALLICVM.

g Allis insubribus et his accolis alpium, animi ferarum, corpora plusquam humana erant, sed experimento deprænsum est, quippe sicut primus impetus eis maior q̃ uirorum est, ita sequens minor q̃ fœminarum Alpina corpora humenti cœlo educata habent quiddam simile niuibus suis, quæ mox ut

caluere pugna, statim in sudorem eunt, et leui motu quasi sole laxantur. Hi saepe et alias, sed Britomaro duce non prius soluturos se baltea, q̃ capitolium ascendissent iurauerant. Factum est, uictos enim Emilius in capitolio discinxit. Mox Aristonico duce uouere de nostrorum militum preda Marti suo torquem. Intercepit Iuppiter uotum, nam de torquibus eorum aureum tropheum Ioui Flamminius erexit. Viridomaro rege Romana arma Vulcano promiserant, aliorsum uota ceciderunt. Occiso enim rege Marcellus tertia post Romulum patrem feretrio Ioui arma suspendit.

BELLVM ILLYRICVM.

Illyrii seu liburni sub extremis alpium radicibus agunt, inter arsiam titiumq; flumen, longissime per totum Adriatici maris litus effusi. Hi regnante Teuta muliere populationibus non contenti licentiae scelus addiderũt. Legatos quippe nostros ob ea quae deliquerant iure agentes, nec gladio quidẽ sed ut uictimas securi percutiunt. Praefectos nauium igne conburunt, idq; quo indignius foret mulier imperabat. itaq; Cneo Fuluio centimalo duce late domantur. Strictae in principum colla secures legatorum manibus litauere.

BELLVM PVNICVM SECVNDVM.

POst primū punicū bellū uix quadriennii requies, eccę alterū bellum minus quidē spacio, nec.n.amplius q̃.xviii. annos habet, sed adeo cladium atrocitate terribilius, ut siquis conferat dāna utriusq; populi, similior uicto sit populus qui uicit. At pudebat nobilē populū, ablatum mare, raptæ insulæ, dare tributa, quæ habere consueuerat. Hinc in ultionem puer Hannibal ad aram patri iurauerat, nec remorabatur. Igitur in causa belli Saguntus delata est Hispaniæ uetus ciuitas et opulenta, fideiq; ergo romanos magnū q̄dem sed triste monumentum, quam in libertate cōmuni fœdere exceptā Hānibal causas nouorū motuū quærens et suis et ipsorum manibus euertit, ut Italiā sibi rupto fœdere aperiret. Sūma fœderū Romanis religio est. Itaq; ad auditū sociæ ciuitatis obsidium, memores icti cum pœnis quoq; fœderis, non statim ad arma procurrunt, dū prius more legitimo queri malūt. Interim iam nouem mensibus fessi fame, machinis ferro, et igne, uersa deniq; in rabiem fide immanem in foro excitant rogum; tum desuper se suosq; cum omnibus opibus suis ferro et igne corrumpunt. Huius tantæ cladis author Hannibal poscitur. Tergiuersantibus pœnis dux legationis, quæ inquit mora est? Fabius. In hoc ego sinu bellū affero et pacē, utrū eligitis. utrū placet sumite. Cūq; succlamatū esset, utrū uellet daret. Bellū igitur inq̄t accipite. Et excusso ī media curia togæ gre

mio non sine horrore quasi planè sinu bellũ ferret, effudit. Similis exitus belli initio fuit. Nam quasi has in ferias sibi sãguntinorum ultimæ diræ in illo publico parricidio incendioq; mãdassent, ita manibus eorũ uastatione Italiæ, captiuitate africæ, ducũ et regũ, qui id gessere bellũ, exitio parentatum est. Igitur ubi semel se in hispania mouit illa grauis et luctuosa punici belli uis atq; tempestas destinatumq; romanis iam diu fulmen saguntino igne conflauit, statim quodam impetu rapta medias perfregit alpes, et in in Italiã ab illis fabulosæ altitudinis niuibus uelut cœlo missa descendit, ac primi quidem impetus turbo inter padũ et ticinũ ualido statim fragore detonuit. Tunc Scipione duce fusus exercitus, saucius et ipse uenisset in hostium manus imperator, ni si protectum patrem prætextatus admodum filius ab ipsa morte rapuisset. Et hic erit Scipio qui in exitium africæ crescit, nomen ex malis eius habiturus. Ticino Trebia succedit, hic secunda belli punici procella desæuit Sempronio Consule. Tunc callidissimi hostes frigidum et niualem nacti diem cum se ignibus prius oleoq; fouissent (horribile dictu) homines à meridie et sole uenientes nostra nos hyeme uicerunt. Trasimenus lacus tertium fulmen Hãnibalis imperatore Flaminio, ibi quoq; ars nouæ punicæ fraudis, quippe nebula lacus palustribusq; uirgultis tectus eques terga subito pugnantiũ inuasit. Nec de diis possumus queri imminentem temerario duci cladem prædixerant. Insidentia signis examina, et aquilæ prodire nolentes, et commissam aciem secutus ingens terræ tremor, nisi illũ horrore soli equitum uirorumq; discursus & mota uehementius arma fe

cerunt. Quartum idest pene ultimũ uulnus imperii Cãnæ ignobilis apuliæ uicus, sed magnitudine cladis emersit, et. xl. milium cæde parta nobilitas. Ibi in exitum infelicis exercitus dux, terra, cœlũ, dies, tota deniq; rerum natura consensit. Siquidem non contentus simulatis transfugis Hannibal, qui mox terga pugnantium cæciderant. Insuper callidissimus imperator patentibus in campis obseruato loci ingenio, q͞d et sol ibi acerrimus et plurimus puluis, et eurus ab oriente super quasi ad cõstitutũ, ita instruxit aciem, ut Romanis aduersus hæc omnia aduersis, quasi secũdũ cœlũ tenẽs, uẽto, puluere, sole, pugnaret. Itaq; duo maximi exercitus cæsi ad hostiũ satietatem, donec Hãnibal diceret militi suo, parce ferro. Ducum effugit alter, Alter occisus est, dubiũ uter maiore animo, Paulum puduit, Varro nõ desperauit. Documẽta cladis, cruentus aliquãdiu aufidus, pons de cadaueribus iussu ducis factus ĩ torrẽte Vergelli, modii duo anulorũ Carthagmẽ missi, dignitasq; equestris taxata mẽsura. Dubiũ deinde nõ erat, q̃n ultimũ illũ diẽ habitura fuerit Roma, q̃ntumq; intra diem epulari Hãnibal in capitolio potuerit, si quod pœnũ illũ dixisse Adherbalẽ Bomilcaris ferũt, Hannibal quẽadmodũ sciret uincere, sic uti uictoria scisset. Tũ q̃dẽ illũ (ut dicĩ uulgo solet) aut fatũ urbis imp̃aturæ aut ipsius mẽs mala, et diuersi à Carthagine dii ĩ diuersũ abstulerũt. Cũ uictoria posset uti, frui maluit. Relictaq; Roma cãpaniã tarẽtumq; p̃grare, ubi mox et ipse, et exercitus ardor elãguit, adeo ut uerũ dictũ sit Capuã Hãnibali cãnas fuisse. Si q̃dẽ iuictũ alpibus, idomitũ armis, cãpaniæ (q̃s crederet?) soles et rep̃ẽtes fõtibus baiæ subegerũt.

Interim respirare Romanus, et quasi ab inferis emergere. Arma non erant, detracta sunt templis. Deerat iuuentus, in sacramentum militiæ liberata seruitia. Egebat ærarium, opes suas libens senatus in mediũ protulit, nec preter quod in bullis singulisq; anulis erat quicquam sibi auri reliquere. Eques secutus exemplum, imitatæq; equitẽ tribus, deniq; uix suffecere tabulæ, uix scribarum manus, Leuino Marcelloq; Cõss. cum priuatæ opes in publicum deferentur. Quid autẽ in eligendis magistratibus quæ centuriarũ sapientia? Cum iuniores à senioribus consilium de creandis consulibus petiuere. Quippe aduersus hostem toties uictorem, tam callidũ, non uirtute tantum, sed suis etiam pugnare cõsiliis oportebat. Prima redeuntis, sed (ut sic dixerim) reuiuiscentibus imperii spes Fabius fuit, qui nouam de Hannibale uictoriam commẽtus est, non pugnare. Hinc illi cognomen nouum et reipublicæ salutare Cunctator. Hinc illud ex populo, ut imperii scutum uocaretur. Itaq; per samnium totum, per falernos gauranosq; saltus, sic macerauit Hannibalem, ut qui frangi uirtute non poterat, mora cõminueretur. Inde Claudio Marcello duce etiam congredi ausus est, cominus uenit, et pepulit à campania sua, et ab obsidione Nolæ urbis excussit. Ausus et Sempronio graccho duce per lucaniam sequi, et premere terga cedentis, quamuis tunc (o pudor) manu seruili pugnaret, nam hucusq; tot mala compulerãt, sed libertate donati fecerant de seruitute Romanos. O horribilem in tot aduersis fiduciam, o singularem animũ ac spiritum populi Romani tam arctis afflictisq; rebus, cum de Italia sua dubitaret, ausus est tamen in di

uersa respi=

uersa respicere, cumq; hostes in iugulo per campaniam apuliamq; uolitarent, mediamq; de Italia africam facerent, eodem tempore et hunc sustinebat, et in siciliam, sardiniam, hispaniam, diuisa per terrarum orbem arma mittebat. Sicilia mandata Marcello, nec diu restit, tota enim insula in una urbe superata est, grande illud et ante id tēpus inuictū caput syracusæ, quāuis Archimedis ingenio defenderentur, tamē aliquando cesserūt. Longe illi triplex murus, totidemq; arces, portus ille marmoreus, et fons celebratus Aretusæ, nisi qđ hactenus profuere, ut pulchritudini uictæ urbis parceretur. Sardiniam Gracchus arripuit, nihil illic gentium feritas, insanorumq; (nam sic uocantur) īmanitas montium profuere. Sæuitum in urbes, urbemq; urbium Caralim, ut gens contumax uilisq; mortis saltem desiderio patrii soli domaretur. In hispaniam missi Cneus et Publius Sciopiones penè totam pœnis eripuerant, sed insidiis punicæ fraudis oppressi rursus amiserant. Magnis quidem illi prœliis cum punicas opes cecidissent, sed punicæ insidiæ alterū ferro castrametantem, alterū cū euasisset in turrem cinctū facibus oppresserunt. Igitur in ultionem patris ac patrui missus cum exercitu Scipio, cui tam grande de africa nomen fata decreuerant, Bellatricē illam uiris armisq; nobilem hispaniam, illam seminarium hostilis exercitus, illam Hānibalis eruditricem (incredibile dictu) totam à Pyrenæis montibus in Herculis colūnas, et oceanum recuperauit, nescias citius an facilius, q̄ uelociter quatuor anni fatētur, q̄ facile uel una ciuitas probat, eodem quippe quo obsessa est die capta est, omenq; Africanæ uictoriæ fuit, qđ tam facile

capta est Hispana Carthago. Certum est tamē ad pro=
fligandā prouinciam maxime profecisse singularem du=
cis sanctitatem, quippe qui captiuos pueros puelleasq;
præcipuæ pulchritudinis barbaris restituerit, ne in con
spectum quidem suum passus adduci, ne quid de uir
ginitatis integritate delibasse saltem uel oculis uidere=
tur. Hæc inter diuersa terrarū populus Romanus, nec
ideo tamen Italiæ uisceribus inhærentem summouere po
terat Hannibalem. Pleraq; ad hostem defecerant, et
dux acerrimus contra Romanos Italicis quoq; uiribus
utebatur, ita tamen eum plerisq; oppidis et regionibus
excusseramus. Tarentus ad nos redierat. Iam et Ca=
pua sedes et domus, & patria altera Hānibalis tene=
batur. Cuius amissio tantum pœno duci dolorem de=
dit, ut ille totis uiribus Romā conuerteretur. O populū
dignū orbis impio, dignum omnium fauore, et admi=
ratione hominum ac deorum, compulsus ad ultimos me
tus ab incœpto non destitit, et de sua urbe sollicitus Ca
puam tamen non omisit, sed parte exercitus sub Appio
Consule relicta, parte Flaccū in urbem secuta, absens
simul præsensq; pugnabat. Quid ergo miramur. Mouē
ti castra à tertio lapide Hannibali iterū ipsos deos, deos
inquam (nec fateri pudebit) restitisse. Tanta n. ad sin
gulos illius motus uis imbrium effusa est, tanta uentorū
uiolentia coorta ē, ut diuinitus hostem summoueri, nec
cœlo sed ab urbis ipsius mœnibus, et capitolio ferri ui
deretur. Itaq; fugit, et cessit, et in ultimum se Italiæ
recepit sinum, cum urbē tantū non adortā reliquisset.
Parua res dictu sed ad magnanimitatē P.R. probādā
satis efficax, q̄d illis ipsis quibus obsidebātur diebus,

ager quem Hannibal castris insiderat, uenalis Romæ fuit, hastæq; subiectus inuenit emptorē. Voluit Hannibal cōtra fiduciam imitari, subiectiq; argentarias urbis tabernas, nec sector inuentus est, ut suas etiā præsaga fatis fuisse. Nihil actum erat tanta uirtute tāto fauore deorū, Siqdē ab Hispania Hasdrubal frater Hānibalis cū exercitu nouo, nouis uiribus, noua belli mole ueniebat. Actū erat proculdubio si uir ille se cū fratre iunxisset. Sed hūc quoq; castrametātē Claudius Nero cū Liuio Salinatore debellat. Nero in ultimo Italiæ angulo summouebat Hānibalē. Liuius in diuersissimā partem, et in ipsas nascentis Italiæ fauces signa conuerterat, tanto omni, q̄ lōgissima Italia, solo interiacente. Quo consilio, qua celeritate consules castra coniunxerint, inopināterq; hostē collatis signis cōpressierint, neq; id fieri Hannibal senserit, difficile dictu est. Certe Hānibal recognita, cum proiectū fratris caput ad sua castra uidisset, agnosco inqt infelicitatē carthaginis. Hæc fuit illius uiri non sine presagio quodam fati imminentis prima confessio. Iam certum erat Hannibalem etiā ipsius confessione posse uinci, sed tot rerum prosperarum fiducia plenus populus Romanus magni estimabat asperrimū hostē in sua africa debellare. Duce igitur Scipione in ipsā africā tota mole cōuersus imitari cœpit Hānibalē, et Italiæ suæ clades in africa uindicare. Quas ille (dii boni) Hasdrubalis copias, quos Syphacis exercitus fudit? Quæ q̄taq; utriusq; castra facibus illatis una nocte deleuit? Deniq; iā nō à tertio lapide, sed ipsas carthaginis portas obsidione quatiebat. Sic factū ē, ut ihærētē atq; icubātē Italiæ extorqueret Hānnibalē. Nō

fuit maior sub imperio Romano dies quam ille, cum duo omnium et ante et postea ducum maximi, ille Italiæ, hic Hispaniæ uictor collatis cominus signis direxere aciē. Sed et colloquium fuit inter ipsos de legibus pacis. Steterunt diu mutua admiratione defixi. Vbi de pace non cōuenit, signa cecinere. Constat utriusq; confessione nec melius instrui aciem, nec acrius potuisse pugnari. Hoc Scipio de Hānibalis, Hannibal de Scipionis exercitu prædicauerunt. Sed tamen Hannibal cessit, premiumq; uictoriæ africa fuit, et secutus africam terrarum orbis.

BELLVM MACEDONICVM PRIMVM.

Post carthaginem uinci neminem puduit. Secutæ sunt statim africam gentes, macedonia, græcia, syria, cæteraq; omnia quodā quasi æstu et torrente fortunæ. sic primi omnium macedones affectator quōdam imperii populus. Itaq; quāuis tunc Philippus regno præsideret, Romani tamen dimicare sibi cum rege Alexandro uidebantur. Macedonicum bellum nomine amplius quam spectatione gentis fuit. Causa cœpit à fœdere Philippi, quo rex iampridem dominantem in Italia Hannibalem sibi sociauerat, postea creuit implorantibus Athenis auxilium contra regis iniurias, cum ille ultra ius uictoriæ in templa, aras, et sepulchra ipsa sæuiret. Placuit senatui opem tantis ferre supplicibus, quippe iam gentium reges, duces, populi, nationes præsidia sibi ab hac urbe petebant. Primo igitur Leuino consule populus Romanus Ionium mare ingressus tota græciæ litora ueluti triumphāti classe pa=

grauit. Spolia quippe siciliæ, hispaniæ, sardiniæ, africæ præferebat. Et manifestam uictoriam nata in prætoria puppe laurus pollicebatur. Aderat sponte in auxiliũ Attalus rex pgamenorũ. Aderant Rodii, nauticus populus, q̃bus à mari cõsul, à terris omnia eq̃s uiris'q; quatiebat. Bis uictus rex, bis fugatus, bis exutus castris, cũ tamẽ nihil terribilius macedonibus fuit ipso uulnerũ aspectu, quæ non spiculis neq; sagittis, nec ullo græculo ferro, sed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladiis ultra mortem patebant. Enimuero Flamminio duce inuios antea chaonum montes, Ioum'q; annem per abrupta uagantem, et ipsa macedoniæ claustra penetrauimus. Introisse uictoria fuit. Nam postea nũquã ausus congredi rex ad tumulos, quos cynocephalas uocãt, uno ac ne hoc quidem iusto prœlio opprimitur. Et illi q̃dem consul pacẽ dedit, regnum'q; concessit, mox ne q̃d esset hostile Thebas & Euboeam et grassãtem sub Nabide suo lacedæmona compescuit. Græciæ uero ueterem statum reddidit, ut legibus uiueret suis, & auita libertate frueretur. Quæ gaudia? Quæ uociferationes fuerunt? Cum hoc forte Nemeæ in theatro quinquennalibus ludis à precone caneretur, quo certauere plausu? quid florum in consulem profuderunt? Et iterum iterũ'q; præconem repetere illam uocem iubebant, qua libertas achaiæ pronunciabatur, nec aliter illa consulari sententia q̃ modulatissimo aliquo tibiarum aut fidium cantu fruebantur.

BELLVM SYRIACVM REGIS ANTIOCHI.

M Acedoniā statim et regem Philippū Antiochus excepit, quodā casu quasi industria sic adgubernante fortuna, ut quemadmodū ab africa in europā, sic ab europa in asiam ultro se suggerentibus causis imperium procederet, et cum terrarū orbis situ ipse ordo uictoriarum nauigaret. Non aliud formidolosius fama bellum fuit. Quippe cum persas et orientem Xersem atque Darium cogitarent, quando ꝑfossi inuii montes, quando uelis opertum mare nunciaretur. Ad hoc cælestes minæ territabant, cum humore cōtinuo cumanus Apollo sudaret. Sed hic fauentis asiæ suæ numinis timor erat, sed nec uiris opibus armisq́ quicquā copiosius Syria, sed in manibus tam ignaui regis inciderat, ut nihil fuerit in Antiocho speciosius, q̄ q̃d à Romanis uictus est. Impulere regem in id bellum illinc Thoas etholiæ princeps, inhonoratam apud Romanos querēs aduersus macedonas militiæ suæ societatem, hinc Hannibal, qui in africa uictus, profugus, et pacis impatiens hostem Po. Ro. toto orbe quærebat. Et quod illud fuisset periculum, si se consiliis eius rex tradidisset? Si Asiæ uiribus usus fuisset missus Hannibal? Sed rex suis opibus et nomine regio fretus satis habuit bellum mouere. Et Europa iam dubio procul iure ad Romanos pertinebat. Hic lysimachiam urbem in litore thracio positam à maioribus suis Antiochus, ut hæreditario iure repetebat. Hoc uelut sydere asiatici belli mota tempestas, & maximus regum contentus for

titer indixisse bellū, cum ingenti strepitu ac tumultu mo uisset ex asia, occupatis statim insulis græcisq; litoribus otia et luxus tāq̄ uictor agitabat. Euboeam insulā continenti adhærentem tenui freto reciprocātibus aquis Euripus abscidit. Hic ille positis aureis sericisq; tentoriis sub ipso freti murmure cum inter fluenta tibiis fidibusq; concineret, collatis undiq;, q̄uis per hyemem, rosis, ne cum aliquo ducum genere agere uideretur, uirginum puerorumq; delectus habebat. Talem ergo regem iam sua luxuria debellatū populus Ro. Acilio glabrione consule insula aggressus ipso statim aduentus sui initio coegit ab insula fugere. Tā precipitē apud thermopylas assecutus locū ccc. laconū speciosa cæde memorandū, ne ibi quidē fiducia loci resistentē mari ac terra cedere coegit. Statim et euestigio itur ī syriā. Classis regia Polixenidi Hānibaliq; commissa. Nam rex prælium nec spectare poterat. Igitur duce Emilio regillo ā remigātibus rodiis tota laceratur. Ne sibi placeāt Athenæ, in Antiocho uicimus Xersem, in Emilio Alcibiadē æquauimus, ephesiis Salamina pensauimus. Tunc consule Scipione, cui frater ille modo uictor carthaginis africanus uoluntaria legatione aderat, debellari regē placet. Et iam toto cesserat mari, sed nos imus ulterius, meandrum ad annem mōtemq; sypilū castra ponūtur. Hic rex (incredibile dictu) quibus auxiliis, quibus copiis consederat, trecenta milia peditum, equitum falcatorumq; curruū nō minor numerus, elephātis ad hoc immensæ magnitudinis auro purpura argēto et suo ebore fulgētibus, aciē utrinq; uallauerāt. Sed hoc omnia præpedita magnitudine sua, ad hoc imbre, q̄ subito super

fusus mira felicitate persicos arcus corruperat. Primum trepidatio, mox fuga, dehinc triumphus fuerunt. Victo & supplici pacem atq; partem regni dari placuit, eo libentius, q͂d tam facile cessisset.

BELLVM ETHOLICVM.

Syriaco bello successit, ut debebat, etholicū.
c Victo quippe Romanus Antiocho faces asiati
ci belli ꝓsequebatur. Ergo Fuluio nobiliori mā data ultio est. Hic protinus caput gentis ambraciam regiam pyrrhi machinis quatit, secuta deditio. Aderant etholorum precibus attici, Rodii et memineramus auxilii, sic placuit ignoscere, serpit tamen latius in proximos bellum, omnemq; late Cephaloniam, Zacynton, et quicquid insularum in eo mari inter ceraunios montes iugumq; maleum etholici belli accessio fuerunt.

BELLVM HISTRICVM.

Istri sequūtur etholos. Quippe bellantes eos
h nuper adiuuerant, et initia pugnæ prospera
hosti fuerunt, eademq; exitii causa. Nam cū Cnei Mālii castra cepissēt, opimæq; predæ incubarēt, epulātes ac ludibundos plerosq;, aut ubi essent præ poculis nescientes, Appius pulcher inuadit, sic cū sanguine et spiritu male partam reuomuere uictoriam. Ipse rex Apulo equo impositus, cum subinde crapula et capitis errore lapsaret, captum sese uix & ægre postquam experectus est didicit.

BELLVM GALLOGRAECVM.

g Allogræciam quoq; syriatici belli ruina con uoluit. Fuerant inter auxilia regis Antiochi. An fuisset cupidus triumphi Mālius, an eos uisos simulauerit dubiū. Certe negatus est uictori triū phus, quia causam belli non approbauit senatus. Cæte rum gens gallogræcorum (sicut ipsum nomē inditio est) mixta et adulterata est. Reliquiæ gallorum Breno du= ce uastauerāt græciam, mox orientem secuti in media Asiæ parte sedere. Itaq; ut frugum semina mutato so= lo degenerant, sic illa genuina feritas eorum asiatica amœnitate mollita est. Duobus itaq; prœliis fusi fuga= tiq; sunt, quāuis sub aduētu hostis relictis sedibus, in al tissimos se montes recepissent, solostologiorum tectosa= gum insederant. Vtrinq; fundis sagittisq; acti in per petuam se pacem dediderunt. Sed alligati miraculo quo dam fuere, cum cathenas morsibus et ore tentassent, cum offocandas inuicem fauces præbuissent. Nam Or= giagontis regis uxor à centurione stuprū passa, memo= rabili exemplo custodiam euasit. Reuulsumq; militis ca put ad maritum suum retulit.

BELLVM MACEDONICVM SECVNDVM.

d Vm aliæ aliæq; gentes syriaci belli sequūtur ruinam, macedonia se rursus erexit. Fortis= simum populū memoria et recordatio suæ no bilitatis agitabat, & successerat Philippo filius Perses, qui semel in perpetuum uictam esse macedoniam nō pu

tabat ex gentis dignitate. Multo uehementius sub hoc macedones q̃ sub patre consurgunt. Quippe thracas in uires suas traxerant. Atq; ita industria macedonum, uiribus thracum disciplinam macedonicam temperauere. Accessit his consilium ducis, qui situm regionum suarũ summo speculatur hemo, positis per abrupta castris, ita macedoniam suam armis ferroq; uallauerat, ut nõ reliquisse aditũ nisi à coelo uenturis hostibus uideretur. Nam Martio Philippo consule, eam prouinciam ingressus populus Romanus exploratis diligenter accessibus per astrudem paludem, per acerbos dubiosq; tumulos, illa quæ uolucribus quoq; uidebatur inuia accessit, regemq; securũ et nihil tale metuentem subita belli eruptione terruit. Cuius tanta trepidatio fuit, ut pecuniã omnem in mare iusserit mergi, ne periret, classem cremari, ne incenderetur. Paulo consule cũ maiora et crebra essent imposita præsidia, per alias uias macedonia depræssa est, summa quidem arte et industria ducis, cum alias minatus, alias irrupisset. Cuius aduentus ipse eò terribilis regi fuit, ut interesse non auderet, sed gerenda ducibus bella mandauerit. Absens ergo uictus fugit in maria, insulamq; samothracem, fretus celebri religione, quasi templa & aræ possẽt defendere, quem nec montes sui nec arma potuissent. Nemo regum diutius amissæ fortunæ conscientiam retinuit. supplex cum scriberet ad imperatorem ab illo quo confugerat templo, nomenq; epistolæ notaret suum, regẽ addidit. Sed nec reuerentior captæ maiestatis alius Paulo fuit, qum in conspectum uenisset hostis, in templum recepit, et in conuiuiis adhibuit, liberosq; admonuit suos, ut for-

tunam cui tantum liceret reuererētur. Inter pulcherrimos huuc quoq; populus Romanus de macedonia duxit atq; uidit triumphum, quippe cuius spectaculo triduū impleuerit. Prima die signa tabulasq;, sequēs arma, pecunias transuexit, Tertius captiuos ipsumq; regem attonitum adhuc tanq̄ subito malo stupentem. Sed multo prius gaudium uictoriæ populus Romanus q̄ epistolis uictoris perceperat. Quippe eodem die quo uictus est Perses in macedonia, Romæ cognitum est. Duo iuuenes cādidis equis apud Iuturnæ lacum puluerē et cruorem abluebant. Hi nunciauere, Castorem et Pollucem fuisse creditum uulgo, qđ gemini fuissent, interfuisse bello, qđ sanguine maderēt, à macedonia uenire, qđ adhuc anhelarent.

BELLVM ILLYRICVM.

m Acedonici belli contagio traxit illyricos, ipsi quidem ut Romanum à tergo distringerent, à Perse rege conducti pecunia militauere, sine mora ab Antio prætore subiguntur. Loscordam caput gentis delesse suffecit. Statim secuta deditio est. Denig; hoc bellū ante finitū est, q̄ geri Romæ nūciaretur.

BELLVM MACEDONICVM TERTIVM.

q Vodam fato, quasi ita cōuenisset inter pœnos et macedonas, ut tertio quoq; uincerentur, eodem tempore utriq; arma mouere, sed prior iugū excutit macedo, aliquanto q̄ ante grauior, dum

contemnitur. Causa belli prope erubescenda. Quippe regnum pariter et bellum uir ultimæ sortis Andriscus inuaserat, dubiū liber an seruus, mercenarius certe sed quia uulgo similitudine Philippi pseudo Philippus uocabatur. Regiam formam, regium nomen, animo quoque regio impleuit. Igitur dum hæc ipsa contemnit populus Romanus Iuuentio prætore contentus, uirū non macedonicas modo sed thraciæ quoq; auxiliis ingentibus ualidum temere tentauit. Inuictusq; non à ueris regibus, sed ab illo imaginario et scœnico rege superatur. Sed cō sule Metello amissum cum legione prætorem plenissime ultus est. Nam et macedoniam seruitute mulctauit, et ducē belli deditū ab eo, ad quē cōfugerat thraciæ Regulo, ī urbē in cathenis reduxit. Hoc quoq; illi in malis suis indulgēte fortuna, ut de eo populus Romanus quasi de rege uero triumpharet.

BELLVM PVNICVM TERTIVM.

Tertium cum africa bellum et tempore exiguū fuit, nam quadriennio patratum est, et in cō paratione priorū, minimum labore, nō enim tam cum uiris q̄ cum ipsa urbe pugnatum est, sed planè maximo euentu. Quippe tandē Carthago finita est. Atq; siquis trium temporum momenta consideret, primo com missum est bellum, profligatum secundo, tertio uero cō fectum est. Sed huius causa belli, q̄d contra fœderis legem aduersus numidas quidē semel parasset classem et exercitum, frequens autem Masinissæ fines territabat. Sed huic bono socioq; regi fauebatur. Cum bel

lum sederet, de belli fine tractatum est. Cato inexpia bili odio delendam esse Carthaginem, et cum de alio cõ suleretur, pronunciabat. Scipio nassica seruandam, ne metu ablato æmulæ urbis, luxuriari felicitas urbis inciperet. Medium senatus elegit, ut urbs tantũ loco mo ueretur, nihil.n. speciosius uidebatur, q̃ esse Carthaginem, quæ non timeretur. Igitur Manilio Censorinoq; Côss populus Romanus aggressus Carthaginem spe pacis iniecta, traditã à uolentibus classem sub ipso ore urbis incendit. Tum euocatis principibus, si salui esse uellent, ut migrarent finibus imperatum, quod pro rei atrocitate adeo mouit iras, ut extrema mallent. Comploratum igitur publicæ statim, et pari uoce clamatum est ad arma, seditq; sententia quoquemodo rebellandum, non quia spes ulla iam superesset, sed quia patriã suã mallent hostium q̃ suis manibus euerti. Quis rebellãtium fuerit furor, uel hinc intelligi potest, quod in usũ nouæ classis tecta domusq; resciderunt, et in armorũ officinis aurum et argentum pro ære ferroq; conflatum est, in tormentorum uincula matronæ crines suos contulerunt. Manciano deinde consule terra mariq; feruebat obsidio. Opis portus nudatus, & primus et sequẽs et tertius iam murus, cum tantum Byrsa, quod nomen arci fuit, quasi altera ciuitas resistebat. Quãuis profligato urbis excidio, tamen fatale Africæ nomen Scipionum uidebatur. Igitur in alium Scipionem conuersa respublica finẽ belli reposcebat. Hũc Paulo macedonico procreatum Africani illius magni filius in decus gẽtis assumpserat. Hoc scilicet fato, ut quam urbem concusserat auus, nepos euerteret. Sed q̃ maxime morti=

feri esse morsus solent morientium bestiarum, sic plus negocii fuit cũ semiruta ciuitate Carthaginis q̃ integra. Compulsis in unam arcem hostibus portum quoque maris Romanus obsederat. Illi alterum ibi portum ab alia urbis parte foderunt, nec ut fugerent, sed quia nemo illos nec euadere posse credebat. Inde quasi enata subito classis erupit, tum interim iam diebus iam noctibus noua aliqua moles, noua machina, noua perditorũ hominum manus, quasi ex obruto incendio subita de cineribus flamma prodibat. Deploratis nouissime rebus. xl. se milia uirorum dediderunt. Quod minus credas dux Hasdrubale. Quanto fortius foemina et uxor ducis, quae comprahensis duobus liberis à culmine se domus in mediũ misit incẽdiũ, imitata reginã quae carthaginẽ condidit, quanta urbs deleta sit, ut de caeteris taceam, uel ignium mora probari potest. Quippe per continuos decem et septem dies uix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis suis sponte hostes immiserant, ut quatenus urbs eripi Romanis non poterat, triumphus arderet.

BELLVM ACHAICVM.

Quasi saecul illud euersionibus urbium curreret ita carthaginis ruinam statim Corynthus excepit, achaiae caput, graeciae decus, inter duo maria Ionium et Egeũ quasi spectaculo exposita. Haec (facinus indignum) ante oppraessa est q̃ in numero certorum hostium referretur. Critholaus causa bel=

li, qui libertate à Romanis data, aduersus ipsos usus est. Legatos Romanos dubium an et manu, certe oratione uiolauit. Igitur Metello ordinanti, cui tum maxime macedoniæ mandata est ultio et huic achaicum bellum, ac primam Critholai manum Metellus consul per patentes helidis campos toto cæcidit alpheo, et uno prœlio peractum erat bellum, iam et urbem ipsa terrebat obsidio, Sed (o fata rerum) cum Metellus dimicasset, ad uictoriam Mumius uenit. Hic alterius ducis dignitate exercitũ sub ipsis Isthmi faucibus fudit, geminosq; portus sanguine infecit tum ab incolis deserta ciuitas direpta primum, deinde tuba præcinente deleta est. Quid signorum, quid uestium, quidue tabularũ raptum, in censum, atq; proiectum est, Quantas opes et abstulerit et cremauerit hinc scias, q̃d q̃cquid corynthii æris toto orbe laudatur, incendio superfuisse comperimus. Nam et æris notam preciosiorem ipsa opulentissimæ urbis fecit iniuria, quia incendio perustis plurimis statuis atq; simulachris, æris, auri, argentiq; uenæ in commune flexere.

RES IN HISPANIA GESTAE.

ut Carthagmem corynthus, ita corynthũ Numantia secuta est, nec deinde toto orbe quicq̃ intactum armis fuit Post illa duo clarissima urbium incendia late atq; passim, nec per uices, sed simul pariter quasi unum undiq; bellum fuit, prorsus uti le, quasi agitãtibus uentis diffudisse quædam belli in

cendia toto orbe uideretur. Hispaniæ nūq̃ animus fuit aduersus nos uniuersæ consurgere, nūq̃ conferre uires suas libuit, neque aut imperare, aut libertatē tueri suā publicæ. Alioqn ita undiq; mari pyreneoq́; uallata est, ut ingenio situs nec adiri quidem potuerit. Sed ante à Romanis obsessa est, q̃ se ipsa agnosceret, et sola omnium prouinciarum uires suas, postquam uicta est intellexit. In hac prope ducentos per annos dimicatum est à primis Scipionibus in primum Cæsarem Augustū, nō continue nec chohærenter, sed prout causæ lacessiuerant, nec cum Hispanis initio sed cum pœnis in Hispania. Inde contagio & series causáq; bellorum. Prima ꝑ pyreneum iugum signa Romana Publius et Cn. Scipiones intulerūt, prœlisq; ingentibus Hannonē et Hasdrubalem fratrem Hānibalis ceciderūt. Raptaq́; erat impetu hispania, nisi fortissimi uiri in ipsa sua uictoria oppressi punica fraude cecidissent terra mariq́; uictores. Igitur quasi nouam integramq; prouinciam ultor patris & patrui Scipio ille mox africanus inuasit. Isq́; statim capta carthagine et aliis urbibus non contentus pœnos expulisse stipendiariam nobis prouinciam fecit. Omnem citra ultraq; Hiberum subiecit imperio. Primus Romanorū ducum uictor ad gades et oceani oram peruenit. Plus etiam prouinciam retinere q̃ facere. Itaq; per partes iam huc iam illuc missi duces, q̃ ferocissimas et ad id temporis liberas gentes, ideo impatientes iugi; multo labore nec incruentis certaminibus seruire docuerunt.

ATO Ille

CATO ille Censorius celtiberos, idest robur hispaniæ, aliquot prœliis fregit. Gracchus pater ille Gracchorum eosdem. c. et. l. urbium euersione mulctauit. Metellus ille, qui ex macedonia cognomen meruerat, et celtibericus fieri, cũ trebiam memorabili cepisset exemplo, et uersobrigis maiori gloria pepercit. Lucullus turdulos atq; uacceos, de quibus Scipio ille posterior singulari certamine cum à rege fuisset prouocatus opima retulerat. Decius Brutus aliquãto latius celticos lusitanosq; et omnis galetiæ populos, formidatumq; militibus flumẽ obliuionis, peragratoq; uictor oceani litore, non prius signa conuertit, q̃ cadentem in maria solem obrutumq; aquis ignem, non sine quodam sacrilegi metu et horrore deprąhendit. Sed tota certaminum moles cum lusitanis fuit, et nũmãtinis. Nec immerito. Quippe solis gentium hispaniæ duces cõtigerunt. Fuisset et cum omnibus celtiberis, nisi dux illius motus initio belli oppræssus esset. summus uir astu et audacia si recessisset Salondicus, qui hastam argenteã quatiens uelut cœlo missam uaticinanti similis omnium in se mentes conuerterat. Sed cum pari temeritate sub nocte castra consulis adisset, iuxta tentorium ipsum pilo uiglis exceptus est. Cæterum lusitanos Viriatus erexit, uir calliditatis accerrimæ. Qui ex uenatore latro, ex latrone subito dux atq; imperator, et si fortuna cessisset hispaniæ Romulus, non contentus libertatem suorum defendere per. xiiii. annos omnia citra ultraq; hyberum et tagum igni ferroq; populatus castra etiam prætorio=

rum et præsidium aggressus, Claudium unimanũ pe-
nè ad internitionem exercitus occidisset, insignia tra-
beis et fascibus nostris, quæ ceperat, in montibus suis
trophea fixisset. Tandem eum Fabius maximus consul
oppresserat, sed à successore Põpilio uiolata uictoria
est. Quippe qui conficiendæ rei cupidus, fractũ ducem,
et extrema deditionis agitãtem, per fraudẽ et insidias
et domesticos percussores aggressus hanc hosti gloriã
dedit, ut uideretur aliter uinci non potuisse.

BELLVM NVMANTINVM.

Numantia quãtum Carthaginis, Capuæ, Cô
rinthi, opibus inferior, ita uirtutis nomine et
honore par omnibus, summumq; si uiros æsti
mes hispaniæ decus, quippe quæ sine muro sine turribus,
modice edito ĩ tumulo apud fiumẽ situata quattuor mili
bus celtiberorũ x. miliũ exercitũ p annos xiiii. sola su-
stinuit. Nec sustinuit modo, sed sæuius alquanto percu
lit. pudendisq; funeribus affecit. Nouissime cum inuic
tam esse constaret, opus quoq; eo fuit, qui Carthaginẽ
euerterat. Non temere (si fateri licet) ullius causa bel
li iniustior, Segidenses socios et consanguineos Roma-
norum manibus elapsos exceperant, habita pro eis de-
precatio nihil ualuit. Cum se ab omni bellorum contagio
ne remouerent, in legitimi fœderis precium iussi arma
deponere. Hoc sic à barbaris acceptũ, quasi manus ab
scinderentur. Itaq; statim Megara uicto fortissimo du-
ce ad arma conuersi, Pompeium prælio aggressi, fœ-

dus tamen maluerunt, cum debellare potuissent. Hostilium deinde Mancinum. Hunc quoq; assiduis cædibus ita subegerunt, ut ne oculos quidem aut uocem numantini uiri quisquam sustineret, tamen cum hoc quoq; fœdus maluere, contenti armorum manubiis, cum ad internitionē delere uel sæuire potuissent. Sed nō minus numātini q̃ caudini illius fœderis flagrans ignominia ac pudore populus Romanus, dedecus q̄dē præsentis flagitii deditione Mancini expiauit. Cæterū duce Scipione Carthagnis incendiis ad excidia urbiū imbuto, tandem etiā in ultionē exarsit, sed tunc acrius in castris q̃ in campo; nostro cum milite q̃ cū numātino prœliādū fuit. Quippe assiduis et iniustis et seruilibus maxime operibus attriti, ferre plenius uallū q̄ arma nescirent, luto inquinari qui sanguine nollēt, iubebātur. Ad hoc scorta, et calones, sarcinæq; nisi ad usū necessariæ amputātur. Tāti esse exercitū, q̄ti impatorē, uere proditū ē. Sic redacto ī disciplinā milite cōmissa acies, quodq; nemo uisurū se unq̃ sperauerat, factū est, ut fugiētes numātinos q̄squā uideret. Dedere etiā sese uolebāt, si tolerāda uiris imparētur. Sed cū Scipio uerā uellet et sine exceptione uictoriā, eo necessitatū cōpulsi, primū ut destinata morte in prœliū ruerēt, cū sese prius epulis quasi inferiis impleuissent, carnis semicrudæ et celiæ, sic uocāt indigenæ ex frumēto potionē. Intellectū ab impatore consilium. Itaq; non est permissa pugna morituris. Cum fossa atq; lorica quatuorq; castris circundatos fame premeret ab duce orantes prœlium, ut tanquam

uiros occideret. Sed ubi non impetrabant, placuit eruptio. Sic conserta manu plurimi occisi, & cum urget fames aliquantisper inde uixere. Nouissime consilium fugæ. Sed hoc quoq; ruptis equorum cingulis uxores ademere summo scelere per amorem, Itaq; etiam exitu deplorato in ultimam rabiem furoremq; conuersi postremo mori hoc genere destinarunt. Duces suos, seq; patriamq;, ferro et ueneno, subiectoq; undiq; igne peremerunt. Macte esse fortissimam et meo iudicio beatissimã in ipsis malis ciuitatem. Asseruit cum fide socios, populum orbis terrarum uiribus fultum, sua manu, ætate tam longa sustinuit. Nouissime maximo duce oppressa ciuitas nullum de se gaudium hosti reliquit. Vnus enim uir numantinus non fuit, qui in cathenis duceretur, præda ut de pauperibus nulla, arma cremauerũt, triumphus fuit tantum de nomine.

hActenus populus Romanus Pulcher, egregius, pius, sanctus, atq; magnificus, reliqua secula ut grãdia æque, ita uel magis turbida et fœda crescentibus cum ipsa magnitudine imperii uitiis, adeo ut siquis hanc tertiam eius ætatem transmarinam, quam ducentorum annorum fecimus, diuidat, centum hos priores, quibus Africam, Macedoniã Siciliam, Hispaniam domuit, aureos sicut poetæ canunt, iure meritoq; fateatur. Centum sequentes ferreos planè et cruentos et si quid immanius. Quippe qui iugurtinis, cymbricis, mithrydaticis, parthicis bellis, gal

licis atq; germanicis, quibus cœlum ipsum gloria ascẽdit, Grachanas, drusianasq; cædes, ad hæc seruilia bella miscuerunt. Et ne quid turpitudini desit, gladiatoria denique, in se conuersis marianis atq; syllanis, nouissime Pompei et Cæsaris manibus quasi per rabiẽ & furorem et nefas semetipse lacerauit. Quæ si inuolutæ inter se sunt omnia atq; confusa, tamen quo melius appareant simul, et ne scelera uirtutibus obstrepant, separatim proferẽtur, priusq; ut cœpimus iusta illa memorabimus, ut pia cum exteris gentibus bella, magnitudo crescentis in dies imperii appareat. Tum ad illa ciuium scelera, turpesq; et impias pugnas reuertemur.

BELLVM ASIATICVM.

u ICta ad occasum Hispania, populus Romanus ad orientem pacem agebat, nec pacem modo, sed inusitata & incognita quadam felicitate relictæ regis hæreditatibus opes & tota in simul regna ueniebant. Attalus rex pergamenorum regis Eumenis filius socii quondam commilitonisq; nostri testamentum reliquit, populus Romanus bonorũ meorum hæres esto. In bonis regis hæc fuerunt. Adita igitur hæreditate prouinciam populus Romanus nõ quidem bello, nec armis, sed quod est æquius testamenti iure retinebat. Sed hanc (difficile dictu est) utrum facilius amiserit populns Romanus, an recuperauerit. Aristonicus regi sanguinis ferox iuuenis urbes regibus parere consue=

tus, partim facile sollicitat; paucas resistentes Mindum, Samon, Colophonē ui recepit. Crassi quoq; prætoris cædit exercitum, ipsū quoq; cœpit. Sed ille memor et familiæ et Romani nominis custodem sui barbarū uirgula excæcat, in exitium sui, quod uolebat, ita concitat. Mox à Perperna domitus, et captus, et per deditionem in uinculis habitus. Aquilius asiatici belli reliquias confecit, mixtis (nefas) ueneno fontibus ad deditionem quarundam urbium. Quæ res ut maturam, ita infamem fecit uictoriam. Quippe cum contra fas deum moresq; maiorum medicaminibus impuris in id tempus sacrosancta Romana arma uiolasset.

LVCII FLORI EPITOMATIS LIBER TERTIVS INCIPIT.

h AEC AD ORIENTEM, sed nõ ad meridionalē plagā eadem quies. Quis speraret post Carthagnem aliquod in Africa bellum? Atqui non leuiter se numidia concussit, et fuit in Iugurta quod post Hannibalem timeretur. Quippe rex callidissimus populũ Romanũ armis inclytum et inuictum opibus aggressus est, et citra spem omnium fortuna cessit, ut rex fraude praecipius, fraude capetur. Hic auo Masinissa et Micypsa patre per adoptionem, mortuis, cũ interficere fratres statuisset agitatus regni cupiditate, nec ullos magis q̃ senatum populumq; Romanũ, quorũ in fide et clientela regnum erat, metueret, primũ scelus mandat insidiis. Potitusq; Hiēpsalis capite, cũ se in Adherbalem conuertisset, isq; Romam profugisset, missa per legatos pecunia traxit in sententiam suam senatum, et haec fuit de nobis eius prima uictoria. Missos deinde qui regnũ inter illũ Adherbalemq; diuiderēt, similiter aggressus, cũ in Scauro ipsos Romani impii mores expũgnasset, incohatum nefas perfecit audacius. Sed diu non latent scelera. Corruptae nefas legationis erupit. placuitq; bello persequi parricidiam. Primus in numidiam Calphurnius bestia consul immittitur. Sed rex peritus fortius aduersus Romanos aurũ

esse q̃ ferrũ, pacem emit. Cuius flagitii reus cum inter uenientem publica fide à senatu arcesseretur, pari audacia et uenit, et competitorem imperii Masinissæ Massiuam immisso percussore confecit. Hæc altera contra regẽ fuit causa bellandi. Igitur sequens ultio mandatur Albino. Sed huius quoq; (proh dedecus) ita corrupit exercitum, ut uolũtaria nostrorum fuga uinceret numida, castrisq; potiretur, addito etiam turpi fœdere in preciũ salutis, quem, quod prius emerat, dimisit exercitum. Eodem tempore in ultionem non tam imperii Romani q̃ pudoris Metellus assurgit. Qui callidissime hostem, nunc precibus, nunc minis, iã simulata, iã quasi uera fuga eludentem artibus suis aggressus est. Agrorũ atq; uicorũ populatione non contentus in ipsa numidiæ capita impetũ fecit, & Zamã q̃dẽ frustra diu uoluit, cæterũ Thalã grauẽ armis thesauroq; regis diripuit. Tũc urbibus exutũ regẽ etiam finiũ suorum regniq; fugitiuũ per mauros atq; getuliam sequebatur. Postremo Marius auctis admodũ copiis, cũ pro obscuritate generis sui capite censos sacramento adegisset, iam fusum et saucium regem adortus, nõ facilius tamen uicit q̃ si integrũ et recẽtẽ. Hic et urbem Herculi conditam capsam in media africa sitam anguibus harenisq; uallatã mira quadam felicitate superauit, et saxeo inditam monti mulucam urbem per ligurem aditu arduo inaccessoq; penetrauit. Mox nõ ipsum modo, sed Bocchum mauritaniæ regem iure sanguinis numidiam uindicantem, apud oppidum Cirthã grauiter cæcidit. Qui ubi diffisus rebus suis alienæ cladis

accessio fieri timet, precium fœderis atq; amicitiæ regē facit. Sic fraudulentissimus regum fraude soceri sui in insidias deductus est, et Syllæ in manum traditus, tandemq; opertum cathenis Iugurtam in triumpho populus Ro. aspexit. Sed ille quoq; q̄uis uictus et uinctus uidit urbem, quam uenalem, et quandoq; perituram, si habuisset emptorem, frustra cecinerat. Tamen ut uenalis fuisset, habuit emptorem, et cum ille non euaserit, certum erit eam non esse perituram.

BELLVM ALLOBROGICVM.

Sic ad meridiem populus Ro. multo atrocius et magis à septentrione sæuientem hostem habuit. nihil hac plaga infestius, atrox cœlum peruicaciq; ingenio. Omni igitur tractu uiolentus hostis à dextris atque leuis, et medio septentrionis erupit. Primi trans alpes arma nostra sensere Salyes, quum de incursionibus eorum fidissima atq; amicissima ciuitas Massilia quereretur. Allobroges deinde et Aruerni, cũ aduersus eos similes Eduorũ querelæ opem et auxiliũ nostrũ flagitarēt. Vtriusq; uictoriæ testis ysara et uindelicus amnis, et impiger fluminum Rhodanus. Maximus barbaris terror elephāti fuere, immanitati gentiũ pares. Nil tam conspicuum in triumpho q̄ rex ipse bis uisus discoloribus in armis, argenteoq; carpento qualis pugnauerat. Vtriusq; uictoriæ qd̄ quantumq; gaudium fuerit, uel hinc extimari potest, quod et Domitius

Aenobarbus et Fabius maximus ipsis quibus dimicaue rant locis saxeas erexere turres, et desuper exornata armis hostil bus trophea fixere, cum hic mos inusitatus fuerit nostris. Nũq̃.n. populus Romanus hostibus do= mitis uictoriam suam exprobrauit.

BELLVM CYMBRICVM THEVTONICVM AC TIGVRINVM.

C Ymbri; theutoni, atq; tigurini ab extremis galliæ profugi, cum terras eorũ inundasset oceanus, nouas sedes toto orbe quærebãt, ex clusiq; et gallia et hispania, cum in Italiam remigarẽt, miserunt legatos in castra Syllani. Inde ad senatũ pe= petẽtes, ut martius populus aliq̃d sibi terræ daret, qua si stipẽdiũ. cæterũ ut uellet manibus atq; armis suis ute retur. Sed quas daret terras populus Romanus agra= riis legibus intra se dimicaturus: Repulsi igitur, q̃d ne= quiuerãt precibus, armis petere cõstituunt. Sed nec pri mũ impetũ barbarũ Syllanus, nec secundũ Manilius, nec tertiũ Cepio sustinere potuerũt. Oẽs fugati, exuti ca= stris. Actũ erat nisi Marius illi seculo contigisset. Ille quoq; non ausus cõgredi statim, militẽ tenuit in castris, donec inuicta illa rabies et impetus, quẽ pro uirtute bar bari habẽt, cõsenesceret. Recessere igitur increpãtes, et (tanta erat capiende urbis fiducia) consulentes si quid ad uxores suas mandarẽt. Nec segnius q̃ minati fuerãt tripartito agmine p alpes idest claustra Italiæ ferebantur. Marius mira stati uelocitate occupatis cõpẽdiis præ

uenit hostē. Prioresq; Theutonas sub ipsis alpiū radici bus assecutus in locū quē aquas sextias uocāt, qua fide numinū, prœlio oppressit. Vallē fluuiumq; hostes tene bant, nostris aquarū nulla copia. Consulto ne id egerit impator, an errorē in cōsiliū uerterit dubiū. Certe necessitate acta uirtus causa uictoriæ fuit. Nā flagitāte aquā exercitu, uiri inquit estis, en illic habetis. Itaq; tāto ar dore pugnatū est, eaq; cædes hostiū fuit, ut uictor Ro manus de cruēto flumine nō plus aquæ biberit q̃ sangui nis. Barbarorū certe rex ipse Theutobochus quaternos senosq; equos trāsilire solitus uix unū, ut fugerat, ascē= dit, proximoq; in saltu cōpræhēsus, insigne spectaculū fuit. Quippe uir procerítatis eximiæ super trophea ipsa eminebat. Sublatis funditus theutonis in cymbros cōuer titur. Hi iā (quis crederet) p hyemē, quæ altius alpes leuat, tridētinis iugis in Italiā prouoluti ruina descen derāt. Athesim flumen nō ponte nec nauibus, sed qua dam stoliditate barbarica primū corporibus aggressi, postq̃ retinere amnē manibus et clypeis frustra tētaue rāt, ingesta obrutū silua trāsiluere, et si statim infe= sto agmine urbē petissēt, grāde discrimē esset. Sed in Venetia, quo ferè tractu Italia mollissima ē, ipsa soli cæliq; clementia robur elāguit. Ad hoc panis usu, car= nis coctæ, et dulcedine uini mitigatos Marius ī tēpore aggressus est. Iā diē pugnæ à Mario imperatore petie runt, et sic proximum dedit. In patentissimo, quem cau dium uocant, campo procurrere. Milia deinde c.xl. ceci derūt, hinc tertio minus. Per omnem diem conciditur

barbarus. Isti quoq; imperator addiderat uirtuti dolũ secutus Hãnibalẽ artemq; cãnarũ. Primũ nebulosũ nactus diem, ut hosti inopinatus occurreret, tum uentosum quoq;, ut puluis in oculos & ora ferretur. Tum acies conuersa in oriẽtem; ut q̃d ex captiuis mox cognitũ est, ex splendore galearũ ac repercussu quasi ardere cœlũ uideretur. Nec minor cum uxoribus eorum pugna q̃ cũ ipsis fuit, cũ obiectis undiq; plaustris atq; carpentis, altæ desuper quasi è turribus lanceis contisq; pugnarent. Perinde plus speciosa mors earum fuit q̃ pugna. Nã cũ missa ad Mariũ legatione libertatẽ ac sacerdotiũ nõ ĩpetrassẽt (nec fas erat) suffocatis elisisq; passim infãtibus suis, aut mutuis cõcidere uulneribus, aut uinculo è crinibus suis facto ab arboribus iugisq; plaustrerum pepẽderũt. Beleus Rex in acie dimicãs impigre, nec inultus occubuit. Tertia tigurinorũ manus, quæ quasi ĩ subsidio noricos insederat alpiũ tumulos, in diuersa lapsi fuga ignobili et latrociniis euanuit. Hunc tã lætum tamq; felicem libertatis Italiæ, assertiq; impii nũciũ, non per homines (ut solebat) populus accepit, sed ꝑ ipsos (si credere fas est) deos. Quippe eodem die quo gesta res est, uisi pro æde Castoris et Pollucis iuuenes laureati prætori literas dare, frequensq; in spectaculo rumor uictoriæ cymbricæ feliciter dixit. Quo quid admirabilius? Quid insignius fieri potest? Quippe uelut elata mõtibus suis Roma spectaculo belli interesset, quod in gladiatorio munere fieri solet, uno eodemq; momento cum in acie cymbri occumberent, populus in urbe plaudebat.

BELLVM THRACIVM.

POst macedonas (si diis placet) thraces rebellāt, ipsi quōdam tributarii macedonū, nec in proximas modo prouincias cōtenti incurrere, thessaliam atq; dalmaciam in adriaticū mare usq; uenerunt, eoq; fine contenti, quasi interueniente natura, contorta in ipsas aquas tela miserunt. Nihil interim per id omne tempus residuum crudelitatis fuit, In captiuos saeuientibus, litare diis sanguine humano, bibere in ossibus capitum, et huiuscemodi ludibrio foedere mortem tam igni q̄ fumo. Partus quoq; grauidarum extorquere tormentis. Saeuissimi omnium Thracū Scordisci fuere. Sed calliditas quoq; ād robur accesserat, siluarum et montium situs cum ingenio consentiebāt. Itaq; non fusus modo ab his aut fugatus, sed simili prodigio omnino totus interceptus exercitus, quem duxerat Cato. Didius uagos et libera populatione diffusos intra suam repulit thraciā. Drusus ulterius egit, & uetuit trāsire dānubium. Minutius toto uastauit hebro, multis q̄dem amissis, dum p̄ perfidum glacie flumen equitatur. Piso Rhodopem caucasumq; penetrauit. Curio dacia tenus uenit, sed tenebras saltuū expauit. Appius in sarmatas usq; peruenit. Lucullus ad terminum gētiū tanain, lacumq; meotin. Nec aliter cruentissimi hostium q̄ suis moribus domiti, quippe in captiuos igne ferroq; saeuitū est. Sed nihil barbaris atrocius uisū est, q̄ q̄d abscissis manibus relicti, uiuere supstites poenae suae iubebātur.

BELLVM MITHRIDATICVM.

Ponticæ gentes ad septentrionem in mare sinistrū iacent, à pontico cognominatæ mari. Harum gentiū atq; regionum rex antiquissimus Attas, post Artabazes à septem persis oriundus, inde Mithridates omnium longe maximus, quippe cum quatuor Pyrrho, xvii. anni Hānibali suffecerint, ille p.xl. annos restitit, donec tribus ingētibus bellis subactus, felicitate Syllæ, uirtute Luculli, magnitudine Pompeii consumeretur. Causam quidem illius belli prætenderat apud Cassiū legatū, attrectari terminos suos à Nicome de Bitynico. Cæterū elatus animis ingētibus asiæ totius et si posset europæ cupiditate flagrabat. Spem ac fiduciam dabant nostra uitia, quippe cum ciuilibus bellis distingeremur, inuitabat occasio. Nudumq; imperii la us ostēdebāt procul Marius, Sylla, Sertorius. Inter hæc reipu. ulnera, et hos tumultus repente quasi captato tempore inlassos simul atq; districtos subitus turbo pontici belli ab ultima ueluti specula septētrionis erupit. Primus statim impetus belli bithyniā rapuit. Asia inde pari terrore correpta est. Nec cunctanter ad regem ab urbibus nostris populisq; defectū ē. Aderat, instabat, sæuitia quasi uirtute utebatur. Nā q̄d atrocius uno eius edicto? Cum oēs q̄ in asia forent Romanæ ciuitatis homines interfici iussit. Tum quidem domus, templa, et aræ, humana omnia atq; diuina iura uiolata sunt. Sed hic terror asiæ europā quoq; regi apiebat. Itaq; missis Archelao Neoptolemoq; præfectis, excepta Rhodo, quæ pro nobis firmius stetit, Cæterū Cyclades, Delos,

Euboea, et ipsũ græciæ decus Athenæ tenebãtur, Italiã iã ipsamq; urbẽ Romã regius terror afflabat. Ita Lutius Sylla festinat uir armis optimus, pariq; uiolẽtia ruẽtẽ ulterius hostẽ manu quadã quasi ipsius repulit. Primumq; Athenas urbẽ (qs crederet?) frugũ parẽtẽ, obsidione ac fame ad humanos cibos cõpulit; mox subruto pyrei portu sex quoq; et amplius muris munito postq̃ domuerat, ingratissimos hominũ, ut ipse dixit, in honorẽ tamẽ mortuorũ sacris suis famæq; donauit. Mox cũ Euboea atq; Boetia præsidia regia dispulisset, omnis copias uno apud Cheroniã, apud Orchomenõ altero bello dissipauit, statimq; ĩ Asiã trãsgressus ipsũ opprimit; et debellatũ etiã foret, nisi de Mithridate triũphare cito q̃ uere maluisset. Ac tũ q̃dẽ hũc asiæ statũ Sylla dederat. Ictũ cũ põticis fœdus, recepit Bythiniã à rege Nicomede, ab Ariobarzane cappadociã, ac sic ut erat asia, rursus nostra, ut cœperat. Mithridates tãtũ repulsus, itaq; nõ fregit ea res põticos sed incendit. Quippe rex asia et europa quodãmodo inescatus, nõ iã quasi alienã, sed quia amiserat, quasi captam belli iure repetebat. Igitur ut extincta parũ fideliter incẽdia, maiore flãma reuiuiscũt, ita ille de integro auctis maiorẽ ĩ modũ copiis, tota deniq; regni sui mole in asiã rursus mari, terra fluminibusq; ueniebat. Cyzicũ nobilis ciuitas, arce, mœnibus, portu, turribusq; marmoreis asiaticæ plagæ litora illustrat. Hãc ille quasi alterã Romã toto inuaserat bello. Sed fiduciã oppidanis resistẽdi nũcius fecit, docẽs aductare Lucullũ, qui (horribile dictu) p medias

hostiū naues utre suspēsus, et pedibus iter adgubernās uidētibus procul quasi marina pistris euaserat, mox clade conuersa cū ex mora obsidentē regē, et ex fame pestilētia urgeret, recedētē Lucullus assequitur, adeoq; cecidit, ut granicus et Asopus amnes cruēti redderētur. Rex callidus, Romanæq; auaritiæ ꝑitus, spargi à fugiētibus sarcinas, et pecuniā iussit, qua sequētes mora retur, nec felicior in mari q̄ in terra fugit. Quippe cētū āplius nauiū classē apparatumq; belli graue in pontico mari aggressa tēpestas tā fœde strage lacerauit, ut na ualis belli instar effeceret. Planè quasi Lucullus quodā cū fluctibus procellisq; cōmertio debellandū tradidisse regē uētis uideretur. Attritæ iā oēs ualidissimi regni uires erāt, sed animus malis angebatur. Itaq; cōuersus ad proximas gētes, totū penè oriētē ac septētrionē rui= na sua inuoluit. Hiberi, Caspii, Albani, et utræq; sol= licitabātur armeniæ. Perq; omnia et decus et nomē et ti tulos Pōpeio sua fortuna quærebat. Qui ubi nouis mo= tibus ardere Asiā uidet, aliamq; ex aliis prodire re= ges, nihil cūctādū ratus, priusq̄ inter se gentiū robo= ra coirēt, statim pōte nauibus facto omniū ante se pri= mus trāsit euphratē, regemq; fugiētē media nactus ar menia (quāta felicitas uiri) uno prœlio cōfecit. Noctur na ea dimicatio fuit, et luna in partibus. Quippe quasi cōmilitās, cū à tergo hostibus, à facie Ro. se præbuisset, pōtici ꝑ errorē lōgius cadētes umbras suas quasi hostiū corpora petebāt. Et Mithrydates q̄dē nocte illa debella tus ē. Ninhil. n postea ualuit, q̄q̄ oīa expꝰtus more āguiū,

qui obtrito

qui obtrito capite postremũ cauda minantur. Quippe cũ effugisset hostem colchos. Siciliæ quoq; littora & cãpaniã nostram subito aduentu terrere uoluit. Mox subruto pyrei portu colchis tenus iungere bosphron. Inde per thraciam, macedoniam, & græciam transire. Sic Italiã nec opinatus inuadere tantũ cogitauit. Nã p defectionẽ ciuiũ, Pharnacisq; filii scelere præuentus, male tentatũ ueneno spiritũ ferro expulit. Cneus interim Magnus rebellis Asiæ reliquias sequẽs p diuersa gẽtium terrarũq; uolitabat, nunc sub orientẽ secutus armenios, captis ipso capite gentis Artaxatus, supplicẽ iussit regnare Tigranẽ. At in septẽtrionẽ scythicũ iter tanq̃ in mari stellas secutus colchos cæcidit. ignouit hyberiæ, pepercit albanis, regẽ cholchorũ Oroden positis etiã sub ipso caucaso castris iussit in plana descendere. Adarthocem qui hyberis imperabat, & obsides liberos dare. Oroden etiã remuneratus est, ultro ab albania sua lectulũ aureũ & alia dona mittentẽ. Necnon & in meridiẽ uerso agmine Libanũ syriæ, damascũq; transgressus per nemora illa odorata, per thuris & balsami syluas Romana signa circũtulit. Arabes siqd imperaret presto fuere. Hierosolymã defendere tẽtauere iudei. Verũ hanc qaoq; & intrauit, & uidit illud grãde impiæ gẽtis archanũ patens sub auro uti cælo. Dissidentibus de regno fratribus arbiter factus, regnare iussit Hircanũ: Aristobolo quia renũebat eã rẽ. cathenas dedit. Sic Pompeio duce populus Romanus totam, quã latissima est, Asiam peruagatus, quã extremam imperii habebant prouinciã, mediã fecit. Exceptis qppe parthis, qui fœdus maluerunt, & Indis, qui adhuc

nos non nouerant, omnis Asia inter rubrum & caspiũ & oceanum Pompeianis domita, uel oppressa signis tenebatur.

BELLVM PYRATICVM.

Nterim dum populus Romanus per diuersa terrarum distractus est, Cilices inuaserant maria, sublatisq́ cõmertiis, rupto fœdere generis humani maria, sic bello quasi tempestate præcluserant. Audaciam perditis furiosisq́ latronibus dabat inquieta Mithridatis prœliis Asia, dum sub alieni belli tumultu, exteriq́ regis inuidia impune grassantur. Ac primum duce Isidoro contenti proximo mari, Cretam inter atque cyrenas, pyreum, & achaiã, sinumq́ maleum quem à spoliis, aureũ ipsi uocauere, latrocinabãtur. Missusq́ in eos Publius Seruilius, q̃uis leues & fugaces & myoparonas, graui & martia classe turbaret, non incruenta uictoria superat. Sed nec mari submouisse contentus ualidissimas urbes eorũ & diutina præda abundantes, Phaselin & Olypon euertit, Isauronq́ ipsam arcem ciliciæ, unde conscius sibi magni laboris Isaurici cognomen adamauit. Non ideo tamen tot cladibus domiti, terra se continere potuerunt, sed ut quædam animalia, quibus aquam terramq́ incolendi gemina natura est, sub ipso hosti recessu impatientes soli, in aquas suas resiluerunt, & aliquanto latius q̃ prius, sic felix ille ante & dignus nunc uictoria Põpeius uisus est, Mithridaticæ prouinciæ facta accessio, ille dispersam toto mari pestem semel & in perpetuũ uolens extinguere, diuino quodam apparatu aggressus

est. Quippe cum classibus suis & socialibus rhodiorum abundaret, pluribus legatis atq; præfectis utraq; ponti & oceani ora complexus est. Gellius tusco mari impositus, Plotius siculo. Gratillius ligusticum sinum, Pompeius gallicum obsedit. Torquatus balearicum. Tyberius Nero gaditanum fretum, qua primum maris nostri limen aperitur. Lentulus lybicum; Marcellinus ægyptu. Pompeii iuuenes adriaticum. Varro Terentius egeu & ponticum & Pamphyliu, Metellus asiaticu. Cepio ipsas propontidis fauces, Portius Cato sic obditis nauibus; quasi portum obseruauit. Sic per omnis æquoris portus, sinus, latebras, recessus. promontoria, freta penisulas quicquid pyratarum fuit quadam idagine inclusum & oppressum est. Ipse Pompeius in originem fontemq; belli ciliciam uersus est. Nec hostes detractauere certamen. non ex fiducia, sed quia oppræssi erant ausi uidebantur; sed nihil tamen amplius, q̃ ut primum ictum concurrerent. Mox ubi circũfusa undiq; rostra uiderũt abiectis statim telis, remisq; plausu undiq; pari. quod supplicantium signum fuit, uitam petiuerunt. Non alia tam incruenta uictoria usi unquam sumus. sed nec fidelior in posterum reperta gens ulla est. Idq; prospectum singulari consilio ducis, qui maritimum genus à conspectu longe remouit maris, & mediterraneũ agris quasi obligauit. Eodemq; tempore & usum maris nauibus recuperauit, & terræ homines suos reddidit. Quid prius in hac mirere uictoria? uelocitatem? q̃d quadragesimo die parata est. An felicitatem? q̃d ne una quidem nauis amissa est. An perpetuitatem? Quod amplius pyratæ non fuerunt.

CRETICVM BELLVM.

Creticum bellum si uera uolumus noscere, nos fecimus sola uincendi nobilem insulam cupiditate, fauisse Mithridati uidebatur, hoc placuit armis uindicare. Primus inuasit insulam Marcus Antonius cum ingenti quidem uictoriæ spe atq; fiducia, adeo ut pluris cathenas in nauibus, q̄ arma portaret. Dedit itaq; pœnas uecordiæ. Nam plerasq; naues intercepere hostes, captiuorūq; corpora religata uelis ac funibus pependere, ac sic uelificātes triūphantium in modum cretes portubus suis adremigauerunt. Metellus deinde totam insulam igni ferroq; populatus intra castella & urbes redegit, & gnoson, & erytream, & ut græci dicere solent urbium matrē cydonam. Adeoq; sæue in captiuos consulebatur, ut ueneno se pleriq; conficerent. Alii deditionem suam ad Pompeium absentem mitterent, & cum ille res in asia gerens eō quoq; præfectum misisset Antonium in aliena prouincia irritus fuit, eōq; infestior Metellus in hostes iūs uictoris exercuit, uictisq; Lasthene & Panare Cydone ducibus uictor rediit, nec quicquam amplius tamē de tam famosa uictoria q̄ cognomen creticū reportauit.

BELLVM BALEARICVM.

Quatenus Metelli macedonica domus bellicis nominibus assueuerat, altero ex liberis eius cretico facto; mora non fuit, quin alter quoq; Balearicus uocaretur. Baleares per tempus

insulæ pyratica rabie corruperāt maria. Homīes feros atq; silvestres mireris ausos à scopulis suis saltem maria prospicere. Accēdere etiā inconditas rates, & præ-nauigantes subinde inopinato impetu terruere. Sed cum ueniētē ab alto Romanā classem prospexissent, prædā putantes ausi etiam occurrere, & primo impetu ingēti lapidum saxorumq; nimbo classem operuere. Tribus quisq; fundis prœliatur, certos esse quis miretur ictus? cum hæc sola genti arma sint, id unum ab infantia studium, cibum puer à matre nō accipit, nisi quē ipsa mōstrante percussit. Sed non diu lapidatione Romanos terruere. Postq̄ cōminus uentum est, expertiq; rostra & pila uenientia, pecudum in morem clamore sublato petierunt fuga litora. dilapsiq; in proximos tumulos quærendi fuerunt ut uincerentur.

EXPEDITIO IN CYPRON.

Derat fatum insularum, igitur & Cypros recepta sine bello. Insulam ueteribus diuitiis abundantem, & ab hoc Veneri sacram, Ptholemæus regebat, & diuitiarum tanta erat fama, nec falso, ut uictor gentium populus & donare regna consuetus, Publio Clodio Tribuno ducē socii uiuiq; regis cōfiscationē mādauerit. & ille quidē ad rei famā ueneno fata præcepit. Cæterum Portius Cato cyprias opes liburnis per Tyberinū hostiū inuexit. Quæ res latius ærariū populi Ro. q̄ ullus triūphus impleuit.

BELLUM GALLICUM.

SIA Pompeii manibus subacta, reliqua quæ restabant in Europa, fortuna in Cæsarem transtulit. Restabant autem imma-

nissimi gentiũ galli atq; germani, & quãuis toto orbe diuisi, tamẽ qui uinceret habuit britaniam. Primus gal liæ motus ab heluetiis cœpit, qui Rhodanum inter & rhenum siti, sufficientibus terris uenere sedes peti= tum incensis mœnibus suis. Hoc sacramentum fuit, ne redirent, sed petito tempore ad deliberandum. Cum in ter moras Cæsar Rhodani ponte rescisso abstulisset fu= gam, statim bellicosissimam gentẽ, sit in sedes suas, qua si greges in stabula pastorũ deduxit. Sequens longeq; cruẽtior pugna belgarũ, quippe pro libertate pugnãtiũ. Hic cũ multa Romanorũ militũ insignia, tũ illud egre gium ipsius ducis, qđ nutante in fuga exercitu, rapto fugientis è manu scuto, in primam uolitans aciem, ma= nu prœlium restituit. Inde cum Venetis etiam na= uale bellum, sed maior cum oceano, q̃ cum ipsis na= uibus rixa. Quippe illæ rudes & informes & statim naufragæ cum rostra sensisset. sed hærebat in uadis pugna, cum æstibus solitis cum ipso certamine. subdu= ẽtus Oceanus intercedere bello uideretur. Illæ quoq; accessere diuersitates pro gentium locorumq; natura. Aquitani callidum genus in speluncas se recipiebant, iussit includi, mora dilabebantur in siluas, iussit in= cendi, nemo tantum feroces dixerit gallos, fraudi= bus agunt. Indutiomarus treuiros, Ambiorix conuo cauit eburones, utriq; absente Cæsare coniuratione fa ẽta inuenere legatos, sed ille fortiter à Dollobella sum motus est, relatumq; regis caput. Hic insidiis in ualle dispositis, dolo perculit. Itaque & castra direpta sunt, & aurum ablatum. Cottam cum Titurio Sabino legato amisimus; nec ulla de rege mox ultio, quippe perpe=

sua transrhenum fuga latuit, nec rhenus ergo immunis. Nec enim fas erat, ut liber esset receptator hostiũ atq; defensor, sed prima contra germanos illius pugna iustissimis quidẽ ex causis, hæc auide incursionibus eorum querebantur Quæ Arioiusti regis superbia? cum legati dicerent; ueni ad Cæsarem, quis est autem Cæsar? & si uult ueniat inquit, & quid ad illum, quid agat nostra germania; num ego me interpono Rnmanis? Itaq; tantus gentis nouæ terror in castris, ut testamenta passim, & in principiis scriberentur. Sed illa immania corpora, quo erant maiora. eo magis gladiis ferroq; patuerunt. Qui calor in prœliando militum fuerit., nullo magis exprimi potest, q̃ q̃d elatis super caput scutis, cum se testudine barbarus tegeret, super ipsa Romani scuta salierunt, & inde in iugulos gladiis descendebant. Iterum uero de germano centenarii querebantur. Hic uero iam Cæsar ultra mosam naudli ponte transgreditur, ipsumq; rhenum, & Hirciniis hostem quærit in siluis, sed in saltus & paludes genus onme diffugerat, tantum pauoris incussit intra ripã subito Romana uis, nec simul rhenus, & iterum quoque, & quidem ponte facto penetratus est, sed maior aliquanto trepidatio; quippe cum rhenum suum sic ponte quasi iugo captum uiderent. Fuga rursus in siluas & paludes, sed quod acerbissimum Cæsari fuit non fuere qui uincerentur, omnibus terra mariq; captis respexit oceanum, & quasi hic Romanis orbis non sufficeret; alterum cogitauit. Classe igitur cõparata Britanniam petit, in Britanniam transit mira celeritate, quippe qui tertia uigilia morlno soluisset à

portu. minus quam medio die insulam ingressus est, plena erant tumultu hostico litora, & trepidantia ad conspectum rei nouæ carpenta uolitabant. Ita q; trepidatio pro uictoria fuit, arma & obsides accepit à trepidis, & & ulterius isset, nisi improbam classem naufragio castigasset oceanus. Reuersus igitur ad galliã classe maiore, auctisq; copiis in eundem rursus oceanum. Eosdem q; rursus britannos, calidonias secutus in siluas, unũ quoq; è regibus cauelianis in uincula dedit. Contentus his (nõ enim prouinciæ sed nomini studebatur) cũ maiore quam prius præda reuectus est. Ipso quoq; oceano tranquillo magis & propitio, quasi imparem se fateretur. Sed maxima omnium eademq; nouissima coniuratio fuit galliarum. Cum omnes pariter auernos atq; byturiges, carnutas simul sequanosq; cõtraxit ille corpore, armis, spirituq; terribilis, nomine & quasi terrore composito uergentorix. Ille festis diebus, & conciliabulis, cum frequẽtissimos in lucis haberet. ferocibus dictis ad ius pristinum libertatis erexit. Aberat tunc Cæsar Rauẽnæ delectum agens, & hyeme creuerant alpes, sic interclusum putabant iter. Sed ille, qualis erat? ad nuncium rei. felicissimæ temeritatis per inuios ad id tẽpus montium tumulos, per intactas uias, & niues expedita manu emensus, occupat galliam, ex distantibus hybernis eastra contraxit. & ante in media galliã fuit, quam ab ultiã timeretur. Tum ipsa capita belli aggressus urbes, saluarim cum quadraginta milia propugnãtiũ sustulit, Alesiam ducentorum quinquaginta miliũ iuuẽtute subnixam flãmis adæquauit, Circa Gergouiã auernorum tota belli moles fuit, quippe cum. lxxx. milia mu=

ro, & arce, & abruptis defenderent maximã ciuitatem, uallo sudibus. & fossa, inductoq; fossæ flumine. ad hoc.xviii.castellis ingentiq; lorica circũdatam, primum fame domuit, mox audentem eruptionesi, in uallo gladiis sudibusq; concidit, nouissime in deditionem recepit. Ipse ille rex maximum uictoriæ decus. supplex cum in castra uenisset, tum & faleras & sua arma ante Cæsaris genua proiecit, habes inquit fortem uirum, uir fortissime uicisti.

BELLVM PARTICVM.

CVM Gallos per Cæsarem in septẽtrione debellat, interim ad orientem graue uulnus à parthis populus Romanus accepit. Nec de fortuna queri possumus. caret solatio clades, aduersa & diis & hominibus, cupiditas consulis Crassi, dum parthico inhiat auro.xi. strage legionũ & ipsius capite mulctata est, q̃ tribunus plebis Metellus exeũtem ducem hostilibus diris deuouerat, & cum Zeugma trãsisset exercitus, rapta subitis signa turbinibus hausit Euphrates, & cum apud nicephorum castra posuisset, missi ab Orode rege legati denunciauere percussorun cum Pompeio fœderum consilia quæ meminisset. Regis inhians ille thesauris nihil ne imaginario quidem iure, sed Seleuciæ se responsurum esse respondit. Itaq; dii fœderum ultores, nec insidiis nec uirtuti hostiũ defuerunt. Iam primum qui solus & subuehere cõmeatus, & munire poterat, à tergo relictus euphrates, dũ simulato transfugæ cuidam Mezeræ syro creditur. cũ in mediam cãporum uastitatẽ eodem duce ductus exer=

citus undiq; hosti exponeretur. Itaq; uix dũ uenerat car ras. cũ ũdi p̃ prefecti regis Sylaces & Surenas ostẽdere signa auro sericisq; uexillis uibrãtia. Tũ sine mora cir cũfusi ũdiq; eqtat9, ĩ modũ grãdĩs atq; nimborũ dẽsa tela piter fuderũt. Sic proh miserabili strage deletus exercitus. ipse ĩ colloquiũ sollicitatus signo dato uiuus ĩ hostiũ mãus ĩcidisset, nisi tribũis reluctãtib9 fugã ducis barbari ferro occupassent. Sic quoq; relatũ caput. Ludibrio hosti fuit filiũ ducis penè ĩ 9spectu patris eisdẽ telis operere. Reliq æ ĩfelicis exercitus, quoquẽq; rapuit fugã, ĩ armẽiã, ciliciã, syriãq; distractæ uix nũciũ cladis rettulerũt. Caput eius recisũ cũ dextra mãu ad regẽ reportatũ ludibrio fuit. neq; ĩdigno, aurũ. n. liqdũ in rictũ oris ĩfusũ ẽ, ut cuius aĩus arserat auri cupiditate. eius ẽt mortuũ & exangue corpus auro ureretur.

ANACEPHALEOSIS.

Hæc ẽ illa tertia ætas populi Ro. trãsmarĩa. q̃ italia progredi ausus orbe toto arma circũ tulit. Cuius ætatis supiores. c. anni sancti pii, & ut diximus aurei, sine flagitio, sine scelere, dũ sincera adhuc & inoxia pastoriæ illius sectæ ĩtegritas, dũq; pœnorũ hostiũ ĩminẽs metus disciplinã ueterẽ cõtinebat. Postremi. c. quos à carthaginis, corynthi, numãtiæq; excidus, & Attali regis asiatica hæreditate deduximus in Cæsarẽ & Põpeiũ, secutũq; hos, de quo dicemus. Augustũ ut claritate rerũ bellicarũ magnifici, ita domesticis cladibus miseri, & erubescẽdi. Quippe sicut galliã, thraciã, ciliciã, capadociã uberrimas ualidissimasq; prouĩcias, armẽios ẽt & britãnos, ut nõ ĩ usu, ita ad impii spẽm magna noĩa acq̃sisse pulchrũ atq; decorũ. Ita eodẽ tpe di=

micasse domū cū ciuibus, sociis, mancipiis, gladiatoribus, totoq; inter se senatu, turpe atq; miserādū. Ac nescio an satis fuerit populo Ro. Sicilia & Africa cōtentū fuisse, aut his etiā ipsis carere domināti in Italia sua, q̄ eo magnitudinis crescere, ut uiribus suis cōficeretur. Quæ.n. res alia furores ciuiles pepit, q̄ nimia fœlicitas? Syria primanos uicta corrupit. Mox asiatica pgameni regis hæreditas, illæ opes atq; diuitiæ afflixere sæculi mores. mersamq; uitiis suis q̄si sentina rēpublicā ptssum dedere. Vnde.n. populus Ro. à tribunis agros & cibaria flagitaret, nisi p famē? quā luxus fecerat, hinc ergo graechana & prima, & secunda, & illa tertia apuleiana seditio. Vnde regnaret de iudicariis legibus diuulsus à senatu eques, nisi ex auaritia? ut uectigalia reip. atq; ipsa iudicia in questu haberētur. Hinc rursus & promissa ciuitas latio, & p hoc arma sociorū. Quid autē bella seruilia? unde nobis nisi ex abūdātia familiariū? ūde gladiatorii aduersus dominos suos exercitus? nisi ad cōciliādū plebis fauorē effusa largitio. Cū spectaculis indulget, supplicia quōdā hostiū artē facit. Iā ut speciosiora uitia tāgimus. Nōne ābitus honorū ab iisdem diuitiis incitatus? Atqui inde mariana, inde syllana tēpestas. Aut magnificus apparatus conuiuiorū & sumptuosa largitio nōne ab opulētia paritura mox egestatē? hæc Catilinā patriæ suæ impegit. Deniq; illa ipsa principatus & dominandi cupido unde nisi ex nimiis opibus uenit? Atqui hæc Cæsarem, atq; Pompeinm furialibus in exitiū reipublicæ facibus armauit, Hos igitur populi Romani omnis domesticos motus separatos ab externis iustisque bellis ex ordine prosequemur.

DE LEGIBVS GRACCHANIS.

Seditionum omnium causas tribunitia potestas excitauit, quæ specie quidē plebis tuendæ, cuius in auxiliū cōparata est, re aūt dominationē sibi aquirens, studiū populi ac fauorē agrarius, frumentariis, iudicariisq; legibus aucupatur. Inerat omnibus spes æquitatis, quid tam iustum enim? q̄ recipere plebem ius suum à patribus, ne populus gentiū uictor orbisq; possessor, extorris, aris ac focis ageret. Quid tam æquum q̄ inopem populū uiuere ex ærario suo? quid ad ius libertatis æquandæ magis efficax q̄ ut senatu regente prouincias, ordinis equestris auctoritas saltem iudiciorū regno niteretur? sed hæc ipsa in perniciem redibant. & misera respublica in exitiū suū merces erat. & à senatu in equitem translata iudiciorum potestas. uectigalia, i. imperii patrimonium supprimebat, & emptio frumenti ipsos reipublicæ neruos exhauriebat ærariū. Reduci plebs in agros unde poterat sine possidentium euersione? qui ipsi pars populi erant. & tamen relictas sibi à maioribus sedes ætatē quasi iure hæreditario possidebant.

SEDITIO TYBERII GRACCHI.

Primam certaminū facē Tyberius Gracchus accendit, genere, forma, eloquētia facile princeps, sed hic siue Mancinianæ deditionis, quia sponsor fœderis fuerat, contagium ti=

mens, & inde popularis, siue æquo & bono ductus, quia depulsam agris suis plebem miseratus est. ne populus Romanus gentium uictor orbisq; possessor. laribus ac focis suis exularet, & quacunq; mente rem ausus ingentem. Postq rogationis dies aderat, ingenti stipatus agmine rostra coscēdit, nec deerat obuia manu tota inde nobilitas, & tribuni in partibus, sed ubi inter cedētem legibus suis Cneum Octauiū uidet Gracchus. contra fas omne collegii ius potestatis iniectā manu depulit rostris, adeoq; presenti metu mortis exterruit, ut abdicare se magistratu cogeretur. Sic triumuir creatus diuidendis agris, cum ad perpetranda cœpta die comitiorum prorogari sibi uellet imperium, obuia nobilium manu eorumq; quos agris mouerat, cædes a foro cœpit. Inde cum in capitolium profugisset, plebemq; ad defensionem salutis suæ manu caput tangens hortaretur, prebuit speciem, regnum sibi & diadema poscentis, atque ita duce Scipione Nasica concitato in arma populo, quasi iure oppressus est.

SEDITIO CAII GRACCHI.

Statim & mortis & legum fratris sui uindex non minore īpetu incaluit Caius Gracchus. qui cum pari tumultu atque terrore plebem in auitos agros arcesseret, & recentem Attali hæreditatem in alimenta populo polliceretur. Iamq; nimius & potens altero tribunatu secūda plebe uolitaret, abrogare auso legibus suis Minutio tribuno, fretus comitū manu, fatale familiæ suæ capitolium inuasit, Inde

proximorum cæde depulsus, cum se in auentinum recepisset. inde quoq; obuia senatus manu ab Opimio consule oppressus est. Insultatum quoq; mortis reliquiis, & illud sacrosanctum caput tribuni plebis percussoribus auro pensatum est.

SEDITIO APVLEIANA.

Nihilominus Apuleius saturninus gracchanas asserere leges non destitit. Tantũ animorum uiro Marius dabat, qui nobilitati semper inimicus, consulatu suo preterea confisus, occiso palam comitiis Annio competitore tribunatus: subrogare conatus est in eius locum Caium Gracchũ, hoiem sine tribu, sine noie, sed subito titulo ĩ familiã ipse se adoptabat. Cũ tot tantisq; ludibriis exultaret impune; rogandis gracchorum legibus ita uehementer incubuit, ut senatum quoq; cogeret in uerba iurare, cum abnuentibus aqua & igni interdicturum se minaretur. unus tamẽ extitit q mallet exiliũ. Igitur post Metelli fugam omni nobilitate pcussa, iã cũ tertiũ annũ dominaretur; eo uesaniæ progressus ẽ, ut cõsularia quoq; comitia noua cæde turbaret. Quippe ut satellitẽ furoris sui Glauciã cõsulẽ faceret, Caiũ Mẽmiũ cõpetitorẽ iterfici iussit, & in eo tumultu regẽ se à satellitibus suis appellatũ lætus accepit. Tũ uero iã cõspiratiõe senatus, ipso quoq; iã Mario consule, qa tueri nõ poterat, aduersodirectæ in foro acies, repulsus inde capitoliũ inuasit, sed cũ abruptis fistulis obsideretur. senatuiq; per legatos penitẽtiæ fidẽ faceret, ab arce digressus cũ ducibus factionis receptus in curiã est. Ibi in eũ facta irruptione populus fustibus saxisq; coopertum, ipsa quoq; morte lacerauit.

DRVSIANA SEDITIO.

Postremo Liuius Drusus non tribunatus modo uiribus, sed ipsius etiã senatus auctoritate, totiusq; Italiæ consensu, easdẽ leges asserere conatus, dũ aliud captat ex alio, tantũ conflauit incendiũ, ut ne prima illius flãma posset sustineri, & subita morte correptus hæreditariũ in posteros suos bellũ propagaret. Iudiciaria lege Caii Gracchi Diuiserant populũ Roma. & bicipitẽ ex una fecerãt ciuitatem, equites Romani tanta potestate subnixi, ut qui fata patrum uitasq; principum haberent in manu, interceptis uectigalibus peculabantur suo iure rempublicam Senatus exilio Metelli. damnatione Rutilii debilitatus, omne decus maiestatis amiserat. In hoc statu rerũ pares opibus, animis, dignitate, unde & nata Liuio Druso æmulatio accesserat, equitem Seruilius Cepio, senatum Liuius Drusus asserere, signa, & aquilæ, & uexilla aderant. Cetærũ sic urbe in una quasi in binis castris dissidebatur, prior Cepio in senatũ impetu facto, reos ambitus Scaurum & Philippum principes nobilitatis elegit. His ut motibus resisteret Drusus, plebem ad se gracchanis legibus eisdem, socios ad plebem spe ciuitatis erexit. Extat uox ipsius nihil se ad largitionem ulli reliquisse, nisi si quis aut cœnum diuidere uellet, aut cœlum. Aderat promulgandi dies, cum subito tanta uis hominum undiq; apparuit, ut hostium aduentu obsessa ciuitas uideretur. Ausus tamen abro=

gare legibus cõsul Philippus, sed apprehensum faucibus uiator non ante dimisit q̃ sanguis & in ora & oculos redundaret. Sic per uim latæ iussæq; leges, sed preciũ rogationis statim socii flagitare, cum interim imparem Drusum, ægrumq; rerum temere motarum, matura, ut in tali discrimine, mors abstulit. nec ideo minus sociis promissa Drusi à populo Ro. reposcere armis desierũt.

BELLVM QVOD ADVERSVS SOCIOS GESTVM EST.

Sociale bellum uocetur licet, ut extenuemus inuidiam, si uerum tamen uolumus, illud ciuile bellum fuit. Quippe cũ populus Romãus ethruscos, latinos, sabinosq; miscuerit, & uirũ ex omnibus sanguinem ducat, corpus fecit ex membris & ex omnibus unus est. Nec minore flagitio socii citra Italiam, q̃ intra urbem ciues rebellabant. Itaque cum tusciæ ciuitates, quas uiribus auxerant socii, iustissime postularent, ad quam spem eos cupidine dominationis Drusus erexerat, Postq̃ ille domestico scelere oppressus est, eadem fax, quæ illum cremauit, socios in arma, & in expugnationem urbis accendit. Quid hac clade tristi us? quid calamitosius? cum omne latium, atq; picenũ, ethruria omnis, atq; campania, Postremo Italia cõtra matrem ac parentem suam urbẽ consurgerent, cũ omne robũr fortissimorum fidelissimorumq; sociorum sub suis quisq; signis haberent, municipalia ista prodigia, Popedius marsos & latinos, Afranius umbros, totus senatus & consules Samnium, Lucaniamq; Thelisinus, cũ

regum & gentium arbiter populus ipsum se regere non posset., ut uictrix asiæ europæq; à Corsinio Roma peteretur. Primum fuit belli in albano monte consilium, ut festo die latinarum Iulius Cæsar & Martinus Philippus consules inter sacra & aras immolarentur. Postq̄ id nefas proditiōe discussum est, A sculo furor omnis erupit. In ipsa quidem ludorum frequentia trucidati, qui tum aderant ab urbe legatis. Hoc fuit impii belli sacramentum. Inde iam passim ab omni parte Italiæ duce & auctore belli discursante Popedio, diuersa per populos & urbes signa cecinere. Nec Hānibalis nec Pyrrhi fuit tanta uastatio. Ecce otriculū, ecce grumentum. ecce fesulæ, ecce carseoli reseratæ, nuceriæ & picentii cædibus ferro & igne uastantur, fusæ Rutilii copiæ, fusæ Cepionis, nam ipse Iulius Cæsar exercitu amisso cum in urbē cruentus referretur, miserabili funere mediam etiā urbē peruiā fecit. Sed magna populi Ro. fortuna, & semper in malis maior, totis denuo uiribus insurrexit, aggressiq; singulos populos, Cato discutit ethruscos, Gabinus marsos, Carbo lucanos, Sylla sannitas, Strabo uero Pompeius omnia flāmis ferroq; populatus, non prius finem cædium, q̄. A sculi euersione manibus tot exercituū cōsulariū, direptarumq; urbiū diis litaretur.

BELLVM SERVILE.

Tcū q; & si cū sociis nefas, cū liberis tamen & ingenuis dimicatū est. Quis æquo animo ferat in principe gentium populo bella seruorum? Primum seruile bellum inter initia urbis

Herdonio duce sabino. in ipsa urbe tentatũ est, cũ occu pata tribunitiis seditionibus ciuitate capitoliũ obsessum est, & à consule captum. Sed hic tumultus magis fuit q̃ bellũ. Mox imperio per diuersa terrarũ occupato, quis crederet Siciliã multo cruentius seruili, q̃ punico bello esse uastatã: terra frugum ferax, & quodãmodo suburbana prouincia late fundis ciuium latinorum tenebatur. Hic ad cultum agri frequentia ergastula, cathenatiq; cultores materiam bello prebuere. Syrus quidam nomine Eunus, magnitudo cladium facit ut meminerimus. fanatico furore simulato, dum Syriæ deæ cerimonias iactat, ad libertatem & arma seruos quasi numinum imperio concitauit. idq; ut diuinitus fieri probaret, in ore abdita nuce, quam sulphure & igne stipauerat, leuiter inspirans flammam inter uerba fundebat. Hoc miraculum primum duo milia ex obuiis, mox iure belli refractis ergastulis. lx. amplius milium fecit exercitum. Regisq; ne quid malis deesset decoratus insignibus castella, oppida, uicos miserabili dirreptiõe uastauit. Illud quoq; in ultimũ belli dedecus capta sunt castra pretorũ, nec nominare ipsos pudet, castra Mãnilii Lentuli, Pisonis, Hipsei. Itaq; qui per fugitiuos distrahi debuissent. Pretorios duces profugos prelio ipsi sequebantur. Tandẽ Perpẽna impatore suppliciũ de eis sumptũ est. Hic n. uictos & apud Ennã nouissime obsessos cũ fame quasi pestilentia cõsumpsisset, reliquias latronũ cõpedibus & cathenis religauit, crucibus puniuit. Fuitq; de seruis ouatiõe cõtẽtus, ne dignitatẽ triũphi. seruili inscriptiõe uiolaret. Vix dũ respirauerat ĩsula cũ statĩ à seruis & à Syro reditur ad cilicẽ. Athenio:

pastor interfecto domino, familiã ergastulo liberatã sub signis ordinat. Ipse ueste purpurea argenteoq; baculo, & regium in morẽ fronte redimita, non minorẽ q̃ ille fanaticus prior conflat exercitũ; acriusq; multũ, quasi & illum uindicaret, uicos, castella, oppida diripiẽs, in dominos, in seruos infestius q̃ in transfugas sæuiebat. Ad hoc quoq; prætoris exercitus cæsi. capta Seruilii castra, capta Luculli. Sed Aquillius Perpennæ usus exemplo interclusum hostẽ cõmeatibus ad extrema cõpulit. cõmunitasq; copias armis, fame facile deleuit. Dedidissentq; se nisi suppliciorum metu uoluntariã mortem pretulissent. At ne de duce quidem supplicium exigi potuit, quãuis in manus uenerit, quippe, dum circa ad deprehendendum eum multitudo contendit, inter rixantium manus præda lacerata est.

BELLVM SPARTICVM.

Nimuero seruiliũ armorũ dedecus feras, e nã & si ipsi per fortunã in omnia obnoxii, tamen quasi secundũ hominũ genus sunt, & in bona libertatis nostræ adoptantur. Bellũ Spartaco duce cõcitatũ, quo nomine appellem nescio, quippe cũ serui militauerint, gladiatores imperauerint, illi infimæ sortis homines, hi pessimam auxere ludibrio calamitatẽ. Spartacus, Chrysus, & Oenomaus, effracto lentuli ludo, cũ septuaginta aut amplius eiusdem fortunæ uiris eruperunt capua. seruisq; ad uexillum & ad auxiliũ uocatis, cum statim decẽ amplius milia coissent homines, non modo effugisse contenti. iam uindicari

etiam uolebāt. Prima uelut ara uiris mons Vesuius placuit, ibi cum etiam obsiderentur à Clodio glabro p fau ces caui montis uitigeneis delapsi uinculis ad imas eius descendere radices, & exitu in uno nihil tale opinantis ducis subito impetu castra rapuere. Inde alia castra. Deinceps choram, totamq; peruagantur campaniā, nec uillarum atq; uicorum uastatione contenti, nolam atq; nuceriam, turios atq; metapontū terribili strage populantur. Affluentibus in diem copiis, cum iam esset iustus exercitus è uiminibus pecudumq; tegumentis inconditos sibi clypeos, & ferro ergastulorum recocto, gladios ac tela fecerunt. Ac ne quod decus iusto deesset exercitui domitis obuiis gregibus paratur equitatus, captaq; de pretoribus insignia & fasces ad ducē detulere, nec abnuit ille de stipendiario thrace miles, milite desertor, inde latro, deinde in honore uirium gladiator, qui defunctorum quoq; proelio ducum funera imperatoriis celebrauit exequiis, captiuosq; circa rogum iussit armis depugnare. Quasi plane expiaturus omne preteritū dedecus si de gladiatore munerator fuisset. Inde iam cōsulares quoq; aggressus in Apēnino Lentuli exercitum cecidit apud Mutinam Caii Crassi castra deleuit. Quibus elatus uictoriis de inuadenda urbe Romana quod satis est turpitudini nostrae deliberauit, tandem etiam totis uiribus contra Mirmilonem consurgitur. pudorēq; Romanum Licinius Crassus asseruit, àquo pulsi fugatiq;, pudet dicere hostes, in extrema Italiae consurrexerunt; ibi circa brucium angulum clusi, cum fugam in siciliam pararen, neq; nauigia suppeterent, ratesque ex cratibus, & dolia connexa uirgultis in rapidissimo

freto frustra experirentur, tandem eruptione facta dignam uiris obiere mortem, & quod sub gladiatore duce oportuit, sine missione pugnatum est. Spartacus ipse in primo agmine fortissime dimicans quasi imperator occisus est.

BELLVM CIVILE MARIANVM.

h Oc deerat unum populi Romani malis, iã ut ipse intra se parricidiale bellum domi stringeret, & in urbe media ac foro, quasi harena ciues cum ciuibus suis gladiatorio more concurrerent, æquiore animo utcunq; ferrem, si plebei duces, aut si nobiles mali saltem ducatum sceleri prebuissent. Cum uero. proh facinus, qui uiri? qui imperatores? decora & ornamenta sæculi sui Marius & Sylla pessimo facinori suam etiam dignitatem prebuerunt, tribus (ut sic dixerimus) syderibus agitatum est. Primo & leui & modico tumultu, maiore q̃ bello, intra ipsos armorum duces subsistente sæuitia. Mox atrocius & cruentius per totius uiscera senatus grassante uictoria. Vltimum non ciuicam modo, sed hostilem quoq; rabiem supergressum est, cum armorum furor totius Italiæ uiribus niteretur, eousq; odiis sæuientibus, donec deessent, qui occiderentur. Initium & causa belli inexplebilis honorum Marii fames, dum deretam Syllæ prouinciam Sulpitia lege sollicitat. Sed impatiens iniuriæ statim Sylla legiones circumegit, dilatoque Mithrydate exquilia Collinaque porta geminum agmen urbi infudit. Vnde cum subito Sulpitius & Albinoã

uanus obiecissent cateruas, sudesq́;, & saxa undique à mœnibus ac tela iacerentur, ipse quoque iaculatus incendio uiam fecit, arcemq; capitolii, quæ pœnos quoq; gallos etiam Senonas euaserat, quasi captiuam uictor insedit, cum ex consulto senatus aduersarius hostibus iudicatis, in presentem tribunum aliosque diuersæ factionis iure sæuitum est. Marium seruilie fuga exemit, imo fortuna alteri bello reseruauit. Cornelio Cinna Cneo Octauio consulibus male obrutum resurrexit incendium & quidem ab ipsorum discordia, cũ de reuocandis, quos senatus hostes iudicauerat ad populum referretur, cincta quidẽ gladiis cõtione, sed uincẽtibus, quibus pax & quies potior, profugus patria sua Cinna cõfugit ad patres, redit ab africa Marius, clade maior, siquidẽ carcer, cathenæ, fuga, exiliũ horrificauerãt dignitate. Itaq; ad nomen tanti uiri late concurritur, seruitia (proh nefas) & ergastula armãtur, & facile inuenit exercitũ miser ĩperator. Itaq; ui patriã reposcẽs, unde ui fuerat expulsus. poterat uideri iure agere, nisi causam suã sæuitia corrũperet, sed cũ diis hominibusq; infestus rediret. statim primo impetu cliẽs & alumna urbis hostia nefanda strage diripitur. Mox in urbem quadruplici agmine intratur, diuisere copias Cinna, Marius. Carbo, Sertorius. Hic postq̃ marlus omnis Octauii depulsa Ianiculo est. statim ad principum cædem signo dato aliquanto sæuius, q̃ aut in punica, aut in cymbrica urbe seuitur. Octauii cousulis caput pro rostris exponitur, Antonii consularis in Marii ipsius mẽsis. Cæsar & Fimbria in penatibus domorũ suorũ trucidantur, Crassi pater & filius in mutuo al-

ter alterius aſpectu. Bebium atq; Numitoriũ ꝑ medium
forũ uncis traxere carnificũ. Catulus ſe ignis hauſtu lu
dibrio hoſtium exemit. Merula flamen dialis in capi=
tolio Iouis ipſius oculos uenarum cruore reſperſit. An=
carius ipſo uidente Mario confoſſus eſt, quia fatalem
illã. ſ. manũ non porrexerat ſalutanti. Hæc tot ſenatus
funera intra calendas & idus Ianuarii menſis, ſepti=
ma illa Marii purpura dedit. Quid futurũ fuit ſi ãnũ
conſularis impleſſet? Scipione Norbanoq; conſulibus ter
tius ille turbo ciuilis inſaniæ toto furore detonuit, quip
pe cum hinc. viii. legiones, inde quingentæ cohortes ſta
rent in armis. Inde ab aſia cum uictore exercitu Syl=
la properaret, & ſane cum tam ferus in Syllanos Ma
rius fuiſſet, quanta ſæuitia opus erat, ut Sylla de
Mario uindicaretur. Primum apud capuam ſub amne
Vulturo ſigna concurrunt, ibi ſtatim Norbani fuſus
exercitus, ſtatim omnes Scipionis copiæ oſtentata ſpe
pacis oppreſſæ. Tum Marius iuuenis & Carbo con=
ſules, quaſi deſperata uictoria, ne inulti perirent,
ſanguine ſenatus ſibi parentabant, obſeſſaq; curia, ſic
de ſenatu, quaſi de carcere qui iugularentur educti.
Quid funerum in foro, in circo, in patentibus templis?
Nam cum Mutius Sceuola pontifex ueſtales amplexus
aras, tantum non eodẽ igne ſepelitur. Lamponius atq;
Theleſinus ſamnitum duces atrocius Pyrrho & Hanni
bale campaniam ethruriamque populantur. & ſub ſpe
cie partium ſe uendicant. Apud ſacriportum, col=
linamque portam debellatæ omnes hoſtium copiæ. Ibi
Marius, hic Theleſinus oppreſſi. nec idem tamen cæ=
dium. qui bello finis fuit. Stricti enim & in pace gladii,

animaduersum: in eos qui se sponte dederant. Minus est. q̄d apud sacriportum & apud Collinam lxx. am= plius milia Sylla concidit, bellum erat, quattuor milia deditorum inermium ciuium in uilla pub. interfici iussit. Isti tot in pace non plures sunt. quis autem illos potest computare, quos in urbe passim quisque uoluit occidit donec admonente Furfidio uiuere aliquos debere, ut essent quibus imperarent. Proposita est ingens illa ta= bula, & ex ipso equestri ordinis flore ac senatu duo milia electi qui mori iuberentur, noui generis editum. Piget post hæc referri ludibrio habita fata carbōis, fata sorani pretoris atq; uenuleii. Bebium sine ferro ritu fe= rarum inter manus Lāciatū. Mariū ducis ipsius fra= trem apud Catuli sepulchrum, oculis. manibus, cru= ribusq; defossis seruatum aliquādiu, ut per singula mē bra moreretur, positis singulorum hominum fere pœnis. Municipia italiæ splendidissima sub hasta uenerunt, spoletum, interamnum, preneste, Florentia, Nam Sul= monem uetus oppidum socium atq; amicum (facinus indi gnum) nondum expugnatum, ut obsides iure belli, & modo, morti damnati duci iubentur, sic damnatum ci= uitatem iussit Sylla deleri.

BELLVM SERTORIANVM.

b Ellum sertorianum quid aliud q̄ Syllanæ proscriptionis hæditas fuit? hostile potius an ciuile dixerim nescio, quippe q̄d Lusi= tani Geltiberiq; Romano gesserint duce, exul & pro=

fugus feralis illius tabulæ uir, summæ quidem sed calamitosæ uirtutis, malis suis maria terrasq; permiscuit, & iam africæ, iam balearibus insulis fortunam expertus, missusq; in oceanum fortunatasq; insulas penetrauit. tandem Hispaniam armaui, uir cum uiris facile conuenit, nec aliter magis apparuit hispani militis uigor, quam Romano duce, qui quamquam ille non contentus Hispania ad Mithrydatem quoq; ponticosq; respexit, regemq; classe iuuit; & quid futurum fuit satis, tanto uno imperatore resistere res Romana non potuit. Additus Metello Cneus Pompeius, hii copias uiri diu & ancipiti semper acie attriuere, nec tamen prius bello, quam suorum scelere & insidiis extinctus. Copias eius prope totâ Hispania persecuti, diu & ancipiti semper acie dimicauerunt. Prima per legatos certamina habita, cum hinc Domitius & Horius, inde Herculei proluderent, mox his apud Segoniã, illis apud Anã flumẽ oppressis. Ipsi duces cominus inuicem experti, apud Lauronem atq; Sucronem æquauere clades. Tum illis ad populationem agrorum, his ad urbium excidia conuersis, misera inter Romanos duces Hispania discordiæ pœnas dabat, donec oppresso domestica fraude Sertorio, uictoq; deditoq; Perpenna, ipse quoque in romanam fidem uenere urbes. ostater mestudia, ualentia, auxima, & in fame nihil non experta calaguris. Sic recepta in partem Hispania. Victores duces externum id magis, quam ciuile bellum uideri uoluerunt, ut triumpharent.

BELLVM CIVILE SVB LEPIDO.

m Arco Lepido Quinto Catulo consulibus, ciuile bellum pene citius oppressum est, q̄ inciperet, sed quantum lateque fax illius motus ab ipso Syllæ rogo exarsit: Cupidus. namq; rerũ nouarum per insolentiam Lepidus acta tanti uiri rescindere parabat, nec immerito. si tamen posset sine magna clade reipublicæ. Nam cum iure belli Sylla dictator proscripsisset inimicos, qui supererant, reuocante Lepido, quid aliud q̄ ad bellum uocabantur? Cũ dãnatorũ ciuiũ bona addicete Sylla, quãuis male capta, iure tamen repetitio eorũ procul dubio labefactabat cõpositã ciuitatẽ. Expediebat ergo quasi egræ sauciæq; reipu. requiescere quomodocũq;, ne uulnera curatione ipsa resciderentur. Ergo cum turbidis cõcionibus uelut classico ciuitatẽ terruisset, profectus in ethruriã arma inde & exercitum urbi admouerat. Sed iam miluiũ pontẽ, collẽq; Ianiculum Luctatius Catulus Cneus Pompeius Syllanæ dominationis duces atq; signiferi alio exercitum insederant. A quibus primo statim impetu retro pulsus, hostisq; à senatu iudicatus, incruenta fuga ethruriã, inde sardiniam recessit. Ibi quoq; morbo & pœnitentia interiit. Victores, quod non tenuere aliis in ciuilibus bellis. pace contenti fuerunt.

L. FLORI EPIDOMATIS LIBER QVARTVS INCIPIT. BELLVM CATILINAE.

c Atilinam Luxuria primum, tũ hinc cõflata egestas rei familiaris, simul occasio, q̄ in extremis finibus mũdi arma Romana peregrinabantur. in ne=

ſaria cõſilia opprimeãæ patriæ ſuæ cõpulere, ſenatũ cõfodere, cõſules trucidare, diſtingere incendiis urbẽ, diripere ærariũ, totam deniq; rempu funditus tollere, & quicquid nec Hãnibal uideretur optaſſe. Quibus (ò nefas) ſociis aggreſſus eſt ipſe patritius: ſed hoc munus eſt. Curii, Porcii, Syllæ, Cethegi, Antonii, Vargũtei, atq; Lõgini, quæ fam liæ: quæ ſenatus inſignia: Lentulus quoq; tũ maxime pretor hos oĩs immaniſſimi facinoris ſatellites habuit. Additũ eſt pignus cõiuratiõs ſanguis humanus, quẽ circũlatũ pateris bibere ſummũ nefas, niſi amplius eſſet pp quod biberunt. Actum erat de pulcherrimo impio, niſi illa cõiuratio in Ciceronẽ & Antonium conſules incidiſſet, quorũ alter induſtria rẽ patefecit, alter manu oppreſſit. Tanti ſceleris indicium per Fuluiã emerſit, uiliſſimũ ſcortũ, ſed patriciis innocens. Cõſul habito ſenatu in preſentẽ parricid i reũ Cicero perorauit. ſed non amplius profectum, q̃ ut hoſtis euaderet, ſeq; palam profeſſo incendiũ ſuũ reſtincturũ ruina minaretur. Et ille q̃dẽ ad præparatũ à Mãlio in Ethruria exercitum proficiſcitur, ſigna illaturus urbi. Lentulus deſtinatũ famili æ ſuæ ſybillinis uerſibus regnũ ſibi uaticinãs, ad preſtitutum à Catilina diẽ urbe tota uiros, faces, tela diſponit. Nec ciuili cõſpiratiõe cõtentus, legatis allobrogũ, qui tũ forte aderãt in arma ſollicitatis, & iſſet ultra alpes furor, niſi altera proditione Vulturtii pretoris litteræ tenerentur. Statim Ciceronis imperio iniecta eſt barbaris manus. Palã proto in ſenatu cõuincitur. De ſupplicio agenti ius, Cæſar pcẽdũ dignitati. Cato animaduertendum pro ſcelere cẽſebat, quam ſententiam ſecutis omnibus in carcere parricidæ

ſtrangulantur, q̃uis parte coniurationis oppreſſa, tamen incepto Catilina nō deſtitit. Sed infeſtis ab ethruria ſignis patriam petēs obuio Antonii exercitu opprimitur, Quã atrociter dimicatum ſit exitus docuit. Nemo hoſtiũ bello ſuperfuit, quem quis in pugnando cœperat locum eum amiſſa anima corpore tegebat. Catilina lōge à ſuis inter hoſtium cadauera repertus eſt, pulcherrima morte, ſi pro patria ſic concidiſſet.

BELLVM CAESARIS ET POMPEII.

IAm penè toto orbe pacato, maius erat imperium Romanum, q̃ ut ullis externis uiribus extingui poſſet. Itaq; inuidens fortuna principi gentium populo, ipſum illum in exitium ſuũ armauit, ac Mariana quidem Cinnanaq; rabies intra urbem precluſerat, quaſi experiretur. Syllana tempeſtas Latius intra Italiam tamen detonuerat. Cæſaris furor atque Pompeii urbem, Italiam, gentes, rationes, totum denique qua patebat imperium quodam quaſi diluuio & inflammatione corripuit. Adeo ut non recte tantum ciuile dicatur, ac ne ſociale quidem, ſed nec externum, ſed potius commune quoddam e ex omnibus & pluſquam bellum. Quippe ſi duces eius inſpicias. totus ſenatus in partibus, ſi exercitus hinc. xi. legiones, inde. xviii. flos omnis & robur italici ſanguinis, ſi auxilia ſociorum, hinc gallici germaniqne delectus. inde Deiotarus rex gallitiæ, Ariobarzanes rex cappadociæ, tarchondimotus Corynthius, omnis thraciæ, cappadociæq;, ciliciæ, macedo=

niæ, græciæ, Italiæ, totiusq; robur orientis. Si morã belli, quattuor annis, & pro clade rerum breue tempus. Si locum & spacium ubi commissum est, intra Italiam, inde se galliam, Hispaniamq; deflexit. Reuersumq; ab occasu totis uiribus in epyro Thessaliaq; consedit. hinc in ægyptum subito transiluit. Inde respexit asiam, africæ incubuit. Postremo in hispaniam degrauit, & ibi aliquando defecit, sed non & odia partium finita cũ bello, non enim prius quieuere, q̃ in urbe ipsa, medio senatu eorum qui uicti erant, odia uictoris sese cæde satiarent. Causa tantæ calamitatis, eademq; omnium nimia felicitas. siquidem. Quinto Metello & Lutio Afranio consulibus, cum Romana maiestas toto orbe polleret, recentesq; uictorias, ponticos & armenios triumphos in Pompeianis theatris Roma cantaret, nimia Pompeii potentia apud ociosos (ut solet) ciues mouit inuidiam. Metellus ob imminutum cretæ triumphum, Cato aduersus potentes, semper obliquus, detractare Pompeium, actisque eius obstrepere. Hic dolor trãsuersum egit. ad presidia dignitati paranda impulit. Forte tunc Crassus genere, diuitiis, dignitate florebat, uellet tamen auctiores opes. Caius Cæsar eloquentia & spiritu & iam consulatu alleuabatur. Pompeius tamen super utrunq; eminebat. Sic igitur Cæsare dignitatem comparare, Crasso augere, Pompeio retinere cupientibus, omnibusq; pariter potentiæ cupidis, de inuadenda repu. facile conuenit. Ergo cum mutuis uiribus in suum quisq; decus niteretur, galliam Cæsar inuadit, Crassus asiam, Pompeius Hispaniam, tres maximos exercitus. Etiam sic orbis imperium societate triũ

quod quia tardius ap riebant tribuni, iussit effringi. censumq; & patrimonium populi Romani ante rapuit, q̃ imperiũ. Pulso fugatoq; Pompeio maluit prius ordinare prouincias q̃ ipsum sequi. Siciliã & Sardiniam Annonæ pignora, per legatos habuit, nihil hostile erat in gallia pacem ipse fecerat. Sed ad hispanienses Pompeii exercitus transeunti, per eam duci portas claudere ausa Massilia est. Misera dum cupit pacem, Belli metu, in bellũ incidit, sed quia tutis muris erat, uinci eam sibi iussit absenti. Græcula ciuitas non pro mollicia nominis. & uallum rumpere, & incendere machinas ausa. & cõgredi nauibus: Sed Brutus cui mandatũ erat bellũ, uictos terra mariq; perdomuit, mox dedentibus sese ablata omnia, preter qu ã potiorem omnibus habebant libertatem. Anceps uariumq; & cruentum in Hispania bellũ cũ legatis Cnei Pompeii petreio & Afranio, quos Ilerdæ castra habentes, apud Sycorim amnẽ obsidere, & ab oppido intercludere aggreditur. Interim ab undatione uerni fluminis cõmeatibus prohibet, sic fame castra tentata sunt, obsessorq; ipse quasi obsidebatur. Sed ubi pax fluminis rediit, populationibus & pugna cãpos aperuit. Iterum ferox instat, & cedentes ad celtiberiam consecutus, aggere & uallo, & per hæc siti, ad deditionem compulit. Sic citerior hispania recepta est, nec ulterior moram fecit. Quid enim una post quinq; legiones? Itaq; ultro cedente Varrone, gades, fretum, oceanus, omnia felicitatem Cæsaris sequebantur: Aliqd tamen aduersus absentem ducem ausa fortuna est circa Illyricum & Africam, quasi de industria prospera eius aduersis radiarentur. Quippe cum fauces adriati

diuersa erāt ducū cōsilia. Cæsar pro natura ferox; & cōficiēdæ rei cupidus, ostētare aciē, prouocare, lacessere, nūc obsidionē castrorū q̄ sexdecim miliū uallo obduxerat. Sed q̄d his obesset obsidio? q̄ patente mari oībus copiis abūdarēt. Nūc expugnatiōe dyrrachii irrita, q̄ppe quā uel situs inexpugnabilē faceret. Ad hoc assiduis in eruptionē hostiū prelis, quo tp̄e egregia uirtus Sceuæ cēturiōis emicuit, cuius in scuto cētū atq; uiginti tela sedere. Iam uero dirreptiōe urbiū sociarū cū oricū & Gōphos, & alia castella thessaliæ uastarēt, Pōpeius aduersus hæc nectere moras, tergiuersari simul, ut hostē interclusum undiq; inopia cōmeatuū terreret. Vtq; ardētissimi ducis cōsenesceret īpetus. Nec diutius profuit duci salutare cōsiliū, miles ociū, sociī morā. Prīcipes ābitū ducis increpabāt. Sic precipitantibus fatis prelio functa est thessalia, & philippias cāpis, urbis, impii, generis humani fata cōmissa sunt. nūquā ullo loco tātū uiriū populi Ro. tātū dignitatis fortuna uidit, trecenta āplius milia armatorū hinc & illinc preter auxilia regū & senatus. Nūquā īminentis ruinæ māifestiora prodigia, fuga uictimarū, examīa. insignes īterdiu tenebræ, dux ipse & nocturna imagine theatri sui audiēs plausum in modū plāctus circūsonara, & mane cū pullo amiculo (nefas) apud principia cōspectus est. Nūquā acrior neq; alacrior exercitus Cæsaris fuit. Inde classica prius, inde tela. ānotatū quoq; comitētis aciem Crastini pilum. Qui mox adacto in os gladio sic inter cadauera reptus. libidinē ac rabiem qua pugnauerat ipsa nouitate uulneris preferebat. Sed nec minus admirabilior illius exitus belli. Quippe cū Pōpeius adeo eq̄tū copia abūdaret, ut facile

circũuẽturus sibi Cæsarẽ uideretur, circũuẽtus ipse est. Nã cũ diu æquo marte cõtẽderet, iussuq; Põpeii fusus ã cornu erupisset eqtatꝰ, repẽte hic signo dato, germãorũ cohortes tãtũ ĩ effusos eqtes fecere ĩpetũ, ut illi eẽ pedi tes, ii uẽire ĩ eqs uiderẽtur. Hãc stragẽ fugiẽtis eqtatus leuis armaturæ ruia comitata ẽ. Tũc terrore latius da to, turbãtibꝰ ĩuicẽ copiis, reliq̃ strages q̃si una mãu fa ĉta ẽ. Nec ulla res magis exitio fuit q̃ ipsa exercitꝰ ma gnitudo. Multus ĩ eo proelio Cæsar fuit, mediusq; iter ĩpatorẽ & militẽ. Voces quoq; obeqtãtis exceptæ, altera crucẽta, sed docta & ad uictoriã efficax, miles faciẽ feri; altera ad iactationẽ ꝯposita, pce ciuibꝰ cũ ipse seq̃retur. Felicẽ utcũq; ĩ malis Põpeiũ, si eadẽ ipsũ q̃ exercitũ eius fortũa traxisset. Supstes dignitatis suæ uixit, cũ maio re ĩdecore p thessalica tẽpe equo fugeret, ut una nauicu la lesbon applicaretur. Pulsus hearis ĩ dẽserto ciliciæ sco pulo fugã in parthos, africã, uel ægyptũ agitaret. Vt de niq; in pelusio litore impio uilissimi regis cõsiliis Spa donũ, & ne quid malis desit, Septimii desertoris sui gla dio trucidatus sub oculis uxoris suæ liberorũq; morere tur. Quis non pactũ esse cũ Pompeio crederet bellũ? at quin acrius multo atq; uehemẽtius thessalici incẽdii ci neres recaluere, & ægypto quidẽ aduersus Cæsarẽ si ne partibus bellũ. Quippe cũ Ptolemæus rex Alexan driæ summũ ciuilis belli scelus pegisset, fœdusq; amici tiæ cũ Cæsare medio Põpeii capite sanxisset, ultionẽ cla rissimi uiri manibus quærẽte fortũa, cã nõ defuit. Cleo patra regis soror effusa Cæsaris genibus ptẽ regni re poscebat. Aderat puellæ forma, & quæ duplicaretur ex illo, q̃d talis passa uidebatur iniuriã odiũ ipsius regis, q̃

Pōpeii cęde partiū fato nō Cęsari dederat, haud dubie idē in ipsum ausurus, si expedisset. Quā ubi Cęsar resisti tui iussit in regnū, stati ab eisdē ꝑcussoribꝰ Pōpeii obsessus in regia, quis exigua manu igētis exercitus molē, mira uirtute sustinuit. Ac primū, edificiorū proximorū atq; naualiū incēdio infestorū hostiū tela submouit. Mox pone insulā pharon subitus euasit. Inde depulsus in maria mira felicitate ad proximā classem enatauit. Relicto qdē in fluctibus paludamento, seu fato, seu cōsilio, ut illud igruētibꝰ hostiū telis saxisq; peteretur. Tū receptus à classicis suis undiq; simul hostes adortus de ībelli ac ꝑfida gēte iusta generi mãibus dedit. Quippe & Theodotus magister auctorq; totius belli, & ne uirili atq dē portēta Photinus atq; Ganymedes, diuersa ꝑ mare & terras fuga, morte cōsūpti. Regis ipsius corpus obrutū in limo reptū ē ĩ aureę loricę honore. In asia quoq; nouus rerū motus à pōto plane, q̄si de īdustria captāte fortūa hūc mithrydatico regno exitū, ut à Pōpeio pater, à Cęsare filius uinceretur. Rex Pharnaces magis discordię nostrę fiducia q̄ uirtutis suę, infesto ĩ Cappadociā agmie ruebat. Sed hūc Cęsar aggressus uno, & (ut sic dixerī) nō toto prœlio obtriuit more fulmīs, qd̄ uno eodēq; momēto uēit, ꝑcussit abscessit. Nec uana ď se prędicatio ē Cęsaris, āte uictū hostē eē, q̄ uisū. Sic cū exteris. At in africa cū ciuibꝰ multo atrocius q̄ ī pharsalia. huc reliqas ꝑtiū naufragrariū qdā furoris ęstus expulerat. Ne reliqas, sed ītegrū bellū, sparsę magis q̄ opressę uiresdice, erāt. Auxerat sacramētū ipsa clads īpatoris. Nec ď generabat ducū successio. quipe satis āple sōabāt ĩ Pōpeiāi nois locū Cato & Scipio. Accessit copiis Mauritāius rex

ni Varus Didiusq; legati conflixere. Sed acrius fuit cũ ipso mari, q̃ inter se nauibus bellũ. Siquidẽ uelut furorẽ ciuiũ castigaret oceãus, utrãq; classem naufragio cecidit. Quinã ille horroris cũ eodẽ tpe fluctus, procellæ, armamenta cõfligerẽt, adde situs ipsius formidinẽ urgentia in unũ hinc Hispaniæ. inde mauritaniæ litora, mare & intestinũ & externũ, imminẽtisq; Herculis speculas, cũ oĩa ũdiq; simul prœlio & tẽpestate sæuirẽt, Mox circa obsidiones urbiũ utrinq; discursum ẽ. Quæ miseræ inter hos atq; illos duces societatis Romanæ pœnas dabant. Oĩum postrema certaminũ Mũda. Hic nõ pro cætera felicitate, sed anceps & diu triste prœliũ, ut plane uideretur nescio quid deliberare fortuna. Sane & ipse ãte aciẽ mestior nõ ex more Cæsar, siue respectu fragilitatis humanæ siue nimiã prosperorũ suspectã habens cõtinuationẽ. uel eadẽ timẽs, postq̃ idẽ esse cepat, q̃d Põpeius. Sed in ipso prœlio, q̃d nemo unquã meminerat, cum diu pari marte acies nihil aliud q̃ occiderẽt, in medio ardore pugnãtiũ subito ingens inter utrosq; silentiũ quasi cõuenisset, hic oĩum sensus erat, Nouissime illud inusitatũ. Cæsaris occulis nefas post. xiiii ãnos probata ueteranorũ manus manus gradũ retro dedit, q̃d & si nũdũ fugerat, apparebat tamẽ pudore magis q̃ uirtute resistere. Itaq; ablegato æquo similis furẽti primã in aciẽ procurrit. ibi prẽsare. fugẽtes cõfirmare, per totum deniq; agmen oculis, manibus, clamore uolitare. Dicitur in illa ꝑturbatiõe & de extremis agitasse secũ, & ita mãifesto uultu fuisse, quasi occupare manu mortẽ uellet, nisi q̃d cohortes hostiũ quinq; ꝑ trãsuersam aciẽ actæ, quas Labienus periclitãtibus castris presidio miserat, speciẽ fuge

lata pro rostris ab Antonio cõsule regni insignia. Quæ oĩa uelut infulæ in destinatã morti uictimã cõgerebantur. Quippe clementiã principis uicit inuidia, grauisq; erat liberis ipsa beneficiorum potẽtia. Nec diutius dilatio donata est. Sed Brutus & Cassius aliiq; patricii cõsenserunt in cædem principis, quanta uis fati? Manauerat late coniuratio, libellus etiam Cæsari datus eodem die, nec perlitare centum uictimis potuerat, uenit in curiam tamen expeditionem parthicam meditans, ibi in curuli sedentem eum senatus inuasit, tribusq; & uiginti uulneribus ad terram datus est, sic ille qui terrarum orbem ciuili sanguine impleuerat, tandem ipse sanguine suo curiam impleuit.

CAESAR AVGVSTVS.

Populus Romanus Cæsare & Pompeio trucidatis, redisse in statum pristinæ libertatis uidebatur, & redierat, nisi aut Pompeius liberos, aut Cæsar hæredem reliquisset, uel quod utroque pernitiosius fuit, si non collega quondam, mox æmulus cæsarianæ potentiæ fax & turbo sequentis sæculi superfuisset Antonius. Quippe dum sextus paterna repetit trepidatum toto mari, dum Octauius mortem patris ulciscitur, iterum fuit mouenda thessalia, dum Antonius uarius ingenio aut successorem Cæsaris indignatur Octauium, aut amore Cleopatræ descisit in regem, nam aliter saluus esse non potuit, nisi confugisset ad seruitutem. gratulandum tamen in tanta perturbatiõe est, q̃d potissimum ad Octauium Cæsarẽ

Augustũ summa rerũ redijt, q̃ sapiẽtia sua atq; solertia, pculsum undiq; & pturbatũ ordĩauit impii corpus qđ ita haud dubie nunq̃ coire & cõsentire potuisset, nisi unius presidis nutu quasi anima & mẽte regeretur. Marco Antonio & Publio Dolobella cõsulibus impium Romanũ iam ad Cæsares trãsferente fortuna, uarius & multiplex motus ciuitatis fuit, quodq; in annua cœli cõuersione fieri solet, ut mota sydera tonẽt, ac suo flexu tẽpestates significent, sic cũ Romanæ dominatiõis .i. hũani generis cõuersione penitus intremuit, omniq; generi discriminum ciuilibus, terrestribus, ac naualibus bellis omne imperii corpus agitatum est.

BELLVM. MVTINENSE.

Prima ciuiliũ motuũ cã testamẽtũ Cæsaris fuit, cuius secũdus hæres Antonins prelatum sibi Octauiũ furẽs, inexpiabile contra adotionẽ acerrimi iuuenis susceperat bellũ. Quippe cum intra, x. & . viii. anuos tenerũ & obnoxiũ & opportunũ iniuriæ iuuenẽ uideret, ipse plenæ ex cõmilitio Cæsaris dignitatis laceraret Furiis hæreditatẽ, ipsum insectari probis & cũctis artibus, cooptationẽ Iuliæ gẽtis cũ inhibere nõ desineret, Deniq; ad deprimẽdũ iuuenẽ, palã arma moliri. & parato exercitu in cisalpina gallia resistentẽ motibus suis Deciũ Brutũ obsidebat. Octauius Cæsar ætate & iniuria fauorabilis & nominis maiestate, qđ sibi induerat, Reuocatis ad arma ueterãis priuatus. quis crederet? cõsulẽ aggreditur, obsidione Mutinæ liberat Brutũ, Antoniũ exuit castris, tum q̃dẽ etiam manu pulcher appuit. Nã cruẽtus & saucius aquilã, quã moriẽte signifero traditã, suis hũeris in castra referebat,

BELLVM PERVSINVM.

Lterũ bellũ cõcitauit agrorũ diuisio, quos a Cæsar ueterãis in castris preciũ militiæ p= soluebat. Semp taliter Antonii pessimũ inge= geniũ Fuluia gladio cincta uirilis militiæ uxor agita= bat, ergo depulsos agris colonos incitando iterũ in arma ferat. Hic uero iã nõ priuatis, sed totius senatus suffra= gis, iudicatũ hostẽ Cæsar aggressus intra Perusiæ mu ros redegit, cõpulitq; ad extrema deditionis turpi & ni= hil non experta fame.

TRIVMVIRATVS.

Vm Solus ẽt grauis paci, grauis reipublice c esset Antonius, quasi ignis incẽdio lepidus accessit, quid cõtra duos exercitus necesse fuit ucire in cruẽtissimi fœderis societatẽ? diuersa oĩum uota. Incẽdia lepidũ diuitiarũ cupidũ, q̃rũ spes ex tur= batiõe reipublicæ, Antoniũ ultiões de eis, q se hostẽ iudi cassent, Cæsarẽ inultus pater. & manibus eius graues Cassius & Brutus agitabant. In hoc uelut fœdus pax inter tres duces cõponitur, apud cõfluẽtes iter Mutinã & Bononiã iũgũt manus, & exercitus cõsultãt, nullo bo no more triũuiratus inuaditur, oppressaq; armis repu= blica rediit Syllana proscriptio, cuius atrocitas nihil ĩ se minus habet q̃ nũerũ. cxl. sẽatorũ exitus fœdos, truces, miserabiles toto terrarũ orbe fugiẽtiũ pro q̃bus eq̃s pro ĩdignitate rei nõ ĩgemiscat? Cũ Antonius Luciũ Cæsa rẽ auũculũ suũ, Lepidus Luciũ Paulũ suũ fratrẽ proscri psisset. Romæ capita cæsorũ proponere in rostris id usi= tatũ erat. Verũ sic quoq; ciuitas lachrymas tenere non potuit, cũ resciſſum Ciceronis caput in illis suis rostris

uideretur, nec aliter ad uidēdū eū, q̄ solebat ad audiēdū cōcurreretur. Hæc scelera in Antonii lepidiq; tabulis, Cæsar percussoribus patris cōtentus fuit. Hæc quoq; ni si multa fuisset etiam iusta cædes haberetur.

BELLVM CASSII ET BRVTI.

b Rutus & Cassius sic Cæsarē, quasi Tarquiniū regē. depulisse regno uidebantur. Sed libertatē quā maxime restitutā uoluerūt, illo ipso parricidio pdidere, Igitur cæde pfecta, cum ueteranos Cæsaris nec imerito timerēt, stati curia in capitoliū cōfugerāt. Nec illis ad ultionē deerat animus, sed ducē nō habebāt. Igitur cū appareret, quæ strages reipu. imineret. displicuit ultio cū cōsulis abolitiōe decreta. Ne tamē publici doloris oculos ferrēt, in prouicias ab illo ipso quē occiderāt Cæsare datas syriā & macedoniā cōcesserāt. Sic uindicta Cæsaris dilata potius q̄ oppressa ē. Igitur ordinata magis ut poterat, q̄ ut decebat in triūuiros republica relicto ad urbis presi diū Lepido; Cæsar cū Antonio in Cassiū Brutūq; succingitur. Illi cōparatis ingētibus copiis eādē illā, quæ fatalis. Cn. Pōpeio fuit, harenā insederāt. Sed nec tū imminētia cladis destinatæ signa latuere. Nā & assuetæ cadauerū pabulo uolucres castra quasi iā sua circūuolabāt. In aciē prodeuntibus obuius ethiops nimis apte ferale signū fuit. Ipsiq; Bruto p noctē cū illato lumine ex more aliqua secū agitaret atra quædā imago se obtulit, & quæ esset interrogata tuus īquit malus genius. Hoc dixit, & sub oculis mirantis euanuit. Pari in meliora presagio in Cæsaris castris omina aues uictimæq; promiserant. Sed nihil illo prestātius, q̄d Cæsaris medicus somnio admonitus, ut Cæsar

castris excederet,quibus capi iminebat,ut factū ē. Acie nāq; cōmissa cū pari ardore aliquādiu dimicatū foret, & quāuis duces nō essent tūc presentes,cū hinc alterū corporis egritudo,illū metus & ignauia subduxissent staret tamē pro partibus inuicta fortuna.& ultoris, & qui uēdicabatur. Primū adeo anceps fuit,& par utrinq; discrimē.ut exitus prœlii docuit. Capta sunt hinc Cæsaris castra,inde Cassii.Sed quāto efficatior est fortūa q̄ uirtus? & q̄ uerū ē,ubi oēs afflauit nō resedit turbo. Victoriā illi prœlio error dedit. Cassius inclinato cornu suorū cū captis Cæsaris castris rapido impetu recipientes se equites uideret, fugere arbitratus euadit in tumulū.inde puluere & strepitu,etiā nocte uicina, eximētibus gestæ rei sensum,cū speculator quoq; ī id missus tardius renūciaret.trāsactum de partibus ratus, uni ex proximis auferendū prebuit caput.Brutus cū in Cassio etiā suū animū perdidisset,ne q̄d ex cōstituti fide resignaret(Ita.n.par superesse bello cōuenerat) ipse quoq; uni comitū suorū cōfodiendū prebuit latus. Quis sapiētissimos uiros non miretur? ad ultimū non suis manibus usos,nisi si hoc quoq; ex ꝑsuasione nō defuit.ne uiolarēt manus,sed in abolitione sanctissimarū ꝑientissimarūq; animarum iudicio suo,scelere alieno uterentur.

BELLVM CVM SEXTO POMPEIO.

Sublatis percussoribus Cæsaris, supererat Pompeii domus,alter iuuenū in Hispania occiderat.alter fuga euaserat. cōtractisq; īfelicis belli reliquis,cū insuꝑ ergastula armiasset,sicilā

sardiniaq; habebat, iam & classe mediũ mare isederat. O q̃ diuersus à patre, ille alicas extinxerat, hic secũ pyratas nauales agitaret. Tãta mole belli pœnitus in siculo freto iuuenis oppressus est. Magniq; famã ducis ad inferos secũ tulisset, si nihil tentasset ulterius nisi q̃d magnæ indolis signũ ẽ sperare semp. Perditis enim rebus profugit, asiamq; uelis petit, uẽturus ibi in manus hostiũ & cathenas, & q̃d miserrimũ ẽ fortibus uiris, ad hostiũ arbitriũ sub percussore moriturus. Nõ alia post Xerxem miserabilior fuga, quippe modo trecẽtarũ quinquagĩta nauiũ dominus, cum sex septemue fugiebat, extincto pretoriæ nauis lumine, anulis in mare obiectis, pauẽs atq; respectans, & tamen non timens ne periret.

BELLVM PARTHICVM DVCE VENTIDIO.

Quamuis in Cassio & Bruto partes sustulisset, in Pompeio totũ partiũ nomen abolesset, nondũ tamẽ ad pacis stabilitatẽ profecerat Cæsar. cũ scopulus & nodus & mora publicæ securitatis superesset Antonius nec ille defuit unus quin periret, Imo omnia expertus animo ãbitu & luxuria primũ hostes, deĩde ciues. tãdẽ etiã terræ sæculũ liberauit. Parthi clade crassiana altius animos erexerãt, ciuilesq; populi Romani discordias læti acceperant. Itaq; ut prima affulsit occasio nõ dubitauerunt erũpere, ultro quidem inuitante Labieno, qui missus à Cassio Brutoq;, quis furor scelerũ sollicitauerat hostem in auxilium, & illi Pacoro duce regio iuuene dissipãt ãtoniana præsidia. Ca

sca legatus ne ueniret in potestatē à gladio suo impetra=uit. Deniq; ablata Syria, emanabat latius malū, hostibus sub auxilii specie sibi uincentibus, nisi Ventidius & hic legatus Antonii incredibili felicitate, & Labieni copias. ipsumq;. Pacorum. & omnem parthicum equitatum toto inter orontem & euphrantem sinu late cecidisset, viginti amplius milium fuit, Nec sine consilio Ducis, qui simulato metu adeo passus est hostem castris succedere, donec absumpto iactus spatio, adimeret usum sagittarum. Rex fortissime dimicans cecidit, mox circumlato eius per urbes, quæ desciuerant capite, syria sine bello recepta. Sic crassinam cladem Pacori cæde pensauimus.

BELLVM PARTHICVM CVM ANTONIO.

Expertis inuicem parthis atq; Romanis, cū Crassus atq; Pacorus utrinq; uirium mutuarum documenta fecissent, pari rursus reuerentia integrata amicitia, & quidem ab ipso fœdus Antonio cum Rege percussum. Sed immensa uanitas hominis, dum titulorum cupidine araxem & euphratem sub imaginibus suis legi concupisset, neq; causa, nec consilio, ac ne imaginaria quidem belli conditione, quasi hoc quoque ex arte ducis esset obrepere, relicta repente syria in parthos impetum facit. Gens preter armorum fiduciam callida simulat trepidationem, & in campos fugam Hic statim quasi uictor sequebatur cum subito nec magna hostium manus ex improui=

so etiam fessos uia sua uespere uelut nimbus erupit, & missis undique sagittis duas legiones operuerunt. Nihil acciderat in comparationem cladis, quæ in posterum diem imminebant, nisi interuenisset deum miseratio, unus ex clade crassiana, parthico habitu, castris adequitat, & salute latine data, cum fidem ipse fecisset, quid immineret, edocuit. Iam affuturum cum omnibus copiis regem, irent retro, peterentq; montes, sic quoq; hostem fortasse non defore, atq; ita secuta est minor uis hostium, q̃ imminebat. Adfuit tamen, deletæq; reliquæ copiæ forent, nisi urgentibus telis in modum grandinis, quadam forte quasi docti procubuissent in genua milites, & elatis super capita scutis, cæsorum speciem prebuissent. Tum parthus arcus inhibuit. Deinde Romani cum se rursus extulissent, adeo res miraculo fuit, ut unus ex barbaris miserit uocem. Ite & bene ualete Romani, merito uos uictores fama gentium loquitur, qui parthorum tela fugistis. Non minor ex aqua postea, q̃ ab hostibus excepta clades. Infesta primum siti regio cũ quibusdam Salmacidis fluuius infestior, nouissimeque cum iam ab inualidis & auide hauriebatur, noxiæ etiã dulces fuere. Mox & ardores per Armeniam, & niues per Cappadociam, & utriusq; cœli subita mutatio pro pestilentia fuit. Sic uix tertia parte de. xvi. legionibus reliqua, cum argentum eius passim do abris conſideret, & subinde inter moras mortem à gladiatore suo flagitasset, egregius Imperator tandem profugit in Syriam, ubi incredibili quadam mentis uecordia ferocior aliquanto factus est, quasi uicisset qui euaserat.

BELLVM CVM ANTONIO ET CLEOPATRA.

Vror Antonii quatenus per ambitum non interiret, & luxu & libidine extinctus ẽ. Quippe post parthos cũ exosus arma, in otio ageret, captus amore Cleopatre quasi bene gestis rebus in regio se sinu reficiebat. Hæc mulier ægyptia ab Ebrio imperatore pretiũ libidinũ Romanũ imperiũ petit. & promisit Antonius, quasi facilior esset partho Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacite, sed patriæ, nominis, togæ, fascium oblitus, totus ut monstrum illud ut mente ita animo quoq; cultuq; desciuerat. Aureum in manu baculum adlatus, & in acie purpurea uestis ingentibus astricta gemmis diadema aderat, ut reginа rex ipse frueretur. Ad primum nouorum motuum famam Cæsar à brundusio traiecerat, ut uenienti bello occurreret, positisq; castris in epyro leucadem insulã montemq; leucatem, & ambracii sinus cornua, infesta classe succinxerat. Nobis. cccc. amplius naues. cc. non minus hostium, sed numerum magnitudo pr̃stabat. Quippe à senis in nouenos remorum ordinibus, ad hæc turribus atq; tabulatis alleuatæ castellorum & urbium specie, non sine gemitu maris & labore uentorum ferebantur; quæ quidem ipsa moles exitio fuit. Cæsaris naues à triremibus in senos, nec amplius ordines creuerant, itaq; habiles in omnia, quæ usus poscebat, ad impetus, & recursus, flexusq; capiendos. Illas grauis & ad omnia præpeditas singulas plures adortæ, missilibus simul, tũ

rostris, ad hoc ignibus iactis ad arbitrium dissipauere. Nec ulla re magis hostilium copiarum apparuit magnitudo, q̃ post uictoriam. Quippe immensa classis naufragio belli facto, toto mari ferebatur. arabumq; & sabeorum & mille aliarum gentium asiæ spolia, purpurã, aurumq; in ripam assidue mota uentis maria reuomebant. Prima dux fugæ regina, cum aurea puppe ueloq; purpureo se in altum dedit. Mox secutus Antonius, sed instare uestigiis Cæsar. Itaq; nec præparata in oceanũ fuga, nec munita præsidiis utraq; ægypti cornua parætonium atq; pelusium profuere. Prope manu tenebantur. Prior ferrum occupauit Antonius. Regina ad pedes Cæsaris prouoluta tentauit oculos ducis frustra. Nã pulchritudo intra pudicitiam principis fuit. Nec illa de uita quæ offerebatur, sed de parte regni laborabat. Quod; ubi desperauit à principe, seruarique se triumpho uidit, incautiorem nacta custodiam, in mausoleum se (sepulchra regum sic uocant) recipit. Ibi maximos (ut solebat) induta cultus in differto odoribus solio iuxta suũ se collocauit Antonium, admotisque ad uenas serpentibus, sic morte quasi somno soluta est.

hic Finis armorum ciuilium. Reliqua aduersus exteras gentes. Quæ districtio circa mala sua imperio diuersis orbis oris emicabant. Noua quippe pax, nec dum assuetæ frenis seruitutis tumidæ gẽtiũ inflatæq; ceruices ab imposito nuper iugo resiliebãt. Ad septẽtrionẽ conuersa ferme plaga ferocius agebat. Norici, illyrii, pãnonii, dalmatæ, mysi, thraces, & daci, sarmatæ

atq; germani. Noricis animos dabant alpes atq; niues, q̄d bellũ nõ posset ascendere. Sed oēs illius cardinis populos brēnos, senonnes, atq; uindelicos, p̄ priuignũ suũ Claudiũ Drusum pacauit. Quæ fuit callidarũ gentiũ feritas facile uel mulieres ostendere, quæ deficientibus telis ĩfantes ipsos afflictos humo in ora militũ aduersã miserũt. Illyrici quoq; sub alpibus agunt, imasq; ualles earũ & quædã quasi claustra custodiũt abruptis torrētibus ĩplicati. in hos expeditionē ipse sumpsit, fieriq; pōtē impauit. Hic se & aquis & hoste turbãtibus cũctãti ad ascensum militi scutũ de manu rapuit, & in uia primus tunc agmine scuto. Cũ illyricus multitudine pontē succidisset, saucius manibus ac cruribus spetiosiore sanguine, & ipso p̄iculo augustior, terga hostiũ præcidit. Pãnonii duobus saltib9, ac tribus fluuiis drauo, sauo, histroq; uallantur. populati proximos intra ripas se recipiebant. In hos domãdos Vibiũ misit, cæsi sunt in utrisq; fluminibus. arma uictorũ non ex more belli cremata sed capta sunt, & in profluentes data, ut cæteris, qui resistebant, uictoria sic nunciaretur. Dalmatæ plerũq; sub siluis agunt, In in latrocinia promptissimi. Hos iam quidē Martius incensa urbe deluinio quasi detruncauerat. Postea Asinius pollio gregibus, armis, agris mulctauerat. Hic secundus orator. Sed Augustus p̄domãdos Vibio mãdat, q̄ efferũ genus fodere terras coegit, aurũq; uenis repurgare, q̄d alioquin gens omnium cupidissima studiosa diligētia acquirit, ut illud in usus suos seruare uideatur. M3si q̄ feri, q̄ truces fuerĩt, q̄ ipsorũ ēt barbari barbarorũ horribile dictu ē. Vnus ducũ ante aciē ostulato silentio, Qui uos inquit æstis, Responsum inui

cē, Romāi gētiū domini, & illi, ita inq̄ūt fiet, si nos uiceritis. Accepit omen Martius Crassus. Illi statī āte aciem imolato equo cōcepe uotū, ut cæsorū extis ducū & litarent & uescerentur. Deos audisse crediderī, nec tubam sustinere potuerūt. Nō minimū terroris icussit barbaris Chomidius centurio satis barbaræ efficacis tamē apud pares hoīes stoliditatis, q foculū gerens super cassidem suscitatā motu corporis flāmā uelut ardenti capite fundebat. Ante hos thracū maximus populus desciuerat. Ille barbarus & signis militaribꝫ & disciplīa armis ēt Romanis assueuerat. Sed à Pisone ꝑdomiti in ipsa captiuitate rabiem ostendere, qppe cū cathenas morsibꝫ tentarent, feritatē suā ipsi puniebāt. Daci mōtibus ihærent Cotisonis regis impio, quotiens cōcretus gelu danubius iūxerat ripas decurrere solebāt, & uicina populari. uisum est Cæsari Augusto gentē aditu difficillimā submouere. Misso igitur Lentulo ultra ulteriorē repulit ripā, citra presidia cōstituit. Sic tūc Dacia nō uicta sed sūmota atq; dilata est. Sarmatæ patent bus cāpis ineqtāt, & hos ꝑ eundē Lentulū prohibere dānubio satis fuit. nihil preter niues ratas q; siluas habent, tāta barbaria est, ut pacē nō itelligāt. Germaniā quoq; utinā uincere tāti nō putasset, magis turpiter amissa est q̄ gloriose acq̄sita, sed quatenus sciebat patrē suū Cæsarē bis trāsiectum pontē rheno quæsisse bellū. In illius honorē cōcupiit facere prouīciā, & factū erat, si barbari tā uitia nostraq; imperia ferre potuissent. Missus ī eā prouīciā Drusus prios domuit usipetes, ide cæteros ꝑcurrit, & tactos. Nā marcomānorū spoliis ī signibꝫ quēdā editū tumulū ī trophei

modú excoluit. Inde ualidissimas natiões cheruscos, sueuos, & sicābros pariter aggressus est. Qui xx. cēturionibus interceptis hoc uelut sacro sūpserat bellū. A deo certa uictoriæ spe, ut predā i ātecessum pactiōe diuiserit, Cherusci equos, Sueui aurū & argētū, Sicābri captiuos elegerāt, sed oīa retrorsū. Victor nāq; Drusus equos, pecora, torques eorū, ipsosq; preda diuisit & uēdidit. Præterea i tutelā prouīciæ presidia atq; custodias ubiq; disposuit. Per mosā flumē p albi, p isurgiā, p rheni q̄dē ripā qnq̄gīta āplius castella direxit, Bonā & gnosiā cū pōtibus iūxit, classibusq; firmauit. Inuisum atq; iacessum in id tēpus Hercīniū saltū patefacit, ea dēiq; i germania pax erat, ut mutati hoīes alia terra nati, cælū ipsum mitius molliusq; solito uideretur. Deniq; nō p adulationem sed ex meritis defuncto ibi fortissimo iuuene, ipsi q̄d nūquā alteri senatus cognomē ex prouīcia dedit. Sed difficilius ē prouīcias obtinere q̄ facere. Viribꝰ parātur, iure retinētur. Igitur breue id gaudiū fuit. Quippe germani uicti magis q̄ domiti erāt, moresq; nostros magis q̄ arma sub imꝑatore Druso suscipiebāt. Postq̄ ille defunctus ēst Vari q̄ntilii libidinē ac sugbiā haud secus q̄ sæuitiā odisse cœperūt, Ausus ille agere conuentum, & in castris se direxerat, quasi uiolētiā barbarorū lictoris uirgis & precōis uoce posset ihibere. At illi q̄ iā pridē rubigine oblitos enses inertesq; cernerēt equos, ut primū togas & sæuiora armis iura uiderūt, duce Arminio arma corripiūt. Cū interī tanta erat Varo pacis fiducia, ut ne predicta q̄dē & prodita p Segestē unū ducū coniuratione cōmoueretur. Itaq; improuidū & nihil tale metuētē improuiso adorti. cū ille (o securitas) ad tribunal ci=

taret undiq; ĩuadũt, castra rapiũt, tres legiões opprimũ
tur. Varus ꝑditas res eodẽ quo cancẽsem die Paulus & fato ẽ & aĩo secutus. Nihil illa cæde ꝑ paludes perq; sil uas cruẽtius, nihil ĩsultatiõe barbarorũ intolerabilius, precipue tamẽ in causarũ patronos, alius oculos, aliis ma nus ãputabãt, unius os sutũ recisa prius lĩgua, quã ĩ ma nu tenẽs barbarus tandẽ inquit, uipꝛa sibilare desiste. Ipsius quoq; cõsulis corpus qđ militũ pietas humi abdi derat, effossum. Signa & aquilas duas adhuc & bar= bari possidẽt, tertiã signifer priusquã in manus hostium ueniret euulsit, mersamq; ĩtra baltei sui latebras gerẽs in cruẽta palude sic latuit. Hac clade factũ, ut imperiũ qđ in litore oceani nõ steterat, in ripa rhẽi fluminis sta ret. Hæc ad septẽtrionẽ. Sub meridiano tumultuatũ ma gis q̃ bellatũ est. Musu amias atq; getulos accolas syr tiũ Cosso duce cõpescuit, unđ illi getulici cognomẽ, latius uictoria patet. Marmaridas atq; garamantas Turmio subigendos dedit. Potuit & ille redire marmaricus, sed modestior in estimãda uictoria fuit. Ad orientẽ plus ne gotii cũ armeniis. Huc alterũ Cæsar ex nepotibus suis misit, ãbo fato breues, sed alter inglorius. Massiliæ quip pe Lutius morbo soluitur, In licia Caius ex uulnere, cum armeniã ad parthos se subtrahẽtẽ recipit, Armenios uic to rege Tigrane in hoc unũ seruitutis genus Põpeius asseruerat, ut rectores à nobis acciperent Intermissum ergo ius, ꝑ hũc recupatũ nõ ĩcruẽto nec inulto tamẽ cer tamie. Quippe Domnes quẽ rex Artaxatis præfecerat, simulata proditiõe adortus uirũ ĩtẽtũ libello, quẽ ut the saurorũ rõĩẽ cõtinẽtẽ ipse porrexerat, stricto ac recrea to ex uulnere tẽpus, cæterũ barbarus ũdiq; ĩfesto exer

citu oppressus gladio & pyra in q̄ se pcussus imisit, su
pstiti ēt Cæsari satisfecit. Sub occasu pacata fere erat
oīs Hispania, nisi quā pyrenei desinētis scopulis inhærē
tē citerior alluebat oceāus. Hic duæ ualidissimæ gētes
Cātabri & astures īmunes īperii agitabāt. Cātabrorū
& peior & altior & magis ptiax ī rebellādo aīus fuit.
Qui nō cōtēti libertatē suā defendere, proximis ēt impi
tare tētabāt, uacceosq; & curinogos & aurigonas cre=
bris incursionibus fatigabāt. In hos igitur q̄a uehemen=
tius agere nūtiabatur, nō mādata expeditio, sed sumpta
est. Ipse uenit, segesamā castra posuit, inde partito exer
citu totā in diē āplexus cātabriā, efferā gētē ritu ferarū
q̄si indagine debellabat. Nec ab oceano quies, cū infesta
classe ipsa quoq; terga hostiū cæderētur. Primū aduer
sus cātabros sub mœnibus belgicæ prœliatus ē. Hinc fu
ga in eminētissimū uiniū montē, q̄ maria prius oceani q̄
arma romana ascensura esse crediderāt. Tertio arra=
cillū oppidū magna ui repugnat, captū tamē. Postrema
fuit Medulli mōtis obsidio, quē ppetua. xv. miliū fossa
cōprehēsum cinxit, undiq; simul adeūte Romano, postq̄
extrema barbari uident, certatim igne, ferro, inter epu
las uenenoq;, quod ibi uulgo ex arboribus taxis exprimi
tur, pcipere mortē, seq; pars maior à captiuitate, quæ ui
debatur, uindicauere. Hæc p Antistiū Firmū & Agrip
pā legatos hibernās in taraconis maritimis Cæsar acce
pit. Ipse præsens hos deduxit mōtibus, hos obsidibus ad
strinxit, hos sub corona iure belli uēdidit. digna res lau
ro, digna curru, senatui uisa est, & Cæsar tātus erat, ut
posset triūphos cōtēnere. Astures p idē temtus ingenti
agmine à montibus suis descenderāt, & positis castris

apud scurā flumē trifariā diuiso agmine tria simul Romanorū castra aggredi parāt. Fuisset & āceps & cruētū, & utinā mutua clade certamē, tūc tā fortibus, ēt subito tā cū cōsilio uenicti us, nisi drigecini prodidissent, à quibus præmonitus Carisius cū exercitu adueniens oppressit cōsilia. Sic tamē quoq; nō incruento certamie, reliquias fusi exercitus ualidissimi ciuitas lancia excepit. Vbi loci adeo certatū est, ut cū in captā urbē fasces poscerentur, ægræ dux impetrauerit ueniā, ut uictoriæ Romanæ stans potius esset q̄ incensa monumentū. Hic finis Augusto bellicorū certaminū fuit, idē rebellādi finis Hispaniæ, certa mox fides & æterna pax, cū ipsorū ingenio in pacis ptes promptior, & cū cōsilio Cæsaris, qui fiduciā montiū timens, in quos se recipiebant, castra sua sed quæ in plano erāt habitare & incolere iussit. Ingentis esse cōsilii illud obseruari caput. Natura regiōis circa se oīs aurifera, miniiq; & chrysocollæ & aliorū colorū ferax, igitur exerceri solū iussit. Sic Astures ut latētes in profundo opes suas atq; diuitias, dū aliis quærūt, nosse cœperūt. Oībus ad occasum & meridiē pacatis gētibus, ad septētrionē quoq; dūtaxat intra rhenū atq; dānubiū. Itē ad oriētē intra Eurū & Euphratē, nili quoq; reliqui, qui īmunes impii erāt, sentiebāt tamē magnitudinē, & uictoriā gentiū populi Romani reuerebātur, nā & scythæ misere legatos, & sarmatæ amicitiā petētes. Seres ēt habitātesq; sub ipso sole Indi cū gēmis & margaritis elephātos quoq; inter munera trahētes nihil magis q̄ longinquitatē uiæ imputabāt, quadriēniū impleuerant, & tamen ipse hominū color ab alio uenire sole fatebatur. Parthi quoq quasi uictoriæ pœniteret, rapta cla

de crassiana ultro signa rettulere. Sic ubiq; cũcta atq; cõtinua totius generis humani aut pax fuit, aut pactio. Ausúsq; tandem Caius Augustus septingentesimo ab urbe cõdita anno Ianũ geminũ. claudere bis ãte se clausum. sub Numa Rege, & uicta primũ carthagine. Hic cõuersus ad pacẽ, pronũ in oĩa mala & in luxuri ã fluens sæculum grauibus seuerisq; legibus multis coercuit, ob hæc tota facta ingentia dictator perpetuus, & pater patriæ. Tractatum etiam in senatu. an quia cõdidisset imperium, Romulus uocaretur. sed sanctius & reuerẽtius uisum est nomen Augusti, ut s. iam tum dũ colit terras, ipso nomine & titulo consecraretur.

FINIS.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t
u x y z & ꝯ

quaternones omnes preter. A. qui est sexternio

Impressum Florẽtiæ opera atq; impẽsa Filippi de
Giunta Florentini, anno à Christi natiui
tate. M.D.X. tertio Caleñdas Fe=
bruarii, Petro Soderino
perpetuo Vexillifero
existente.

